

**TÜRKİYE'NİN ÇAĞDAŞLAŞMA
SÜRECİNDE ASKER RESSAMLARIN
SANAT EĞİTİMİNE KATKILARI**

Cihan İNAÇ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Yakup GÖKDAŞ
2016
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'NİN ÇAĞDAŞLAŞMA SÜRECİNDE ASKER
RESSAMLARIN SANAT EĞİTİMİNE KATKILARI
(The Contributions of Soldier Painters to Art Education in Turkey's
Modernisation Period)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cihan İNAÇ

Danışman: Doç. Dr. Yakup GÖKDAŞ

ERZURUM

Kasım, 2016

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç.Dr Yakup GÖKDAŞ danışmanlığında, Cihan İNANÇ tarafından hazırlanan “Türkiye’nin Çağdaşlaşma Sürecinde Asker Ressamların Sanat Eğitime Katkıları” başlıklı çalışma 18 / 11/ 2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından. Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Doç.Dr Yakup GÖKDAŞ

İmza:

Jüri Üyesi : Doç.Dr Oğuz DİLMAÇ

İmza:

Jüri Üyesi : Doç.Dr Orhan TAŞKESEN

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

18 / 11 / 2016

Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların verilerin ve meteryallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

18.11.2016

Cihan İNAÇ

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'NİN ÇAĞDAŞLAŞMA SÜRECİNDE ASKER RESSAMLARIN SANAT EĞİTİMİNE KATKILARI

Cihan İNAÇ

2016, 322 sayfa

Çağdaş Türk resim sanatının ortaya çıkışı ve gelişimi, yakın bir geçmişe dayanmaktadır. Batı resim sanatının plastik alanda gösterdiği gelişime kıyasla geleneksel Türk resminde iki boyutlu ve şematik bir gelişim görülmüştür. Geleneksel resmin kazandığı karakterde İnançsal hassasiyetlerin plastik sanatlar için çizdiği sınırların etkisinden bahsedilebilir. Osmanlı'nın 1600'lerin sonlarından itibaren yaşamaya başladığı ağır askeri yenilgiler, dolaylı olarak Osmanlı'da Çağdaş Türk resminin ortaya çıkmasına ve uygulama alanı bulabilmesine imkân vermiştir.

Osmanlı güçlü olduğu sürece doğulu kimliğiyle yetinmiş; Batı'yla ilişki içinde olmayı önemsememiştir. Osmanlı eğitimsel ve donanımsal yetersizliklerle Batı'ya karşı güç kaybetmeye başlayınca, Batı'nın gelişimini önemsemeye başlamış ve günceli yakalamayı amaçlamıştır. Bu nedenle askeri alana öncelik vermek koşuluyla Batılılaşmaya yönelik hedefler saptanmıştır. 1600'lerin sonlarında yaşanan askeri yenilgiler nedeniyle askeri alanda yenilenme ihtiyacına öncelik verilmesi, askeri bürokrasinin sivil bürokrasiye göre güçlenmesine olanak sağlamıştır. Böylece yeniliklere yönelik sivil bürokrasiden kaynaklanabilecek toplumsal müdahaleler önlenmiş, toplumun yeniliklere yönelik kapalı tutumu kırılmıştır.

Askeri alanda Batılı okullar model alınarak yeni okullar açılmış, batılı örneklerine uygun düzenlenen programlara yer verilmiştir. Subaylara askeri gereksinimler doğrultusunda resim eğitimi vermek maksadıyla programlara batı tarzı resim dersleri konulmuştur. Askeri okulların resim öğretmeni ihtiyacı önce yabancı hocalarla karşılanmış, ilerleyen süreçte resim öğretmeni ihtiyacı yetenekli genç subayların Avrupa'ya sanat eğitimine gönderilmesiyle karşılanmak istenmiştir. Bu girişimler üzerine Asker ressamlar kuşağı ortaya çıkmış ve Çağdaş Türk Resim Sanatının ilk örneklerini vermişlerdir.

Asker ressamlarımızın Çağdaş Türk Resmine yönelik öncü adımları, Çağdaş Türk Resminin ilk örneklerini üretmekle sınırlı değildir. Asker ressamlarımızın Çağdaş Türk resim sanatına yönelik katkıları çok yönlü gerçekleşmiştir. Çağdaş Türk resminin başlangıcında ortaya çıkan çekingen tutumun kırılması ve figür sorunu gibi kimi sanatsal meselelerin çözümlenmesi, bu katkılar içinde öncelikli olarak ifade edilmelidir. Asker ressamlarımız Çağdaş Türk Resim Sanatının güncel sanat akımlarıyla tanışmasında ve sanat eğitiminin kurumsal kimlik kazanmasında önemli rol oynamışlardır. Türk resminde olumlu yönelimler doğuran sanat eleştirilerinin ortaya çıkması, Çağdaş Türk Resmine hizmet edecek yeni sanatçıların yetişmesi bu katkılar içerisinde ifade edilebilecek diğer başlıklardır.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı'da Çağdaşlaşma, Çağdaş Türk Resim Sanatı, Asker ressamlar, Sanat Eğitimi.

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE CONTRIBUTIONS OF SOLDIER PAINTERS TO ART EDUCATION IN TURKEY'S MODERNISATION PERIOD

Cihan İNAÇ

2016, 322 Pages

The accurrence and developmend of modern Turkish painting Art depends on a recent past. In comparison with the improvement of western painting art in plastic field, a schematical and two dimensional development have been seen in traditional Turkish painting. In the character of traditional painting, sensibilities for the plastic arts. Ottoman Empire has started to live serious military reverses dating from the end of 1600s, so this enabled to emerge modern Turkish painting in ottoman indirectly and find field of application.

As long as becoming strong, the ottoman has contented with its oriental identity and ignored to be in connection with the west. When it started to lose power against West because of education and equipmend inabilities, Ottoman noticed the developmend of the West and aimed to catch current one. By this reason, providing that to give priority to military field, some aims have been adopted for westernisation. Because of the military defeats at the and of 16 th century, the need of innovation in this field has been token primacy, so military bureaucracy gains power much more than civil bureaucracy. There by , social responses originating from civil redtapism have been prevented, and closed position of society to the new has been broken.

In military field, new schools have been opened, modeled by western schools and given place to schedules that are suitable to its western examples. In the direction of military needs, to give art education to officers, in the schedules art courses have been apened with western style. The requirement of art lecturer, in military schools, firstly, was supplied with foreign teachers, in the ongoing process capable young officers have been sent to Europe for art education to meet the deficit. By all of these attempts, the generation of soldier painters has accured and they gave the first examples of modern Turkish painting art.

The first steps of our soldier painters leading to modern Turkish painting is not limited to produce the first examples of modern Turkish painting. Their contributions to Turkish painting have relised in a multidimensional way. Dissolving the diffidence which has accrued at the begining of modern Turkish painting and analysing the some artistic issues such as figure problem must be predicated fundamentally among these contributions. Our soldier painters have played an important role about meeting of modern Turkish painting art with current art movements and creating institutional identity of art education. Arising of art critics that create positive tendencies in Turkish painting are growing of new artists who will serve to modern Turkish painting are the other titles that can be pointed out.

Key Words: Modernisation in Ottoman, Modern Turkish Painting Art, Soldier painters, Art Education.

ÖN SÖZ

Osmanlıda Modernleşme faaliyetlerinin ortaya çıkışını zorunlu kılan sebepler, modernleşme faaliyetlerinin öncelikle askeri alanda gerçekleştirilmesini gerektirmiştir. Askeri eğitim alanında gerçekleştirilen modernleşme faaliyetleri çerçevesinde, batılı örnekleri model alınarak askeri okullar kurulmuş ve müfredatlarına batılı içeriğe sahip resim dersleri konulmuştur. Bu resim eğitimi, subay adaylarının mesleki gereksinimlerini karşılamaya yönelik dar kapsamlı planlanmıştır. Planlanan resim eğitiminin sürekliliği için resim öğretmeni ihtiyacı doğmuş, bu ihtiyacı karşılamak maksadıyla resme yeteneği keşfedilen askeri öğrenciler eğitim için yurt dışına gönderilmiştir. Asker ressamı olarak adlandırdığımız bu kuşak Türkiye’de çağdaş resim sanatının ilk örneklerini vermiş, çağdaş Türk resim sanatının gelişimine ve çağdaş Türk resim sanatı eğitimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu tez Türkiye’nin çağdaşlaşma sürecinde asker ressamının sanat eğitimine katkılarını konu edinmektedir.

Tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren, her ihtiyaç duyduğumda değerli zamanını , güler yüzünü ve hoş görüşünü benden esirgemeyen sayın hocam Doç. Dr. Yakup Gökdaş’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu zorlu tez süreci boyunca desteklerini esirgemeyen eşime ve aileme teşekkür ederim.

Erzurum 2016

Cihan İNAÇ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vii
TABLOLAR DİZİNİ	xiv
RESİMLER DİZİNİ	xv
KISALTMALAR DİZİNİ	xxvii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem / Problem Durumu	1
1.2. Alt Problemler	2
1.3. Amaç	2
1.4. Önem	2
1.5. Varsayımlar	3
1.6. Sınırlılıklar	4
1.7. Tanımlar	4

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1. İlgili Araştırmalar	6
2.2. Kuramsal Çerçeve	10
2.2.1. Osmanlıda modernleşme sürecinin başlayışı ve resim sanatına yansıması .	10
2.2.2. Batılı modelde düzenlenen askeri okullar ve resim dersleri	13
2.2.3. Fotoyorumcular (Primitifler)	22
2.3. Asker Ressamlar	26
2.3.1. Mühendishane-i Berr-i Hümayun çıkışlı olanlar ve Avrupa'da resim eğitimi görenler	30
2.3.1.1. Ferik İbrahim Paşa (1815-1899)	30
2.3.1.2. Hüsnü Yusuf (1817-1861)	31

2.3.1.3. Hasköylü Ahmet Emin (1826-1891)	32
2.3.1.4. Eyüplü Şükrü Bey (1832-1912).....	33
2.3.1.5. Halil Paşa: (1857-1939).....	33
2.3.2. Mühendishane-i Berr-i Hümayun çıkışlı olanlar ve Türkiye’de resim eğitimini görenler	34
2.3.2.1. Ferik Abdullah (1825-1874).....	34
2.3.2.2. Binbaşı Salim- (Balatlı Salim) (1826-1888):.....	35
2.3.2.3. Hasköylü Rıza (1828-1890).....	35
2.3.2.4. Hasköylü Emin (1829-1891)	35
2.3.2.5. Eyüplü Cemal (1836-1898)	36
2.3.2.6. Balatlı Mahmut (1832-1895)	36
2.3.2.7. Mirliya Necip (1839-1897).....	36
2.3.2.8. Binbaşı Mahmut (1839-1894)	37
2.3.2.9. Balatlı Ahmet (?-?)	37
2.3.2.10. Tophaneli Edip (?-?)	37
2.3.2.11. Yüksek Kaldırımlı Şahab: (?-?).....	37
2.3.2.12. Topçu Edirneli Salim : (?-?)	38
2.3.2.13. Topçu Kaymakam Akif (1843-1910):	38
2.3.2.14. Yüzbaşı Hüsnü (1844-1906).....	38
2.3.2.15. Ahmet Ragıp (1862-1932).....	39
2.3.3. Mekteb-i Harbiye-i şahane çıkışlı olanlar ve Avrupa'da resim eğitimi görenler.....	39
2.3.3.1. Ferik Tevfik Paşa (1819-1866).....	39
2.3.3.2. Miralay Hacı Mahmut (1830-1893).....	40
2.3.3.3. Mirliya Hafız Ali: (1842-?)	40
2.3.3.4. Şeker Ahmet Paşa (1841-1907).....	41
2.3.3.5. Süleyman Seyit Bey (1842-1913).....	42
2.3.3.6. Mehmet Sami Yetik (1878-1945).....	43
2.3.4. Mekteb-i Harbiye-i şahane çıkışlı olanlar ve Türkiye’de resim eğitimi görenler.....	44
2.3.4.1. Mirliya Osman Nuri Paşa (1839-1906)	44
2.3.4.2. Cihangirli Mustafa (1840-1895).....	45

2.3.4.3. Tophaneli Hasan (Osman) (1848-1877)	45
2.3.4.4. Mehmet Emin (1847-1903)	46
2.3.4.5. Ali Rıza (1850- 1890).....	46
2.3.4.6. Maçkalı Tefik (1850-1892)	46
2.3.4.7. Piyade Binbaşı Muhittin(1854-?)	47
2.3.4.8. Kolağası Ahmet Sabri (1855-?)	47
2.3.4.9. Piyade Miralay Rasih (1855-?).....	47
2.3.4.10. Ahmet Şekür (1856-?)	47
2.3.4.11. Piyade Kolağası Rıfat (1856-1889)	48
2.3.4.12. Piyade Binbaşı Arif (1856-?).....	48
2.3.4.13. Mustafa Vasfi Paşa (1857-1905)	48
2.3.4.14. Hafız İbrahim (1859-1917).....	49
2.3.4.15. Piyade Binbaşı Cemal (1859- 1920).....	50
2.3.4.16. Topçu Kolağası İzzet (?-?).....	50
2.3.4.17. Hüseyin Zekai Paşa (1860-1919)	50
2.3.4.18. Kaçgerli İsmail Hakkı (1864-1910).....	52
2.3.4.19. Hoca Ali Rıza (1864-1939) :	52
2.3.4.20. Ahmet Ziya Akbulut (1869- 1930)	54
2.3.4.21. Balatlı Ahmet Bedri (1871-?)	54
2.3.4.22. Tefik Beşiktaş (1871-1914)	54
2.3.4.23. Osman Üsküdar (1866-?).....	55
2.3.4.24. Üsküdarlı Cevat (Göktengiz) (1871-1939).....	55
2.3.4.25. Celal Esat Arseven (1875-1971).....	56
2.3.4.25. Diyarbakırlı Tahsin (1875-1937).....	57
2.3.4.26. Ali Rıza Toroslu (1875-?).....	58
2.3.4.27. Sadık Göktuna (1876-1951)	58
2.3.4.28. Mehmet Ali Laga (1878-1947).....	59
2.3.4.29. Ressam (Süvari) İhsan (1882-1906)	61
2.3.4.30. Ali Rıza Bayazıt (1883-1964).....	62
2.3.4.31. Jandarmanın Binbaşısı İsmail Hakkı (1882-1928)	62
2.3.4.32. Yüzbaşı Hidayet (1885-1916)	63
2.3.5. Mekteb-i Bahriye çıkışlı olanlar ve Avrupa'da eğitim görenler	63

2.3.5.1. Ressam Hasan Rıza (1860-1912)	63
2.3.5.2. Kaymakam İsmail Hakkı (1863-1926)	65
2.3.5.3. Halit Naci (1875-1927).....	67
2.3.5.4. Mehmet Ruhi Arel (1880-1931)	68
2.3.5.5. Hikmet Onat (1885-1977)	69
2.3.5.6. Ali Sami Boyar (1880-1967)	70
2.3.5.7. Şemsettin (Şemsi) Sunal (1887-1947).....	71
2.3.5.8. İzzettin Dinler (1896-1973)	73
2.3.5.9. Hüsnü Evrenos (1900-1982) Cayro'cu.....	74
2.3.5.10. Arif Bedi-i Eruzman “Arif Kaptan” (1905-1982)	74
2.3.5.11. Selim Albatros (1911-1949)	76
2.3.6. Mekteb-i Bahriye çıkışlı olanlar ve Türkiye'de eğitim görenler.....	76
2.3.6.1. Bahriyeli Miralay Haşim Bey (1847-1914).....	76
2.3.6.2. Bahriyeli Ahmet Paşa (1849-1910)	77
2.3.6.3. Bahriyeli Mahmut Binbaşı (1852-1912).....	77
2.3.6.4. Kolağası Bahriyeli İbrahim (1854-?).....	78
2.3.6.5. Bahriyeli Nuri Efendi (1855-?).....	78
2.3.6.6. Fahri Kaptan (1857-?)	78
2.3.6.7. Katip Hüsnü Tengiz (1880-1948).....	79
2.3.6.8. Beyrutlu Ali Cemal (Ben'im) (1881-1939)	82
2.3.6.9. Seyfettin Soysalan (Seyfi Soysallar) (1881-1949)	83
2.4. Asker Ressamların Çağdaş Türk Resim Sanatına Katkıları.....	83
2.4.1. Çağdaş Türk resim sanatında figür sorunu ve asker ressamların sorunun çözümüne katkıları	204
2.4.2. Şişli atölyesi ve atölyede faaliyet gösteren asker ressamlar	206
2.4.3. 1914 Kuşağı'nın çağdaş Türk resim sanatına etkileri ve kuşakta faaliyet gösteren asker ressamlar.....	209
2.4.4. Asker ressamlar ve Galatasaray sergileri.....	213
2.4.5. Osmanlı ressamlar cemiyetinin çağdaş Türk resim sanatına katkıları ve cemiyette yeralan asker ressamlar	214
2.5. Asker Ressamların Sanat Eğitimine Katkıları.....	216
2.5.1. Asker ressamlarımız ve sanat eğitmeni olarak eğitimci tutumları	232

2.5.2. Öğretmen, öğrenci ve usta, çırak ilişkileri bağlamında asker ressamılar ...	235
2.5.3. Asker ressamlarımızın sanat eğitimine yayın ve materyal destekleri.....	238
2.5.4. Asker ressamılar ve sanat eğitiminin kurumsal kimlik kazanmasındaki etkileri.....	240
2.5.5. Sanayi-i Nefise ve asker ressamlarımızın Sanayi-i Nefise'deki etkinlikleri:	241
2.5.6. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi ve asker ressamlarımızın İnas Sanayi-i Nefise Mektebindeki etkinlikleri.....	246
2.5.7. İlk özel sanat okulumuz olan serbest resim atölyesi ve asker ressamlarımızın katkısı.....	249
2.5.8. Sivil eğitimde sanat eğitiminin şekillenmesi ve asker ressamların katkıları.....	250

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	253
3.1. Araştırmanın Modeli	253
3.2. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması	253
3.3. Verilerin Analizi	254

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM.....	255
4.1. Osmanlıda Çağdaşlaşma Faaliyetlerinin Ortaya Çıkmasının Sebepleri.....	255
4.2. Çağdaşlaşma Sürecinin Ortaya Çıkışında Askeri Alana Öncelik Verilmesinin Gerekçeleri	256
4.3. Askeri Eğitim Alanında Modernleşme Faaliyetleri Kapsamında Açılan Okullar .	257
4.4. Çağdaş Nitelikteki Askeri Okulların Müfredatlarında Modern Resim Derslerine Yer Verilmesinin Sebepleri	258
4.5. Askeri Okulların Müfredatlarında Yer Verilen Modern Nitelikteki Resim Derslerinin Asker Ressamılar Kuşaağının Ortaya Çıkmasındaki Rolü.....	259
4.6. Asker Ressamlarımız ve Bilinen Faaliyetleri.....	260
4.7. Asker Ressamıların Çağdaş Türk Resim Sanatına Etkileri.....	263
4.8. Asker Ressamıların Çağdaş Türk Resim Sanatı Eğitimine Etkileri.....	273

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	279
5.1. Sonuç.....	279
5.2. Öneriler	285
KAYNAKÇA	286
ÖZGEÇMİŞ.....	294

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Mühendishane-i Berr-i Hümayyun'un Kuruluşunda Kullanılan Ders Programını Gösteren Çizelge	16
--	----

RESİMLER DİZİNİ

Resim 2.1. Hüseyin Giritli- Yıldız Sarayı Bahçesinden, Bağcı vd, 2006, s.299 Osmanlı Resim Sanatı	25
Resim 2.2. Hüseyin Giritli, Yıldız Sarayı, 65x81 cm Yağlıboya, Başkan, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, 1994, s. 19	25
Resim 2.3. Hüsnü Yusuf kendi portresi -Topçu Okulu Kitaplığında, Tansuğ, 1996, 52- Çağdaş Türk Sanatı	31
Resim 2.4. Halil Paşa, Tansuğ, 1993, s. 12	33
Resim 2.5. Halil Paşa Çalışırken, Boyar, 1948, s.54 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları	33
Resim 2.6. Ahmet Ali Paşa- Atölyesinde, Boyar, 1948, s. 39 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları	41
Resim 2.7. Sami Yetik, Boyar, 1948, s.123 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları,.....	43
Resim 2.8. Feyhaman Duran-Hoca Ali Rıza'nın Portresi, Türkiyemiz, 1977, s. 22.....	52
Resim 2.9. Celal Esat Arseven, Boyar, 1948, s.106 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları	56
Resim 2.10. Albay Sadık Göktuna, Boyar, 1948, s.116 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları	58
Resim 2.11. Mehmet Ali Laga, Başkan,1991, s. 20- Yüzyıldan Günümüze Türk Ressamları.....	60
Resim 2.12. Jandarma Binbaşı İsmail Hakkı, Boyar, 1948, s.157 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları	62
Resim 2.13. Hasan Rıza-1900-Portre– 45x56, Özdeniz, 2000, s. 48 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	63
Resim 2.14. İsmail Hakkı Bey, Özdeniz, 2000, s. 201	65
Resim 2.15. Mehmet Ruhi Arel, Özdeniz, 2000, s. 19 Türk Deniz Subayı Ressamları .	68
Resim 2.16. Hikmet Onat, Boyar, 1948, s.155 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları	69
Resim 2.17. Ali Sami Boyar, Özdeniz, 2000, s. 21 Türk Deniz Subayı Ressamları	70
Resim 2.18. Şemsi Sunal, Özdeniz, 2000, s.212- Türk Deniz Subayı Ressamları	71

Resim 2.19. İzettin Dinler– Kendi Portresi- 27x 37cmYağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 162-Türk Deniz Subayı Ressamları	73
Resim 2.20. Hüsnü Evrenos, Özdeniz, 2000, s. 213- Türk Deniz Subayı Ressamları ...	74
Resim 2.21. Arif Bedi-i Eruzman, Özdeniz, 2000, s. 214-Türk Deniz Subayı Ressamları.....	75
Resim 2.22. Albatros, Özdeniz, 2000, s. 214-Türk Deniz Subayı Ressamları, Selim Albatros.....	76
Resim 2.23. Hüsnü Tengüz– 1915 –Kendi Portresi– Suluboya- 18x 24.5 cm, Özdeniz, 2000, s. 70 Türk Deniz Subayı Ressamları	79
Resim 2.24. Ali Cemal Ben'im, Özdeniz-2000, s. 210- Türk Deniz Subayı Ressamları.....	82
Resim 2.25. Seyfi Soysallar, Boyar, 1948, s.138 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları	83
Resim 2.26. Sema Eden Mevleviler, Süheyl Ünver Koleksiyonu, Çizim- Tansuğ, 1996, s. 52- Çağdaş Türk Sanatı	85
Resim 2.27. Balatlı Ressam Mahmut – Edirnedden, Boyar, 1948, s. 31 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları	89
Resim 2.28. Miralay Osman Nuri – Ertuğrul Fırkateyni, Tüysüz, 2014, s. 9 – İstanbul'dan Japonya'ya Olan Yolculuk ve Dönüşte Yaşanan Acı Son- Tübitak	91
Resim 2.29. Mirliva Osman Nuri, Yenişehir- 61x100, Karatepe, 2001, s. 81- Asker Ressamlar Kataloğu	91
Resim 2.30. Osman Nuri Paşa- Meyvalar- 115X73 cm, Turani ,1977, s. 3 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı	92
Resim 2.31. Cihangirli Kaymakam Mustafa- Ihlamur Kasrı Yağlıboya- 90x80 cm, Karatepe, 2001, s, 79. Asker Ressamlar Kataloğu.....	93
Resim 2.32. Cihangirli Kaymakam Mustafa- Ihlamur Kasrı, Boyar, 1948, s. 35 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları.....	93
Resim 2.33. Şeker Ahmet Paşa (Orman ve Geyik Detay), Akbulut, D 2009, s. 113 Türk Resminin Öncüleri	96

Resim 2.34. Şeker Ahmet Paşa(Ormanda Karaca), Akbulut, D 2009, s. 112 Türk Resminin Öncüleri	96
Resim 2.35. Şeker Ahmet Paşa(Erenköyden), Akbulut, D 2009, s. 96 Türk Resminin Öncüleri	97
Resim 2.36. Şeker Ahmet Paşa(Otoportre), Akbulut, D 2009, s. 95 Türk Resminin Öncüleri	97
Resim 2.37. Şeker Ahmet Paşa(Natürmort), Akbulut, D 2009, s. 128 Türk Resminin Öncüleri	99
Resim 2.38. Şeker Ahmet Paşa (Ormanda Koyun Sürüsü), Akbulut, D 2009, s. 123 Türk Resminin Öncüleri	99
Resim 2.39. Süleyman Seyyit- Orman –Yağlıboya-78x35.5, Karatepe, 2001, s. 35....	102
Resim 2.40. İhtiyar Adam- 1900- 30x41 cm Yağlıboya, Tansuğ, 1996, s. 367 Çağdaş Türk Sanatı.....	102
Resim 2.41. Karatepe, 2001, s. 35, Süleyman Seyyit- Orman -Yağlıboya- 61,5x137.5	103
Resim 2.42. Kaymakam Şekür- Manzara, Boyar, 1948, s.59 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları	105
Resim 2.43. Fahri Kaptan-Yıldız Bahçesinden 100x80, Özdeniz, 2000, s. 34 Türk Deniz Subayı Ressamları	106
Resim 2.44. Fahri Kaptan-Zeytinburnu Deniz Savaşı- 100x8, Özdeniz, 2000, s. 35 Türk Deniz Subayı Ressamları	106
Resim 2.45. Fahri Kaptan-Yandan Çarklı İzettin Vapuru- 100x80, Özdeniz, 2000, s. 36 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	107
Resim 2.46. Fahri Kaptan- Arnavuyköy - 92x62.5, Özdeniz, 2000, s. 38 Türk Deniz Subayı Ressamları	107
Resim 2.47. Halil Paşa - Çıplak Etüt- Desen 48x61	109
Resim 2.48 Çıplak Etüt- Desen 46x62 cm-.....	109
Resim 2.49 Figür Etüdü- Desen 40x60 cm, 26, 27: Tansuğ, 1993, s. 69, 70,72.....	109
Resim 2.50. Halil Paşa -Peyzaj–Kalamış78x 48cm, Tansuğ, 1993, s. 132 Halil Paşa	110
Resim 2.51. Halil Paşa –Plaj- 77x58 cm, Tansuğ, 1993, s. 190	110

Resim 2.52. Halil Paşa- Kotralar- 45x27 cm, Turani, 1977, s. 5 - Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı.....	111
Resim 2.53. Halil Paşa- Peyzaj- 116,3 X 81,5, Turani , 1977, s. 6 - Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı.....	111
Resim 2.54. Halil Paşa –Halil Paşa’nın Küçük Oğlu–22x34 cm, Tansuğ, 1993, s. 102 Halil Paşa.....	112
Resim 2.55. Halil Paşa –Mısırdan – 54x36cm 1931, Tansuğ, 1993, s. 225 Halil Paşa	112
Resim 2.56. Halil Paşa –Mısırdan Deveci – 45x 60 cm, Tansuğ, 1993, s. 227 Halil Paşa	113
Resim 2.57. Halil Paşa Kırdan Çocuk ve Köpek 1903 41x56 Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 9.....	113
Resim 2.58. Halil Paşa –Natüromort– 109x113cm 1909, Tansuğ, 1993, s. 233 Halil Paşa	114
Resim 2.59. Halil Paşa Şakayıklar,1906, 85x65 Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 11	114
Resim 2.60. Hafız İbrahim-Edirne’den-47x62 cm, Karatepe, 2001, s. 87- Asker Ressamlar Kataloğu	115
Resim 2.61. Hasan Rıza- Eğri Zaferi, Ünver, S 2015, S. 55.....	117
Resim 2.62. Hasan Rıza-Viyana Kuşatması- 312x188 cm, Özdeniz, 2000, s. 40 Türk Deniz Subayı Ressamları	117
Resim 2.63. Hasan Rıza-1898-İstanbul’un Kuşatılmasında Fatih Sultan Mehmet’in Topkapı’dan İstanbul’a Girişi–75x 52 cm Tarama, Özdeniz, 2000, s. 45 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	118
Resim 2.64. Hasan Rıza - 1. Sultan Osman, Ünver, S 2015, S. 41	118
Resim 2.65. Hasan Rıza-Havuz Başında Nakış İşleyen Kızlar, Ünver, S 2015, S. 59	119
Resim 2.66. Hasan Rıza-Kuzular, Ünver, S 2015, S. 60	119
Resim 2.67. Hüseyin Zekai Paşa- Yıldız Sarayı Bahçesinden- 60x81 cm, Karatepe, 2001, s. 34- Asker Ressamlar Kataloğu.....	120
Resim 2.68. Hüseyin Zekai Paşa- III. Ahmet Çeşmesi – 136,5 X 100- Turani, 1977, s. 8 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı	121

Resim 2.69. Hüseyin Zekai Paşa (Deniz Hamamı Detay), Akbulut, D 2009, s. 134 Türk Resminin Öncüleri.....	122
Resim 2.70. Hüseyin Zekai Paşa- Erenköy'den-60x81 cm, Karatepe, 2001, s. 33- Asker Ressamlar Kataloğu.....	122
Resim 2.71. Bahriyeli İsmail Hakkı –Deniz Peyzajı– 76 X 61 cm, Turani, 1977, s. 9 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı	123
Resim 2.72. İsmail Hakkı Bey -1907-Mecidiye III. Hafif Kruvazörü Seyir Halinde– Suluboya 60x 37 cm, Özdeniz, 2000, s. 49 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	124
Resim 2.73. İsmail Hakkı Bey -1915-Yavuz I . Muharebe Kruvazörü ile Hamidiye III. Hafif Kruvazörü Karadeniz de Seyir Halinde– Suluboya 66x 44cm, Özdeniz, 2000, s. 50 Türk Deniz Subayı Ressamları	124
Resim 2.74. İsmail Hakkı Bey -1904-Sassnita Hafen'dan Manzara– Suluboya 65x 40 cm, Özdeniz, 2000, s. 51 Türk Deniz Subayı Ressamları	125
Resim 2.75. İsmail Hakkı Bey – 1904 - Portre– Yağlıboya- 65x 95cm, Özdeniz, 2000, s. 62 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	125
Resim 2.76. Hoca Ali Rıza –Çengelköy'den – 66 X 24 cm - Turani,1977, s. 10 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı.....	126
Resim 2.77. Hoca Ali Rıza (Boğaziçi Manzarası Detay), Akbulut, D 2009, s. 145 Türk Resminin Öncüleri	127
Resim 2.78. Hoca Ali Rıza (Beylerbeyinde Sokak Detay), Akbulut, D 2009, s. 145 Türk Resminin Öncüleri	127
Resim 2.79. Hoca Ali Rıza (İstanbul 1919), Akbulut, D 2009, s. 146, Türk Resminin Öncüleri	127
Resim 2.80. Hoca Ali Rıza, Kayalıklar-12x16 cm, Erhan, 1986, s. 80	128
Resim 2.81. Hoca Ali Rıza, Kayalıklar-12x16 cm, Erhan, 1986, s. 81	129
Resim 2.82. Hoca Ali Rıza- Odasında	129
Resim 2.83. Kahvede, 74. Erhan, 1986, s. 60,61	129
Resim 2.84. Üsküdarlı Osman- Sümbül Efendi Avlusu, Boyar, 1948, s.89 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları ..	132
Resim 2.85. Ahmet Ziya Akbulut- Sultan Ahmet Camii, Bağcı vd, 2006, s.303 Osmanlı Resim Sanatı.....	133

Resim 2.86. Ahmet Ziya Akbulut, Mimar Sinan Türbesi, Başkan, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, 1994, s. 57.....	133
Resim 2.87. Ahmet Ziya Akbulut (Sünnet Köprüsü), Akbulut, D 2009, s. 135 Türk Resminin Öncüleri	134
Resim 2.88. Ahmet Bedri- Etfal Hastanesi-54x73 cm, Karatepe, 2001, s.48-Asker Ressamlar Kataloğu	135
Resim 2.89. Ahmet Bedri- Manzara- 35x55 cm, Karatepe, 2001, s.47 –Asker Ressamlar Kataloğu	136
Resim 2.90. Tevfik Beşiktaş- Kariye Camii-76x81, Başkan, 1997, s. 48-Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye’de Resim.....	137
Resim 2.91. Cevat Gökdeniz, 1934, Süngü Hücumu, 80x120 cm detay Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 17.....	138
Resim 2.92. Cevat Gökdeniz, 1934, Hücuma Kalkış, 81x113 cm detay Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 19.....	139
Resim 2.93. Üsküdarlı Cevat- Erzurum Mahallesi-63x41, Başkan, 1997, s. 91- Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye’de Resim.....	139
Resim 2.94. Üsküdarlı Cevat–Savaş Gemisi– 77 X 45,5 cm - Turani, 1977, s. 13 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı.....	140
Resim 2.95. Celal Esat Arseven, “Portre”, Tuval Üzerine Yağlıboya, 57,5 x 41,5cm, Karatepe, 2001, s.95- Asker Ressamlar Kataloğu	141
Resim 2.96. Celal Esat Arseven- Paris’te Zimmer Kahvesi- Suluboya-23x26 cm, Karatepe, 2001, s. 96- Asker Ressamlar Kataloğu	141
Resim 2.97. Halit Naci–Karagöz- 15-12-1910- Sayı- 261: 4, Özdeniz, 2000, s. 97 Türk Deniz Subayı Ressamları	143
Resim 2.98. Halit Naci–Karagöz- 15-12-1910- Sayı- 261: 4, Özdeniz, 2000, s. 97 Türk Deniz Subayı Ressamları	143
Resim 2.99. Halit Naci– Ankara Torpidosu- 80x 60cm çini, Özdeniz, 2000, s. 87 Türk Deniz Subayı Ressamları	144
Resim 2.100. Sebil Önünde Çocuklu Kadın-40x70 cm-Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 88 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	144
Resim 2.101. Halit Naci–Manzara 102x 102 cm, Özdeniz, 2000, s. 90 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	145

Resim 2.102. Diyarbakırlı Tahsin- Fransız Bav et Zırhlısının Çanakkale’de Bakışı- 142x96, Başkan, S,192 2009. Başlangıcından Cumhuriyet Dönemine Kadar Türklerde Resim.....	146
Resim 2.103. Diyarbakırlı Tahsin-İstanbul Limanı– 70 X 50 cm - Turani, 1977, s. 14 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı	147
Resim 2.104. Diyarbakırlı Tahsin- Bezmi Alem Vapuru-54x32 cm, Karatepe, 2001, s. 51- Asker Ressamlar Kataloğu.....	147
Resim 2.105. Diyarbakırlı Tahsin- Bezmi Alem Vapuru-70x115 cm, Karatepe, 2001, s. 52- Asker Ressamlar Kataloğu.....	148
Resim 2.106. Ali Rıza [Toroslu], İftar Sofrası, tuval üzerine yağlıboya, tarihsiz, 79 x 98 cm, Çalışır, s. 35- İftar Sofrası Çalışanı Kim.....	149
Resim 2.107. Ali Rıza [Toroslu], Ayvalı Natürmort-32,5x40,5, Çalışır, s. 37- İftar Sofrası Çalışanı Kim.....	150
Resim 2.108. Mehmet Ali Laga- Manzara- 41x63, Başkan, S,190 2009. Başlangıcından Cumhuriyet’e Kadar Türklerde Resim.....	152
Resim 2.109. Mehmet Ali Laga- Kayıklar-46x57, Başkan, 1997, s. 98-Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye’de Resim.....	153
Resim 2.110. Mehmet Ali Laga- Ağaçlar. Tuval Üzerine Yağlı Boya. 45x 60 cm, (Tansuğ, 1996, s. 133- Çağdaş Türk Sanatı).....	154
Resim 2.111. Mehmet Ali Laga - “Çanakkale Kayalar” 1927 Tuval Üzerine Yağlıboya. 30x 40 cm, Karatepe, 2001, s.88-Asker Ressamlar Kataloğu.....	154
Resim 2.112. Mehmet Ali Laga – “Peysaj” Yağlıboya - 41x 63 cm, Gültekin, 1992, s. 43 – Batı Anlayışında Türk Resim Sanatı	155
Resim 2.113. Mehmet Ali Laga- Büyükada-1926- suluboya- 23x38 cm, Karatepe, 2001, s. 53 - Asker Ressamlar Kataloğu.....	155
Resim 2.114. Sami Yetik–Bursa’dan– 26 X 19 CM, Turani, 1977, s. 16 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı	156
Resim 2.115. Sami Yetik–Bursa’dan– 26 X 19 cm, Turani, 1977, s. 17 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı	157
Resim 2.116. Sami Yetik–Ankara’dan– 26 X 19 cm, Turani, 1977, s. 18 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı	157

Resim 2.117. Sami Yetik- Yağlıboya, Karatepe, 2001, s. 57- Asker Ressamlar Kataloğu.....	158
Resim 2.118. Sami Yetik- Türk Kurtuluş Savaşından- 192x295 cm Yağlıboya, Karatepe, 2001, s. 57- Asker Ressamlar Kataloğu	159
Resim 2.119. Sami Yetik- Topçular- 70x99, Başkan, S,190 2009. Başlangıcından Cumhuriyet Dönemine Kadar Türklerde Resim	159
Resim 2.120. Mehmet Ruhi Arel–Taşçılar—229x168 cm, Özdeniz, 2000, s. 100 Türk Deniz Subayı Ressamları	161
Resim 2.121. Mehmet Ruhi Arel–Askerler-80x119, Özdeniz, 2000, s. 99 Türk Deniz Subayı Ressamları	161
Resim 2.122. Mehmet Ruhi Arel–Hilal’i Ahmer’e Yardım—46x38cm, Özdeniz, 2000, s. 100 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	162
Resim 2.123. Mehmet Ruhi Arel–Uyuyan Ana ve Çocuk—161x126, Özdeniz, 2000, s. 102 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	162
Resim 2.124. Mehmet Ruhi Arel–1919-Namaz Kılan İhtiyar—166x128, Özdeniz, 2000, s. 103 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	163
Resim 2.125. Mehmet Ruhi Arel–1912-Oğlu Şemsi Bey—78x97, Özdeniz, 2000, s. 104 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	163
Resim 2.126. Mehmet Ruhi Arel–1937-Resmi geçit—125x90, Özdeniz, 2000, s. 108 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	164
Resim 2.127. Mehmet Ruhi Arel–1937-Atatürk Köyülerle- 185x142, Özdeniz, 2000, s. 109 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	164
Resim 2.128. Hüsnü Tengüz– 1915 –Tersane-i Amire’nin ve Bahriye Dairesinin Görünüşü- Suluboya- 24x 13.5 cm, Özdeniz, 2000, s. 71 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	166
Resim 2.129. Hüsnü Tengüz– 1915 –Mezamorto Hüseyin Paşa’nın Koyun Adaları Savaşı- Suluboya- 22.5x 16.5 cm, Özdeniz, 2000, s. 72 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	166
Resim 2.130. Hüsnü Tengüz– 1915 –Seydi Ali Reisin Hint Denzinde Portekizlilerle Savaşı- Suluboya- 26x 13.5 cm, Özdeniz, 2000, s. 72 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	167

Resim 2.131. Hüsnü Tengüz–1915 -Osmanlı Kadırgası Yelkenle Seyir alinde- 20x15.5 cm, Özdeniz, 2000, s. 75 Türk Deniz Subayı Ressamları	167
Resim 2.132. Hüsnü Tengüz–Çalışma Örneği – 28x20cm çini, Özdeniz, 2000, s. 81 Türk Deniz Subayı Ressamları	168
Resim -133. Ali Sami Boyar–Kaptan-ı Derya Hızır Hayrettin (Barbaros) Paşa- 32x45, Özdeniz, 2000, s. 115 Türk Deniz Subayı Ressamları	170
Resim 2.134. Ali Sami Boyar–Manzara-26x35, Özdeniz, 2000, s. 120 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	170
Resim 2.135. Ali Sami Boyar–Rumelihisarı-35x27, Özdeniz, 2000, s. 120 Türk Deniz Subayı Ressamları	171
Resim 2.136. Ali Sami Boyar–Boğazdan Manzara, Özdeniz, 2000, s. 121 Türk Deniz Subayı Ressamları	171
Resim 2.137. Ali Sami Boyar–Ayasofya-Suluboya, Özdeniz, 2000, s. 123 Türk Deniz Subayı Ressamları	173
Resim 2.138. Ali Sami Boyar, (1914-1918), Borazancı,100x60 cm Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 25.....	173
Resim 2.139. Türk Deniz Subayı Ressamları, Ali Sami Boyar–Ayasofya İçinde- suluboya-92x61, Özdeniz, 2000, s. 117	174
Resim 2.140. Ali Cemal Beyrutlu, 1914, Yaralı Asker, 33x41 cm Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 23.....	175
Resim 2.141. Ali Cemal Benim 1938 125x 208 cm Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 3 Türk Deniz Subayı Ressamları	176
Resim 2.142. Ali Cemal Benim–Mesudiye III Zırhlısı—54x71, Özdeniz, 2000, s. 130-Türk Deniz Subayı Ressamları	176
Resim 2.143. Ali Cemal Benim–Sahilde Gemi- Yağlı Boya, Özdeniz, 2000, s. 131- Türk Deniz Subayı Ressamları	177
Resim 2.144. Ali Cemal Benim–Çanakkale Kilit’i Bahir- 50x19 Suluboya, Özdeniz, 2000, s. 133-Türk Deniz Subayı Ressamları	177
Resim 2.145. Ali Cemal Benim–Süvariler-71x51 Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 134-Türk Deniz Subayı Ressamları	177
Resim 2.146. Ali Cemal Benim–Portre-40x32-Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 137- Türk Deniz Subayı Ressamları	178

Resim-147. Seyfettin Soysalan–19. Yüzyılda Beşiktaş Çırağan Sarayı Sahili- 99x66, Özdeniz, 2000, s. 124 Türk Deniz Subayı Ressamları,	179
Resim 2.148. Seyfettin Soysalan– Hamidiye III, Mecidiye III, Mesudiye III Hafif Kruvazörleri- 166x73, Özdeniz, 2000, s. 125 Türk Deniz Subayı Ressamları.....	179
Resim 2.149. Seyfettin Soysalan–Mecidiye III Kruvazörü Seyir Halinde- 117x73, Özdeniz, 2000, s. 126 Türk Deniz Subayı Ressamları.	180
Resim 2.150. Seyfettin Soysalan–Manzara Boğaz İçi-34x25, Özdeniz, 2000, s. 128- Türk Deniz Subayı Ressamları	180
Resim 2.151. Seyfettin Soysalan–Manzara Patras Deniz Feneri-43x28, Özdeniz, 2000, s. 128-Türk Deniz Subayı Ressamları.	180
Resim 2.152. İsmail Hakkı-Türk Alman Dostluk Anıtı- 166x100 cm, Karatepe, 2001, s. 109	182
Resim 2.153. İsmail Hakkı, Çanakkale Deniz Savaşları,121x197 detay Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 15.....	183
Resim 2.154. Ali Rıza Bayazıt-Boğaziçi- 30x40 cm, Karatepe, 2001, s. 69 -Asker Ressamlar Kataloğu	184
Resim 2.155. Ali Rıza Bayazıt- Ada Sahili-30x62 cm, Karatepe, 2001, s.70-Asker Ressamlar Kataloğu	184
Resim 2.156. Yüzbaşı Hidayet-Yüzbaşı Nurettin (Balkan Savaşı Şehidi) – 34x42 cm, Karatepe, 2001, s. 113	186
Resim 2.157. Hikmet Onat–Karpuzlu Natürmort– 50,5X50,5cm, Başkan, 1977, s. 28 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı.....	188
Resim 2.158. Hikmet Onat- Manzara- 68x85, Başkan, 2009, s. 196- Başlangıcından Cumhuriyet Dönemine Kadar Türklerde Resim.....	189
Resim 2.159. Hikmet Onat–1914-Kabataş’tan Manzara -90x80-Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 149-Türk Deniz Subayı Ressamları	190
Resim 2.160. Hikmet Onat–Camili Peyzaj– 71.5x45cm, Turani, 1977, s. 30 -Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı	190
Resim 2.161. Hikmet Onat–Peyzaj– 73x54cm - Turani, 1977, s. 31 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı.....	191

Resim 2.162. Hikmet Onat–Çeşme Peyzaj– 73x54cm, Turani- 1977, s. 32 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı	191
Resim 2.163. Hikmet Onat–Boğaziçi– 85x70cm, Turani- 1977, s. 29 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı.....	192
Resim 2.164. Şemsettin Sunal–Peyki Şevket Torpido Kruvazörünün Yaralanışı- 65x41 cmYağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 161-Türk Deniz Subayı Ressamları.....	193
Resim 2.165. İzzettin Dinler-Kızı-1949- 76x124 cm, Özdeniz,2000, s.163-Türk Deniz Subayı Ressamları	194
Resim 2.166. İzzettin Dinler–1950-Çanakkalede Manzara- 62x49, Özdeniz, 2000, s. 164-Türk Deniz Subayı Ressamları	194
Resim 2.167. İzzettin Dinler–1949-Çanakkalede Şehitlik – 95.5 x 63cm, Özdeniz, 2000, s. 164-Türk Deniz Subayı Ressamları	195
Resim 2.168. Hüsnü Evrenos (Cayrocu)– Manzara- 55x35, Özdeniz, 2000, s. 166-Türk Deniz Subayı Ressamları	196
Resim 2.169. Arif Bedii Eruzman-- Manzara- 40x33, Özdeniz, 2000, s. 168-Türk Deniz Subayı Ressamları	197
Resim 2.170. Arif Bedii Eruzman-Ölü Doğa-60.5 x 50, Özdeniz, 2000, s. 168-Türk Deniz Subayı Ressamları	197
Resim 2.171. Arif Bedii Eruzman-Emirgan Çınaraltı Kır Kahvesi -27x21, Özdeniz, 2000, s. 169-Türk Deniz Subayı Ressamları	198
Resim 2.172. Arif Bedii Eruzman-1963-Soyutlama -162x 128, Özdeniz, 2000, s. 170-Türk Deniz Subayı Ressamları	198
Resim 2.173. Arif Bedii Eruzman-1964-Soyut Şehir -162x 130, Özdeniz, 2000, s. 170-Türk Deniz Subayı Ressamları	199
Resim 2.174. Arif Bedii Eruzman-1963-Soyut Şehir -120x 130, Özdeniz, 2000, s. 171-Türk Deniz Subayı Ressamları	199
Resim 2.175. Selim Albatros-Manzara- Emirgan Eski Yolu -24.5x42, Özdeniz, 2000, s. 172-Türk Deniz Subayı Ressamları,	201
Resim 2.176. Selim Albatros- 1939-Manzara- Baltalimanın'dan Kanlıca'nın Görünüşü-34x 24, Özdeniz, 2000, s. 173-Türk Deniz Subayı Ressamları,.....	202

Resim 2.177. Selim Albatros- Manzara- Büyük Reşit Paşa Yalısı-55x47, Özdeniz, 2000, s. 173-Türk Deniz Subayı Ressamları,	202
Resim 2.178. Selim Albatros- 1968-Kız Kulesi 44x 24.5, Özdeniz, 2000, s. 174-Türk Deniz Subayı Ressamları,	203
Resim 2.179 Selim Albatros- 1969-Şerifler Yalısı-70x46, Özdeniz, 2000, s. 174-Türk Deniz Subayı Ressamları,	203
Resim 2.180. Selim Albatros- 1941- Refah Gemisinin Batışı-80x53.5, Özdeniz, 2000, s. 174-Türk Deniz Subayı Ressamları	204
Resim 2.181. Namık İsmail- Çıplak-1922-130 x90, Tansuğ, 1996, s. 124- Çağdaş Türk Sanatı.....	206
Resim 2.182. Hikmet Onat-1914-Siperde Mektup Okuyan Askerler-124x150-Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 143-Türk Deniz Subayı Ressamları	208
Resim 2.183. Abdülmecit'in Şişli Atölyesini Ziyareti, Başkan, 1997, s. 67-Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye'de Resim.....	209

KISALTMALAR DİZİNİ

- D.R.H.S** : Devlet Resim Heykel Sergisi
G.S.B : Güzel Sanatlar Birliği
İ.R.H.M : İstanbul Resim Heykel Müzesi
YÖK : Yüksek Öğretim Kurulu

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem / Problem Durumu

Araştırmanın problemini; Çağdaş Türk resim sanatının oluşumuna olanak veren etkenlerin neler olduğu, süreç içerisinde Asker ressamlar kuşağının ortaya çıkış sebepleri ve Asker ressamların çağdaş Türk resim sanatına ve sanat eğitime katkıları oluşturmaktadır.

Osmanlının ağır askeri yenilgiler nedeniyle askeri alana öncelik vererek modernleşme faaliyetlerine girişmesi, Türk resim sanatı için öngörülme yen gelişmelere neden olmuştur. Asker ressamlar modernize edilmiş okullarda, batılı içerikte resim dersleriyle yetiştirilmiş, batı tarzı ilk resim çalışmaları bu sebeple ortaya çıkmıştır. Sanat odaklı olmayan faaliyetlerle birlikte ortaya çıkan gelişmeler, şaşırtıcı sonuçlar doğurmuştur. Sonuçlar içerisinde Çağdaş Türk resim sanatının ilk örneklerinin ortaya çıkmış olması ve gelişim olanağı bulması problemin önemini oluşturmaktadır.

Araştırmada literatür taramasıyla elde edilen veriler ışığında; Osmanlıda modernleşme sürecini gerektiren sebepler değerlendirilecektir. Çağdaşlaşma sürecinin ortaya çıkışında Askeri alana öncelik verilmesinin nedenleri incelenecektir. Askeri eğitim alanında Batılaşma faaliyetleri kapsamında açılan okulların neler olduğu, bu okulların müfredatlarında modern nitelikte düzenlenmiş resim derslerine neden ihtiyaç duyulduğu değerlendirilecektir. Askeri okulların müfredatlarında yer verilen modern nitelikteki resim derslerinin, asker ressamlar kuşağının ortaya çıkmasındaki rolü belirlenecek; yetişen Asker ressamlarımız kimler olduğu, ne gibi çalışmalar yaptıkları, böylelikle çağdaş Türk Resim sanatına katkılarının neler olduğu araştırılacaktır. Asker ressamların sanat eğitime katkıları belirlenerek elde edilen tüm bu bilgiler ışığında alana katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

1.2. Alt Problemler

- Osmanlıda çağdaşlaşma faaliyetlerinin ortaya çıkmasının sebepleri nelerdir?
- Çağdaşlaşma sürecinin ortaya çıkışında Askeri alana öncelik verilmesinin gerekçeleri nelerdir?
- Askeri eğitim alanında modernleşme faaliyetleri kapsamında açılan okullar hangileridir?
- Çağdaş nitelikteki Askeri okulların müfredatlarında batı tarzı resim derslerine yer verilmesinin sebepleri nelerdir?
- Askeri okulların müfredatlarında yer verilen batı tarzı resim derslerinin asker ressam kuşağının ortaya çıkmasındaki rolü nedir?
- Asker ressamlarımız kimlerdir, bilinen faaliyetleri nelerdir?
- Asker ressamların çağdaş Türk resim sanatına etkileri nelerdir?
- Asker ressamların çağdaş Türk resim sanatı eğitimine etkileri nelerdir?

1.3. Amaç

Çalışmada Osmanlıda Modernleşme faaliyetleri kapsamında askeri eğitim alanında resim öğretimini kapsayan yenilikler değerlendirilecektir. Bu bağlamda asker ressam kuşağının ortaya çıkışı ve asker ressamlar incelenerek, çağdaş Türk Resim sanatının oluşumuna ve Sanat eğitimine katkılarının neler olduğunu belirlemek amaçlanmaktadır.

1.4. Önem

Osmanlı'nın ağır askeri yenilgiler nedeniyle askeri alana öncelik vererek modernleşme faaliyetlerine girişmesi, Türk resim sanatı için önemli gelişmelere neden olmuştur. Asker ressamlar modernize edilmiş okullarda, batılı içerikte resim dersleriyle yetiştirilmiş, batı tarzı ilk resim çalışmaları bu sebeple ortaya çıkmıştır. Askeri okullarda sanatsal gelişmeyi amaçlamadan düzenlenen resim dersleri çağdaş Türk resim sanatı için, sürpriz sonuçlar doğurmuş, şaşırtıcı gelişmelere sebep olmuştur. Süreç içerisinde Çağdaş Türk resim sanatının ilk örneklerinin ortaya çıkmış olması ve gelişim olanağı bulması problemin önemini oluşturmaktadır.

Türk resminde çağdaş nitelikli ilk eserler, batılı benzer kurumlar örnek alınarak düzenlenen askeri okullarda eğitim görmüş asker ressamlar öncülüğünde resmedilmiştir. Çağdaş Türk resim sanatının oluşumu ve gelişimi sürecinde, asker ressamlarımızın ilk nitelikli değerli çabaları olmuştur. Türk resim eğitiminin yaygınlaştırılması, akademik boyutta kurumsallaşması ve resim eğitimine yönelik eserler verilmesinde çok önemli katkılar gerçekleştirmişlerdir. Bu üç husus, çalışılan konunun önemini oluşturmaktadır.

1.5. Varsayımlar

- Literatür Taramada ulaşılan kaynaklardaki bilgilerin doğru olduğu,
- Dönemin genel sanat eğitimi anlayışı ve uygulamalarını yansıtacak sayıda asker ressamın incelendiği,
- Osmanlıda modernleşme faaliyetleri, Osmanlının askeri alanda yaşadığı ağır yenilgiler sonucunda kendini batıya karşı teknik ve askeri alanda yetersiz görmesiyle ortaya çıktığı,
- Yaşanan ağır askeri yenilgiler, Osmanlının çağdaşlaşmaya yönelik yenilikçi girişimlerini ortaya çıkardığı,
- Çağdaş Türk resim sanatının ortaya çıkmasında ve gelişmesinde, askeri kanaldan uygulama alanı bulabilmesinin etkili olduğu,
- Askeri yenilgiler askeri alanda mesleki ve teknik yetersizliklerle ilişkilendirildiği bu nedenle Batı tarzı okulların model alındığı askeri okulların kurulmasına öncelik verildiği,
- Batı tarzı düzenlenmiş askeri okullarda batılı içerikte resim derslerine yer verilmesi sayesinde resim sanatına yetenekli subayların keşfedildiği, bu subayların sanat eğitimi almaları maksadıyla Avrupa'ya gönderilmeleriyle asker ressamlar kuşağının ortaya çıktığı,
- Batı tarzı resmin ilk örneklerinin Asker ressamlar tarafından verildiği,
- Asker ressamların; eğitimci yönleriyle, askeri ve sivil okullarda çağdaş resim sanatının sevilmesini ve yeni ressamlar yetişmesine ve ülkemizde sanat eğitiminin akademik ve kurumsal kimlik kazanmasında önemli rol oynadıkları,

- Sanat eğitiminde ihtiyaç duyulan yazılı eser ve materyaller üreterek sanat eğitiminin gelişmesine katkıda buldukları varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Çalışmada Asker ressamlarımız yurt dışı eğitim alıp almamaları ve mezun oldukları okullar ele alınarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme yapılırken Eliri'nin (2010) çalışmasında yer verdiği sınıflandırma baz alınmıştır. Çalışma Eliri'nin (2010) sınıflandırmasında isimlerine yer verdiği Asker ressamlarımız ile sınırlıdır. Doğumları 1915'den sonrasına denk gelen asker ressamlar çalışmaya dâhil edilmemiştir. Kimi Asker ressamlarımız hakkında yapılan araştırmalar ve sahip olunan bilgiler çok kısıtlı olduğu için, araştırmada bazı asker ressamlarımız için sınırlı sayıda kaynaktan faydalanılabilmektedir.

Birbirlerini neden sonuç ilişkisiyle etkileyen olayların, bütünsel olarak değerlendirilmesine anlamlı bulgulara ulaşılacağı düşüncesi, araştırmanın gerekçesini oluşturmaktadır.

1.7. Tanımlar

Akvarel: İsim-Sulu boya resim (tdk.gov.tr)

İktifa:İsim-Yetinme (tdk.gov.tr)

İrtihal: İsim- Ölüm. (tdk.gov.tr)

İrşat: İsim- Doğru Yolu Gösterme, Uyarma(tdk.gov.tr)

Mahdum: Erkek evlat, Oğul. (tdk.gov.tr)

Mahreç: 1-İsim: Çıkış yeri, 2- Dilbilgisi: Boğumlanma noktası, 3- Matematik: Payda(tdk.gov.tr)

Metrukat: İsim- Ölen birinin bıraktığı şeyler (tdk.gov.tr)

Muti: Sıfat: Yumuşak başlı, itaat eden (tdk.gov.tr)

Mücessem: 1- Sıfat: Cisim durumunda olan, 2- Soyut kavramlar için somut bir varlıkta tam olarak belirilmiş olan (tdk.gov.tr)

Mükaddimat: İlk gelen, ilk söz (Osmanlıca.İhya.org)

Mülazım Sani: Üst teğmen (tr.m.wikipedia.Org)

Müsellasat: İsim. 1. Eskimiş, 2- Matematik, 3.Trigonometri. (Nedemek. Org)

Müşür: İsim- Mareşal (tdk.gov.tr)

Natika: İsim 1. Düşünüp söyleme yeteneği, 2.Düzgün ve iyi konuşma yeteneği.(tdk.gov.tr)

Natur: Doğa. (tdk.gov.tr)

Pitoresk: Sıfat Fransızca pittoresque. Durumu ve görünüşü resim konusu olmaya değer (görünüş) (Nedemek. Org)

Rahle: Üzerinde kitap okunan yazı yazılan, bazıları açılıp kapanabilen alçak küçük masa.(tdk.gov.tr)

Teşci: İsim- Cesaret verme, cesaretlendirme, yüreklendirme. (tdk.gov.tr)

Hendese: isim- Geometri (tdk.gov.tr)

Usul: 1-İsim: Bir amaca yönelmek için izlenen düzenli yol, tutulan yol, yöntem, tarz, 2- Bilimde belli bir sonuca ulaşmak için, belli ilke ve kurallara göre izlenen yol, metot.(tdk.gov.tr)

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. İlgili Araştırmalar

Osmanlıda Çağdaşlaşma süreci, Asker ressamı ve asker ressamlarının Türk sanatına ve sanat eğitime katkıları konu edinen çalışmalar, makaleler ve kitaplar incelenmiş literatür tarama yöntemiyle ulaşılan kaynaklar alt başlıklar halinde sıralanmıştır. Elde edilen veriler kronolojik sıralamaları ve neden sonuç ilişkileri gözetilerek değerlendirilmiştir.

Tansuğ (1996) “ Çağdaş Türk Sanatı” isimli çalışmasında resim sanatı, mimari, heykel, seramik, grafik sanatlar ve endüstri tasarımını konu edinmekte ve bu alanların geleneksel sanatlarla bağlı ulusal gelişimine değinmektedir. “Türkiye, sosyo-ekonomik gelişme koşullarının, sanat ve mimarlık alanına yansıdığı ve bu alanda değerlendirildiği bir süreci dinamik bir şekilde yaşayagelmektedir.” (Tansuğ, 1996, s. 9) Gültekin (1992) “ Batı Anlayışında Türk Resim Sanatı ” İsimli çalışmasında 94 sanatçımızı Türk resminin gelişim çizgisine göre sıralanmış, sanatçılara ait bilgiler vermiş ve bu sanatçılarımızın resim sanatımızın tarihsel gelişimi içindeki yerlerini analiz etmeye çalışmıştır. “Türk resminin Batı sanat estetiği ve tekniğine yönelen tavrı, Batılaşma ile 18. Yüzyıl’da başlamış, Batı estetiğini ve tekniğini anlama ve uygulamaya yönelişi 19. Yüzyıl ortalarından itibaren olmuştur.” (Gültekin, 1992, s. 211) Demir (2002) “Batılılaşma ve Modernleşme İkileminde Çağdaş Türk Resminin Oluşumu.” İsimli çalışmasında Batılaşmanın doğu halkları için modernleşmenin ise batı halkları için karşılığı olan kavramlar olduğu görüşüyle bu iki kavramın eşdeğer kabul edilmesiyle ortaya çıkan yanılgılara değinmektedir. Türk resim sanatının bu ikilem ve yanılgı üzerine gelişimine yönelik tespitlerini dile getirmektedir.

1914 kuşağının sadece bize değil, dünya kültür tarihine de etkileri olmuştur. ... Anadolu coğrafyasının ve İslam sanatının soyutlayıcı anlayışlarını, modern sanatın düşünsel ve teknik bakışı ile değerlendirmiş

olsa idiler, ortaya üstünde yoğun bir şekilde tartışabileceğimiz malzeme bırakmış ve gelen kuşakla bu üsluplarda daha yetkinliğe ulaşılmış olunurdu. (Demir, 2002,s. 79, 80)

Papila (2008) “ Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma Döneminde Resim Sanatının Ortaya Çıkışı ve Osmanlı Kimliğinin Resimsel Anlatımı.” İsimli çalışmasında 18. Yüzyıldan, Cumhuriyete kadar üretilen figüratif resimlerden yola çıkarak resim sanatı aracılığıyla Osmanlıya yönelik bireysel ve toplumsal bir analize gitmiştir. “ Osmanlı İmparatorluğu'nun, 18. Yüzyılda Batılılaşma hareketinin hedefi, kendisinden ileride olduğunu kabul ettiği Avrupa toplumunun sanatsal, teknik ve bilimsel bilgi birikimini edinerek, aynı düzeye gelebilmek, hatta geçebilmektir. ” (Papila, 2008, s. 118)

Papila (2008) sürecin Osmanlı'da yeni kimliklerin doğmasına neden olduğunu ve var olan kimliklerin daha belirginleştiğinin altını çizmektedir. Dilmaç (2012) “ Avrupa'da Eğitim Gören Sanatçılarımızın Çağdaş Türk Sanatının Gelişimindeki Rolü ” isimli çalışmasında Osmanlının çağdaşlaşma sürecinde Avrupa'ya gönderilen asker ressamlarımızın yurda dönüşlerinde oluşturdukları ve geliştirdikleri sanat ortamını konu edinmektedir. “Avrupa'da sanatın gelişimi oldukça uzun yıllara dayanmaktadır. Oysa Türk sanatçılarının böyle bir süreç yaşamayan bir toplumdaki çıkarak Avrupa'da hazır elde ettikleri sanatsal bilgi ve deneyimleri ülkelerine getirmeye çalışmaları şüphesiz en önemli sorundu.” (Dilmaç, 2012, s. 100)

İslimyeli (1965) “Asker Ressamlar ve Ekoller. ” isimli çalışmasında asker ressamları sanat hayatlarına başladıkları yıllara göre gözeterek alfabetik bir sıralamaya tabi tutmuş, biyografileri ve sanat hayatları üzerine bilgi vermiştir.

Birçok yönlerde askerler ön planda olabilmişlerse bu, yurdumuzda batı metotlarına göre kurulan müesseselerin askeri müesseseler olmasından ileri gelmiştir. Yoksa onlarda, bu ocaklarda imkan bulabilmiş yurt çocuklarıdır. Aynı yıllarda yurt huzur içinde bulunabilseydi, o zaman batıya yönelme diğer müesseselerimizde başlamış olacaktı. Hiç şüphesiz bu yurdun kabiliyetli çocukları oralarda imkân bulacaklardı.” (İslimyeli, 1965, s. 5)

Boyar (1948) “ Türk Ressamları ” isimli çalışmasını Hocası olan Yetik'in Ressamlarımız isimli iki cilt tasarlayıp, ölümü nedeniyle ikinci cildini tamamlayamadığı

eserine ithafen hazırlanmış Türk asker ve sivil ressamlarını konu edinmektedir. Boyar çalışmasında Asker ressamlarımızı mezun oldukları seneyi temel alarak hayatları ve sanatlarıyla aktarmıştır.

Subay ressamlar namı altında toplanmış olan zümreyi üç kısma ayırmak icap eder.

- 1- Mühendishanenin açılmasından ve resim derslerinin teknik dâhilinde tedrisine başlandığı (1793) den Meşrutiyetin ilanına (1908) yılına kadar yetişen ve eser verenler.
- 2- 1908 den Cumhuriyetin ilanına (1920) kadar yetişen ve eser veren ressamlar.
- 3- Cumhuriyetin ilanından bu güne kadar yetişen ve eser veren ressamlar. (Boyar, 1948, s. 7)

Başkan (1997) “ On dokuzuncu yüzyıldan günümüze Türk ressamları ” İsimli çalışmasında kitabında yer verdiği sanatçıların Türk resim sanatı içindeki yerlerini ele almıştır. Sanatçıları biyografileri dışında sanatçı kişilikleriyle ve eserleriyle değerlendirmiştir. Başkan (1994) “ Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye’de Resim” İsimli çalışmasında sosyo-kültürel gelişmeler çerçevesinde minyatürle Pentür’ün etkileşimsel ilişkisini ve günümüz resminin kaynaklarını konu etmiştir. Başkan (1997) “Osmanlı Ressamlar Cemiyeti ” İsimli çalışmasında Osmanlı ressamlar cemiyetini içinde bulunduğu dönemin sosyal, kültürel ve siyasal ilişkileriyle ele almış, cemiyette yer alan sanatçıları cemiyetteki faaliyetleri ve birbirleriyle olan ilişkileriyle değerlendirmiştir.

Türk resminin bu günkü düzeyini bu sanat dalının geçirdiği bir buçuk yüzyıllık süreyle açıklamak yanlış olur. Çünkü Türk resminin ulaştığı bu günkü düzey, yalnızca bu, iki üç insan ömrü kadar süreye değil de, kökü çok daha eskilere giden geleneksel sanatlar deneyimlerinin anılarına da bağlıdır. (Başkan, 1991, s. 1)

Eliri (2010) “ Batılılaşma Sürecinde Askeri Okullar ve Asker Ressamların Türk resim Sanatına Etkileri.” İsimli çalışmasında Türk resim sanatının gelişiminde asker ressamların ve Askeri okulların katkılarını konu edinmektedir. “...asker ressamlar, ülkemizdeki çağdaş ve batılı anlamda resim sanatının gelişim sürecini müspet yönde

etkilemiş, bu süreci kısaltmıştır.” (Eliri, 2010, s. 139) Özdeniz (2000) “Türk Deniz Subayı Ressamları.” isimli çalışmasında 19. Yüzyıldan itibaren asker ressamlar öncülüğünde gelişen çağdaş Türk resim sanatında deniz ressamlarının önemine değinmektedir.

Ergün (1987) “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Çalışmalarının Gelişmesi.” İsimli çalışmasında; Osmanlıda medreselerin öğretmen yetiştirme usullerinden başlayarak, öğretmen yetiştirmenin 1982 senesinde yükseköğretim kuruluna ve üniversitelere devrine kadar geçen süreci değerlendirmektedir. Altinkurt, (2005) “Türkiye’de Sanat Eğitiminin Gelişimi.” İsimli çalışmasında Türkiye’de sanat eğitiminin gelişiminde yurt dışına gönderilen sanatçılarla birlikte yurt dışından davet edilen sanat eğitimcilerin payı olduğuna, sanat eğitiminin Cumhuriyet döneminde önemli bir gelişim gösterdiğine değinmiştir. Günümüzde sanat eğitimcisi yetiştirmekle yükümlü olan fakültelerin sorunlarını dile getirmiştir. “ Türkiye’de batılı anlamda ilk sanat eğitimi hareketleri, 1908 tarihli Meşrutiyet hareketleri ile başlamıştır. Osmanlı devletinin batılılaşma hareketinin başladığı bu dönemde, özellikle biçim ve renk sanatlarında Avrupa’ya yönelme gereksinimi duyulmuştur.” (Altinkurt, 2005, s. 73) Yurttadur (2007) “ Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yurtdışına Gönderilen Ressamların Türk Resim Eğitimine Etkileri.” İsimli çalışmasında cumhuriyetin ilk yıllarında devlet bursuyla yurtdışına gönderilen sanatçıların hayatlarını, sahip oldukları sanat anlayışlarını, özellikle eğitimci kimlikleriyle resim sanatının gelişimi için sarf ettikleri çabaları ele almıştır. “ Devlet tarafından yurtdışına gönderilen sanatçılar, yurda döndükten sonra eğitim kurumlarında yer almış ve Türkiye’de resim eğitiminin yeni bir boyut kazanmasında etkiler göstermişlerdir.” (Yurttadur, 2007, s. 80) Avcı ve Çetin (2010) “Çağdaşlaşma Sürecinde Sanayi-i Nefise Mektebi’nin Kuruluşu ve Asker Ressamların Bu Okuldaki Eğitim Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme.” İsimli çalışmalarında asker ressamların Sanayi-i Nefise’deki faaliyetleriyle çağdaş sanat eğitimine katkılarını konu edinmektedirler. “ Sanayi-i Nefise Mektebinde yönetim ve eğitim kadrosuna geldikleri andan itibaren sanat eğitimcileri ve ressamların yetişmesine büyük önem vermiş, bu amaçla eğittikleri sanatçıları yurt dışına göndererek alanlarında yetkinleşmelerini sağlamışlardır.” (Avcı ve Çetin, 2010, s. 63) Gökdaş, (2009) “ Modern Eğitim Kurumlarının Batılılaşma Dönemindeki Gelişimi (1700–1900) ” isimli çalışmasında Osmanlıda Batılılaşma çabaları Eğitim boyutuyla ele almış ve yarattığı kültürel değişime

değirmiştir. “... Batı’da olan bütün kurumlar örnek alınarak ülkede oluşturulan her kurumla, aynı zamanda yeni bir anlayış ve bu anlayış doğrultusunda yeni bir kültür oluşturma çabaları görülür.” (Gökdaş, 2009, s. 22) Altın (2014) “II. Meşrutiyetten Cumhuriyete İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Onun Eğitim ve Eğitimci Kavramları İle İlgili Düşünceleri.” İsimli çalışmasında İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun eğitim anlayışını ele almıştır. “Mevcutlar ve mefkureleri ifade etmek için en uygun vasıta olan resimle yalnız küçükleri ve gençleri değil halkın tamamını eğitmede kullanabiliriz.” (Baltacıoğlu aktaran Altın, 2014, s. 228) Uğur (2014) “Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme.” İsimli çalışmasında mühendishanenin kuruluşundan başlayarak 1798-1922 yılları arasını kapsayan dönemde eğitim alanında planlanan modernleşmeye dönük uygulamaların ne şekilde gerçekleştiğini belgesel bir bakış açısıyla konu edinmektedir.

2.2. Kuramsal Çerçeve

2.2.1. Osmanlıda modernleşme sürecinin başlangıcı ve resim sanatına yansımaları

Osmanlı İmparatorluğu’nda modernleşme hedefinin ortaya çıkışı, askeri sebeplerle olmuş ve modernleşmeye yönelik çabalar öncelikle askeri alanda ortaya konmuştur. “Avrupa’nın, Avrupalı olmayana karşı üstünlüğü düşüncesi, 16.yüzyılda başlayan sömürgeleşme hareketleri sırasında ortaya çıkmıştır. Bu düşünce başlangıçta, ele geçirilen kıtalardaki "ilkel" olarak adlandırılan halklar için geçerliyken, 18. yüzyıldan sonra, Osmanlı’nın yönetimindeki Doğu için de geçerli olmaya başlamıştır.” (Papila, 2008, s. 119) 1699 Karlofça Antlaşması’yla başlayan yenilgiler, 18. yüzyılda da devam etmiştir. 1770 Çeşme yenilgisi; Osmanlı’nın Ruslara karşı gemi, ekipman ve personel üstünlüğüne rağmen yaşamış olduğu ağır bir yenilgidir. Osmanlı donanması tamamen yok edilmiştir. Bu yenilgi, İnebahtı Savaşı’ndan sonra Osmanlı’nın denizlerde uğradığı ilk büyük yenilgidir. Yenilgi sonrası Küçük Kaynarca Anlaşması yapılmış ve Karadeniz, Ruslarla paylaşılmıştır. “Osmanlı İmparatorluğunun gücünü yitirmesi, imgesinin korkutuculuğunu yitirmesi ile paraleldir.” (Papila, 2008, s. 119) Osmanlı yaşadığı bu gibi ağır askeri yenilgiler sonrası Batı’ya yönelik olumsuz tutumunu sorgulamaya başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomik ve askeri anlamda gerilemeye başlamasıyla birlikte önemli sorunlarda artık gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bu dönemden sonradır ki devletin güçlendirilmesi ve tekrar eski ihtişamlı dönemlerine geri götürülmesi amacıyla düşüncelerde beliren yenileşme olgusu, yüzyılın sonlarına doğru kaybedilen savaşlarla birlikte hayata geçirilmesi zorunlu bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirmiştir. (Gökdaş, 2009, s. 11)

“XVII. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin Avrupa karşısında uğradığı yenilgiler, ülkeyi idare edenlerin zihninde batıdaki gelişmelere ayak uydurma ve özellikle ordunun batı tarzı eğitilmesi gerekliliğini doğurmuştur.” (Uğur, 2014, s. 5)

Askeri yenilgiler, toplumun her kesiminde değişimin ve modernleşmenin gerekliliğinin anlaşılmasını sağlamıştır. Sıklıkla yaşanan yenilgiler, modernleşme hedefi taşıyan çalışmaların önemini anlaşılmasını sağlamıştır. Öncelikle askeri alanda ortaya çıkan modernleşme çalışmalarının kaynağı budur. Osmanlı'nın batılılaşmaya yönelik girişimlerinin, özellikle askeri bürokrasinin özendirilmesiyle, yöneticiler tarafından halka sunulan bir seyirle gerçekleştiğini söyleyebiliriz. “Günü kurtarmak ve kısa sürede sonuç alma gibi beklentiler içerisinde olan devlet ileri gelenleri, Batı'daki gelişmelerin altında yatan sebeplerle ilgilenme düşüncesini benimsememişlerdir. Bu sebeple de ıslahatların ve reformların uygulandığı alan, savaşlardaki galibiyetleri getirecek olan askeri alanlar olmuştur.” (Gökdaş, 2009 s.14-15)

Osmanlıda 18. yüzyılda başlayan Batılılaşma hareketi, Avrupa'nın teknik bilimsel ve sanatsal birikimine ulaşmayı ve bu birikimi kullanarak askeri ve teknik alanda yaşadığı yetersizliğini gidermeyi amaçlamıştır. “Batılılaşma Osmanlı için Edhem Eldem'in de belirttiği gibi modernleşme ile eşdeğer kabul edilerek yanlış anlaşılmaktadır. Batılılaşma Osmanlı için askeri ve teknik alandaki gelişmeyi tanımlayan bir kavram olarak yorumlanmaktadır.” (Demir, 2002, s. 74)

Yeni süreçte Osmanlı, Avrupa'da gerçekleştirilen atılım ve gelişmelere kayıtsız kalamamış ve modernleşmeye yönelik çeşitli girişimler içinde olmuştur. Batılılaşma sürecinin başlangıcı olarak nitelendirilebilecek bu dilimde Osmanlı, elçilikler aracılığı ile batıyla yoğun iletişim içerisine girmiştir. Batı ile doğrudan kültür ilişkilerini başlaması elçilikler aracılığı ile gerçekleşmiş, diplomatik ilişkiler başlatılmıştır.

Osmanlı'nın Avrupa başkentlerine gönderdiği elçiler ve Avrupa ülkelerinin İstanbul'a gönderdiği elçiler diplomatik ilişkilerle birlikte kültürel etkileşimi de başlatmışlardır.” 1719'da Viyana'ya gönderilen elçilik heyeti ve 1720'de Çelebi Mehmet Paris'e elçi olarak gönderilmesi örnek olarak ifade edilebilir. “Bu anlamdaki ilk vesika; kalabalık bir elçi grubuyla Fransa'ya gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin yazmış olduğu Fransız Sefaretnamesidir ” (Gökdaş, 2009, s. 14) “ Osmanlı başkentinde elçilerin ve elçiliklerin sayısını ve faaliyetlerinin artmasıyla farklı bir etkileşim sürecine girdi. Her konuda olduğu gibi sanat alanında da bu yenilikler kendini göstermeye başladı.” (Eliri, 2010, s. 140) Eğitimde yeniliklere yönelik arayışlar ortaya çıkmış bu amaç uğruna “... Lale Devri'nden itibaren çeşitli Avrupa başkentlerine gönderilen elçiler vasıtasıyla buralardaki özellikle medeniyet ve maarifle ilgili hususlar tespit edilerek, uygulanması mümkün olanlar hayata geçirilmeye çalışılmıştır.” (Uğur, 2014, s. 5) Lale Devri'nden sonra, özellikle III. Mustafa, III. Selim ve II. Mahmut dönemleri batılılaşma çabalarının güçlendiği dönemlerdir. Elçilikler aracılığıyla, bilimsel ve modern nitelikte askeri eğitim ihtiyacı ve teknik gereksinimleri karşılamak için yabancı uzmanlara ulaşılmış, görüşleri alınmış, birçok yabancı uzmanın danışmanlığına başvurulmuştur. Sürecin devamında batılı nitelikte eğitim yapmak üzere düzenlenen okullar faaliyete geçirilmiştir. Batının bilim ve tekniğinden faydalanmak maksadıyla batılı usulle eğitim öğretmek için açılan okullar, zaman içerisinde hedeflerine ulaşarak nitelikli eğitim kurumlarına dönüşmüşlerdir.

“Resim sanatının Osmanlı toplum yapısına katılmasını sağlayan etmenler arasında en önemlilerinden birisi de, devlet düzeyinde diplomatik ilişkilerin başlatılmasıdır.” (Giray, 1997, s. 16) Devlet yöneticilerinin, askeri okullarda ıslahat faaliyetlerine öncelik vermelerinin resim sanatına yansıyan sonuçları olmuştur. Askeri okulların batılı emsalleri örnek alınarak hazırlanmış olan müfredatlarında, batılı içerikte resim derslerine yer verilmiştir. Osmanlı'nın çok sayıda Askeri yenilgi yaşamış olması yeniliklere yönelik muhalif tepkilerin ortaya çıkmasını engellemiştir. Bu durum resim derslerinin batılı içerikte bir gelişim gösterebilme şansını doğurmuştur. Resim dersleri, askeri okullara eğitici amaçlarla konulmuş, yetenekli olduğu tespit edilen askerler yurt dışı eğitimine gönderilmişlerdir.

Kaynaklarda elçilerin kendileriyle birlikte getirerek saraya taktim ettikleri ressamlardan bahsedilmektedir. “Özellikle I. Abdülhamit ve III. Selim zamanında bu

sanatçılar saraydan büyük ilgi gördüler.” (Eliri, 2010, s. 140) Sanatçıların saray tarafından ilgi görmüş olması, dönemde sanatın toplum hayatına girişini ve gelişimini açıklaması yönüyle önemli bir bilgidir. “... 19. Yüzyılın ortalarında batılı sosyal ve politik kurumların imparatorluk bünyesine adaptasyonu sırasında toplumun sanat hayatını da etkilenmiş, eski geleneksel karakterinden farklı, çağdaş içerikli bir nitelik kazanmıştır.” (Başkan, 1991, s. 1)

2.2.2. Batılı modelde düzenlenen askeri okullar ve resim dersleri

Ülkemizde modern eğitimin başlaması, askeri alanda önemle ele alınması gereken kimi gelişmelerle ilişkilidir. Osmanlı'nın yaşadığı ağır askeri yenilgiler, 17.yüzyıl sonlarında ortaya çıkan gerileyiş için önemli bir sebeptir. 17. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan gerileyişe etki eden diğer sebepler içerisinde ekonomik şartların bozulmuş olması, tarımda ortaya çıkan sorunlar dile getirilebilir. “ Batılılaşma döneminde askeri ve sosyal alandaki değişimlerin ele alınmasında rol oynayan düşünce biçiminin, aynı şekilde çağdaş eğitim kurumlarının oluşumunu sağlayacak girişimlerde etkili olduğunu kabul etmek gerekmektedir.” (Gökdaş, 2009, s. 14)

Eğitimsel ve donanımsal olarak çağın şartlarını karşılayamayan Osmanlı, savaşlarda Avrupa'ya karşı kaçınılmaz yenilgiler yaşadı. XVII. yüzyıl sonlarından itibaren yaşanan askeri yenilgiler, ordunun modern anlamda yenilenmesi ihtiyacını doğurmuştur. “Osmanlı Devleti'nin çöküşünün ilk ipuçları olarak görülen 1699 Karlofça ve 1718 Pasarofça Antlaşmaları ile alınan yenilgiler sonucunda, yitirilen gücü kazanmaya yardımcı olacağı düşüncesinden hareketle öncelikle askeri alanda yeniliklere gidilmiştir.” (Lewis aktaran Tekinalp, 2004, s. 143-144). “Askeri alanda yapılan bu reformların öncelikle ve de ağırlıklı olarak eğitim üzerinde yapılması sebebiyle, Batılılaşma sürecinde yapılan yeniliklerin genel anlamıyla eğitim düşüncesinde ve eğitim kurumlarında olduğunu söyleyebiliriz.” (Gökdaş, 2009, s. 13) 17. yüzyılda Osmanlı'nın yenilgilerle birlikte güç kaybetmesi nedeniyle, Batı'ya yönelen değişim çabaları başlamıştır. Özellikle ordunun batılı tekniklere göre yetiştirilmesine yönelik eğitim faaliyetleri gündeme alınmıştır. Bu ihtiyaç üzerine ilk aşamada batılı anlayışta müfredat içeren, Avrupalı bir eğitimin amaçlandığı askeri okullar planlanmıştır.

“Osmanlı Batılılaşması Lâle Devri (1718–1730) ile başlar. 3.Selim (1761–1808) ve 2. Mahmut (1785–1839) dönemlerinde yenileşme hareketleri hız kazanmıştır.” (Bayav, 2011, s. 16) Reformcu anlayış, II. Mahmut, III. Mustafa, I. Abdülhamid ve III. Selim dönemlerinde süreklilik göstermiştir. Avcı, Türkiye Avrupai öğretim müesseselerinin askeri okullarda başlamasının sebeplerini üç başlıkta toplamıştır;

1. Harbiye’deki yenilgi;
2. Batılı uzmanların tesiri;
3. Medrese’nin sivil eğitim ve öğretime fazla tesiri,

"Artık anlaşılıyordu ki sivil mektepler açmak bu şartlar altında düşünülemezdi. İlk ehemmiyetli ihtiyaç, askeri sahada olduğu gibi, Avrupai manada sivil okulların açılması da imkansız ve açılrsa bile büyük engellerle karşılaşırdu.” (Avcı, 1963, s. 4) “Adına batılılaşma denen bu yenilenme süreci önce askerlik alanında başlamış, zamanla aralarında sanat çalışmaları da olmak üzere öteki alanlara yayılmıştır.” (Alsaç aktaran Yurttadur, 2007, s. 8) “... Üsküdar’da Topbaşı’nda “Humbarahane ve Hendesehane” adıyla 1734’de bir askeri okul açılır. Bu okul Batı teknik ve bilgilerinin ülkeye girişinde önemli bir kapı olur.” (Gökdaş, 2009, s. 15) “Askerlik, devlet yönetimi, tıp, mühendislik gibi konuların eğitiminde Batılı kurumlar örnek alınmış...” (Başaran, 2014, s. 31)’tir. Bu çabalar doğrultusunda faaliyete geçirilen okullar, batılı tarzda eğitim kurumlarının ilk örnekleri içerisinde yer almaktadır. Daha sonra örneklerini gördüğümüz modern tarzdaki sivil okullar, Batılı tarzda kurulmuş askeri okulların öncülüğünde ortaya çıkmışlardır.

Modern bir orduya kavuşabilmek için planlanan revizyonun ilk aşamasında, okur-yazar ve aydın bir komuta kademesine ihtiyaç duyulmuştur. Askeri eğitim alanında batılı tarzda hazırlanan müfredatların ilk örnekleri Mühendishane-i Bari Hümayyun, Mühendishane-i Berr-i Hümayyun ve Mekteb-i Tıbbiye isimli okullarda uygulanmıştır. Askeri mühendislik okullarında, Fransız askeri okullarında uygulanan eğitim model alınmıştır. Ordunun ihtiyaç duyduğu donanımlı komuta kademesi ve donanımlı personel ihtiyacını karşılamak amacıyla, 17. yüzyıl sonlarında açılan ilk sistemli kurum ve ilk askeri deniz okulu Mühendishane-i Bahr-i Hümayyun'dur. Demirel Mühendishaneden bahsederken “Türk eğitim tarihinde modern anlamda

kurulmuş ilk mektep olan Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayun...” (Demirel, 2006, s. 509) ifadelerini kullanır.

Bu organize askeri teknik eğitim kurumu, 1770'de Osmanlı donanmasının ağır yenilgisi sonrasında, geometri ve coğrafya konusunda bilgi sahibi, harita konusunda uzman, gemi yapımı alanında nitelikli deniz subayı yetiştirmek üzere Hendesehane adıyla, askeri deniz okulu olarak 1773 yılında açılmıştı. 1773'te Hendesehane'nin devamı olan deniz subayı yetiştiren asker kökenli ressamların yetiştirildiği Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'da resim sanatımız için önemli bir gelişmedir. (Aylin, 1993, s. 10)

“1773'de kurulan Mühendishane-i Bahri-i Hümayûn'daki teknik çizim dersleri resim sanatı açısından bir başlangıç sayılabilir.” (Tekinalp, 2004, s. 143, 144) 1793'te Fransız gemi inşa mühendisi Le Brun'un İstanbul'a gelmesiyle tersanedeki mühendishânede yeni bir düzenleme yapılmıştır. Le Brun'ün görüşleri üzerine oluşturulan ders programında, aritmetik, geometri, resim, gemi tasvirleri ve uygulama derslerine yer verilmiştir. Okul, 1889 yılında gerçekleştirilen bir düzenleme ile Mühendishane-i Bahr-i Hümayun adını almıştır.” (Cihan, 2007, s. 41) Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'da verilen resim dersleri, mühendislik alanında yetiştirilecek subaylara yardımcı olması amacıyla doğa ve nesnelere doğru çizilmesine yönelik bir eğitimidir.

“ Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayun ile başlayan eğitim kurumlarındaki modernleşmeyi, Sultan III. Selim zamanında, 1795 yılında, kurulan Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun takip etti.” (Demirel, 2006, s. 509) Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'un deniz kuvvetlerine, deniz subayı ve mühendis yetiştirirken, yeni açılan okul Bahr-i Hümayun'a paralel olarak, kara kuvvetleri için topçu istihkam subayları ve askeri mühendisler yetiştirecekti. “ III. Selim'in tahta çıktıktan kısa bir süre sonra Eyüp'teki Bahariye Sarayı'nda kurduğu ilk kara mühendishanesi olan “Mühendishâne-i Sultani”, daha sonra 1795'te Hasköy'de kurulan “Mühendishâne-i Berrî-i Hümayûn” ile birleştirildi.” (Kafadar aktaran Göktaş, 2009, s. 17) Mühendishane kuruluşunda humbaracı ve lağımçı askerlere humbara atmak, kale tabyası yapmak, tabya inşa etmek, hendese üzere metris kazmak, ordunun mevzileneceği alanı tespit

etmek gibi konular içeren eğitimler vermekteydi. “Osmanlı Devleti’nde resim öğretimine ilk kez Selim III döneminde kurulan Mühendishâne-i Berr-i Hümayûn’un öğretim programında resim derslerine, (1793-1794) yer verilir.” (Tansuğ, 1983, s. 217)

Tablo 1.1.

Mühendishane-i Berr-i Hümayyun’un Kuruluşunda Kullanılan Ders Programını Gösteren Çizelge

Sınıf-1 rabi*(1.Sene)	Sınıf-1 Salis(2.Sene)	Sınıf-1 Sani(3. Sene)	Sınıf-1 evvel (4.Sene)
Hüsn-i Hat	İlm-i Hesap	Coğrafya	Fenn-i Mahrumiyat
İmla	Usul-i Hendese	Müsellasat-- Müsteviye	Hesab-ı Tevazuli ve Tamami
Resim	Coğrafya	Cebir	
Arabi	Arabi	Tahtit-i Arazi	Cerr-i Eskal
Mükaddimat-1 Hendese			
Rakam			Fenn-i Remi, Fenn-i Lağım, Talim Nazariyatı, İstihkâm
Fransızca			

(Akyüz, 1999,s. 19)

Mühendishane-i Berr-i Hümayyun’un kuruluşunda kullanılan ders programını gösteren çizelgede, birinci senede resim dersinin yer almış olduğu görülmektedir. 1866’da genişletilen programda resim üzerine yer alan derslerin Hendese-i Resmiyye, Resim, Litografya isimleriyle çeşitlenmiş olması göze çarpmaktadır. “Mühendishane-i Berr-i Hümayyun’da (Kara Harp Okulu) okutulmaya başlayan resim dersleri ile minyatür ve eski resim estetiği; ışık-gölgenin, bilimsel plandaki perspektifin çizgi sanatına girmesiyle etkisini yitirmiştir.” (Altınkurt, 2005, s. 125) Batılı resim kavramının eğitim düzeyinde ilk defa ele alınması, 1793 yılında batılı anlamda kurulan Mühendishane-i Berr-i Hümayyun’da başlamış. (Başkan aktaran Genç, 2012, s. 407) Türk Resim Sanatında çağdaşlaşmanın kesin bir tarihle başlatılmasının, doğru olmayacağına dair

görüşlerde söz konusudur. Aylin, Sürecin başlangıcının Mühendishane-i Berri Hümayun'un kuruluşu ile ilişkilendirilmesinin kolaycılık olacağını değerlendirmektedir. Aylin "Ne var ki bu kurumun çağdaşlaşma, yenileşme, modernleşme bilincine büyük katkıda bulunmuş olmasına karşın, sürecin başlangıç tarihi yönünden tek alternatif olduğu söylenemez." (Aylin, 1993, s. 9) der.

"1793 tarihi bizde resmin memleket bilimine resmen dahil olduğu ve bir teknik dahilinde derse başlandığı tarihtir." (Eliri, 2010, s. 142) 1793 yılında Mühendishane-i Berri Hümayun'un müfredatında, doğa gözlemlerine dayalı olarak gerçekleştirilen resim dersine yer verilmiştir. Bu ders modern anlamda bir resim dersi olarak düşünülmemiş; aksine istihkâm, haritacılık ve topçuluk gibi alanlara fayda sağlaması amacıyla düzenlenmiştir. Bu gelişmeler, geleneksel resim anlayışına ait kalıpların terkedildiği adımlar olarak önemlidir.

Dönemde okullarda okutulan resim dersleri bizim bildiğimiz güzel sanatlar akademilerinde yahut Sanayi Nefise mektebinde okutulan ve uygulanan resim dersleri gibi değildi. Ancak her şeye rağmen o günün şartlarında uygulanan bu resim programı bile bu alanda öğrenimlerini tamamlayan genç sanatçılara yeni ufuklar açmaya yetmiştir." (Eliri, 2010, s. 142)

Mühendishanelerin programlarında yer alan resim dersleri, içerik olarak askeri ihtiyaçlar doğrultusunda desen ve perspektif ağırlıklı olarak düzenlenmiştir. Dersler yabancı hocalar tarafından verilmiştir. Askeri okullarda verilen resim derslerinin amacı; askerlik ile ilgili teknik çizimleri ve krokileri çizebilen subaylar yetiştirmek, mühendis ve mimar adaylarına harita, perspektif ve gölge ışık farkları konularında temel bilgilerle donatmaktır. Dersin hocaları Fransa'dan getirilmiştir. "Mühendishane-i Berri Hümayun ve ondan önce açılan ama daha sonra başlayan resim dersleri ile bilinen Mühendishane-i Bahri-i Hümayun, zamanla öğrencilere resim zevkini aşılıyarak bu okullardan Batılı tarzda resim yapan ilk ressamların çıkmasını sağlamıştır." (Erten, 2012, s. 14)

Osmanlı, başlangıçta hekim ihtiyacını medreselerde verilen eğitimle karşılamıştır. Hekimler medrese eğitiminden sonra özellikle Yunancadan tercüme tıp eserlerini okuyarak, Bimarhanelerde ve darüşşifalarda verilen uygulamalarla pratik edinmiş ve mesleğe hazırlanmışlardır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde, tıp eğitiminin ayrı bir kurumda gerçekleştirilmesi amacıyla, bir tıp medresesi açılmıştır.

1805'te İstanbul'da Rumlara bir tıp okulu açmaları için izin verilmiştir, fakat bu okulun 1812'de kapatıldığı düşünülmektedir. III. Selim'in saltanatının son günlerinde çıkan bir karar ile Tersanede bir tıp mektebi kurulmuştur. Kabakçı İsyanı ile son bulan bu teşebbüs, İtalyanca eğitim sonrası yetişecek doktorların donanma ile çalışmasını öngörmüştür.

Tüm bu girişimler, Osmanlının tıbbi ihtiyaçlarına modern bir karşılık olmaktan uzaktı. Eldeki kaynaklar, özellikle askeri tabip ihtiyacını karşılamak için yeterli değildi. “II nci Mahmud’un Hekimbaşısı olan Mustafa Behçet Efendinin verdiği takrirler ve gösterdiği lüzum üzerine açılan askeri Tıbbiye, ilk kurulduğu zaman Tıbhane-i Amire ve Cerrhane-i Mamure” adını taşıyordu. Mustafa Behçet Efendi okulun hem muallimi hem de nazırı olarak görev yapmıştır.” (Avcı, 1963, s. 17) Mekteb-i Tıbbiye başlangıcından itibaren derslerini Fransızca yapmıştır. II. Mahmut, Mekteb-i Tıbbiyenin açılışında yaptığı konuşmada Fransızca eğitim yapılmasındaki amacın, tıptaki bilgi birikiminin ulaşılabilir olması şeklinde açıklamıştır.

Tıbhâne ve Cerrahhane'nin kurulması medreselerdeki eski tıp öğretimine göre büyük bir yenilikti. Fakat bu öğretim kurumlarında dört yıl içinde bir yandan tabiat ilimleri, öte yandan “akaid-din” derslerinin okutulması modern bilgiye sahip iyi hekim yetişmesini imkânsız hale koyuyordu. Bunun için kısa zamanda bu yeni okulların yetmezliği anlaşılacak ikisinin birleştirilmesi suretiyle 1836'da “Tıbbiye” yüksek okulu kuruldu ve Otlakçı kışlasından Galatasaray'a nakledildi. (Göktaş, 2009, s. 18)

17 Şubat 1839 'da Okul, “Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane” ismini aldı. Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'nin temelini oluşturan yapı, 1867 yılında sivil tabip yetiştirmek maksadıyla açılan ve tıp dersleri Türkçe olarak verilen özel sınıftır. Daha sonra okula dönüştürülen girişim, 1872 senesinde öğrenci sayısının yoğunluğu nedeniyle Askeri Tıbbiye 'den ayrılarak bağımsız hale getirilmiştir. Abdülaziz döneminde (1870) Askerî Tıbbiye 'de daha fazla öğrenci yetiştirilmesi amaçlanmış, bu nedenle kuruluşundan itibaren Fransızca olan eğitim dilinin Türkçe olmasına karar verilmiştir.

Tıphane-i Âmire, Cerrahhane-i Mamûre ve Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye (1834), II. Mahmud döneminde açılmış Batılı tarzda eğitim kurumlarının ilk örnekleridir.

Mühendishanelerden sonra “... Mekteb-i Tıbbiye (1827) ve Mekteb-i Harbiye (1834) açılmış ve serbest resim dersleri bu okulların programlarında yer almıştır.” (Başkan 1997, s. 42). Terzi, Kolağası Mehmed Esad’ın Mirat-ı Mühendishane-i Berrî-i Hümayun ve Mirat-ı Mekteb-i Harbiye isimli eserlerini inceleyerek Mühendishanelerde ve Harbiye’de resim üzerine verilen derslerin genel bir değerlendirmesini yapmıştır. Yaptığı değerlendirmede Mühendishane ve Harbiye’de resim üzerine verilen derslerin:

Resim, karakalem resim, kurşunkalem resim, suluboya resim ve tarama, inşaat-ı askeriyye ve tarama, suluboya resm-i mücessem, resm-i mücessem, resm-i taklidi, resm-i mimarî, sîbâ (sebya) resmi, çini ile resim, boyalı resim, resim kopyası, modelden resim, müsvedde, kopya ve modelden resim, tabiattan resim, ebniye resmi, yalama, makine tersimatı, fenn-i teşrih ve bilhassa mefasıl bahsi, menâzır, ilm-i menâzır, menazır ve gölge, gölge, gölge ve taş kesimi, eşkâl tersîmi, istihkâmât-ı cesime eşkâli, istihkâm eşkâli, istihkâm eşkâli tersîmi, istihkâmât-ı hafife eşkâli, fenn-i mimarî-i askerî ve eşkâli, kroki tersîmi ameliyyâtı ve arâzî üzerinde istihkâm tatbikatı, İstihkâmât-ı mezbûre projeleri ve bunların profillerinin çıkartılması, fenn-i mimarî-i ebniye-i cesimenin gezdirilerek müsveddesinin tertip edilmesi, mimari projesi keşf ve layiha, harîta tersimi, harita inşası, fenn-i arâzî ve harita tersîmi ve nazariyyâtı, tahtit-i arâzî, tahtit-i arâzî haritası, taksim-i ajrâzî, topoğrafya, hendese-i resmiyye ve menâzır, hendese-i resmiyye ve menâzır ve gölge ve enva-ı resim ve harita, hendese-i resmiyye eşkâli tersîmi, hendese-i hilye, hendesemi hatîye, resm-i hattî, sanat-ı mimari, elbise tarihi. (Terzi, 1998, s. 141, 142) olduğunu belirlemiştir.

Mekteb-i Harbiye’nin kuruluşundan sonraki sene, ders programında resim derslerine yer verilmiştir. Okullar nazırı Satı Paşa Mekteb-i Harbiye’de resim dersleri vermesi ve geliştirmesi için, Şirans isimli bir İspanyol ressamı getirtmiştir. 1846-1887 yıllarında, Harbiye’de ders veren ressamlar arasında Fransız uyruklu ressamlar da bulunmaktadır. “Görüleceği üzere Osmanlı Ülkesi yenilik adına bir şey yapacağı zaman yönünü Batı’ya dönmekte, örnek olarak Avrupa’nın kurumlarını aldığı gibi, yetişmiş eğitimci ve bilim adamlarını da getirmektedir. Bunun sonucunda ortaya çıkan ise tam

manasıyla ‘bağımlılık’ tır.” (Göktaş, 2010, s. 19) Askeri okulların öğretmeninin ihtiyacını yerli kaynaklardan karşılamak üzere Harbiye’de Menşe-i Muallim ismiyle bir sınıf kurulmuştur. “1850’li yıllarda Harbiye, "Menşe-i Muallimin" adı altında bir statüye layık gördükleri bazı öğrencileri, askeri ve bazı sivil okulların resim dersi gereksinimlerini karşılamak üzere öğretmenler olarak yetiştirmişlerdir.” (Tansuğ, 1996, s. 52)

II. Mahmut Dönemi’nde Askeri Tıbbiye ve Harp Okulu programlarında serbest resim derslerine yer verilmesi, resim eğitimi için Avrupa’ya öğrenci gönderilmesi, yabancı ressamın Harbiye’de görevlendirilmesi, diğer bütün gelişmelerle birlikte Batı tarzı resme olan ilginin artmasını sağlamış, bu ilgiye paralel olarak realizmin ve peyzaj resminin yerleştiği görülmüştür. “Ders programlarındaki Hendese-i Resmiye, menazır, gölge, karakalem, modelden resim, tabiattan resim, hayali resim, yağlıboya resim ve fotoğrafçılık okutulan dersler arasında resim sanatı açısından önemli olanlarıdır. (Tekinalp, 2004, s. 144) Mühendishaneler, Tıbbiye ve Harbiye dışında, Rüştiye ve İdadi okullarda verilen resim dersleri, eğitici nitelikte düzenlenmiştir. Konular içerisinde imgesel resim ve tabiat görüntüleri yer almamıştır. “Ders konuları arasında öğrenciler tarafından kopya edilen basit krokiler, geometrik biçimler ve bitki formları yer almıştır.” (Telli aktaran Aydemir, 2010, s. 12).

Osmanlı’da geleneksel anlayıştaki resim sanatı, Minyatür kalıpları içerisinde sınırlı kalmıştı. Yeniliklerle birlikte geleneksel resim sanatımız olan minyatüre ilgi azalmış, Batı tarzı resim sanatı ilgilerin odağı olmuştur. Askeri okulların programlarında yer verilmiş olan resim dersleri, askeri alanda ihtiyaç duyulabilecek düzeyde resim yapabilen subayların yetiştirilmesini amaçlar. “Osmanlı döneminde uygulanan batılılaşma hareketleri sonucunda resim, perspektif, desen, teknik resim gibi dersler öğretim programlarına alınmıştır.” (Yılmaz aktaran Aydemir, 2010, s. 11) “Bu okullarda, daha çok askeri amaçlarla verilen resim derslerinde, perspektif kuralları ve ışık-gölge gibi tekniklerle, nesnelere iki boyutlu yüzeylerde üçüncü boyut yansımalarıyla birlikte göstermek öğretilmiştir.” (Papila, 2008, s. 120) Bu yıllarda matbaanın ve fotoğrafın kullanılmaya başladığı görülür. Osmanlı’nın Batı tarzı resim sanatına gösterdiği ilgi, batı tarafından karşılıksız bırakılmamıştır. Osmanlı ve Batı resmi arasındaki karşılıklı etkileşim, yeni teknikteki resim sanatının kısa sürede benimsenmesini ve gelişmesini sağlamıştır

Türkiye’de Batılı anlamdaki resim sanatının temellerini askeri okul çıkışlı ressamlar şekillendirmişlerdir. Askeri okullarda verilen resim eğitimi şaşırtıcı bir gelişmeye sebep olur ve Türk resim sanatının ilk önemli sanatçıları yetişir. “Batı tarzı resim yapan ilk Türk sanatçıları, askeri okul öğrencileridir.” (Papila, 2008, s 120) Mühendishane-i Berr-i Hümayun’dan ve Harbiye Mektebi’nden mezun olan asker ressamlar, Batılı anlamdaki Türk resim sanatının ilk temsilcileridir. “Özellikle Mühendishane-i Berri Hümayun ve Harbiye Mektebi öncü olarak resim sanatımızın ilk ressamlarının yapıtlarının üretildiği kurumlar olur.” (Başaran, 2014, s. 33, 34) “Bu okullarda yetişen sanatçıların eserlerinde mimari yapılar ve manzara çalışmaları geniş yer kaplar.” (Bayav, 2011, s. 16)

Mektep-i Harbiye ve Mühendishanenin öğretmen ihtiyacını karşılamak için Mühendishanenin iki hocasının ve on öğrencinin eğitim için İngiltere’ye gönderilmesiyle başlayan süreç, devamında birçok subayın eğitim için Avrupa’ya gönderildiği periyodik bir uygulamaya dönüşecektir. Yetenekli gençlerin eğitimleri için Avrupa’ya gönderilmesi, 1835 senesiyle başlar. İlk Türk ressamları askeri okulların topografya sınıfları içerisinde yetişmiş, aralarından seçilen kimi ressamlar Avrupa’ya resim eğitimi için gönderilmiştir. Bu ressamlar resim sanatı ve akımları hakkında edindikleri bilgiyi ülkelerine taşımışlardır. Süreç içinde Kara ve deniz mühendishanelerinde, Askeri Tıbbiye ve Harp akademisinde eğitim gören asker sanatçıları da değişik zaman dilimlerinde Resim eğitimi için yurtdışına gönderilmiştir. “Bu dönemde resim eğitimi için ilk kez Avrupa’ya gönderilenler, Batı etkisindeki Türk sanatının öncüleri olmuş, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren açtıkları sergilerle Batılı anlamdaki resim sanatının benimsenmesinde önemli rol oynamışlardır.” (Pekmezci, 2003, s. 14) “Mühendishaneyi ilk bitirenlerden olup, resim öğrenimi için Avrupa’ya gönderilen ilk öğrenci İbrahim Paşa’dır.” (Turani aktaran Başaran, 2014, s. 32)

“1875 yılından itibaren resim dersi, özellikle askeri liselerde gelişmiştir. Bu nedenle Türk resim tarihinde, özellikle Batı anlamındaki resmin, asker aydınlarımız arasında yayıldığı görülür.” (Turani aktaran Başaran, 2014, s. 32) Resim dersleri sadece askeri okulların programlarında kısıtlı kalmamıştır. Süreç içerisinde batılı nitelikte eğitim çabaları kapsamında Darülmüallim, Galatasaray ve Daüşşafaka liseleri açılmıştır. Bu dönemde Galatasaray Mekteb-i Sultanisi, Darüşşafaka Lisesi gibi batıyı örnek alarak açılan yeni sivil okullarda da, resim dersleri yer almıştır. (Altinkurt, 2005, s. 126)

Askeri okullarla beraber başlayan süreç sayesinde ülkemizde batılı tarzda resim sanatına yönelik ilk adımlar atılmıştır. Askeri okulların programlarında Batılı içerikte resim derslerine yer verilmesi, Batı tarzı resim sanatına geçiş amacıyla düzenlenmemiştir. Bu geçiş, zaman içinde kendiliğinden ortaya çıkan bir sonuçtur. Doğulu kimliğe sahip bir coğrafyada, Batılı tarzda resim sanatının ortaya çıkması kolay olmamıştır. Osmanlı'yı Batı tarzı resim sanatının ortaya çıkışı ve gelişimi konusunda şanslı kılan, modernleşmeye yönelik faaliyetlerin, zorunlu olarak askeri okullarda başlatılmasıdır. Muhafazakar nitelikteki Osmanlı toplumunun bu tavrını baskılamasında, Osmanlının yaşadığı ağır askeri yenilgilerin etkili olduğu söylenebilir. “Eğitimin sunduğu olanaklar sayesinde ülkemiz resim sanatı da hak ettiği yere ve ilgili kurum-kuruluşlarına sahip olabirmiştir. Askeri okullarda verilen resim dersleri ile asker ressamlar kuşağı, yabancı ressamların verdiği özel dersler sayesinde ve açılan İnas Sanayi ve Sanayi-i Nefise Mektepleri ile sanatçılarımız yetişmiştir.” (Bayav, 2011, s. 15)

2.2.3. Fotoyorumcular (Primitifler)

Türkiye’de Batılı tarzdaki resim sanatının öncüleri çoğunlukla askerî okul çıkışlı ressamlardır. 18.yüzyılın başlarından 1840'lara kadar uzanan süreç, Osmanlı resminde minyatürden Batı tarzı yağlı boya resmine geçiş sürecidir. Bu süreçte Saray'ın Batı tarzı resim sanatına olan ilgisi ve elçiler aracılığıyla saraya davet edilen batılı ressamların sarayda gerçekleştirdikleri etkileşim tesirli olmuştur. 1860 itibariyle, Osmanlı'da fotoğraf ve gravür sanatı kullanılmaya başlamış ve gitgide yaygınlaşmıştır. İlk olarak 1839 yılında Paris'te tanıtılan fotoğraf makinası, üç yıl sonrada Osmanlı başkenti İstanbul'a gelmiştir. Bu arada 1839 ve 1842 yılları arasında objektiflerin ve emülsiyonların gelişmesiyle başlangıçtaki saatlik pos dilimleri saniyelere inmiştir. Bu da fotoğraftan resim yapan sanatçıların işlerini kolaylaştırmıştır. (Başkan, 1997, s. 47) Erken Dönem Türk Ressamları bu gelişmelerden etkilenmişler ve doğayı yorumsuz olarak ele aldıkları resimler üretmeye başlamışlardır. Bahsi geçen ressamlar “...Resmi teknik gelişimleri için bir araç olarak değerlendirmişler ve bu yüzden foto-gerçekçi bir üslupla çalışmışlardır. (Demir 2002, s. 76). “1980 yılında yapılan bir araştırmaya göre İstanbul Üniversitesi ile Yıldız Sarayı kitaplığındaki albümlerin incelenmesi ve bu resimlerin tümünün fotoğraf asıllarının saptanması sonucunda, çalışmalarında Abdullah

Biraderler ‘in çekmiş oldukları fotoğraflardan yararlanarak resim yaptıkları da kesinlik kazanmıştır.” (Kaya ve diğerleri, 2012, s. 36). “Büyük bir kısmının içinden yetiştikleri Darüşafaka lisesinin (1863/14.4.1873) adı ile ‘Darüşafakalılar’ veya Primitifler olarak anılan bu sanatçılar, resimlerini fotoğraflardan çalışmış olmalarına rağmen ... duyarlı peyzajlar yapmışlardır.” (Başkan, 1994, s. 18) Primitif kavramı, bir dönemin öncülerini tanımlamak için kullanılmış bir kavramdır. Detayla, titizlikle resmettikleri manzara ve natüremortlarla, bir döneme damgasını vuracak ressam, primitifler veya foto yorumcular olarak adlandırılacaklardır. Başkan’ın ...“1936 yılında zamanın Güzel Sanatlar Akademisinde düzenlenen “50 Yıllık Türk Sanatı Sergisinde ilk kez Türk İptaidileri’ olarak nitelenen, daha sonra da Fransız sanat yazarı Renee Huygue’nin önerisi üzerine Türk Primitifleri olarak adlandırılan sanatçılar” (Başkan, 1991, s. 7) açıklaması Türk Primitifleri tabirinin ortaya çıkışını izah etmektedir. Primitifler olarak adlandırdığımız grup Darüşafakalı Ressamlar, Foto yorumcular, Erken dönem Türk ressamı olarak da nitelendirilmişlerdir. “... Bu sanatçılar duru, mistik fakat basit bir izlenim uyandıran doğa ve mimari konulu resimler yapmışlardır. Bu sanatçılar resimlerini fotoğraflardan yapmalarına karşın kimi düzenlemelerinde konuda ayıklamalara giderek objektif nesnelliği aşan saf ve titiz bir duyarlılığa sahip manzara ressamlığına ulaşmışlardır.” (Başkan, 1991, s. 1) Kimi kaynaklar, primitifleri Asker Ressamlar başlığı altında tanımlamaktadırlar. Primitif kavramının kullanılışındaki maksat, Türk Resim Sanatının bir döneminde gerçekleşen sanatsal aktiviteyi ilkel olarak tanımlamak değildir. Çağdaş Türk resminde öncü ressamlar içinde yer alan grup, fotoğraflardan yararlanarak resmettikleri yağlıboya resim çalışmalarından dolayı bu ismi almışlardır. Güler “Plastik sanatlarımızın kısa tarihi içinde ... andığımız bazı sanatçı toplulukları icra-i sanat eylemişse de , bu topluluklar, topluluğu oluşturan sanatçıların ya da ortak bir amaç etrafında gelişen düşünsel yapılarının değil, bizim ürünümüzdür, sanat tarihçilerinin eserleridir.” (Güler, 1994, s. 29) der. Bu sanatçıların çalışmaları, izlenimci batılı emsalleriyle kıyaslandığı zaman üslup gelişimleri yönüyle çok geridedirler. Primitif tanımlaması, bahsi geçen sanatçılar için sembolik anlamda doğru bir tanımlama olmuştur. Böylece “... ilk yağlıboya ressamlarımız, çoktan sönmüş bulunan minyatürle, Batı anlamında resim (Peinture) arasında birinci aşamayı temsil eder.” (Gültekin, 1992, s. 12)

Bu resimlerde figürün olmayışı ve kompozisyonun düşsel bir atmosfer içinde resmedilişi Doğu ve İslam anlayışının yansımaları olarak değerlendirilebilir. (Demir, 2002, s. 76). Primitifler olarak adlandırdığımız sanatçıların insansız manzaralar kullanmaları, resimlerini gerçek görüntüleriyle ele almaları İslami düşünce sistemine dayalı duyarlılıklarıyla açıklanabilir. Fotoğraftan çalışan sanatçılarımız, kullandıkları fotoğrafları figürden arındıracak şekilde dezenformasyona uğratarak çalışmışlardır. Bunu, Osmanlı tasvir geleneğinde var olan yalınlaştırma çabasının devamı olarak değerlendirebiliriz. İstanbul Saray ve köşk bahçelerinin sessiz köşelerini işleyen bu sanatçıların, konu ve üslup benzerliği ile teknik yetersizlikleri, yapıtlarındaki ortak özellikler olarak görülmektedir. ” (Gültekin, 1992, s. 11)

“Tanınmış sanatçılar arasında Eyüplü Cemal, Şevki, Salih Molla Aşki, Ahmet Ragıp, Hüseyin Giritli, Ahmet Ziya Akbulut, Ahmet Ziya, Fahri Kaptan, Hilmi Kasımpaşalı ve Osman Nuri Paşa sayılabilir. ” (Gültekin, 1992, s. 12) “Hüseyin Giritli, Hilmi Kasımpaşalı, Fahri Kaptan, Necip, Selahaddin, Salih Molla Aşki, Ahmet Bedri, Münip, Ahmet şükür, Ahmet Ziya Şam, İbrahim, Mustafa, Şefik, Şevki, Osman Nuri gibi imzaları olan bu sanatçılar bir, iki, iki ya da üç resimle tanınırlar.” (Tansuğ, 1996, s. 85) “İstanbul resim ve Heykel Müzesi’nin ilk salonunda yer alan bu sanatçılar, asker ya da sivil okul mezunu, yaşam öyküleri pek bilinmeyen kişilerdir.” (Tansuğ, 1996, s. 85) Bunlar içerisinde; Fahri Kaptan, Ahmet Bedri, Hüseyin Giritli, Ahmet Münip, Salih Molla Aşki, Ahmet Ziya Askerî okul çıkışlı olmalarına rağmen, yurt dışına gitmemiş; sanatçı yönlerini öğretmenlikleri esnasında geliştirmişlerdir. (Resim 2.1) (Resim 2.2) Foto yorumcular, Batılı içerikte resim eğitimi veren kurumlarda resim eğitimi almış sanatçılardı. Bu ressamlar, Avrupa’da eğitim almamış bir grup asker ressam ve beraberindeki birkaç sivil ressamdan oluşmuştur. Bu sanatçıların ortak bir üslupla resmettiği eserlerin hangi koşullarda ortaya çıktığı, ortak bir atölye ortamını paylaşarak paylaşmadıkları bilinmemektedir. Askeri okul çıkışlı, Kolağası Hayri yönetiminde çalıştıklarına yönelik iddialar mevcuttur. “Fahri Kaptan ve Emin Baba isimli sanatçılar, Türk resminde deniz ressamlığı türünden öncüleri olmuşlardır.” (Gültekin, 1992, s. 12)

Resim 2.1. Hüseyin Giritli- Yıldız Sarayı Bahçesinden, Bağcı vd, 2006, s.299 Osmanlı Resim Sanatı

Resim 2.2. Hüseyin Giritli, Yıldız Sarayı, 65x81 cm Yağlıboya, Başkan, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, 1994, s. 19

Avrupa’da eğitim görmüş ve Avrupa’da eğitim görmemiş Batı tarzı Türk resminin öncü ressamları aynı süreci yaşamışlardır. Sanatsal bilgi birikimlerinde, etkilendikleri kaynaklardan dolayı üslup farklılıkları vardır. Primitif olarak adlandırdığımız ressamların çoğu Şeker Ahmet Paşa, Osman Hamdi ve Halil Paşadan sonra doğmuşlardır. Doğum tarihlerinden kaynaklanan farktan yola çıkarak Primitifler için, inançsal ve çeşitli sebeplerle manzara resmine yönelik ortak bir ideali paylaşan ressamlar grubu ifadesi kullanılabilir. “Bu sanatçılar geleneksel Türk resmiyle bağları kurulsa bile Batı yöntemlerini kullanan resme bir geçiş evresi oluşturmaz; sadece XIX. Yüzyıl resim etkinlikleri içinde özgün bir grup halinde karşımıza çıkarlar.” (Tansuğ, 1996, s. 85) Genel olarak araştırmacılar Türk Primitif Ressamlarını Batılı tarzdaki resim sanatına geçişin ilk basamağı olarak değerlendirmektedirler.

2.3. Asker Ressamlar

Niyazi Berkes'in, Türkiye'de çağdaşlaşma adlı kitabında; asker ve sivil bürokratlar padişahın düzeni korumadaki yardımcı hizmetlileri olarak ifade edilmektedir. "Onun için Padişahın Tanrıca verilmiş ödevi âlemin nizamını, toplumun düzenini tutmaktır. Bu iş için ona bir dizi yardımcı hizmet görevlisi gereklidir. Bunlar devletin hizmet sınıflarıdır ve topu birlikte askeri ve sivil bürokrasiyi oluşturur." (Berkes Aktaran Tansuğ, 1996, 49) Bu değerlendirme Osmanlı'nın çağdaşlaşma sürecinde, askeri ve sivil bürokrasinin oynadığı rolün gerekçelerinin anlaşılması yönüyle önemlidir. Bu bulgu devletin güç odakları olan askeri ve sivil bürokrasinin çağdaşlaşma süreci içindeki fonksiyonlarını belirtmesi yönüyle, çağdaşlaşma sürecinin devlet eliyle gerçekleştiğini işaret etmektedir. Çağdaşlaşma sürecini tetikleyen nedenler içerisinde ağır askeri yenilgilerin yer almış olması nedeniyle, askeri bürokrasinin etkinlikleriyle sivil bürokrasiyi ikinci plana attığı düşünülebilir.

Osmanlı'da yabancı ve azınlık sanatçıların etkinlikleri sürerken modern orduya yönelik çalışmalar, batılı modelde eğitim yapan askeri okulların kurulmasını zorunlu kılmıştır. 18. yüzyıldan itibaren etki gösteren Avrupa kültürü ve Askeri okullarda resim derslerinin zorunlu olması 19. Yüzyılın sonlarında bir Türk yağlıboya ekolünün oluşmasına imkan vermiştir. 19. yüzyılda etkili olmaya başlayan Asker Ressamlar kuşağının bu isimle anılmasının nedeni sözü edilen ressamların askeri okullardan mezun olmalarıdır. Asker ressamlarımız Mühendishane-i Berri-i Hümayun, Mühendishane-i Bahri Hümayun, Mekteb-i Harbiye-i Şahane, ve Mekteb-i Tıbbiye isimli askeri okullardan mezun olmuşlardır. Asker ressamlar olarak adlandırdığımız ressamlar askeri okul çıkışlı olmalarıyla birlikte Çağdaş Türk resminin ortaya çıkmasında temel nitelikteki faaliyetleri olan resamlardır. Osmanlı'nın Çağdaşlaşma sürecinde askeri okulların batılı içerikte düzenlenmesine öncelik vermesi, çeşitli gelişmelerle Türk resminin çağdaşlaşmasına imkân tanımıştır. Askeri öğrencilerin resim sanatıyla tanışmalarına vesile olan Batılı içeriğe sahip resim derslerinin esas amacı, subaylara askerlikle ilgili teknik çizim ve arazi krokileri çizebilme yeteneği kazandırmaktı. "Askeri Tıbbiye ve Harbiye'nin açılması ve daha sonra benzeri okullardaki eğitimci ihtiyacını karşılamak için ilk olarak yurtdışına -İngiltere ve Fransa- öğrenci gönderildi." (Başkan, 1994, s. 12) Bu eğitim sonrasında yeteneği keşfedilip, eğitimlerinin devamı

için Avrupa'ya gönderilen bu gençler Batı tarzı Türk resminin öncüleri olmuşlardır. "XIX. yüzyılın ilk yarısından başlayan Asker ressamlar hareketi, XVIII. Yüzyıl başlarından bu yana Batı ile ilişkiler kuran saray çevrelerinde de desteklenmiştir." (Tansuğ, 1996, s. 56) "Mühendishane'den 1851-1852 yılından itibaren mezun olanlar mühendis, topçu ve ressam gibi sınıflar içinde adlandırılmıştır. Ressam sınıfını oluşturmak için Avrupa'dan resim öğretmenleri getirilmiş, bu sınıftan mezun olanlar da askeri okullara resim öğretmeni olarak atanmıştır." (Başkan, 1994, s. 12) Mühendishaneyi bitirip resim öğretimi için Avrupa'ya gönderilen ilk öğrenci İbrahim Paşa'dır. Avrupa'ya gönderilen diğer bir öğrenci Viyana'ya gönderilen Ressam Ahmet Emin'dir. Avrupa'ya gönderilen sanatçılardan Ferik İbrahim Paşa, Batı etkisindeki Türk resminin öncülerindedir. Sathı bezemek maksadıyla saf, parlak renkler ve keskin çizgilerle bezendiği minyatür resmi yerini Türk resim Sanatımız için çok yeni bir teknik olan perspektif, ışık- gölge ve derinliğin kullanıldığı yağlıboya sanatına bırakacaktır.

Asker ressamlar içerisinde dile getirebileceğimiz çok isim vardır. "Ferik İbrahim Paşa, Ferik Tefvik Paşa, Kolağası Hüsnü Bey, Servili Ahmet Emin Bey, Osman Nuri Pasa, Şeker Ahmet Paşa, Hüseyin Zekai Paşa, Süleyman Seyit Bey bu sanatçılar arasındadır. (Tansuğ aktaran Savcı, 2011, s. 14) "Askerî okul çıkışlı olup sanat eğitimi için Avrupa'ya gitmeyen Türk sanatçılar; Hoca Ali Rıza, Ahmet Ziya Akbulut, Hüseyin Zekai Paşa ve Abdülmecit Efendi'dir." (Kaya ve diğerleri, 2012, s. 39).

" İlk yağlıboya tablolara imzalarını atan asker ressam, sadece resim yapabilmenin ve eserlerini saraya takdim edebilmenin heyecanını yaşamakla kalmamışlar aynı zamanda bu yeni Avrupai üslubun ilk temsilcileri olma hazzını da yaşamışlardır." (Eliri, 2010, s. 141) Asker ressamların Batı resim sanatıyla ilk temasları sonucu ortaya çıkan ürünler, batılı eserleri örnek alan taklitleri niteliğindedir. Batılı tarzda üretim vermeye çalışan asker ressamların öncü girişimleri, geleneksel kalıpları kırmaya yönelik çırpınışlar olarak değerlendirilebilir. Kendi kimliğini ortaya koymaya çalışan yeni Türk sanatı, ilk aşamada kaçınılmaz olarak sancılı bir süre yaşamıştır.

Sultan Abdülaziz'in emri ile Paris'e Mektebi Sultani (1860) ye gönderilen ilk asker ressamlar Batı etkilerini özümseyerek yeni ve özgün sentezlere varmışlar. (Yurttadur, 2007, s. 11) Yurtdışına gönderilen sonraki kuşaklar, kendilerini ister istemez Fransa ve Almanya' da esen sanat akımlarının rüzgârına kaptırdılar. (Eliri, 2010, s. 141)

Avrupa'ya gönderilen yetenekli Türk sanatçılar, Türkiye'de çalışmaları olan yabancı ve azınlık sanatçılara kıyasla üstünlük gösteren üsluplar ortaya koymuşlardır.

Türk resim sanatı tarihinin başlangıç yıllarında, müzelerimizde bulunan eserleriyle tanınan Giritli Hüseyin, Mirliva Osman Nuri, Servili Ahmet Emin, Üsküdarlı Osman gibi çok sayıda asker kökenli sanatçı, 19. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyılın ortalarına kadar süren dönemde Türk resminin ilk örneklerini yaratırlar. Sultan'a sunulan resimlerin, beğeni görenlerin ödülü ise Avrupa'da resim öğrenimi olmuştur. (Giray, 1997, s. 24)

Eğitimlerini Avrupa'da sürdürmüş Asker ressamlarımız içinde kimi araştırmacıların Kurucu Kuşak Ressamları olarak adlandırdığı bazı ressamlar, Türk sanatına yeni bakış açıları kazandırmış ve yeni açılımlar getirmiştir. Kimi kaynaklarda Kurucu Dört Büyükler olarak adlandırılan bu ressamlar Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyyid, Osman Hamdi Bey ve Avrupa'ya gitmeyen Hüseyin Zekai Paşa'dan oluşmaktadır. Hüseyin Zekai Paşa Batı'da öğrenim görmediği halde, yüksek bir düzeye ulaşmıştır. Anlatımlarında romantik, kendine özgü bir üslup kullanmıştır. Kır konulu resimlerinde, doğacı bir gözleme başvurmuştur. Peyzajlarını titiz bir şekilde resmetmiş, duygularını aktarmayı başarmıştır. Kurucu Kuşak Ressamlarına ait resimlerde “Doğa gözlemine, dolayısıylaoptik yanılısamaya dayalı, Batılı anlayıştaki biçem (üslup) ve biçimlendirmeleriyle Çağdaş Türk Resim Sanatının temellerini atmışlar ve pek çok alanda ilk ve öncü olma özelliğini kazandırmışlardır.” (Kaya vd, 2012, s. 39). “İstanbul'da ilk resim sergisini açan Şeker Ahmet Paşa, öncü ressamlar kuşağının en önemli sanatçısıdır. Süleyman Seyit, Hüseyin Zekâi Paşa, Halil Paşa ve Hoca Ali Rıza da Batılı anlamda ki resim sanatımızın öncüleri arasında önemli bir yer tutarlar.” (Yurttadur, 2007, s. 2) Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyyid, Osman Hamdi Bey; Alexandre Cabanel, Leon Gerome, Gustave Boulanger gibi yabancı ressamların atölyelerinde eğitim görmüşlerdir. Dolayısıyla bu üç ressamın resimlerinde Klasizm, Realizm ve Akademi tesirleri bulunmaktadır. Asker ressamlar arasında hoca- öğrenci ya da usta- çırak ilişkisi olarak nitelendirilebilecek eğitim örgüsü oluşmuştur. Ortaya çıkan bu eğitim ilişkisinin Çağdaş Türk Sanatının ihtiyaç duyduğu kurumsal eğitimin doğuşuna önemli katkıları olduğu söylenebilir. Asker ressamlar içerisinde oluşan hoca- öğrenci ilişkisi askerlerin resim sanatına olan ilgilerini günümüze kadar canlı tutmuştur.

Yakın geçmişimizde, özellikle de harita subayları arasında resim sanatında başarılı çalışmaları olan asker ressamlar vardır.

Asker ressamlar bu yeni siyasal bilinçlenmenin kültür sanat alanına yansıyan çağdaş bir Türkiye Cumhuriyeti devletine dönüşme sürecinde büyük bir sorumluluk üstlenmişlerdir. (Eliri, 2010, s. 142) Çağdaş Türk resminin temellenmesinde ve gelişiminde asker ressamların oynadıkları rolü önemli kılan bir diğer unsur yeni rejimdir. Asker ressamlar Cumhuriyet'in rejime yönelik beklentilerini karşılar bir sorumlulukla ürün vermiş ve beklentileri karşılamayı başarmışlardır. Asker ressamlar yeni rejime ait vizyonu yansıtmak konusunda başarılı bir sanatsal performans göstermiştir. "Asker ressamların siyasal programlarda oynadıkları rol etkilidir. Bu dönemde askerlerin resim sanatını yeni yöntemlerle ve ısrarla geliştirme çabaları gözlenmektedir." (Eliri, 2010, s. 142)

Çağdaş Türk sanatının oluşumunu sağlıklı olarak analiz edebilmek için, asker ressamlar kuşağının ortaya çıkışına sebep olan koşulların neler olduğunun incelenmesi gerekmektedir. Asker ressamlarımızın faaliyetleri hakkında ulaşılabilecek bilgiler Çağdaş Türk resminin hangi temeller üzerine ortaya çıktığını anlamak açısından değerlidir. Asker ressamlarımızın kuşak farklarını gözeterek, farklı dönemlerle ilişkilendirme olanağı vardır. Kimi araştırmacılarımızın, bu doğrultuda yaptıkları değerlendirmelere göz atmak gerekir. Eliri, asker resamlara yönelik değerlendirmesinde "Mühendishanenin açılmasından ve resim dersinin teknik dâhilinde öğretime başlandığı 1793' den Meşrutiyetin ilanına yani 1908 yılına kadar yetişen ve eser verenler. 1908' den Cumhuriyetin ilanına 1920'ye kadar yetişen ve eser verenler. Cumhuriyetin ilanından günümüze değin yetişen ve eser verenler." (Eliri, 2010, s. 145) ifadeleriyle bir sınıflandırmaya gitmiştir. Dilmaç Çalışmasında ressamlarımızı doğum tarihlerini baz alarak değerlendirmektedir.

Doğum tarihleri 1820 ve öncesine denk gelen Türk resminin ilk kuşak ressamları: Ferik İbrahim Paşa, Ferik Tevfik Paşa, Hüsnü Yusuf. Doğum tarihleri 1840'lı yıllara denk gelen Türk resminin ikinci kuşak ressamları: Osman Hamdi Bey, Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyyid. Doğum tarihleri 1860' lı yıllara denk gelen Türk resminin üçüncü kuşak ressamları: Hoca

Ali Rıza, Halil Paşa, Hüseyin Zekai Paşa, Ahmet Ziya Akbulut vd.
(Dilmaç, 2012, s. 87)

Sınıflandırmada doğum tarihleri 1880'lere rastlayan ressamın asker kimlikleriyle Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nı yaşamış kişilerdir. Sanatçı kişiliklerinin oluşumunda, yaşananların etkisinden de bahsedilebilir. Bu sanatçılarımızın kimileri askerlik mesleğinden istifa etmiş, kimileri de emekliliğe kadar meslekte kalmışlardır. Çalışmada asker ressamın ele alınırken Eliri'nin (2010) sınıflandırması temel alınarak, değerlendirmeye gidilecektir. Eliri'ye (2010) ait sınıflandırma asker ressamın mezun oldukları okulları ve Avrupa'da eğitim alıp almadıklarını temel almaktadır.

2.3.1. Mühendishane-i Berr-i Hümayun çıkışlı olanlar ve Avrupa'da resim eğitimi görenler

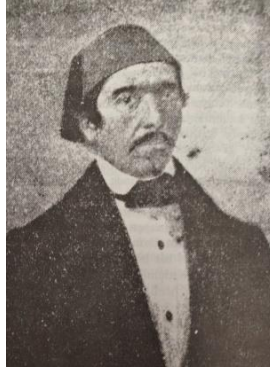
2.3.1.1. Ferik İbrahim Paşa (1815-1899)

“Nizamı Cedid Yüzbaşlarından Konyalı Kulaksız Mustafa Paşa'nın oğludur.” (İslimyeli, 1965, s. 31) İlk yağlıboya ressamımız dolayısıyla ilk asker ressamımız İbrahim Paşa'dır. 1815 yılında doğmuştur. Batılı anlamda ilk Türk ressamı olarak kabul edilmektedir. 1835 yılında Mühendishane-i Berri Hümayundan mezun olmuştur. “İbrahim Paşa mühendishaneden ilk defa olarak Avrupa'ya resim tahsili için gönderilen talebedir.” (Boyar, 1948, s. 23) Avrupa'ya giden ilk on öğrenci içerisindeydi. Bu on öğrenciden sadece ikisi resim eğitimi almaları amacıyla gönderilmiştir. İbrahim Paşa'nın gittiği Avrupa Şehri'nin Viyana mı, Londra mı olduğuna dair bilgi net değildir. Öğrenimi için Viyana'ya gönderildiğini iddia eden araştırmacılarda vardır. Boyar “Mühendishanede tahsilden sonra 1251 de (1835) Viyana'ya (ve bir rivayette Londra'ya) ikmalî sanat için gönderilmiştir” demiştir. (Boyar, 1948, s. 84) Onunla birlikte Avrupa'ya gönderilen diğer öğrencilerin Londra'ya gitmiş olmalarından yola çıkılarak sanatçının Londra'ya gittiği düşünülebilir. “Celal Esad Arseven, Türk Sanatı Tarihi Ansiklopedisi'nde Ferik İbrahim Paşa için “tahsilini bitirdikten sonra bilgisini tamamlamak üzere Viyana'ya ve bir rivayete göre de Londra'ya ve Brüksel'e gitmişti. ” (Arseven aktaran Özkan, 2015, s. 84,85) demiştir. Avrupa'da bulunduğu süre zarfı

içinde Viyana’da ve Brüksel’de kısa süreli bulunmuş olması, olasıdır. Çeşitli kaynaklarda Resim eğitimi için Ferik İbrahim Paşa ve Tevfik Paşa’ dan sonra Süleyman Seyyid ve Şeker Ahmet Paşa’nın Avrupa’ya gönderildiği yer almaktadır. Sanatçı II. Abdülaziz devrinde de itibar görmüştür. Ferik İbrahim Paşa Sultan Hamit döneminde Şurayı Askeri Azalığı görevinde bulunmuştur. “İbrahim Paşa 1891 yılında 76 yaşında vefat etmiştir.” 1891 de vefat eden sanatçı “...Üsküdar’da Özbekler Dergâhında medfundur.” (Yetik, 2016, s. 15)

İbrahim Paşa’ya ait resimlerin Şeker Ahmet Paşa tarafından satın alındığına, daha sonra saraya hediye edildiğine dair bilgiler vardır. Bu hususta Yetik “Metrukatının vaktiyle Şeker Ahmet Paşa tarafından satın alındığını Halil Bey Elvah-ı Nakşi ye’sinde zikretmişse de bu hususa dair Şeker Ahmet Paşa’nın oğlu Bay İzzettin’le yaptığım tahkikat da maalesef bir semere vermedi.” (Yetik, 2016, s. 14) demektedir. Bahsi geçen resimler varlığı korunmuşsa, uzman araştırmacıların yer aldığı bir ekip çalışması sayesinde ortaya çıkarılabilir.

2.3.1.2. Hüsnü Yusuf (1817-1861)

Resim 2.3. Hüsnü Yusuf kendi portresi -Topçu Okulu Kitaplığında, Tansuğ, 1996, 52-Çağdaş Türk Sanatı

Hüsnü Yusuf Bey, Mühendishane-i Beri Hümayundan mezun olmuş bir askerdir. Kaynaklarda Hüsnü Yusuf Bey’in Mühendishane hocalarından olan Abdurrahman Bey’den perspektif (menazır) dersleri aldığı bilgisi yer almaktadır. Boyar bu bilgiyi “Muallim Abdurrahman Beyden menazır ve gölge usullerini güzel tahsil etmiştir.” (Boyar, 1948, s. 24) cümlesiyle ifade etmektedir. Tansuğ, Kolağası Hüsnü Yusuf Bey için “Mühendishane ‘den yetişen ilk önemli ressam olarak kolağası Hüsnü

Yusuf Bey gösterilir.” (Tansuğ, 1996, s. 27) der. Avrupa’ya gönderilen ilk on ressam içerisinde yer alır. Avrupa eğitimi Paris, Belçika, Viyana, Berlin ve İtalya’yı kapsayan bir süreçtir. Mimarlık üzerine derin bilgiye sahip olduğundan bahsedilir. Sultan Abdülmecit tarafından Avrupa’ya gönderilen Hüsnü Yusuf’un Avrupa’ya gönderilmesinde, Ahmet Fethi Paşa ‘nın aracı olduğu söylenir. “Büyük Dere su bentlerinin tamir işlerini yöneten, İslam mimarisi uğrunda büyük çabalar gösteren bu sanatçımız, Ayasofya’nın iç ve dış bütün inceliklerini belirten güzel bir maketini meydana getirmiştir ve bunu okula hediye etmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 32) Yusuf Bey’in oğlu Celal Yusuf’tan aktarılan bilgide Sultan Abdülmecid’in 1849 tarihli Mühendishane ziyaretinde Hüsnü Yusuf Bey’in ‘Ayasofya’ konulu maketini çok beğenerek yurtdışına gönderilmesi talimatını verdiği belirtilmiştir. Yetik, Hüsnü Yusuf’un Avrupa eğitimi için şu bilgiyi vermektedir. “Benim mahdumu Celal’den dinlediğime göre Hüsnü Yusuf evvela Viyana’ya gönderilmiş fakat viyana muhiti sanat zevkini tatmin edemediğinden oradan Paris’e geçerek tahsiline devam etmiştir.” (Yetik, 2016, s. 19)Yurda dönüşüyle rütbesi yükseltilmiştir. Son görevinin mülki amirlik olması sebebiyle, Hüsnü Yusuf Bey kimi kaynaklarda ‘Kaymakam’ lakabıyla anılmıştır.“1861 yılında vefat etmiştir. Eyüpsultan’da Kaşgari tekkesi mezarlığında yatmaktadır.” (İslimyeli, 1965, s. 33)

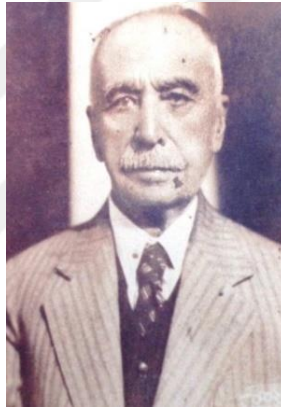
2.3.1.3. Hasköylü Ahmet Emin (1826-1891)

Sanatçının doğum tarihi ile ilgili bilgiler kesin olmamakla birlikte, 1826 senesinde Hasköy’de doğduğu tahmin edilmektedir.“1891’de vefat eden mühendishane matbaası müdürü kaymakam Hasköylü Emin Efendi’nin kardeşi olduğu Mirat’ta yazılıdır.” (Yetik, 2016, s. 16) 1847 yılında Mühendishaneden mezun olunca Viyana’ya resim öğrenimine gönderilen sanatçı, ilk gönderilenler arasında bulunduğuna göre, herhalde öğrenci bulunduğu yıllardan itibaren dikkati çeken bir kabiliyetti.” (İslimyeli, 1965, s. 34) Kayıtlar Ahmet Emin için askeri çalışmalarından ziyade sanat çalışmalarıyla bilindiğinden, yaşamı süresince resim sanatıyla ilgili bir sanatçımız olduğundan bahsetmektedir. Binbaşı rütbesiyle emekliye ayrılmış, 1891 senesinde vefat etmiştir.

2.3.1.4. Eyüplü Şükrü Bey (1832-1912)

“ (Feyzullah Efendinin) oğlu olan (Şükrü Bey) Eyüp Sultanlı olup mühendishaneden 1852 senesinde neşet eden on talebeden biridir.” (Boyar, 1948, s. 30) 1852’de mühendishaneyi bitirmiş, Hicri 1250 tarihinde İngiltere’ye öğrenime gönderilmiştir. 1859’da mühendishanenin idadiye sınıfına hesap ve cebir dersleri vermiş, Cidde Su Yolları’nın tamirinde görevliyken Cidde’de vefat etmiş, Pepe Hacı İzzet beyin kardeşidir.“... bu sanatçımız, Beybaba namı ile maruftur. Albaylığa kadar yükselmiş, inşaat mühendisi iken 1912’de İstanbul’da 80 yaşında vefat etmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 35)

2.3.1.5. Halil Paşa: (1857-1939)

Resim 2.4. Halil Paşa, Tansuğ, 1993, s. 12

Resim 2.5. Halil Paşa Çalışırken, Boyar, 1948, s.54 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları

1857 yılında İstanbul'un Beylerbeyi semtinde dünyaya geldi. Mekteb-i Harbiye'nin kurucuları arasında yer alan "Askeri okullar nazırı Ferik Selim Paşa'nın oğludur." (Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 8) Rodos kökenli bir ailenin çocuğudur. İlköğreniminden sonra, orta öğrenimi Askeri Rüştiyede tamamlamıştır. (Resim 2.4), (Resim 2.5) Askerî Rüştiyenin ardından 1869'da Mühendishane-i Berri Hümayuna girmiş, 1873'te Mülazım Sanı rütbesi ile buradan mezun olmuştur. (Kaya ve diğerleri, 2012, s. 44). Mühendishane-i Berrî-i Hümâyûn 'u bitirmiştir. Resim öğrenmeye yönelik ısrarları sonrası babası tarafından resim öğrenimi için Paris'e gönderilmiştir. "1880 yılında Paris'e gönderilen Halil Paşa orada Gérôme ve Courteis (Korte)'nin atölyelerinde çalışmıştır." (Kaya vd, 2012, s. 44)1908'de "ilanıyla "Tasfiye yasası gereği rütbesi kaymakamlığa indirilerek emekli edilmiştir." (Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 8) Tasfiye sonucu ordudan ayrılmış ve tamamen resme odaklanmıştır. "Halil Paşa, son yıllarını, Mısır'da Abbas Hilmi Paşa'nın misafiri olarak tam bir inziva içinde geçirmiştir." (İslimyeli, 1965, s. 48) 1939 yılında Beylerbeyi'nde hayata gözlerini yumduğu yalı, dünyaya geldiği aynı yalıdır.

2.3.2. Mühendishane-i Berr-i Hümayun çıkışlı olanlar ve Türkiye'de resim eğitimini görenler

2.3.2.1. Ferik Abdullah (1825-1874)

"1847'de Harbiye'den teğmen olarak mezun olmuştur." (Çiloğlu, 2002, s. 15)"Sultan Abdülmecid tarafından, Mabeynci Ragıb efendi ile Bağdat'a gönderilmiştir." (Karatepe, 2001, s. 74) Verilen emir üzerine Necef ve Kerbela'nın haritalarının çıkarılmasında görev almıştır. Hz. Ali ve Hz. Hüseyin'e ait türbelerin bulunduğu, civarın menazır yöntemiyle haritasını ve mücessem resmini hazırlamıştır. "... Buralarda yaptığı resim ve haritaları hükümdara takdim etmiş ve onun iltifatına mazhar olmuştur." (İslimyeli, 1965, s. 34) Başarılı çalışmaları sonrasında, 1849'da yüzbaşılığa yükseltilmiştir. "... Moltike'nin meydana getirdiği Dersaadet, Beladı Selase ve Anadolu-i şahane haritalarını greve ederek Litografi ile basmıştır." (İslimyeli, 1965, s. 34) "1853'te binbaşı olmuş ve Kırım Savaşı'na katılmıştır. Kırım savaşında gösterdiği başarıları üzerine rütbesi kaymakamlığa (Yarbay) yükseltilmiştir. 1856'da yurda dönmüş Bayazıt dolayındaki Kazlıgöl'ün sınırlarının tespit edilmesine yönelik

çalışmada görevlendirilmiştir. 1861’de Hanya kumandanlığında bulunmuştur. “1862’de miralaylığa (Albay), 1865’de de Mirliyalığa (Tuğgeneral) yükseltilmiştir.” (Çiloğlu, 2002, s. 15) Ferik olduktan sonra Askeri şura üyeliğine getirilerek Erzurum’da bulunan 4. Orduda görevlendirilmiştir. “1871 de umum redif ferikliği görevi ile Erzurum’da bulunduğu sırada vefat etmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 35) ” Boyar, Miratı Harbiye’nin 763. Sayfasındaki bilgiyi şu şekilde aktarmaktadır. “Dördüncü orduyu hümayyun reisi ekranlığında iken 1291-1875 senei Martının otuzuncu günü tifo hastalığından irtuhal etti. Erzurum’da Ayaşlı Esat paşa camii şerifi avlusunda medrese pencereleri evvelinde mahsus tehiyye edilen mahalde defini türabı gufran edilmiştir.” (Boyar, 1948, s. 26)

2.3.2.2. Binbaşı Salim- (Balatlı Salim) (1826-1888):

Eliri (2010), çalışmasında sanatçının doğumunu 1826 olarak vermiş, Boyar (1948), Türk Ressamları isimli çalışmasında, Karatepe (2001) ise Asker Ressamlar Kataloğu isimli çalışmasında sanatçının doğumunu 1828 olarak belirtmiş, İslimyeli (1965) Asker Ressamlar isimli çalışmasında sanatçının doğum tarihini boş bırakmıştır. “Salim efendi Balat: miratı mühendishane sayfa 87: Salim efendi Balat mühendis . 1304 tarihinde mühendishane matbasında müsdahdem iken ertuhal etti.” (Boyar, 1948, s. 29) Sanatçı askerlikte binbaşılığa kadar yükselmiş, 1888 yılında görevdeyken vefat etmiştir.

2.3.2.3. Hasköylü Rıza (1828-1890)

Hasköylü Rıza “1849 Mühendishaneden mezun olmuştur.” (Karatepe, 2002, s. 77) Sanatçının Mirat-ı Mühendishanenin 87. sayfasında kaydı bulunmaktadır, fakat hakkındaki bilgiler çok kısıtlıdır. “Rıza ef. Hasköy mühendis kolağası model ittihaz olunmakta idi. (Moltekenin) Anadolu sahne haritasını dahi etmiştir.” (Boyar, 1948, s. 28) Hasköylü Rıza’nın, Hasköylü Emin ve Balatlı Salim’in sınıf arkadaşı olduğu bilgisi vardır.

2.3.2.4. Hasköylü Emin (1829-1891)

“Ressam Hasköylü Ahmet Emin Bey’in Kardeşidir. Hasköylü Rıza ve Balatlı Salim sınıf arkadaşıdır. “Miratı mühendishane sayfa 87. (Emin Efendi Hasköy mühendis. Kaymakamlığa kadar bitterfi mühendishane matbasında müstahdem iken

1307- 1891 tarihinde ertuhal etti.” (Boyar, 1948, s. 29) Kayıtlarda 1891’de vefat eden Hasköylü Emin Efendi Mühendishane matbaası müdürlüğü yaptığı bilgisi yer almaktadır.

2.3.2.5. Eyüplü Cemal (1836-1898)

İslimyeli (1965) Eyüplü Cemal’in 1831 doğumlu olduğunu aktarır. Erili’nin (2010) araştırmasında ise doğum tarihi 1836 olarak verilmiştir. Lakabından dolayı Eyüp’te doğduğu varsayılmaktadır “Binbaşı Cemal Mühendishanenin ressam sınıfı talebelerinden olup (274-1858) de 3 talebe meyanında mektepten ressam olarak mezun olmuştur.” (Boyar, 1948, s. 32) Mezuniyet tarihi 1858 ‘dir. Eyüplü Cemal’in mesleğinde binbaşılığa kadar yükseldiği bilinmektedir. Ölüm tarihi Eliri’nin (2010) ve Boyar’ın (1948) çalışmalarında 1898 olarak verilmiş, İslimyeli’nin (1965) çalışmasında ise belirtilmemiştir.

2.3.2.6. Balatlı Mahmut (1832-1895)

Balatlı Mahmut olarak bilinen Sanatçı’nın Balat’ta doğduğu düşünülmektedir. “1853 yılında Mühendishaneden mezun olmuştur. Mırat-ı Mühendishane’nin 172 nci sayfasında Balatlı Mahmut Efendi’nin topçu miralay ressam sınıfından yetişenler arasında olduğu yazmaktadır.” (Karatepe, 2001, s. 78) Kariyerinde, Miralaylığa (Albay) kadar yükseldiği bilinmektedir. Araştırmalarda Balatlı Mahmut’un Harbiye matbaasında görevli olduğu, görev başında rahmetli olduğu bilgisi vardır. “Mekteb-i harbiye matbaasında memur iken 1311’de ertuhal etti”. (Boyar, 1948, s. 31)

2.3.2.7. Mirliva Necip (1839-1897)

1839’da Süleymaniye’de doğan sanatçı, 1858’de Harbiye’den ressam sınıfında mezun olmuştur. “1274-1858” Harbiye ressam Piyade sınıfı mezunudur.” (Boyar, 1948, s. 33)Mirliva Necip Askeri Matbaa’da uzun süre çalışmıştır. Sanatçının günümüzde bilinen, kendisine mal olmuş bir eseri yoktur. Kayıtlarda, Mirliva Necip’in son olarak Bursa Liva Kumandanlığı görevinde bulunmuş olduğu bilgisi bulunmaktadır. “Necip Paşa, 4. Dereceden Osmani, 3. Dereceden mecidi nişanlarıyla taltif edilmiştir. Sonraki

salnamelerde adına rastlanmayışı esas alınarak, onun, 1879 de vefat ettiği anlaşılmaktadır. Galip bir ihtimalle Bursa’da gömülüdür.” (İslimyeli, 1965, s. 36)

2.3.2.8. Binbaşı Mahmut (1839-1894)

1839 yılında doğan Binbaşı Mahmut, 1859 yılında mühendishaneden mezun olmuştur. “ Boyar Mirat-ı Mühendishane’ye dayandırdığı bilgide” Miratı mühendishane sayfa: 186, Mahmut efendi. Sultan hamamı ressam sınıfı binbaşı: mektebi harbiye matbaasında müsdahdem iken 1310 Nisanının birinci Pazar günü matbai mesküre kapusu civarında vefat etmiştir.” (Boyar, 1948, s. 34) İfadeleriyle 1894 senesinde vefat eden Binbaşı Mahmut’un ölümü hakkında edindiği bilgiyi aktarmaktadır. “Eseri elde edilmiş olmadığından sanattaki kudret derecesi hakkında bir mütalaada bulunmak kabil olmamıştır.” (Boyar, 1948, s. 34)

2.3.2.9. Balatlı Ahmet (?-?)

Kaynaklarda doğum ve ölüm tarihi hakkında bilgi bulunmayan sanatçı, mühendishaneden 1856 tarihinde mezun olmuştur. “Mühendishanenin Ressam sınıfında neşet etmiş olup yüzbaşı iken vefat etmiştir.” (Boyar, 1948, s. 31) ” ...sanatçının günümüze eseri ulaşmamıştır.” (Karatepe, 2001, s. 78)

2.3.2.10. Tophaneli Edip (?-?)

“Şam’daki 5 inci orduda binbaşı olarak müstahdem iken vefat etmiş olan bu subayda mühendishanenin 1856 senesinde mezun verdiği Ressam sınıfındadır.”(Boyar, 1948, s. 32) Tophaneli Edip’in mensubu olduğu ressam sınıfı: istihkam ve ressam sınıfı, ressam piyade sınıfı, harita ressam sınıflarından oluşmaktaydı. “Sanatçının ismi dışında günümüze bir eseri ulaşmamıştır.” (Karatepe, 2001, s. 78)

2.3.2.11. Yüksek Kaldırımli Şahab: (?-?)

Kayıtlarda sanatçının doğum ve ölüm tarihine ait bilgiler bulunmamaktadır. “Miratı Mühendishane bu ressamın harbiye matbaasında istihdam edilmiş olduğunu ve mühendishanenin 1858 ressam sınıfı mezunu bulunduğunu yazmakta iktifa eder.”

(Boyar, 1948, s. 33) “Binbaşı rütbesindeyken ölen sanatçının günümüze eseri ulaşmamıştır.” (Karatepe, 2001, s. 78)

2.3.2.12. Topçu Edirneli Salim : (?-?)

Sanatçının doğum ve ölüm tarihi bilinmemektedir. “Edirneli Saliminde mühendishanenin 1863 senesi çıkardığı ressam sınıfı mezunlarından olup “1863 yılında Mühendishanenin ressam sınıfından mezun olmuştur.” (Karatepe, 2001, s. 82) “...3 cü ordu(Selanik) de bulunmuş olduğu miratta yazılı ise de sanatı hakkında bir bilgi yoktur.” (Boyar, 1948, s. 38)

2.3.2.13. Topçu Kaymakam Akif (1843-1910):

Topçu Kaymakam Akif, 1863 yılında Mülazım sani (teğmen) rütbesiyle Mühendishane-i Berr-i Hümayundan mezun olur.“Teğmen rütbesi aldıktan sonra bir yıl süreli bir eğitime tabi kalarak 1864 yılında üsteğmen olmuş ve Matbaayı Amire Mühendisliğine atanmıştır.” (Karatepe, 2001, s. 82) Haritacılık alanında başarıyla çalışmış bir askerimizdir. “1865’de yüzbaşı olmuştur, Ankara Akköprü civarı ile Ereğli kömür havzalarının haritalarını yapmaya memur edilmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 43)Bu çalışmadaki başarısı, Edirne istihkamlarına Sağ Kolağası rütbesiyle atanmasını sağlamıştır. Edirne İdadisinde resim ve geometri öğretmeni iken, 1875’ te İstanbul’a çağrılmış, Askeri Rüştüyelerin inşaatında görevlendirilmiştir. Mimari alanda da başarılı bir asker olarak bilinmektedir.“1885’de Binbaşı ve birkaç sene sonra kaymakam rütbesi kazanarak 1910’daki vefatına kadar Kuleli’ de bulunmuştur.” (Yetik, 2016, s. 22)

2.3.2.14. Yüzbaşı Hüsnü (1844-1906)

Eliri’nin (2010) çalışmasında 1844-1906 yılları arasında yaşadığı belirtilen Yüzbaşı Hüsnü’nün ölüm tarihi, Boyar’ın (1948) çalışmasında 1896 olarak belirtilmiştir. İslimyeli’nin (1965) çalışmasında sanatçının doğum tarihi belirtilmemiş, ölüm tarihi 1896 olarak verilmiştir.“Miratı mühendishane: sayfa 203: 1281-1865 de bu mektepten diploma alan 20 talebe içinde topçu olarak bulunmaktadır : (Hüsnü Efendilanga: ressam idi; Vefat etti) kaydı vardır.” (Boyar, 1948, s. 46) “... Yüzbaşı Hüsnü’nün Mühendishanenin resim sınıfından mezun olduğu yazmaktadır.” (Karatepe, 2001, s. 83)

İslimyeli “1866 yılında Mühendishanenin Ressam sınıfından çıktığı, 1896’da vefat ettiği bilinmektedir.” (İslimyeli, 1965, s. 44) demektir. Yüzbaşı Hüsnü’nün sanattaki derecesi kudreti hakkında bir söz söyleyebilmek için hiçbir eseri elde edilememiştir.” (Boyar,1948, s. 46)

2.3.2.15. Ahmet Ragıp (1862-1932)

Araştırmada sanatçı hakkında doğum ve ölüm tarihi dışında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2.3.3. Mekteb-i Harbiye-i şahane çıkışlı olanlar ve Avrupa’da resim eğitimi görenler

2.3.3.1. Ferik Tefvik Paşa (1819-1866)

Ferik Tefvik Paşa 1819 da İstanbul’da doğmuştur. Küçük yaşta saraya girmiştir. Müezzinbaşı olan Babası Mehmed Şakir Efendi tarafından Enderun’a yerleştirilmiştir. Topkapı Enderûn Mektebindeki eğitimini tamamladıktan sonra, Hasköy'deki Humbarahane ‘ye kaydolur. Hocaları içerisinde Hoca İshak Efendi gibi ilmiye mensubunun değerli bir hocası bulunmaktadır. II. Mahmut’un emriyle 1834’de Maçka Kışlası’nda Mektebi Fununu Harbiye (Harp Okulu) kurulmuş, 1835 de okulun müfredatında desen derslerinin yer almasına karar verilmiştir. “Tefvik Efendi Enderun’da tahsil görerek Harbiye’ye nakledilmiş çok zeki tanınmış öğrencilerden olup Paris’e gönderilmiştir.” (Boyar, 1948, s. 26) Batılılaşma hareketleri çerçevesinde (1835-1836) Avrupa’ya gönderilen öğrencilerimiz içerisinde. “Aynı yıl Harbiye’yi bitiren Mülazım sani Tefvik Efendi resim öğrenimine gönderilen ikinci öğrencimiz olmuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 32) Mühendishaneden Ferik İbrahim Paşa, Harbiye’den Ferik Tefvik Paşa birer sanatçı olarak yetişip ünlenen ilk ressamlarımızdır. İlk altı ay Londra’da eğitim gören Ferik Tefvik, altıncı ayın sonunda Paris’e giderek eğitimine orada devam ettiği bilgileri mevcuttur. Bununla birlikte Yetik “... Fakat bu gencin Fransa’ya resim tahsili maksadıyla gönderildiğine dair resmi bir kayıt yoktur” (Yetik, 2016, s. 33) sözleriyle sanatçının Fransa eğitiminin kesinlik taşımadığını ifade etmektedir. “Ferik Tefvik Paşa 1835’de Viyana’ya, bir başka Tefvik Paşa’da aynı yıl Paris’e, Hüsnü Yusuf 1849’dan sonra batının çeşitli şehirlerine giderek yağlı boya tekniğini öğrenmeye

çalışmışlardır. Bu ressamın yapıtlarından anlıyoruz.” (Şerbetçi, 2008, s. 14) İstanbul'a döndükten sonra, Tevfik Paşa aldığı görevlerde başarı göstererek, Erkan-ı Harbiye Reisliğine (Genelkurmay Başkanlığı) kadar yükselmiştir.”Onun öğrenim için gönderildiğine, yurda döndükten sonra mesleğinde Erkan-ı Harbiye reisliğine kadar yükseldiğine ve ressam olduğuna “Miratı Mektebi Harbiye’de rastlamaktayız.” (İslimyeli,1965, s. 32) Ferik Tevfik Paşa 1866 ‘da vefat etmiş, mezarı babası olduğu düşünülen müezzin başı hoca Şakir’in Üsküdar’daki mezarı yanındadır.

2.3.3.2. Miralay Hacı Mahmut (1830-1893)

Sanatçı 1830 senesinde doğmuştur. “1851 de Harbiye’den çıkmış ve aynı yıl içinde 5 öğrenciden biri olarak İngiltere’ye öğrenime gönderilmiştir. (İslimyeli, 1965, s. 35) İngiltere’de bulunan Miralay Hacı Mahmut, İstanbul’a döndüğü zaman 1893 yılında harbiye matbaasında ressam olarak görev almıştır.” (Karatepe, 2001, s. 77) Sanatçı Harbiye Matbaası’nda otuz sene süresince harita ve resim işleriyle görevlendirilmiş, kaynaklarda sanatçının, bugüne kadar herhangi bir eserine rastlanmadığı bilgisine yer verilmiştir.“1885’de Miralaylık rütbesiyle ve 4. rütbeden mecidiye nişanı ile taltif edilmiştir.” (Boyar, 1948, s. 30) Sanatçı 1893 yılında vefat etmiştir.

2.3.3.3. Miralva Hafız Ali: (1842-?)

İslimyeli’nin çalışmasında doğum tarihi 1842 olarak belirtilmiş, ölüm tarihiyle ilgili bilgi verilmemiştir. Boyar (1948) çalışmasında sanatçının doğum ve ölüm tarihleriyle ilgili bilgi vermemiştir. “1859 yılında Mühendishaneden mezun olmuştur.” (Karatepe, 2002, s. 82)1862 senesinde Süleyman Seyyid Beyle beraber eğitim için Paris’e Mektebi Osmaniye ‘ye gönderilmiştir. “Hafız Ali ressam Polero Brens’ den 3 yıl süresince resim dersi almıştır. Miralva rütbesine kadar yükselen Hafız Ali Paşa’nın Türkçe bir atlası olduğundan bahsedilmektedir.”

2.3.3.4. Şeker Ahmet Paşa (1841-1907)

Resim 2.6. Ahmet Ali Paşa- Atölyesinde, Boyar, 1948, s. 39 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları

Asıl adı Ahmet Ali olan Şeker Ahmet Paşa 1841 yılında Üsküdar'da doğmuştur. “Babası Ali Efendi bu çocuğu beş yaşındayken Üsküdar'da bir okula başlatmıştı.” (Tollu, 1967, s. 2) “1262-1846 da Üsküdar ilkokuluna beş yaşında girerek ilk tahsilini orada bitirdikten sonra 1271-1855 de 14 yaşında olduğu halde imtihanla tıbbiye mektebine girmiş ve 4 sene sonra henüz talebe olduğu halde bu mektebin resim öğretmenliği muavinliğine tayin olmuştur.” (Boyar, 1948, s. 38) “Daha sonra Tıbbiye, ardından Harbiye Mektebine geçmiştir.” (Başkan, 1997, s. 79) Kendisi de resimle ilgilenen Abdülaziz tarafından 1861'de Fransa'ya gönderilmiştir. (Resim 2.6) “Ahmet Ali, Paris'te asker olan Türk öğrencilerinin devam ettiği Mekteb'i Osmaniye'ye girdi. Bir süre burada okuduktan sonra Paris Güzel Sanatlar Akademisi'ne (Ecole des Beaux-Arts) kabul edildi ve bu okulda o devir Fransa'sının en ünlü ressamlarından olan Gustav Boulanger ve Jean Leon Gerome'un atölyelerinde resim tahsil etti.” (Ozanoğlu, 1983, s. 13). Türk resminin gelişiminde Fransız ressam Gustave C. Rudolphe Boulanger oynadığı rol yadsınamaz. Paris'te Şeker Ahmet Paşayla beraber Osman Hamdi Bey'in eğitiminde görev almıştır. “1867, 1869 ve 1870 yıllarında Paris'te açılan önemli sergilere 'de katılan sanatçı bu sergilerdeki başarılarıyla sanat ve basın çevrelerinde önemli yankılar uyandırmıştır.” (Güvemli Aktaran Başkan, 1990, s. 79) Paris'te kimi sergi salonlarında Sultan Aziz'in karakalem portresi ve diğer birkaç resmi sergilendikten sonra diplomasını almış, başarısı üzerine 1870'de Roma'ya gönderilmiştir. “1870 yılında mezun oluşunun ardından okulu tarafından Rönesans dönemi sanatını tanıyabilmek ve değerlendirmek için Roma'ya gönderilen sanatçı Roma'da bir yıl kadar kalarak ve

Türkiye'ye dönmüştür.” (Başkan,1997, s. 79) Ahmet Ali Paşa'nın 1873 ve 1875 yılında açtığı sergiler, Sultan Abdülaziz tarafından takdirle karşılanınca saraya yaver alınmıştır.

Sultan Aziz saltanatına yaver olan B. Ahmet merhum Yusuf İzzettin Efendi'nin huzurunda bulunduğu bir gün padişah mabeyincisine ‘Yaver Ahmed'i çağırınız’ diye bir emir vermiş; mabeyinci bu emrin yaverlerden hangi Ahmed'e ait olduğunu birden bire kavrayamamış, o sırada Yusuf İzzettin Efendinin “canım bizim şeker Ahmed'i ”diye mabeyinciye teyid etmesi Sultan Aziz'i kahkahalarla güldürmüş ve bu lakabın pek zevkine gittiğini izhar ettirmiştir. İşte yaver B. Ahmet o tarihten itibaren artık şeker Ahmet sıfatıyla yad edilip gitmiştir. (Yetik, 2016, s. 60)

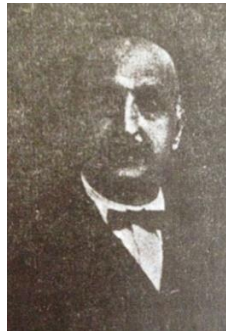
Askeri okullarda resim derslerinin yer almasıyla Şeker Ahmet Paşa ve onun kuşağında yer alan kimi sanatçılarla birlikte, Darüşşafakalılar, veya Foto Yorumcular olarak adlandırılan Primitifler'in etkin olduğu bir dönem yaşanmıştır. Şeker Ahmet Paşa 1880 senesinde Miralay olmuş, 1881'de üçüncü, 1883'de ikinci dereceden Mecidiye Nişanı almıştır. 1884'te Miraliva olmuş, altın ve gümüş imtiyaz madalyaları ile ödüllendirilmiş, 1885'te ise ikinci dereceden Osmanlı nişanı ile ödüllendirilmiştir. 1890'da da Ferik (Tümgeneral) rütbesine yükselmiş, 1891'de birinci rütbeden Mecidiye 1892'de Tahlisiye madalyası almıştır. “1896 senesinde (misafirini ecnebiye teşrifatçısı) unvan ve memuriyetini alarak vefatına kadar bu vazifede kalmıştır.” (Boyar, 1948, s. 39)“1907'de vefat etmiştir. “1907 yılında 66 yaşında vefat eden Şeker Ahmet Ali Paşa Eyüpsultan'da Sokullu Mehmet Paşa türbesi civarında yatmaktadır.” (İslimyeli, 1965, s. 39)

2.3.3.5. Süleyman Seyit Bey (1842-1913)

Hacı İsmail Efendi'nin oğlu olarak 1842'de İstanbul'da dünyaya geldi. Maltepe ve Maçka Askeri okullarında tamamladığı ilk ve orta öğrenimi sonrası Harbiye'deki eğitimine başladı. Harbiye öğrencisiyken resim yeteneği dikkat çekmiş, karakalem ve suluboyaları, hocaları Kes ve Schranz'ın beğenilerini kazanmıştır. “Öğrenimi sırasında, iki Fransız resim öğretmeninden ilk resim derslerini ve sanat zevkini alan Süleyman Seyit, 1862 de Mülazım Sani (teğmen) olarak Harbiye'yi bitirmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 40) “ Paris'e gönderilen talebenin ekserisi müptedilikleri dolayısıyla Paris'in (felş)

denilen harbiye idadisine dâhil olurlar. Ve bazılarında mütefferik surette büyük mekteplerde bulunurlardı.” (Boyar, 1948, s. 42)Osmanlı’dan gönderilen öğrencinin disiplin altına alınması maksadıyla, Paris Sefiri Cemil Beyin önerisi ve Sultan Aziz’in iradesiyle Paris’in Karanel semtinde kiralanan bir binada 1860’da Mektebi Osmani kuruldu. Süleyman Seyit Bey 1864 ’de Paris’e Mektebi Osmani’ye gönderilmiştir. Bu okulda resim dersleri de düzenlenmiş, resim dersleri Mösyö Polerobrens tarafından verilmiş Süleyman Seyid Bey, Mösyö Polerobrens’in talebeliğini yapmıştır. Mektebi Osmani 1875’de kapanmıştır. “Mektebi Osmaninin kapanmasına müteakip Paris’te ressam (Kabanel) _(Gabanel 1823, 1889) in atölyesine girerek burada 9 sene çalışmış ve yüksek bir sanatkar olarak İstanbul’a dönmüştür.” (Boyar, 1948, s. 42)Paris’te geçirdiği süre sonunda bir yıl süreyle İtalya’da çalışmıştır. 1870’de İstanbul’a dönmüştür. Yurda dönüşünde Harbiye’de bir süre resim öğretmenliği yapmıştır. Süleyman Seyyid Bey çevirmenlik ve sanat yazarlığı da yapmıştır. Miralaylık rütbesine kadar yükselmiş, sanat hayatı ve resim öğretmenliği 1910 Senesine kadar sürmüştür. “Süleyman Seyyid, ressam Watteau gibi kararında sabit, Corot gibi teklifsiz, Harpignies kadar çalışkan bir şahsiyettir. Hayatı daime bir meşguliyet içinde geçmiştir.” (Yetik, 2016, s. 51) “Edirne Askeri hastahane Tabiplerinden oğlu Cevat’ın ölümü sanatçımızı son yıllarında derin bir mateme boğmuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 42)Süleyman Seyyid 23 Eylül 1913’te Sarıyer’de vefat etmiştir. Yazmakta olduğu Fenni Menazır isimli eser ölümüyle yarım kalmıştır.

2.3.3.6. Mehmet Sami Yetik (1878-1945)

Resim 2.7. Sami Yetik, Boyar, 1948, s.123 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları,

“ İstanbul’da doğmuştur. Asmaaltı tüccarlarından Hacı Reşit Efendinin oğludur. ” (İslimyeli, 1965, s. 73) (Resim 2.7) Sami Yetik isimli sanatçımız ilköğrenimini Şehzadebaşı Mektepte tamamlamıştır. Kayıtlarda Sami Yetik’in Orta öğrenimine Çiçek Pazarı Rüştüyesinde devam ettiği bilgilerine rastlamaktayız. Eğitimine Mülkiye İdadisinde devam etmiş, akabinde Kuleli Askeri İdadisine geçmiştir. “Talebeliği zamanında en çok tarih, coğrafya ve resim derslerini severdi.” (Boyar, 1948,s. 123)İlk resim eğitimini Kuleli Askeri İdadisinde almaya başlayan Sami Yetik’in resme olan ilgisi başlangıçta, izleyici ve beğeni düzeyindedir. Sami Yetik’in İdadiden sınıf arkadaşı olan Mehmet Ali Laga’nın resme olan ilgisi ve teşvikleri sonucu resim yapmaya başladığı söylenir. Sami Yetik’in resme yönelmesinde İdadide Hocası olan Osman Nuri Paşa’nın ilgi ve yönlendirmesi ayrıca önemli olmuştur. 1896’da Harbiye’ye girmiş. “Harbiye’ye girdikten sonra Hoca Ali Rıza ile karşılaşmış ve böylece ilk sanat hevesleri, bilinçli bir seçime yönelmiştir. Okulda il resim hocası Hoca Ali Rıza...” (Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 20)’dır. Hoca Ali Rıza kendisiyle yakından ilgilenmiştir. Ayrıca çok güzel klarnet çaldığı için kendisine gırnatacı lakabı verilmiştir. 1945 Ocak ayında, 67 yaşında vefat etmiştir.

2.3.4. Mekteb-i Harbiye-i şahane çıkışlı olanlar ve Türkiye’de resim eğitimi görünenler

2.3.4.1. Mirliya Osman Nuri Paşa (1839-1906)

“Osman Nuri Paşa’nın doğum ve ölüm yılları kesin olarak bilinmemektedir. (İslimyeli, 1965, s. 36) “ B. Esad’ın verdiği izahata göre ressam Nuri Paşanın İstanbul’da doğup büyüdüğü ve bütün tahsilini İstanbul’da tamamladığı anlaşılıyor.” (Yetik, 2016, s. 34) Mirat-ı Mektebi Harbiye’ nin 279. Sayfasındaki bilgileri temel alan araştırmalar Osman Nuri Paşanın Sultanahmetli olduğu ve Harbiye dördüncü sınıfta Abdülmecit ve Abdülaziz’e yaver ve saraya ressam olarak alındığı bilgileri mevcuttur.“1857’de Harbiye dördüncü sınıfında iken Padişah Abdülmecit ve Abdülaziz’e yaver ve ressam olarak Saray’a alınmış ve bu görevden miralay (Albay)’lığa kadar yükselmiştir.” (Çiloğlu, 2002, s. 58) “Osman Nuri Paşanın Avrupa’da da resim öğrenimi yaptığına dair bilgiler mevcuttur.” (İslimyeli, 1965, s. 36)

2.3.4.2. Cihangirli Mustafa (1840-1895)

Cihangirli Kaymakam Mustafa olarak bilinen sanatçımızın 1859 yılında Harbiye'den Mülazım Sani (teğmen) rütbesiyle mezun olduğu bilinmektedir. Mezuniyetiyle beraber resim öğretmeni olarak çeşitli askeri okullarda resim öğretmenliği yapmış olan sanatçımız, uzun seneler süren görevinde sıralı rütbelere yükselmiştir. "1896 da Kaymakam (yarbay) rütbesinde Harbiye-i Şahane Matbaası'nın müdür olmuştur." (Karatepe, 2001, s. 79) "Harbiye Matbaasında tab edilen askeri kitaplardaki şekiller ve resimlerin bazıları B. Mustafa tarafından tertip edildiği hatta icap ettikçe kendisinin bizzat taş üzerinde hak ederek çalıştığı işitilmiştir." (Yetik, 2016, s. 37) İslimyeli, Cihangirli Mustafa için "Titiz tabiatlı, görevine ve sanatına bağlı bir insandı." (İslimyeli, 1965, s. 36) der ve vefat tarihinin tespit edilemediğini belirtir. Eliri (2010) kendi çalışmasında Cihangirli Mustafa isimli sanatçımızın ölüm tarihini, 1895 olarak belirtir. Boyar "1884 de kaymakamlığa terfi eden Cihangirli Ressam Mustafa'nın 1895 de İstanbul'da vefat ettiği anlaşılmaktadır." (Boyar, 1948, s. 34) demektedir.

2.3.4.3. Tophaneli Hasan (Osman) (1848-1877)

Eliri'nin (2010) çalışmasında, Tophaneli Hasan'ın doğum ve ölümü 1848-1877 tarih aralığıyla verilmiştir. İslimiyeli'nin (2010) ve Karatepe'nin (2001) çalışmalarında ise aynı doğum ve ölüm tarihleriyle Tophaneli Osman ismiyle bilgi aktarılmış bir sanatçı yer almıştır. Lakaplarının Tophaneli olarak belirtilmiş olması ve doğum ölüm aralığının aynı olması nedeniyle her iki ismin aynı kişiye işaret ettiği düşünülmüş ve iki isim aynı kişi olarak değerlendirilmiştir. "Tophane'de doğmuştur." (İslimyeli, 1965, s. 45) "1867'de Harbiye'den Mezun olan Sanatçı..." (Karatepe, 2001, s. 83), "Erzurum askeri idadisine atanarak burada 5 yıl kalmış 1877 Türk-Rus savaşında Kars'ta olağanüstü yararlılık gösterdiği için binbaşılığa terfi ettirilmiş ve bu savaşlarda şehit düşmüştür." (İslimyeli, 1965, s. 45) Boyarın "Karsa metfun olan bu vatan şehidinin rahmete vesile olacak mezarına ait bir iz ve emarenin mevcut olup olmadığının araştırılması Kars'taki kıymetli ordu mensuplarına düşer." (Boyar, 1948, s. 48) İfadeler üzerine sanatçının defin yerinin bilinmediği anlaşılmaktadır. Tophaneli Hasan'ın Piyade binbaşı olduğu bilinmektedir.

2.3.4.4. Mehmet Emin (1847-1903)

“Üsküdarlıdır. 1866 da Baytar mektebinden (veteriner) çıkmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 44) Karatepe “Mirat-ı Mekteb-i Harbiye'nin 337 nci sayfasında 1866 yılında okulun baytar sınıfından mezun olduğu bilinmektedir.” (Karatepe, 2001, s. 83) bilgisini aktarır. “Miratı Mektebi Harbiye: (377) sayfasında... Bay Mehmet Emin'in 1866 mezunu baytar mülazımı olduğunu ve miralaylığa kadar rütbe aldığını anlarız.” (Boyar, 1848, s. 47) Mehmet Emin mezun olduktan sonra “... 30-35 yıl bahriye matbaasında ressam ve müdür olarak hizmet etmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 44) Sanatçının ölüm tarihi Eliri'nin, (2010) çalışmasında 1903 olarak belirtilmiş, İslimyeli, (1965), Boyar (1948), ve Karatepe'nin (2001) çalışmalarında ise 1905 olarak verilmiştir. Sanatçının nerede defnedildiğine dair bir bilgi yoktur.

2.3.4.5. Ali Rıza (1850- 1890)

“1849 tarihli miratı harbiye: sayfa 402: harbiyenin 1869 senesi mezunlarından olup piyadedir. Ali Rıza efendi: Alaca mescit. Binbaşı. Hicaz fırkai askeriyesinde.” (Boyar, 1948, s. 50) Hicaz'a gönderilen Binbaşı Ali Rıza burada ölmüştür. Sanatçının henüz bir eseri ele geçmemiştir.” (Karatepe, 2001, s. 83) “Bu sanatçımız Menşe-i Muallim mezunlarındandır.” (İslimyeli, 1965, s. 44) İslimyeli'nin (1965) çalışmasında Binbaşı Ali Rızanın doğumu 1847 olarak ifade edilmiştir. Eliri'nin, (2010) çalışmasında ise bu tarih 1850 olarak ifade edilmiştir. Karatepe, (2001) çalışmasında Binbaşı Ali Rıza'nın ölüm tarihine yer vermemiştir. Eliri'nin, (2010) çalışmasında ise Binbaşı Ali Rıza'nın ölümü 1890 olarak yer almıştır. “1890-1895 yılları arasında Hicaz'da vefat ettiği sanılmaktadır.” (İslimyeli, 1965, s. 44)

2.3.4.6. Maçkalı Tevfik (1850-1892)

Maçka'da doğmuştur. “1871'de Harbiye'den mezun olmuş, 1890 yılında Kuleli 'de resim öğretmenliği yapmıştır.” (Karatepe, 2001, 84) “1892' de binbaşı olarak Tokattaki bu taburda bulunmuş olduğu anlaşılmış, sonraki hayatı ve sanatı vefat tarihi hakkında bir bilgi elde edilememiştir.” (Boyar, 1948, s. 51) Boyar (1948), Karatepe (2001) ve İslimyeli (1965) araştırmasında Maçkalı Tevfik'in ölümü için tarih belirtmemiş, Eliri'nin (2010) çalışmasında ise ölümü 1892 olarak belirtilmiştir.

2.3.4.7. Piyade Binbaşı Muhittin(1854-?)

Bursa’da doğmuştur. “1874 yılında Harbiye’den mezun olmuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 45) “Erkânı Harbiye’nin resim atölyesinde uzun süre çalışan sanatçı 1895 yılında binbaşı olmuş” (Karatepe, 2001, s. 84)’tur. “Bay muhittin resimhanedeki mesaisine binaen Osmani ve mecdi nişanları ile taltif edilmiştir. Hayatı ve eserleri hakkında fazla malumat yoktur.” (Boyar, 1948, s. 56)

2.3.4.8. Kolağası Ahmet Sabri (1855-?)

1855 doğumlu olan Kolağası Ahmet Sabri, Miratı Harbiye kayıtlarına göre Harbiye’den 1874 yılında mezun olmuştur. “Bursa Askeri idadisi resim muallimi olarak tanınan Ahmet Sabri 1888 de kolağası olmuş ve ondan sonraki hayatı meçhul kalmıştır.” (Boyar, 1948, s. 56) “Hiçbir eseri elde yoktur. Sanat kudreti meçhul hocalardandır.” (Karatepe, 2001, s. 85) Sanatçının ölüm tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

2.3.4.9. Piyade Miralay Rasih (1855-?)

Piyade Miralay Rasih 1855 doğumludur. Eliri’nin, (2010) araştırmasında ismi Piyade Miralay Rasih olarak geçen sanatçımızın adı, İslimyeli’nin, (1965) çalışmasında Mülazım Rasih olarak geçmektedir. 1875’de Harbiye’den mezun olmuştur. “Mehmet Esat’ın Mirat’ı Harbiyesi’nde Mülazım Rasih’in oldukça yetenekli bir ressam olduğu yazmasına rağmen genç yaşta ölen sanatçının bir eserine rastlanmamıştır.” (Karatepe, 2001, s. 85) “1878 de Girit’te pek genç yaşta vefat etti.” (İslimyeli, 1965, s. 46) Eliri’nin, (2010) çalışmasında sanatçının ölüm tarihine dair bilgi verilmemiş, İslimyeli’nin, (1965) ve Boyar’ın, (1948) çalışmasında ise ölüm tarihi 1878 olarak yer almıştır.

2.3.4.10. Ahmet Şekür (1856-?)

Ahmet Şekür 1875 yılında Harbiye’den mezun olmuştur. İslimyeli“... sanatçımız hakkında yalnız Hoca Ali Rıza Bey’in tanıklığından başka elimizde hiçbir bilgi yoktur.” (İslimyeli, 1965, s. 48) der. “1888 tarihli Askeri salname ’de Şekür’ün,

Harbiye’de binbaşı, Mirat-ı Harbiye’de ise kaymakam(yarbay) olarak görev yaptığı yazlıdır.” (Karatepe, 2001, s. 28) “ (Şekür efendi Nuri Osmaniye) 1895 senesinde altın ve gümüş imtiyaz madalyaları ile taltif edilmiş ve 1898 de Harbiye’deki hocalığına ilave olarak meclisi muarifi askeriye azalığına tayin olunmuştur.” (Boyar, 1948, s. 58) Hayat Hakkında var olan bilgiler sınırlıdır. Kaymakam Şekür’ün hangi tarihte vefat ettiği bilinmemektedir.

2.3.4.11. Piyade Kolağası Rıfat (1856-1889)

1856 Doğumlu olan Kolağası Rıfat Bey Harp okulundan 1876 yılında mezun olmuştur. Boyar, mirat kaydından yola çıkarak Rıfat Bey’in Edirneli olduğu bilgisini vermektedir. “Bay Rıfat daha Harbiye’de iken resme çok heves etmiş ve piyade sınıfındandır.” (Boyar, 1948, s. 58) “... rahatsızlığı dolayısı ile aldığı hava tebdilini İstanbul’da geçirmekte iken 1305-1889 da vefat etmiştir.” (Boyar, 1948, s. 58) “Sanatçının henüz bir eseri ele geçirilememiştir.” (Karatepe, 2001, s. 85)

2.3.4.12. Piyade Binbaşı Arif (1856-?)

1856 doğumlu olan Piyade Binbaşı Arif, Boyar’ın mirat kayıtlarından aktardığına göre Hasköylü’dür.”1876 yılında Harbiye’den mezun olmuştur.” (Karatepe, 2001, s. 85) “... Sanatçının eseri elde edilememiştir.” (Karatepe, 2001, s. 85) Sanatçının ölüm tarihi ve sanattaki yetkinliği hususunda bilgi yoktur.

2.3.4.13. Mustafa Vasfi Paşa (1857-1905)

Elâzığ’ın Palu ilçesinde yaşamış Zebunoğlu ailesine mensuptur ve Erzurum’da doğmuştur. “Özengi inmez lakabı ile ünlü Mehmet beyin torunu...” (İslimyeli, 1965, s. 48) “Mustafa Vasfi Paşa Erzurum’da doğmuştur. Babası Yusuf Bey’dir.” (Boyar, 1948, s. 59) İlköğrenimini Muş ve Halep’te, İdadi eğitimini ise Şam Askeri İdadisinde tamamlamıştır. “1877 yılında Harbiye’den üsteğmen olarak mezun olmuş ve Şam’a bulunan topçu alaylarından birine atanmıştır.” (Karatepe, 2001, s. 86) Kaynaklarda Mustafa Vasfi Paşa’nın sanatında olduğu kadar askerlikte de başarılı bir subay olduğu ve bu nedenle zaman zaman sahada da kendisinden faydalandığı bilgileri yer almaktadır. Askeri gereksinimlerden doğan vazifeler dışında, hizmetlerine çini

fabrikasında devam etmiştir. Mustafa Vasfi Paşa 1905 depremiyle Beşiktaş'ta bulunan konağının çökmesiyle enkaz altında kalarak 48 yaşında hakkın rahmetine kavuşmuştur. Kabri, Yahya Efendi dergâhındadır. Boyar(1948) İbrahim Alaettin Govsanın Türk meşhurları isimli kitabında sanatçıdan bahsedildiği bilgisini vermektedir.

2.3.4.14. Hafız İbrahim (1859-1917)

Eliri (2010) ve İslimyeli (1965) çalışmalarında, Hafız İbrahim'in 1859 doğumlu olduğu bilgisini vermiş, Boyar'ın (1948) çalışmasında ise sanatçının doğumu 1858 olarak gösterilmiştir. 1877'de Harbiye'den teğmen (Mülazım Sani) rütbesiyle ve birinci olarak mezun olmuştur. Mezuniyet senesinde Gazi Osman Paşa'nın komutasında Plevne'de savaşa katılmıştır. "Plevne muharebesinde Gazi Osman Paşa'nın maiyetinde bulunarak ilim ve irfanı, şecaat ve fedakârlığı ile kumandanının takdirine mazhar olmuş zabitlerimizdendir." (Yetik, 2016, s.61) "Burada Türklüğe yaraşır şekilde kahramanca savaşan genç subay, bir süre esaret hayatı yaşamış, dönüşünde çeşitli kıta hizmetlerinde bulunmuştur." (İslimyeli, 1965, s. 49) Hafız İbrahim Plevne'de Osman Paşa ile birlikte esir düşmüştür.

Şehit ressam Hasan Rıza'nın okul arkadaşıdır ve onun tarafından çok takdir edildiği ve sevildiği bilinmektedir. Abdülhamit devrinde çeşitli sebeplerle terfisi yapılmayan Hafız İbrahim'in Meşrutiyetten sonra hakları teslim edilmiş ve terfileri yapılmıştır.

Hafız İbrahim Edirne askeri idadisinde görevliyken "...1897 de Yunan muharebesinin vukuu üzerine mektep idaresinden alınarak terfian 12 inci alayın birinci tabur komutanlığına tayin edilmiş ve şecaat ile büyük şöhret kazanmıştır." (Boyar, 1948, s. 60) "Türk Yunan Savaşı'nda binbaşı olarak tabur kumandanlığı yapmış, meşrutiyetten sonra yarbay olarak Edremit alay komutanlığına ve kısa bir süre sonra da Erzurum Tümen komutanlığına atanmıştır." (Karatepe, 2001, s. 86) "1911 de emekliye ayrılan İbrahim Bey Edirne'de ikamet etmekte iken, Balkan harbinde Bulgarlar tarafından esir edilerek Varna'ya gönderilmiştir. (İslimyeli, 1965, s. 49) İkinci esaretinden sonra, 60 yaşında yurda dönen sanatçı 1917 yılında Yeşilköy'de vefat etmiştir.

2.3.4.15. Piyade Binbaşı Cemal (1859- 1920)

Eliri'nin (2010) çalışmasında, Piyade Binbaşı Cemal isminde bir asker ressam için, 1859- 1920 doğum ve ölüm tarih aralığıyla bilgi verilmiş, İslimyeli,(1965) ve Kartepe'nin (2001) çalışmasında ise Binbaşı Celal isminde bir asker ressam için 1859-1920 doğum ve ölüm tarih aralığıyla bilgi verilmiştir. Rütbe ve tarih benzerliğinden dolayı bilgi verilen kişinin aynı kişi olduğu düşünülebilir. Çalışmada, farklı kaynaklarda bahsedilen kişinin aynı kişi olduğu düşünülerek değerlendirilmiştir. Binbaşı Piyade Binbaşı Celal Eyüp'te doğmuştur. "Avrupa'ya eğitim için gönderilen ilk öğrenci grubunda yer alan Hüsnü Yusuf Bey'in oğludur." (Karatepe, 2001, s. 88) 1878 yılında Harbiye'den mezun olmuştur. "Meslek hayatında binbaşılığa kadar yükselmiştir. Mütarekede İstanbul'da vefat etmiştir." (İslimyeli, 1965, s. 50) Ölüm tarihi 1920 'dir.

2.3.4.16. Topçu Kolağası İzzet (?-?)

Topçu Kolağası İzzet efendinin doğum ve ölüm tarihi hakkında bilgi yoktur. "İzzet efendi cihangir harp okulunun 1876 senesi mezun çıkardığı topçu sınıfı talebelerindendir." (Boyar, 1848, s. 59) Miratta yer alan kayıtlarda Topçu Kolağası İzzet'in 1849 ve 1895 seneleri arası 2. Ordu emrine atanmış olduğu bilgisi vardır. Harbiye'de öğrenciyken resim konusunda yetenekleriyle göz doldurmuş, bu becerisinden dolayı mezuniyeti üzerine resim öğretmeni olarak değerlendirilmiştir. Kaynaklarda Sanatçının yaşamı hakkında var olan bilgiler kısıtlıdır.

2.3.4.17. Hüseyin Zekai Paşa (1860-1919)

"Asker ressamlar içinde mümtaz bir mevki sahibi olan üstat 1860 da doğmuştur. Babası İbrahim efendidir." (Boyar, 1948, s. 73)Üsküdar doğumlu olan Hüseyin Zekai Paşa, İlköğreniminden sonra Kuleli Askeri İdadisi'ne kaydolmuştur. Hoca Ali Rıza çocukluk arkadaşıdır. Kuleli 'de Hoca Ali Rıza ve birkaç arkadaşıyla özel bir resim atölyesi için okul yönetimine dilekçeyle başvuruda bulunmuşlardır. Hüseyin Zekai Paşa bu atölyede Osman Nuri Paşa ve Süleyman Seyyid'den eğitim görmüştür. İdadi eğitiminden sonra Mekteb-i Harbiye'ye kaydolmuştur. Harbiye öğrenciliğinde yaptığı donanma gecelerini konu edinen resmi, Abdülhamid tarafından beğenilmiştir. "Boğaziçi'nin şaşaalı halini canlandıran bu tablo, II. Abdülhamit'i mütchassis etmiş ve

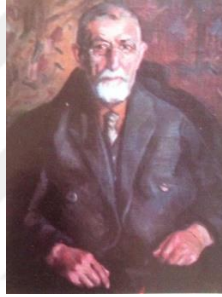
genç sanatçı yaverler sınıfına alınmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 50) “O bu yeni hayata girince ne şaşırılmış ne de gururlanmıştır. Bilakis daha mütevazı ve mahviyetkar bir tavra bürünerek kendini sevdiği sanatın içine atmıştır.” (Boyar, 1948, s. 73) 1883 yılında Harbiye’den Teğmen (Mülazim Sani) olarak mezun olmuştur. “Harbiye mektebinin piyade sınıfı mezunlarından.” (Boyar, 1948, s. 73) Şeker Ahmet Paşa’nın yanına hünkâr yaverliği görevine getirilmiştir. “... mabeyn ressamı olan Şeker Ahmet Paşa’nın yardımcısı olarak saraya alınmış ve Şeker Ahmet Paşa’nın ölümünden sonra ise mabeyn ressamı olmuştur.” (Karatepe, 2001, s. 32) Şeker Ahmet Paşa’nın ölümü üzerine kendisine 1906’da Mabeyn Ressamlığı görevi verilmiştir.

“Sarayda bir yıl kadar Şeker Ahmet Ali Paşa’nın yanında çalışan bu sanatçımızın, birçok sanat yazarımız tarafından 1882’de öğrenim için Paris’e gönderildiğinden bahsedilmektedir.” (İslimyeli, 1965, s. 50) Sami Yetik’in Ressamlarımız isimli eserinde Zekai Paşa’nın Avrupa’da eğitime gönderilmediği bilgisi verilmiştir. “Akademi ve Avrupa tahsili görmeksizin üstat eserlerinden, üstat nasihatlerinden aldığı terbiye ve ilhamlarla ilerleyişi hassasiyet ve zekâsını ispat eder.” (Yetik, 2016, s. 56) “Paşa Avrupa’da ve Türkiye’de akademi görmemiş ise de tabiat ve ruhundan aldığı ilham ile kendisi bizzat bir ekol olmuştur.” (Boyar, 1948, s. 74) Boyar’ın (1948) Miratı Mühendishane ve Miratı Mektebi Fünunu Harbiye’yi referans olarak aktardığı bilgi ve Sami Yetik çalışmasında yer alan bilgi referans kaynaklardan dolayı daha makuldür. “Tansuğ kesin bir ifadeyle “Hiç yurt dışına çıkmadı” (Tansuğ, 1996, s. 367) demektedir. Hüseyin Zekai Paşa eski eserlere yönelik bilgi birikimi oldukça fazla olan bir sanatçımızdır. Tansuğ “ Eski eserler özel bir ilgisi vardı.” (Tansuğ, 1996, s. 367) derken sanatçımızın koleksiyoner yönünü işaret etmektedir. “ Zekai Paşa eski Türk eserlerine ve nefis eşyaya son derece meraklı bir ressamdı.” (Yetik, 2016, s. 57) Sanatçı atölyesini bu tarz eşyalarla süslemiştir ve aktarılanlara göre atölye bir çeşit müzeyi andırmaktadır. Hüseyin Zekai Paşa Askeri İnşaat Komisyonu Başkanlığı görevini üstlenmiştir. “Almanya imparatoru II. Wilhelm’in Suriye seyahatinde eski eserler uzmanı olarak bulundu. (İslimyeli, 1965, s. 52) 1908’de 1. Tugay Komutanlığından emekli olmuştur. 1919’da doğduğu yer olan Eyüp’te rahmetli olmuştur.

2.3.4.18. Kaçgerli İsmail Hakkı (1864-1910)

Eliri'nin (2010) çalışmasında Kaşgarlı İsmail Hakkı için 1864 doğumlu olduğu, 1910 senesinde öldüğü bilgisi vardır. Karatepe ve İslimiyeli'nin çalışmalarında ise doğum tarihi 1854 olarak kaydedilmiş ölüm tarihinin bilinmediği bilgisine yer verilmiştir. Sanatçı “Galata’da doğmuştur.” (İslimiyeli, 1965, s. 45) “1872 yılında Harbiye’den mezun olmuş ve Kaşgar’a öğretmen olarak gönderilmiştir.” (Karatepe, 2001, s. 84)“1880 yılında İstanbul’a dönmüş ve ona Kaşgar’lı lakabı verilmiştir.” (İslimiyeli, 1965, s. 45) “Orada uzun müddet seyahat etmiş bulunduğundan ona (Kaçgerli) lakabı takılmıştır.” (Boyar, 1948, s. 52)

2.3.4.19. Hoca Ali Rıza (1864-1939) :

Resim 2.8. Feyhaman Duran-Hoca Ali Rıza'nın Portresi, Türkiyemiz, 1977, s. 22

Üsküdarlı Hoca Ali Rıza olarak tanınır. 1868 yılında Üsküdar ‘da dünyaya gelmiştir. (Resim-8) “Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver’in tartışılmaz bir belgeye – merhumun kendi el yazısına – dayandırarak yayınladığı biyografiye göre Hoca Ali Rıza 1858 yılında Üsküdar’da Ahmediye mahallesinde doğmuştur.” (Erhan, 1986, s. 7) “Süvari binbaşısı Mehmet Rüştü Bey’in oğludur.” (İslimiyeli, 1965, s. 56) Babasını erken yaşta kaybetmiştir. Babası 1865 yılında Sofya’da rahmetli olan, hat sanatına gönül vermiş bir hattattır. Binbaşı Mehmet Bey Üsküdar Rüştüyesinden sonra 1880 yılında Kuleli Askeri İdadisi (Kuleli Askeri Lisesi)'ne girdi.

Ali Rıza Efendi Üsküdar Yalnız asker okulunda öğrenciyken değil, subay olduktan sonrada künyeler böyle okunur, yoklamalar böyle yapılırdı. Soyadı olmadığı için asker öğrenciler doğum yerleriyle anılırdı. ... Ali Rıza da, ilköğreniminden sonra askeri lisede böyle anıldı. Soyadı

kanununun yayınlanmasından altı yıl önce vefat ettiği için de, ya uzun yıllar öğretmenlik ettiğinden Hoca Ali Rıza diye, yada doğum yerine bağlanarak Üsküdarlı Ali Rıza Bey diye anıldı. (Türkiyemiz, 1977, s. 22)

Kuleli Askeri İdadisinde okurken resme ilgili arkadaşlarına öncülük ederek, Askeri Mektepler Nazırı Edhem Paşa'ya okulda resim dersleri verilmesini isteyen bir dilekçe vermişlerdir. Dilekçe üzerine okula tayin edilen Osman Nuri Paşa'dan resim dersleri almıştır. Osman Nuri Paşa ile birlikte, "İlk resim derslerini... Süleyman Seyit Bey'den ve M. Kez adlı bir yabancı sanatçıdan almıştır." (İslimyeli, 1965, s. 56) Öğrenimine Harbiye-i Şahane 'de devam etmiştir. Öğrenciliğinde resim yeteneğinden dolayı resim eğitimi için Napoli'ye gönderilmesi gündeme gelmiş, kolera salgını nedeniyle karardan vazgeçilmiştir. "... Hoca Rıza daha talebe iken gösterdiği fevkalade istidat ve kabiliyeti ve hüsnü ahlak ve tavrı hareketi ile mektep müdürü ve Subayları öğretmenleri tarafından çok sevilmiş idi yalancılığa asla irtikâp etmez ve arkadaşları ile de çok iyi geçinir ve latifeci olduğundan onlar tarafından da sevilirdir." (Boyar, 1948, s. 85) "1881 yılında Harbiye Resim Sınıfı'ndaki başarılı çalışmalarından dolayı Sultan 2. Abdülhamit tarafından Nişan-ı Mecidi'yle ödüllendirilir." (Başaran, 2014, s. 37) Sultan II. Abdülhamid tarafından Nişan-i Mecidi'yle ödüllendirilmesi Ali Rıza Bey'in resme olan ilgisini perçinlemiştir. Bu ödül Miralay Süleyman Seyyid Bey ve Mösyö Gués'den resim dersleri alarak bilgisini ilerletmesinde teşvik edici olmuştur.

1909 senesinde Harbiye Matbaası'nda Baş Ressam ünvanıyla çalışmaya başlar. 1909'da Üsküdar'da resim sergisi düzenlemiştir, aynı yıl Osmanlı Ressamlar Cemiyetine Başkanlık yapmaya başlamıştır. "1911'e değin Harbiye Matbaasının baş ressamlığını yapar." (Gürel, 2000, s. 25) 1911 yılında sağlık durumu bozulmuş ve kendi isteğiyle Harbiye'den Kaymakam (Yarbay) rütbesiyle emekli olmuştur. 1912 Yılında Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Başkanlığı görevinden ayrılmıştır. Hoca Ali Rıza 20 Mart 1930'da beyin kanaması nedeniyle Üsküdar'da vefat etmiştir. "... Vasiyeti gereği Karacaahmed'e gömüldü. O kadar resmini yaptığı, her köşesini tespit ettiği Karacaahmede..." (Türkiyemiz, 1977, s. 23)

2.3.4.20. Ahmet Ziya Akbulut (1869- 1930)

Ahmet Ziya Akbulut “Harbiye'nin 1887 piyade mezunlarından.”(İslimyeli, 1965, s. 92)Kuleli Askeri İdadisinde öğrenciyken Osman Nuri Paşa'dan resim eğitimi almış, Harbiye'deki öğrenciliğinde ise Hoca Ali Rıza Bey'in öğrencisi olmuştur. Hoca Ali Rıza Bey'in mezuniyeti kendisinden üç yıl öncedir. Harbiye'den teğmen olarak mezun olduktan sonra mülazım-ı sani rütbesiyle Erkan-ı Harbiye resimhanesine atanmıştır. “1891 tarihinde (Mülazımı evvelliğe) üst teğmenliğe terfi ederek1894 de kadar bu resimhanede çalıştı.” (Boyar,1948, s. 92) “ Sonraki görevinde Kuleli Askeri İdadisine Osman Nuri Paşa 'ya yardımcı olarak atanmış ve rütbesi Yüzbaşılığa yükseltilmiştir. 1898'de Mekatibi Askeriye matbaası müdürlüğüne atanmıştır. 1905'te binbaşı olmuştur. 1913'de kurulan Osmanlı Ressamlar Cemiyetinde idare heyeti başkanlığı yapmıştır. 1914'te emekliye ayrılmıştır. Emekliliğinden sonra Sanayi-i Nefise'de görev almıştır.1938 yılında Sanayi-i Nefise'de müdür muaviniyken vefat etmiştir.

2.3.4.21. Balatlı Ahmet Bedri (1871-?)

“ 19. yüzyıl Osmanlı yağlıboya ressamaları içinde yer alan ve Balatlı Bedri ya da Yaver Bedri olarak da bilinen Ahmet Bedri Harbiye'den 1892 yılında mezun olmuştur.” (Çoker, 1983, s. 6) “ Balatlı Bedri...piyade mülazımlarındandır.” (Boyar, 1948, s. 104) Mezuniyetinden sonra Abdülhamit'in yaverleri arasında yer almıştır. “ Hoca Ali Rıza'nın öğrencisi olan Ahmet Bedri hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır.” (Karatepe, 2001, s. 47) Kaynaklarda Hoca Ali Rıza'nın, Balatlı Ahmet Bedri için başarılıdır ve daha da ilerleyecek dediği aktarılmaktadır. Ölüm tarihi bilinmemektedir fakat“... Kolağası iken genç yaşta vefat etmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 64)

2.3.4.22. Tefik Beşiktaş (1871-1914)

“ (Tefik efendi: Beşiktaş) 1890 mezunu süvari mülazımlarındandır.” (Boyar, 1948, s. 100) Mezuniyetiyle birlikte kimi Askeri okullarda görev almış olan sanatçı, Yüzbaşılığında okul hizmetlerinden ayrılarak Meşrutiyete kadar kıtalarda görev almıştır. Sanatçı 1914 senesinde vefat etmiştir.

2.3.4.23. Osman Üsküdar (1866-?)

Piyade Binbaşı Osman için Eliri'nin (2010) çalışmasında doğum tarihi 1866 olarak belirtilmiş, ölüm tarihinin bilinmediği bilgisi aktarılmıştır. İslimyeli'nin (1965) çalışmasında ise Üsküdarlı Osman ismiyle anılmış olan sanatçının ölüm tarihi 1921 olarak aktarılmıştır. “ Üsküdarlıdır, Süvari Halil Paşa'nın oğludur. 1885 de Harbiye'yi bitirdi...” (İslimyeli,1965, s.59) “...Osman dikkat nazarı celbeden sanat kudreti dolayısıyla tıbbiye idadisinde resim muallimi olan Binbaşı Süleyman Seyit Beye muavin tayin edilerek 1914 senesine kadar bu mektepte hocalık yaparak talebe yetiştirdi.” (Boyar, 1948, s. 89) “1887 de mülazım evvel: 1888 de yüzbaşı: 1894 de kolağası ve 1902 de binbaşılığa terfi etmiştir.” (Boyar, 1948, s. 89) Osman Üsküdar 1921 de vefat etmiş mezarı Üsküdar miskinler Tekkesi karşısında babasının kabrinin yanındadır.

2.3.4.24. Üsküdarlı Cevat (Göktengiz) (1871-1939)

Üsküdarlı Cevat'ın doğum ve ölüm tarihi Eliri (2010) ve İslimyeli'nin (1965) çalışmalarında 1871 ve 1939 olarak belirtilmiş, Karatepe'nin (2001) ve Başkan (1997) ve Boyar'ın (1948) çalışmasında ise doğum 1870 olarak belirtilmiştir. Sanatçı 1892'de Harbiye'den mezun olmuştur. “Üsküdarlı Cevat, subaylığa Edirne'de başlamış ve Yunan Savaşına katılmıştır.” (Karatepe, 2001, s. 45) “1892 piyade sınıfı mezunlarındandır. Daha kuleli idadisinde talebeyken (Kulelinin ressamı) diye gösterilen bay Cevat bu gününde sanat muhiti içinde kudret ve liyakatı ile tanınmış bir ressamdır.” (Boyar, 1948, s. 103) “ Ben onu Kuleli Askeri lisesinin daha, ilk sınıfında iken tanımıştım Resim merakımın coşkunu deliliğini bilen arkadaşlarım mektebin son sınıfında bulunan bu Üsküdarlı genci, işte kulelinin ressamı Üsküdarlı Cevat efendi, bu efendi diye bana göstermişlerdi.” (Yetik, 2016, s. 65) Türk ressamlar cemiyetinin kurucuları içerisinde yer almıştır. Rütbesi binbaşyken emekliye ayrılmıştır. 1939 yılında göğüs hastalıkları nedeniyle vefat etmiştir.

2.3.4.25. Celal Esat Arseven (1875-1971)

Resim 2.9. Celal Esat Arseven, Boyar, 1948, s.106 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları

Celal Esat Arseven, Abdülaziz döneminde iki defa sadrazamlık yapmış olan sadrazam Müşir Paşa'nın oğlu olarak İstanbul'da dünyaya gelmiştir. (Resim 2.9) İlköğrenimine Beşiktaş'ta taş mektepte başlamış olup daha sonra Hamidiye Mektebi'nde öğrenciliği devam etmiştir. 1888 yılında Galatasaray Mektebi Sultanisinde ve Beşiktaş Askeri Rüştiyesinde öğrenim görmüştür. II. Abdülhamid'in emriyle Harbiye'ye asiller sınıfına alınmış ve 1894'de Harbiye'den mezun olmuştur. "Öğrenim yıllarında Hoca Ali Rıza Beyden ve Zonoro'dan suluboya öğrendi." (İslimyeli, 1965, s. 68) "1908 de Türk ressamlarının eserlerini sergilemek için saray orkestrası ile Harbiye Nezareti tarafından Avrupa'ya gönderilmiştir." (Karatepe, 2001, s. 94) Avrupa dönüşü rütbesi kolağasıyken istifa etmiş ve sanat çalışmalarına odaklanmıştır.

Celal Esat Arseven " Şehremaneti heyeti Fenniye müdür muavinliğinde, Kadıköy Belediye müdürlüğünde, Sanayii Nefise mektebi mimari muallimliğinde Ankara imar müşavirliğinde, güzel sanatlar akademisinde Profesörlüğünde bulunmuş ve büyük millet meclisinin yedinci devresinde İstanbul milletvekilliğine seçilmiştir." (Boyar, 1948, s.106) Resim sanatçılarımız için sergi düzenlemekle Avrupa'da görevlendirildiği dönemde, Almanya'da bir film şirketi kurduğu bilgisi yer almaktadır. Sanatçımız Arkeolojiyle de ilgilenmiştir. 1910'da Paris'te Fransızca basılmış arkeoloji konulu bir kitabı vardır. Kitap İstanbul arkeolojisi hakkındadır. " İstanbul'un ilk arkeoloji planının neşretmiştir." (Boyar, 1948, 107) Şehircilikle ilgilenen Celal Esat Arseven'in İstanbul tarihini konu edinen İstanbul, Kadıköy ve Eski Galata isimli kitapları mevcuttur. Ayrıca Belediye Kütüphanesi adı altında beş altı risalesi mevcuttur. Sanatçı 13 Kasım 1971'de 93 yaşındayken İstanbul'da vefat etmiştir. Mezarı Erenköy'de bulunan Sahray-ı Cedid mezarlığındadır.

2.3.4.25. Diyarbakırlı Tahsin (1875-1937)

Diyarbakırlı Tahsin, 1874 Diyarbakır doğumludur. Diyarbakır Rüştiyesinde okuyan sanatçı, ilk resim eğitimini burada almıştır. Suluboya ile resim yapmayı Diyarbakır Rüştiyesinde öğrenciyken öğrenmiştir. Rüştiyeden mezun olduktan sonra İstanbul'a gelmiş eğitimine Askeri Lisede devam etmiştir. "Tahsin, pek genç yaşta resme başlamış, güzel sanatların güzelliğini daha ilk mektep sıralarında duyarak mütehassis olmuş, fitraten açık yaratılmış bir insandır." (Yetik, 2016, s. 107) " Burada resme olan kabiliyeti ve sevgisi nedeniyle ressam Nuri Paşa'dan daima teşvik ve takdir görür. Harbiye'de resim sınıfına ayrıldıktan sonra aynı desteği Hoca Ali Rıza'dan da alır." (Başaran, 2009, s. 1) " Hoca Ali Rıza Tahsin'de gördüğü bu çalışma ve kabiliyeti takdir ederek onu daima teşci ve irşat etti." (Boyar, 1948, s. 113) " Onun tahsil gördüğü devirlerde resim dersi askeri mekteplerde ehemmiyetli ve çok sevilen derslerdendi. Sınıflarında biraz eli kalem tutan ve fırça kullanan talebe, hocanın aferin varakasıyla taltif edilmekle bırakılmaz, imtihanlarda eseri mektep duvarlarına asılır ve mükâfatlarla teşvik edilirdi." (Yetik, 2016, s. 107) Sanatında kendini geliştirmek hususunda Hoca Ali Rıza'dan faydalanmasını bilmiştir. Hoca Ali Rıza'nın yöntem olarak doğadan eskizlerle aldığı notları, atölye ortamında tamamlama sistemini, Tahsin Bey'in de benimsediği söylenebilir. Cuma günleri okul sonrası deniz kenarında bulunan çay bahçelerine giderek eskizler hazırlamış ve bunları çalışmalarında kullanmıştır. "1895 de Harbiye'den Süvari Mülazımı olarak çıktı." (İslimyeli, 1965, s. 66) Sanatçının Harbiye'deki lakabı Ressam Tahsin'dir. Resimde bilinen yetenek ve ününün yanı sıra müzikte de kabiliyetli bir sanatçıdır. "Bay Tahsin Harbiye'yi bitirip zabıt çıkınca uzun zaman İstanbul'dan uzak bulunan süvari kıtalarında vazife gördü. Deniz zevkinden uzaklarda tahassürle yaşamağa mecbur olan bu ince ruhlu sanatkar Harbiye'deyken heves ettiği tamburuna sarıldı." (Boyar, 1948, s. 114) İslimyeli "Tahsin, üstat Tamburi Cemil'den sonra ikinci gelecek derecede bir tamburidir." (İslimyeli, 1965, s. 66) der. Diyarbakırlı Tahsin 1906'da yüzbaşılığa, 1914'te binbaşılığa terfi etmiştir. Sanatçı, I. Dünya Savaşı sırasında rütbesi binbaşıyken muhtemel hastalığı nedeniyle tedavi amacıyla gönderildiği Macaristan'da evlenmiştir. 1919 yılında binbaşı rütbesindeyken emekli olarak askerlik görevinden ayrılmıştır. Tahsin Bey'in emekliliği, evliliği üzerine istediği ve bir süre Macaristan'a yerleştiği, burada çok sayıda resim yaptığı bilinmektedir. Soyadı kanunuyla Siret soy ismini almıştır. Tahsin Bey 1937 yılında

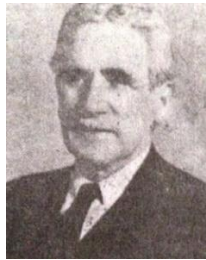
Kadıköy’de bulunan evinde vefat etmiştir. Cenazesi Karacaahmet Mezarlığı’na defnedilmiştir.

2.3.4.26. Ali Rıza Toroslu (1875-?)

Ali Rıza Toroslu Harp okulunun 1895 senesinde süvari sınıfından mezun olmuştur. Okuldan mezun olunca on aylık bir süre Davutpaşa Kışlası’nda görev yapmıştır. Buradaki görevinin sonrasında beşinci süvari alayının Yozgat’ta bulunan dördüncü bölüğüne tayin edilmiştir. “ Bay Ali Rıza birçok sene Tokatta kaldıktan sonra 1314-1898 senesi mektebi harbiye süvari talim muallim muavinliğine tayin olunarak on bir sene bu vazifede bulunmuştur. 1325- 1908 meşrutiyet ilanından sonra Yıldızda açılan zabitan talimgâhına süvari muallimi olmuş ve altı ay sonrada mızraklı numune süvari alayına nakledilmiştir.” (Boyar, 1948, s. 112) Bursa’da görevli olduğu süre içinde Balkan Harbi’ne katılarak Edirne’de bulunmuştur. İstanbul’a binbaşı rütbesiyle dönmüştür. İstanbul’a dönüşünde maslakta bulunan süvari küçük zabit mektebi komutanlığına atanmıştır.

Bay Ali Rıza Toroslu daha Harp okulunun ikinci sınıfında talebe iken mektep müdürlüğüne takdim ettiği bir yağlı boya tablosu dolayısıyla sanayi nefise madalyası almıştır. (Boyar, 1948, s. 112) Ali Rıza Toroslu (süvari binbaşı) (1875- ?) Harbiye mektebinde Osman Nuri Paşa ve onun yardımcısı Hoca Ali Rıza, Osman Nuri Paşa’nın ölümü ile yerine gelen Halil Paşa ve yardımcısı Sami Yetik’ten resim dersleri almıştır (Çalışır, 2004 s. 33) Kayıtlarda fiziksel özellikleri nedeniyle İbrahim Çallı **tarafından** İngiliz Ali Rıza lakabıyla anıldığından bahsedilmektedir.

2.3.4.27. Sadık Göktuna (1876-1951)

Resim 2.10. Albay Sadık Göktuna, Boyar, 1948, s.116 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları

Sadık Göktuna 1876 senesinde Vidinde doğmuştur. 1876 yılında Harbiye'den mezun olmuştur. (Resim 2.10) “ O, Kuleli’de Osman Nuri, Şehit Hazan Rıza, Harbiye’de Hoca Ali Rıza gibi üstatlardan feyz almıştır. 1895’te Harbiye’de yaptığı Bursa’da yeni kaplıca isimli eseri, Hoca Ali Rıza ve Okul idaresi tarafından takdir edilerek saraya takdim edilmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 70) Saraya hediye edilen bu çalışma saray tarafından Sadık sanayi iftihar madalyası ile ödüllendirilmiştir.

Mezuniyetinin ardından “ 3. Ordu nizamiye 20. Alayın 1. Taburu 4. Bölüğüne tayin edilmiştir. ” (Boyar, 1948, s. 106) Bu görevinde Girit Muharebesi’ne katılarak Hanya, Kandiye ve Kısamo harekâtlarına katılmış, hizmet sonrası Mülazım Evvelliğe (üsteğmen) terfi ettirilmiştir. “Daha sonra Rumeli’de Üsküp, Debre, Ohri çevrelerinde görev almış, 1901’den itibaren Anadolu’da çeşitli hizmetlere verilmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 70) Anadolu’daki görevi sekiz sene kadar sürmüş, bu sürede yüzbaşı olarak redif askerlik şubelerinde ve Kayseri Fırkası mülhakkığı görevlerinde bulunmuştur.

“ 1909’da Erkan-ı Harbiye harita komisyonu üyeliğinde bulunmuş, 1912’de Balkan Harbine katılmış, 1914’de Binbaşı, 1925’de yarbay (kaymakam), 1913’de Miralay olmuştur.” (Karatepe, 2001, s. 100) Sanatçının haritacılık alanında çok önemli hizmetleri olmuştur. “1931 de Albaylıkla birinci sınıf haritacılık ve topografya şubesi müdürlüğüne tayin olunmuştur.” (Boyar, 1948, s. 106) 1933 de kendi isteğiyle emekli olan sanatçımızın bu tercihiinde, sanata daha fazla zaman ayırma arzusunun etkili olduğu söylenebilir. Kuruluş çalışmaları 1944’de başlatılmış, kuruluşu ise 1945’de gerçekleştirilmiş Asker Ressamlar Derneği’nin ilk kurucusu ve başkanıdır. “ 1941’de gerçekleştirilen dördüncü yurt gezisinde; Nusret Karaca Urfa’ya, Sadık Göktuna Tokat’a, ... giderek halkla buluşmuştur.” (Dranas Aktaran Uz, 2013, s 18).

2.3.4.28. Mehmet Ali Laga (1878-1947)

Resim 2.11. Mehmet Ali Laga, Başkan,1991, s. 20- Yüzyıldan Günümüze Türk Ressamları

Mehmet Ali Laga, Zafirizade ismiyle tanınan köklü bir ailenin mensubu olarak Trablusgarp'ta doğmuştur (Resim 2.11). “ İlk tahsilini kuleli okulunda açılmış olan (sınıfı mahsus) dadır. Orta ve Lise tahsillerini kulelide görmüştür.” (Boyar, 194, s. 133) İlk, orta ve yükseköğrenimini gerçekleştirdiği sınıflar Şehzadeler ve Sadrazam çocuklarının öğrenim gördüğü özel sınıflardır. “...Harbiye’de öğrenimini tamamladıktan sonra 1898’de subay çıktı.” (Vakıfbank Asker Ressamlar Kataloğu, 1998, s. 52) ve Trablusgarp tümenine gönderilmiştir. “ Pek küçük yaştan beri resimle uğraşan sanatçı, öğrenimi sırasında Hasan Rıza, Hoca Ali Rıza gibi öğretmenler yardımı ile sanat kültürünün temellerini kurdu. Fakat daha çok o, kendini yetiştirdi.” (Vakıfbank Asker Ressamlar Kataloğu, 1998, s. 52) Rütbesi 1901’de mülazım evvel, 1904’de yüzbaşı, 1907’de kolağası olarak tayin edilmiş, kolağası rütbesindeyken İstanbul’a dönen sanatçı Hassa Ordusu Erkan-ı Harbiye’si ‘ne görevlendirilmiştir. Sanatçı 1974 senesinde İstanbul’da vefat etmiştir.

Mehmet Ali Laga, hatıralarında çocukluğundan itibaren resme düşkün olduğundan, arkadaşları oyun oynarken, onun defterine resimler çizmeyi tercih ettiğinden bahsetmektedir. Mehmet Ali Laga Kuleli İdadisinin orta kısmına kaydolmuş burada resim öğretmeni olarak görevli olan Hasan Rıza’yla tanışmıştır. Kuleli orta kısım öğrenciliğinde resim öğretmeni olan Hasan Rıza’nın kendisiyle ilgilendiğinden ve teşvik ettiğinden bahsetmektedir. Mehmet Ali Laga liseye geçtiğinde Hasan Rıza ‘da lise resim derslerini istemiş ve hoca talebe ilişkisi lisede de devam etmiştir. Mehmet Ali Laga resim eğitimi için yurt dışına gönderilen sanatçılar arasında değildir.

Mehmet Ali Laga, okulun bahçesinde resim çizerken, resimleriyle ilgilen Sami Yetik’le tanışmış, Sami Yetik Sanatçının en yakın dostlarından birisi olmuş, bu şekilde başlayan dostlukları yarım asır sürmüştür. “ Kuleli askeri lisesinde Hoca Rıza’ya Sami’yi tanıtan Laga’dır ”. (Boyar, 1948, s. 135) Bu dostluk, ülkedeki sana faaliyetlerine yönelik ortak çabalar içerisinde sürdürülmüştür.

2.3.4.29. Ressam (Süvari) İhsan (1882-1906)

Süvari İhsan, Piyade Binbaşı Raşit Bey'in ilk çocuğu olarak Gelibolu'da doğmuştur. Süvari İhsan ve iki erkek kardeşi babalarının vefatı ile yetim kalmış, üç kardeşten İhsan ve Kemal, dayıları tarafından Edirne Askeri İdadisinin süvari sınıfına kaydettirilmiştir. “ Burada ilk resim hocası ressam Yüzbaşı Niyazi Beydir. İhsan birinci sınıftan itibaren zabıt çıkıncaya kadar sınıfları birincilikle geçmiş ve o suretle bitirmiştir.” (Boyar, 1948, s. 150) İhsan Bey'in başarısı genel dersleriyle sınırlı kalmamış, resim derslerine de alakalı ve başarılı bir öğrenci olmuştur. Son sınıfta tüm gayretini resme yöneltmiş olması hocalarının dikkatinden kaçmamıştır. “ İhsan bir cevherdir; kıymetin süslü mahfaza ile ölçülmediğini bilenler için gayet değerli bir cevherdir.” (Yetik, 2016, s. 96) “ Hocaları; bir süre için resmi bırakıp diğer dersleri ile meşgul olması gerektiğini ileri sürerek tavsiyede bulunmuşlar fakat o, sanat aşkını yenememiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 84) Resme olan düşkünlüğüne rağmen süvari sınıfını birinci geçmiş ve kurmaylığa (Erkan-ı Harp Namzedi) ayrılmıştır. Kaynaklarda kendi isteği üzerine kurmaylık eğitiminden çekildiği bilgisi vardır.

“1901 yılında Harbiye'den mezun olmuş...” (Karatepe, 2001, s. 64) İhsan Efendi'nin mezuniyetinden sonra, Müşir Arif Paşa onu Edirne'de bulunan Erkân-ı Harbiye Resimhanesine verdirmiş, vefatına kadar da ilgi ve şefkatini eksik etmemiştir. Yetik İhsan'ın kendi hatıralarından şu bilgileri aktarmaktadır.

1893 senesinde Edirne Mahreç sınıfına dâhil olmuşum. O sınıftan itibaren Harbiye'den çıkıncaya kadar birinciliği terk etmedim. Edirne'ye tayin edildiğim zaman eğer beni Sertabip Ahmet Avni Paşa himaye etmemiş olsaydı halim haraptı. Hastaydım. İstanbul'da hastalığımı dinletmek kabil değildi. İradei senniye var, herkes tayin edildiği orduya gidecek denilmiştir. Hâlbuki burada da müşirin iradesi vardı. Bereket versin bu büyük adam beni Müşir Paşa'ya bizzat söyleyerek Erkanı Harbiye resimhanesine yerleştirmeye sebep oldu. (Yetik, 2016, s. 96)

“1901'de mülazım olarak Edirne'ye verilen İhsan Efendi, o günlerde Tüberkülozdan mustarıptı.” (İslimyeli, 1965, s. 84) Hastalığı beş sene kadar sürmüş, 1906'da vefat etmiştir.

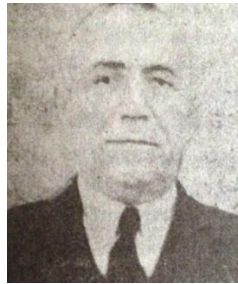
2.3.4.30. Ali Rıza Bayazıt (1883-1964)

1883 İstanbul doğumlu olan Ali Rıza Bayazıt, Kolağası Mehmet Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Konya Kurşuncular Sülalesi 'ne mensuptur. “ İlk ve Orta öğrenimini Eyüpsultan'da Baytar ve Eczacı askeri Rüştüyesi ile Kuleli İdadisinde tamamlayan Ali Rıza Beyazıt, 1907'de Mülazım Sani olarak Harbiye'yi bitirmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 86)

Ali Rıza Bayazıt Harbiye'de öğrenciyken resim eğitimini Hoca Ali Rıza ve Halil Paşa'dan almıştır. Resme olan kabiliyetiyle arkadaşları ve hocaları tarafından beğeni görmüş, Ressam Rıza olarak anılmıştır. Sanatçı, genç yaşta dikkat çeken sanat yetkinliğini, Hoca Ali Rıza ve Halil Paşa'nın öğretileri doğrultusunda geliştirmiştir.

Ali Rıza Bayazıt 1917'de yüzbaşı, 1926'da binbaşı 1933'de yarbaylığa terfi etmiş, 1938'de ise sin haddinden emekliye ayrılmıştır. Resim sanatına 32 sene hizmet eden Ali Rıza Bayazıt, savaş şartlarında bile resim uğraşını aksatmamış bir sanatçımızdır.

2.3.4.31. Jandarma Binbaşı İsmail Hakkı (1882-1928)

Resim 2.12. Jandarma Binbaşı İsmail Hakkı, Boyar, 1948, s.157 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları

İsmail Hakkı Bey 1882'de Galata'da doğmuştur. (Resim 2.12) Babası Yüzbaşı Kamil Bey'dir. “ İlk ve Orta tahsilini Galata ilk ve Orta mekteplerinde ikmal ettikten sonra 1898 de Kuleli (Sınıfı Mahsus) ikiye geçmiş ve liseyi kulelide ikmal ettikten sonra 1902'de harp okulundan piyade mülazımı olarak çıkmıştır.” (Boyar, 1948, s. 157) Harbiye'den çıktıktan sonra Gostovar Nizamiye Alayı'na verilmiştir. Buradaki görevi yedi yıl sürmüştür.

“1911’de jandarma sınıfına geçerek Yemen’e gitmiştir. Burada 6 yıl kaldıktan sonra mütarekede İstanbul’a gelmiş ve İstiklal savaşına katılmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 86) 1924’de Binbaşı olan İsmail Hakkı Bey, Bolu İl Jandarma Komutanlığı’na tayin edilerek burada üç sene çalışmıştır. Bolu görevinden sonra, son görev yeri olan Ankara İl Jandarma Komutanlığı’na tayin edilmiş, bir sene çalıştıktan sonra 1928’de emekliye ayrılmıştır.

2.3.4.32. Yüzbaşı Hidayet (1885-1916)

Yüzbaşı Hidayet 1905’de Harbiye’den mezun olmuştur. “ Sami Yetik Yüzbaşı olarak kuleli askeri lisesi resim Hocası iken 1912’de ona iki sene muavinlik yapmıştır.” (Boyar, 1948, s. 156) “ Terfii geç kalmış olmasıyla 1914 başında Sana askeri rüştiyesine resim öğretmeni olarak gitmek istemesiyle yüzbaşı olabilmış ...” (Boyar, 1948, s. 156) ‘tir. Bu göreve verilen Yüzbaşı Hidayet bir daha geri dönmemiştir.

2.3.5. Mekteb-i Bahriye çıkışlı olanlar ve Avrupa'da eğitim görenler

2.3.5.1. Ressam Hasan Rıza (1860-1912)

Resim 2.13. Hasan Rıza-1900-Portre– 45x56, Özdeniz, 2000, s. 48 Türk Deniz Subayı Ressamları

“ Nazenin ana diye nitelendirdiği İstanbul’un Üsküdar semtinde Ağa hamamında 1858’de doğdu. Pederi Miralay (Albay) Şakir Bey diye meşhurdu.” (Ünver, 2015, s. 17) (Resim 2.92) “Hasan Rıza resme pek küçük iken heves ederek başlamış ve tahayyül ettiği şeyleri çeşitli vasıtalarla kağıtlara ve evinin duvarlarına çizmeye koyulmuştur.” (Boyar, 1948, s. 65) Sami Yetik bu durumu Hasan Rıza’nın ağzından aktarır. “Resme pek küçük yaşta başladım. Bu başlayış her çocukta görülen resim hevesi gibi hissettiğim ve gördüğüm şeyleri tasvir edecek müşevveş şekiller tersiminden başka ele geçirdiğim

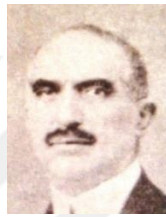
kömür parçalarıyla evimin duvarlarına kalyonlar çizecek derecede coşkunca bir başlayıştır.” (Yetik, 2016, s. 46) Rüştüye’de öğrenciyken, resme yönelik gayretleri öğretmenlerinin de yardımıyla sistematik olarak devam etmiştir.

“Askeri liseye girince resme daha ziyade kendini vermiş ve sınıf arkadaşları arasında ‘Ressam Hasan Rıza’ diye çağrılmaya başlanmıştır.” (Boyar, 1948, s. 65) “Askeri rüştüye ve idadide okuduktan sonra Bahriye mektebine girdi. 1876’da gönüllü olarak cepheye koştu.” (İslimyeli, 1965, s.52) Askeri Lisenin son sınıfında iken 1877-1878 Rus harbinin başlamasıyla okuldan gönüllü olarak ayrılan gençlere katıldı ve er olarak Rus hududunda bir alaya sevk edildi.” (Özdeniz, 2000, s. 200) Hasan Rıza’nın henüz 17 yaşında gönüllü er olarak katıldığı bu savaşta, kendisine bir İtalyan gazete ressamının korunması görevi verilmiştir. İtalyan ressamın yaşına rağmen savaş sahnelerini tespit etmek için gösterdiği cesaret Hasan Rıza’yı etkilemiştir. Hasan Rızanın kendisinin bir kurşunkalem desenini çizdiğini gören İtalyan ressam, bu deseni hayranlıkla karşılamış, bu şekilde başlayan sanat dostluğu uzun seneler devam etmiştir. “Harp nihayet bulup talebeler mekteplerine iade edilince Hasan Rıza Bahriye sınıfını tercih ederek Heybeli’deki mektebe nakletti.” (Boyar, 1948, s. 66) Okuluna dönen Hasan Rıza, Heybeliada’da oturan İtalyan sanatçıdan resim konusunda oldukça faydalanmıştır. “Türlü yönleriyle savaşın seyrini ve hakiki savaş sahnelerini büyük bir ustalıklarla çizip, tespit eden bu İtalyan ressamın çalışmaları genç Hasan Rıza’yı derinden etkiledi.” (Özdeniz, 2000, s. 200)

“Harbiye son sınıfta Abdülhamit’in Sultaniye yatının kamaralarını süsleyen resimlerde bozulan kısımların yeniden elden geçirmek görevini aldı.” (İslimyeli, 1965, s. 52 Bu işin bitiminde, devrin bahriye nazırının takdiriyle, okul bitmeden terfi etmesi sağlanmıştır. “Bu terfi ve taltif Hasan Rıza için bir izzeti nefis meselesi olmuş ve hakikaten arkadaşları arasında istihzaya maruz kalmıştır.” (Boyar, 1948, s. 66) Erken terfiden dolayı dönem arkadaşlarının kendisine yönelik olumsuz tutumlarını gurur meselesi yaparak, görevinden ayrılmıştır. “İhtiyar dostunun yardımı ile İtalya’ya gitti ve kendini tamamen sanata verdi. Burada Roma, Floransa, Napoli atölyelerinde çalıştı. Müzeleri inceledi. Sonra Mısır’a geçerek, orada yıkıcı iklimi, çölleri, eski eserleri etüt etti. 12 yıl sonra yurda döndü.” (İslimyeli, 1965, s. 53) Hasan Rıza’nın, Roma, Floransa, Napoli atölyelerindeki resim çalışmaları, 10 sene sürmüştür.

“1892’de tekrar İstanbul’a dönmüştür. Yeniden asker olması için rütbesi verilmişse de kabul etmemiş ve Edirne’ye yerleşmiştir.” (Asker ressamlar Kataloğu. 2008, s. 12) Hasan Rıza’yı, yurda dönüşünde, Kaptan Paşa’nın karşısına suçlu olarak çıkarmak istediler. Kaptan Paşa, Hasan Rıza’ya görevine dönmesi için çeşitli vaatlerde bulunmuş, fakat Hasan Rıza göreve dönmeyi kabul etmemiştir. Edirne’de bulunan hastanenin müdürü olarak görev yaparken, şehrin düşmesi üzerine eserlerini korumak amacıyla Karaağaç’a giden Hasan Rıza şehit edilmiş ve resimleri parçalanmıştır.

2.3.5.2. Kaymakam İsmail Hakkı (1863-1926)

Resim 2.14. İsmail Hakkı Bey, Özdeniz, 2000, s. 201

İsmail Hakkı Bey, arabacılar kahyası Ali Efendi’nin oğlu olarak 1863’de İstanbul’da dünyaya gelmiştir. (Resim 2.14) Ali Efendi, çocuğunun eğitimiyle ilgili ve özenli davranmış, okul seçiminde ise oğlunu serbest bırakmıştır. İsmail Hakkı’nın arzusuyla deniz okuluna kayıt ettirmiştir. “ O mektepteki, çalışkanlığı ve zekası ve arkadaşlarıyla iyi geçinmesi yüzünden mektep muhitinde hürmet kazanmış ve 1884 de bu mektepten inşaat mühendisi ve ressam olarak diploma almaya hak kazanmıştır.” (Boyar, 1948, s. 86) “... titizliği, ince duyguları, ciddiyeti ve samimi dostluğuyla arkadaşları arasında hürmet kazanmış bir şahsiyetti.” (Yetik, 2016, s. 103) “ Yeteri kadar İngilizce de öğrenmiş olan bu genç subay... 1888 de inşa ettirilen bir torpidomuza nezaret vazifesi ile Hamburg’a gönderilmiştir. Burada kaldığı iki yıl içinde geçirdiği hayat, ona çok şey kazandırmıştır.” (İslimyeli, 1965, s 55) “ İki yıl kaldığı Almanya’da birçok teknik yenilikleri görüp tetkik etti, bilgi ve görgüsünü arttırdı. Osmanlı donanmasında yapılabilecek yenilikler hakkında pek çok plan, proje, ve rapor hazırladı” (Özdeniz, 2000, s. 201) “ 1890 tarihinde (Ejder) ismi verilen bu torpido ile İstanbul’a avdet etti.” (Boyar, 1948, s. 86)

İsmail Hakkı Bey’in İstanbul’a dönüşte gördüğü kusurları irdeleyen tavrı, mesleği ile ilgili hazırladığı uyarıcı nitelikteki raporlar, Bahriye Nezaretince tepkiyle

karşılanmış, ürettiği projeler kabul görmemiştir. “...onun mesenainı yürüttüğü fikirler zamanın telakkiyetiyle uygunsuz ve haşarı düşünceler mahiyetinde tefsir edilerek Deniz mektebinin bu şımarık görülen mahsulünün nezaretten uzaklaştırılması münasip görüldü.” (Yetik, 2016, s. 104) Bahriye nezaretince tekrar Almanya’ya gönderilmiştir ama bu ikinci seyahat aslında bahriyeden uzaklaştırmaya yönelik bir sürgündür. “Maaşı gönderilmedi. Yaptığı müracaatlar dikkate alınmadı. Nihayet istifa etmeye mecbur bırakıldı. Orada kalmak zorunluluğunda kalan Yzb. İsmail Hakkı’ya üstelik Abdülhamit idaresi vatan haini damgası vurmaktan çekinmedi.” (İslimyeli, 1965, s. 55) “ Bay Hakkı istifa edince Hamburg’da (Blomond davz) fabrikası mühendisliğinde 1908 senesine kadar kalarak daha olgun ve daha bilgili bir ressam olarak inkişaf etti.” (Boyar, 1948, s. 87) “Bu dönemde aynı zamanda ünlü ressamların atölyelerine de devam ederek, resim çalışmalarını sürdürdü.” (Özdeniz, 2000, s. 200) Bu süre içinde İsmail Hakkı Bey, küçük kartonlar üzerine suluboya ile deniz konulu resimler yapmış, bunları Berlin ve Hamburg’daki sigara bayisi benzeri dükkanlara satarak kazanç elde etmeye çalışmıştır.

“ B. Hakkı’nın kıymetini bilen hakiki dostları onun İstanbul’a avdetinde yabancılık göstermediler. Vatandan uzak kaldığı müddet esnasında meslek arkadaşlarının kazandığı rütbeye muadil bir rütbeyle – binbaşılıkla- Deniz inşaatı Reisliğine davet edilmiştir.” (Yetik, 2016, s. 104) “Meşrutiyetten sonra yurda dönen İsmail Hakkı, Binbaşılıkla Deniz İnşaat reisliğine getirilmiş ve 1910 da kaymakamlığa terfi ettirilmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 55) Bu göreve verilmesinde arkadaşlarının destek ve çabaları etkili olmuştur. Görevini 1913 yılına kadar sürmüştür. Sonrasında kendi tasarrufuyla emekli olmuştur. “... Paşa kendi bahçesindeki kendi hususi motor tezgahına çekildi. Burada narin ve seri motorlar ve sandallar inşa ederek ailesinin refah ile yaşamasına çalıştı.” (Boyar, 1965, s. 87)

İsmail Hakkı Bey 1914 yılından başlayarak 6 yıl süresince Almanya’da neşredilen *Illustrierte Zeitung* Gazetesi’nin muhabirliği yapmış, 1920’de İstinye havuzlarında görev almış görevi uzun süreli olmamıştır. 3 Aralık 1926’da vefat etmiştir. “ Janua isimli Alman eşi onun vefatından sonra Soyadı Kanunuyla ‘Hakkı Erbil’ soyadını almış ve İstanbul’da yaşamıştır.” (Özdeniz, 2000, s. 201)

2.3.5.3. Halit Naci (1875-1927)

Halit Naci Fabrikatör Osman Bey'in oğlu olarak 1875 yılında İstanbul'da Eyüpsultan'da doğmuştur. “ İlköğrenimini Eyüp'te yaptı ve sonra Harbiye'ye girdi.” (İslimyeli, 1965, s. 69) Resme ilgisi ilköğretim yıllarında fark edilmiştir. Eyüpsultan'da doğup büyümesi nedeniyle Haliç'le içli dışlı bir çocukluk geçirmiş, bu onun deniz ve denizcilik sevgisini doğuran önemli bir etken olmuştur. “... İlk mektebi bitirir bitirmez Bahriye mektebine girmiş ve okumağa başlamıştır.” (Boyar, 1948, s. 118) Bahriye mektebinde ders dışı zamanlarda yaptığı resimler hocaları tarafından oldukça beğenilmiş, Halit Naci hocaları tarafından teşvik edilmiştir. “Sanatçı henüz öğrenciliği döneminde iken Bahriye Nazırı Hüseyin Hüsnü Paşa'nın ve Sultan Abdülhamit'in karakalem portrelerini yaparak saraya takdim etmiştir.” (Karatepe, 2001, s. 97) Bahriye nazırı Hüseyin Hüsnü Paşa'nın portresi, 40X50 cm ebadındadır. Halit Naci tarafından yapılan karakalem portre, Sultan Abdülhamid'e takdim edilmiş ve oldukça beğenilmiştir. “Bunun üzerine Sultan Abdülhamit II tarafından özel bir irade çıkarılarak izinli askeri öğrenci statüsünde Sanayi-i Nefise mektebi'nde (Güzel Sanatlar Akademisi) resim tahsiline başladı.” (Özdeniz, 2000, s. 205) “ Sarayın emriyle Sanayii Nefise Mektebine askeri öğrenci olarak verilmiş ve 3 yıllık bir öğrenim den sonra birincilikle diploma almıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 69) Mezuniyet tarihi 5 Temmuz 1893'tür. “ 1893'de akademiye bitiren Halit Naci Paris'ten döndükten sonra 1897'de Deniz Teğmenliğine ve aynı sene içerisinde de üsteğmenliğe ve 1902 de yüzbaşılığa ve 1904 de kolağalığa, 1906'da binbaşılığa kadar terfi etmiş...” (Boyar, 1948, s. 119)' tir.

Halit Naci, Yıldız Sarayı'nda kurulması düşünülen çini fabrikası için padişah emriyle Paris'te bulunan Sevr Çini Fabrikası'na gönderilmiştir. Fabrikada çinicilik ressamlığı üzerine eğitimi görmüş ve kısa süre sonra uzmanlık edinerek yurda dönmüştür. “... midesindeki rahatsızlığı nedeniyle tekaüt olmuş ve serbest matbuatta yıllarca ressamlık yapmıştır.” (Boyar, 1948, s. 119) 1914 'de harp nedeniyle tekrar askeri göreve davet edilmiş, harbiye nezareti matbaasında görevde bulunmuştur. Sanatçı uzun seneler mide rahatsızlığı yaşamış 13 Ocak 1927'de gitar çalarken kalp krizi nedeniyle 53 yaşında vefat etmiştir.

2.3.5.4. Mehmet Ruhi Arel (1880-1931)

Resim 2.15. Mehmet Ruhi Arel, Özdeniz, 2000, s. 19 Türk Deniz Subayı Ressamları

Mehmet Ruhi, 1880 ‘de İstanbul’da Galata semtinde doğmuştur. (Resim 2.15) “ Babası Galata Muhafaza bedesteni bekçi başısı Halil’dir.” (Boyar, 1948, s. 142) “... Dedesi Diyarbakırlı kadiri şeyhi Hacı Ali Baba’dır. Bahriye mektebi ve Harbiye sınıfında eğitim gördü. ” (Özdeniz, 2000, s. 206) “1900’de gemi mühendisi olarak bahriye mektebinden subay çıkmış ve bu mektebe resim dersi muallim muavini olarak tayin edilmiştir .” (Boyar, 1948, s. 142) “...Meslek hayatına devam ederken Sanayi-i Nefise mektebine devam etmiş, 1908 de burasını da bitirmiştir.” (İslimyeli, 1965, s, 81) Sanatçı Sanayi-i Nefise Mektebi’nden birincilikle mezun olmuş ve 1909’da Sanayii Nefise’nin açtığı sınavı birincilikle kazanarak Avrupa’ya resim eğitimi için gitme hakkı kazanmıştır. “ Ünlü ressam Hikmet Bey (Hikmet Onat) Ruhi Bey’in Bahriye mektebinden ve birlikte devam ettikleri Sanayi-i Nefise mektebinden en yakın arkadaşıydı. İki meslektaşın Bahriye Mektebi’nde başlayan sanat idealleri ve dostlukları hayat boyunca devam etti.” (Özdeniz, 2000, s. 206)

“ Sınavı kazandıktan sonra deniz subaylığından istifa etmiş, resim öğrenimi için Paris’e gönderilmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 81) “Paris’te ressam (Kormon) un atölyesinde beş sene resim tahsil etti.” (Boyar, 1948, s. 142) Mehmet Ruhi I. Dünya Savaşı başlamasıyla Paris’ten İstanbul’a dönmüştür. “I. Dünya savaşının başlarında yurda döndü ve resim öğretmenliği yapmaya başladı.” (Tansuğ, 1996, s. 371) Sanatçı soyadı kanunu ile birlikte Arel soy ismini almıştır. 1931 yılında 51 yaşında vefat etmiştir. Boyar vefat nedenini çok çalışmak olarak ifade etmiştir. Mezarı Okmeydanı’nda bulunan aile kabristanındadır.

2.3.5.5. Hikmet Onat (1885-1977)

Resim 2.16. Hikmet Onat, Boyar, 1948, s.155 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları

Arif Hikmet Onat, deniz binbaşı Murat Bey'in oğludur. (Resim 2.16) “Arif Hikmet 1882 yılında İstanbul'da doğdu..” (Başkan, 1994, s. 70) Tansuğ, kaynağında Hikmet Onat'ın 1885'te doğduğu bilgisini vermiştir. (Tansuğ, 1996) “ İstanbul'un Tophane Semtinde doğdu.” (Özdeniz, 2000, s. 210) Babası gibi denizci olmak isteyen Hikmet Onat, Bahriye'ye girmiştir. Resim uğraşı öğrenim yıllarında başlayan Hikmet Onat, 1904'de Mülazım Sani (Teğmen) rütbesiyle gemi mühendisi olarak mezun olmuştur. “ Kısa süre sonra Zehra Vicdan Hanımla evlendi.” (Gültekin, 1992, s. 34)

İlk görevinde Heybetnuma talim gemisinde başladı ve burada Üsteğmen oldu (1903). Sonra sırasıyla Saadet (1904), Nimet Huda (1906) ve merkez sefinesi (1907), Aziziye açığına (1907), Filyos liman reisliğine (1908) getirildi. Bu dönemde Sanayi-i Nefise mektebine (Güzel Sanatlar Akademisi) devam edeceğinden kendi isteği ile kadro dışı bırakıldı. İstifa ederek Bahriye'den ayrıldı. (Özdeniz, 2000, s. 210)

Tansuğ ise Onat'ın 1903'de Sanayi-i Nefise'ye başladığı bilgisini verir. “1903'de Heybeliada Bahriye mektebini bitirdikten sonra, Sanayii Nefise Mektebine girdi, (Tansuğ, 1996, s. 371) “O Asker çocuğu olarak zamanının geleneklerine uyarak askeri okullarda okuyarak, askeri bir eğitim yapmıştır. Ancak sanata ilgisi dolayısıyla daha sonra Sanayi-î Nefise'ye de devam etmiş ve oradan da mezun olmuştur.” (Başkan, 1991, s. 23) 1905'te Deniz Fotoğrafhanesinde çalışmaya başladı. Amacı, aynı yıl Öğrenime başladığı Sanayi Nefise Mekteb-i Âlisi'ndeki çalışmalarını da sürdürebilmektir. 1910'da güzel sanatlar Öğrenimini tamamladı. (Gültekin, 1992, s. 34)

Bu okulu bitirince sınav kazanarak Paris’e resim öğrenimini sürdürmeye gitti. (1910)” (Tansuğ, 1996, s. 371) “1910’da İ. Çallı ve N. İsmail ile birlikte Paris’e gitti, Güzel Sanatlar Okulunda F. Cormon atölyesinde dört yıl çalıştıktan sonra 1914 yılında yurda döndü.” (Başkan,1994, s. 70) “Bu dönemde Paris’te bulunan Çallı İbrahim, , Ruhi Bey, Feyhaman Bey ve Hikmet Onat için, Ressam Cormon ‘benim en iyi öğrencim Türklerdir’ beyanında bulunmuştur.” (Özdeniz, 2000, s. 210). Hikmet Onat Paris’teki öğrenimini buradaki hakim sanat hareketlerine uygun sürdürmüştür ve empresyonizmi gerçek anlamda uygulayan sanatçılardan birisi olarak ifade edilebilir. Sanatçı 14 Mart 1977’de vefat etmiştir.

2.3.5.6. Ali Sami Boyar (1880-1967)

Resim 2.17. Ali Sami Boyar, Özdeniz, 2000, s. 21 Türk Deniz Subayı Ressamları

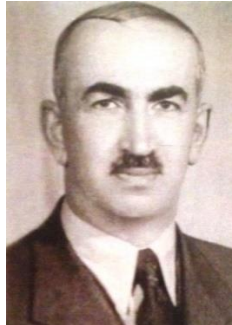
Boyar, Ali Sami Boyar’ın kendi ağzından şu bilgileri aktarır. “1296 da İğri Kapının hacı İlyas mahallesinde doğdum. Ailemize Misk yağcılar derler. Bu aile içinde babamla küçük amcam esnafıktan ayrılarak tahsile atılmışlardı. Babam, Mühendishane-i Berr-i Bahr-i Hümayyunun ilk senelerinin talebelerinden hacı Hüseyin Hüsnüdür.” (Boyar, 1948, s. 145) Dedesi Hafız Hayrullah Efendi’dir. Sanatçı çocuk yaşta annesine diktirdiği Cedid kağıdından defterlere çizimler yapmış, hatta İptidaiye mektebinde öğrenciyken modelden çizdiği inek resmini kendisinin çizdiğine öğretmenini inandıramamıştır. İlk resim hocası Rüştüye’de kendisine eğitim veren Binbaşı Cemal Bey’dir. “Orta okulda resim hocası Binbaşı Cemal Bey ile resim çalışmalarına başladı ve hocasının daima destek ve teşvikini gördü” (Özdeniz, 2000, s. 207)

Ali Sami Boyar 1892’de Bahriye’ye girmiştir. (Resim 2.17) “Burada resim öğretmeni, Kaymakam Şükrü Bey idi. Bu değerli resim öğretmeninden yağlı boya ve suluboya tekniğinde feyz aldı.” (Özdeniz, 2000, s. 207) Bahriye’deki öğrenciliğinde kurşunkalem, suluboya ve yağlıboya resim çalışmaları yapmış, hocalarının

isteklendirmesiyle zaman içerisinde resme olan ilgisi daha da artmıştır. Sanatçı “1892 yılında girdiği Mekteb-i Bahriye-i Şahane ’den 1899 yılında mezun olmuştur.” (Başkan, 1994, s. 65) Sanatçının Mezuniyet rütbesi Mülazım-ı Sani (Teğmen)’dir. Mezuniyeti üzerine Bahriye-i İnşaiye resim hanesinde göreve başlamıştır. Devrin bahriye nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa’nın takdirini kazanmıştır. Hocalarının ve sanata ilgi ve becerisini beğeniyle karşılayan arkadaşlarının teşvikiyle Sanayi-i Nefise’ye kaydolmuştur. “Gemi inşa mühendisi olarak çalışırken 1902 yılında Sanayi-i Nefise’ye de girmiştir.” (Başkan, 1994, s. 65) Sanatçı bahriyedeki çalışmalarının Sanayi-i Nefise’deki öğrenciliğine katkılarını şu şekilde ifade etmiştir. “Bahriye mektebindeki resmi ve hususi çalışmalarımın Sanayi-i Nefise’de çok faydasını gördüm. Her sene birinci olarak sınıf geçiyordum.” (Boyar, 1948, s. 145) “Akademiyi birincilikle bitirdi. (1908). Bu arada yüzbaşılığa terfi etmiştir.” (Özdeniz, 2000, s. 207)

Yurtdışı sınavını kazanarak Paris’e eğitime gönderilmiş olan sanatçı Kormon’un atölyesinde eğitim görmüştür. Kimi kaynaklarda ise Sanayi-i Nefise müdürü Osman Hamdi Bey’in, Bahriye Nazırlığına aracı olması üzerine Paris’e gönderildiği bilgisini aktarmaktadır. Yurda dönüşünde İnas Sanayi Nefis Mektebi’nin müdürlüğüyle eş zamanlı başlayarak Bahriye Müzesi Müdürlüğü’nü de yapmıştır. “Daha sonra Efka müzesi (Türk ve İslam eserleri müzesi) müdürlüğü ile ‘Evkaf-i İslamiye Müzesi’ müdürlüğü yaptı.” (Özdeniz, 2000, s. 208) 1935’de tekrar müze müdürlüğü görevi verilmiş, 1944’de görevli olduğu Ayasofya Müzesi Müdürlüğü’nden yaş haddi gerekçesiyle emekli olmuştur. Ali Sami Boyar 1967 senesinde vefat etmiştir.

2.3.5.7. Şemsettin (Şemsi) Sunal (1887-1947)

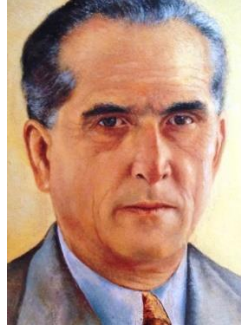

Resim 2.18. Şemsi Sunal, Özdeniz, 2000, s.212- Türk Deniz Subayı Ressamları

1887’de Mülga defter hakani nezareti mahlûlat müdür muavini Hasan Fuat Bey’in oğlu olarak İstanbul’da doğmuştur. (Resim 2.18) “İstanbul’da iptidai ve rüştiye tahsilini bitirdikten sonra 1902’de Heybeliada bahriye mektebine dahil olmuştur.” (Boyar, 1948, s. 168) “ Bahriye mektebi resim hocalarından yarbay Haşim Bey, Ruhi Bey, Ali Cemal Beyler ’den eğitim süresi içinde ve özel olarak esim dersleri aldı.” (Özdeniz, 2000, s. 212) 1908’de Mülazım-Sani rütbesiyle gemi inşa mühendisi olarak mezun olmuştur. İlk görev yeri olan İnşaiye Resim Hanesi’ndeki görevinde üsteğmen rütbesine terfi almıştır. “ Önce Haliç tersanesinde imalat şubesinde, sonra Heybeliada güverte ve çarkçı mektebinde, İzmir üssü Bahri kumandanlığında, daha sonra Ankara deniz müsteşarlığı teçhizat dairesinde, en son Gölcük deniz fabrikaları fen şubesinde bulunmuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 99) 1911- 1914 arası Reşadiye zırhlısının inşaatına nezaret göreviyle İngiltere’ye gönderilmiştir. “1914-1917 yılları arasında Heybeliada Bahriye mektebinde resim ve fotoğraf hocası olarak ek görev yaptı.” (Özdeniz, 2000, s. 212)

1924 senesinde İnşaiye resimhanesinden, İnşaat Bahriye Şubesi azalığına görevlendirildi. 1925 senesinde Fabrikalar İnşaiye Heyet-i Fenniyesi resimhanesine, 1926 ‘da ise Marmara Üs’i Bahri K. Erkan-ı Harbiye Şubesi’ne ve Fabrika İnşaiye Heyet-i Fenniyesine görevlendirildi. 1927 senesinde İnşaiye resim, keşif, Bahriye şubesi azalığına getirilmiş 1928’de kendisine binbaşı rütbesi verilmiştir. 1929- 1932 arası Kocatepe ve Adatepe destroyerleri inşaat komisyon başkanlığı göreviyle atölye ortamında 27 yıl çalışmıştır. 1933 yılında rahatsızlığını gerekçe göstererek kendi isteği üzerine Sanayi-i harbiye deniz binbaşı rütbesiyle emekli olmuştur. Emekliliğiyle beraber gemi kurtarma üzerine çalışmaya başlayan Şemsi Sunal, daha sonra devlet bünyesine alınan bir şirkette çalışmıştır. Şirket devlet bünyesine alınca devlet denizyolları ve limanları işletme genel müdürlüğü gemi kurtarma işletme müdürü unvanıyla çalışmaya devam etmiştir. Sanatçı 1947 senesinde vefat etmiştir.

2.3.5.8. İzzettin Dinler (1896-1973)

Resim 2.19. İzzettin Dinler– Kendi Portresi- 27x 37cmYağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 162- Türk Deniz Subayı Ressamları

Sanatçı İstanbul Unkapı doğumludur. (Resim 2.19) Bahriye Mektebi'nde ve Harbiye'de gördüğü eğitim üzerine 1918'de teğmen olarak mezun olmuştur. 1908 'de mühendislik eğitimi için Almanya'ya gönderilmiştir. "Almanya'da özel resim dersleri almıştır." (Demirbulak, 2007, s. 113) 1919'da yurda dönen sanatçı " Sırasıyla Turgut Reis zırhlısı (1920), Ertuğrul vapuru (1921) ve Peyk-i şevket gemisinde görev yaptı." (Özdeniz, 2000, s. 213)

Bahriye mektebinde çalışan sanatçı 1926'da Trabzon Müstahkem mevki ve Hamidiye Kruvazörü, 1929'da Basra Torpidosunda bölük zabitliği yapmıştır. 1930 senesinde Donanma Komutanlığı emir zabitliği görevine getirilmiş, 1931 senesinde Hamidiye gemisi seyir zabitliğine getirilmiştir. 1933'de Peyk Gemisi I. Zabitliği, 1934'de Hamidiye Gemisi I. Zabitliği görevlerini icra etmiştir. 1936 senesinde Deniz Harp Okulu seyir öğretmenliği görevine getirilmiştir.

Albay olmadan önceki diğer görevleri 1937 Yavuz Seyir Subaylığı, 1938 Adatepe Gemi Komutanlığı, 1942 Erkin Gemi Komutanlığıdır. 1943'de rütbesi albaylığa yükseltince Mecidiye gemi komutanlığı, 1947 Çanakkale Deniz Komutanlığı, 1950 Karadeniz Boğaz Komutanlığı görevlerinde bulunmuştur.1951'de emekli olmuştur. Sanatçı 1973 senesinde vefat etmiştir.

2.3.5.9. Hüsnü Evrenos (1900-1982) Cayro'cu

Resim 2.20. Hüsnü Evrenos, Özdeniz, 2000, s. 213- Türk Deniz Subayı Ressamları

Sanatçı 1900'de İstanbul Sultan Selim semtinde doğmuştur. (Resim 2.20) Bahriye mektebinde başladığı eğitime 1917'de harbiye sınıfına geçerek devam etmiştir. Harbiye öğrenciliğinde Almanya'ya gönderilen Hüsnü Evrenos, Marineschule Müwick'te tamamladığı eğitimi sonrasında 1919'da yurda dönmüş, güverte sınıfı mühendis teğmen rütbesiyle mezun olmuştur.

1928 Tarihinde makine sınıfına nakledilen Evrenos, 1934'de Harp Sanayi sınıfına ayrılmıştır. Sanatçı ikinci defa gönderildiği Almanya'da aldığı eğitim üzerine Elektrik yüksek mühendisi olmuştur. Deniz kuvvetlerinde çeşitli görevlerle devam eden meslek yaşantısı 1957'de Albay rütbesiyle emekliliğine kadar sürmüştür. Sanatçı Cayrocu lakabıyla anılmıştır. Bu lakap arkadaşları tarafından kendisine radarın ilk türlerinden biri olan Cayro aletindeki uzmanlığından dolayı verilmiştir. Evrenos 2. Dünya Savaşı sırasında uzun süre görevli olarak Londra'da bulunmuştur. Sanatçı 1982'de İstanbul'da vefat etmiştir.

2.3.5.10. Arif Bedi-i Eruzman "Arif Kaptan" (1905-1982)

Resim 2.21. Arif Bedi-i Eruzman, Özdeniz, 2000, s. 214-Türk Deniz Subayı Ressamları

Arif Kaptan olarak bilinen Arif Bedi-i Eruzman 1905 senesinde İstanbul'da doğdu. (Resim 2.21) Eliri'nin (2010) ve Özdeniz'in (2000) çalışmasında 1905 olarak belirtilen doğum tarihi, İslimyeli'nin (1965), Gültekin'in (1992) ve Boyar'ın (1948) çalışmasında 1906 olarak belirtilmiştir. İstanbul Süleymaniye'de dünyaya gelen Eruzman, emekli deniz çarkçı Üsteğmen Süleymaniyeli Bedri Efendi'nin oğludur. Sanatçımız çocukluğundan itibaren resim sanatına ilgi duymuş ve zamanla geliştirmiştir. Sanatçı 1920'de Bahriye mektebine girmiş, 1926'da Teğmen olarak mezun olmuştur. İslimyeli (1965) mezuniyet tarihini farklı vermektedir. İslimyeli sanatçının mezuniyetiyle ilgili "1924 de bahriye mektebini bitiren Arif Kaptan, bir süre hizmetine devam etmiştir." (İslimyeli, 1965, s. 109) demektedir. "1924'deniz harp okulundan çıkınca heves ettiği resme başlamış ve komşusu ressam Nazmi Ziya'dan ders almıştır." (Boyar, 1948, s. 180) "2 yıl sonra çarkçı üsteğmen rütbesine terfi etti (1Mart 1927) . Sırasıyla Berk-i Sadet gemisi vardiya subaylığına (1 Haziran 1928), Kocaeli Müstahkem Mevki (1929) ve Ana Mayın Grubu ihzar Memur Muavinliğine (22 Haziran 1930) getirildi." (Özdeniz, 2000, s. 214) Sanatçı sağlık sorunlarından dolayı 1930 senesinde rütbesi üsteğmen iken Deniz Kuvvetleri'nden emekli olmuştur. İslimyeli bunun bir emeklilik değil istifa olduğunu şu cümlelerle belirtmektedir. "Subay çıktıktan sonra da sanatla yakından ilgilenen bu genç sanatçı, mesleğinden istifa ederek, kendisini tamamen sanata vermiştir." (İslimyeli, 1965, s. 109)

Eruzman Ressam Nazmi Ziya ve Ressam Ali Çelebi'den uzun süre resim eğitimi almış Nazmi Ziya'nın doğa tutkusu onun resme yönelik ilgisinin pekişmesinde önemli bir etken olmuştur. Sanatçı bir süre Sanayi-i Nefise Mektebi'ne devam etmiştir. "Bay Arif Kaptan güzel sanatlar akademisine misafir talebe olarak bir müddet devam etmiştir." (Boyar, 1948, s. 180) Sanatçı "Ankara Halkevi sanat Galerisi'nde şahsi sergiler açtı." (Özdeniz, 2000, s. 214) "1935 yılında Güzel Sanatlar Akademisinin düzenlediği bir sergi ile sanat çevrelerinin dikkatini çekmiştir." (İslimyeli, 1965, s. 109) Sanatçıya, dönemde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan Ankara Devlet Konservatuarı Tatbikat Sahnesi'nde ve Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü'nde ressam olarak görevler verilmiştir. Sanatçı 1982 senesinde vefat etmiştir.

2.3.5.11. Selim Albatros (1911-1949)

Resim 2.22. Albatros, Özdeniz, 2000, s. 214-Türk Deniz Subayı Ressamları, Selim Albatros

Selim Albatros, Topçu Binbaşı Mehmet Faik Bey'in oğlu olarak 1911'de İstanbul'da doğmuştur. 1919 senesinde, Sen Joseph'te başladığı ilköğrenimini, 1925'de Galatasaray'da bitirmiştir. Selim Albatros orta ve lise öğrenimini Robert Koleji'nde bitirmiş, 1933'de Deniz Harp Okulu'na girmiştir. Sanatçı 1935'de asteğmen rütbesiyle Deniz Harp Okulu'ndan mezun olmuş, 1936'da Yavuz Gemisi'nde ve deniz altı filosunda görev yapmıştır. (Resim 2.22)

1941'de Deniz Harp Akademisi'nde başladığı eğitimini 1944 senesinde bitirmiş, Genelkurmay Deniz İstihbaratında görev almıştır. Ayrıca Sultanhisar muhribi ikinci komutanlığı görevini yerine getirmiştir.

1949'da Washington deniz ateşe muavinliği görevine verilmiş 1951'de yurda dönmüştür. Yurda dönüşünde Demirhisar Muhribi Komutanlığı'na verilmiştir. 1954'de Deniz Kurmay Albaylığına terfi eden sanatçı, Milli Savunma Bakanlığı Deniz Başyaverliği görevine getirilmiştir. 1956'da Londra Deniz Ataşeliği 'ne tayin edilmiş 1959'da yurda dönmüştür. Selim Albatros, 1960'da Deniz Kurmay albayı iken kendi isteğiyle emekli olmuştur. Sanatçı 1949 senesinde vefat etmiştir.

2.3.6. Mekteb-i Bahriye çıkışlı olanlar ve Türkiye'de eğitim görenler

2.3.6.1. Bahriyeli Miralay Haşim Bey (1847-1914)

“İstanbul'da doğdu. Babası Haşim Salih Bey'dir.” (Özdeniz, 2000, s. 198) Haşim Bey, Bahriye mektebinden 1868 de mülazım (Teğmen) olarak mezun olmuştur.

Sanatçı resme olan yeteneği sebebiyle bahriye nakkaşhanesine verilmiştir. “ Nakkaşhanede büyük hizmetlerde bulunmuş sanayi ve liyakat madalyası almıştır.” (Boyar, 1948, s. 48) Sanatçı 1902’de kaymakam (yarbay) olmuştur. Rus Muharebesi’nde gösterdiği başarılar neticesinde dördüncü rütbeden mecidiye nişanı ile ödüllendirilmiştir. 1914’de İstanbul’da vefat eden sanatçının bilinen herhangi bir eseri yoktur.

2.3.6.2. Bahriyeli Ahmet Paşa (1849-1910)

Sanatçının doğumu Eliri (2010), İslimyeli (1965) ve Karatepe’nin (2001) çalışmasında 1849, Özdeniz’in (2000) çalışmasında ise 1848 olarak geçmektedir. “ İstanbul’da doğdu. Bahriye Mektebi’nden mülazım (teğmen) rütbesiyle mezun oldu (1870) ” (Özdeniz, 2000, s. 199) Sanatçı güzel resim yapmasından dolayı Deniz Fabrikaları ressamlığına tayin edildi. “1869 da Bahriye Mektebinden mezun olunca, deniz fabrikaları ressamlığına atanmış ve paşalığa kadar yükselmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 45) Boyar Bahriyeli Ahmet Paşa’nın Fabrikanın baş ressamlığını yaptığı bilgisini “1907 de bu Fabrikanın (ser ressamı) idi.” (Boyar, 1948, s. 51) İfadesiyle belirtmektedir. “ Fabrika resimhanesinin baş ressamı iken görevli olarak İngiltere’ye gönderildi (1898).” (Özdeniz, 2000, 199) Sanatçı gümüş Yunan muharebe madalyasına, altın liyakat madalyasına, 2. Rütbeden Mecidi nişanına ve 3. Rütbeden Osmani Nişanına sahiptir. Bahriye’den 1909’da ayrılmış olan sanatçı ayrıldıktan bir yıl sonra “1910 da vefat etmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 45)

2.3.6.3. Bahriyeli Mahmut Binbaşı (1852-1912)

İstanbul’un Yeniçeşme semtinde doğmuştur. Bahriye Mektebi’ni bitirdikten sonra Harbiye sınıfına geçerek Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Sanatçı bir süre Arkadi Vapurunda görev yapmıştır. “1874 yılında Bahriye’den mezun olmuş ve deniz fabrikalar resimhanesinde uzun yıllar ressam yardımcılığı yapmıştır.” (Karatepe, 2001, s. 84) Bu görevine ressam muavini olarak başlamış uzun seneler çalıştıktan sonra baş ressamlığa yükselmiştir. “Yarbay rütbesine kadar yükseldi (1910) ve emeklilik olarak Bahriye’den ayrıldı (1914).” (Özdeniz, 2000, s. 199) Sanatçıya 5. rütbeden Mecidi nişanı, gümüş Yunan muharebe madalyası, gümüş liyakat madalyası ve sanayi

madalyaları verilmiştir. “... hayatı ve sanatı hakkında fazla bilgi elde edilememiştir.” (Boyar. 1948, s. 51)

2.3.6.4. Kolağası Bahriyeli İbrahim (1854-?)

Eliri (2010) ve Boyar (1948) doğum tarihini 1854 olarak, Özdeniz (2000) ise doğum tarihini 1853 olarak belirtmiştir. “İstanbul’un Koska semtinde doğdu. Bahriye Mektebi’nden Harbiye sınıfına geçti (1873) ve buradan mülazım rütbesiyle subay çıktı (1877). Donanmaya bağlı Zırhlı Orhaniye gemisinde görev yaptı. “ Haddehane Şakirdan kışlasında öğretmen olarak çalıştı.” (Özdeniz, 2000, s. 199) Karatepe ise mezuniyet tarihini “1874 yılında Bahriye’den mezun olmuş olan sanatçı...” (Karatepe, 2001, s. 85) ifadesiyle, 1874 olarak vermektedir. Boyar sanatçı hakkında “Deniz fabrikaları resim hanesinde uzun seneler ressamlık vazifeleri ile istihdam edilmiş olup hayatı ve sanatı hakkında fazla bilgi elde edilememiştir.” (Boyar, 1948, s. 57) bilgisini vermektedir. “ Binbaşı rütbesine kadar terfi etti (1908) ve bu rütbeden emekli olarak Bahriye’den ayrıldı (1910).” (Özdeniz, 2000, s. 199) Sanatçı meslek yaşantısında 5. Rütbeden Mecidi nişanı gümüş liyakat madalyası ve gümüş Yunan muharebe madalyaları ile ödüllendirilmiştir.

2.3.6.5. Bahriyeli Nuri Efendi (1855-?)

“ İstanbul’un Yeni çeşme semtinde doğdu. ” (Özdeniz, 2000, s. 199) Sanatçı 1871’de Bahriye mektebinden, Harbiye sınıfına geçerek buradan mezun olmuştur. “1876 yılında Bahriye’den mezun olan sanatçı uzun yıllar deniz Fabrikası resim atölyesinde ressam olarak çalışmıştır.” (Karatepe. 2001. S. 86) “ Haddehane Şakirdan Kışlası’nda hocalık yaptı.” (Özdeniz. 2000, s. 199) Sanatçı meslek yaşantısında Gümüş liyakat madalyası, gümüş Yunan Muharebe ve Sanayi madalyalarıyla ödüllendirildi. “...hayat ve sanatı hakkında başka bir bilgi elde edilememiştir.” (Boyar,1948, s. 59)

2.3.6.6. Fahri Kaptan (1857-?)

Fahri Kaptan 1857’de “ İstanbul’un Kumkapı semtinde doğdu.” (Özdeniz, 2000, s. 199) “ Fahri kaptan meşhur riyaziyeci Eşref Bey’in oğludur.” (Boyar, 1948, s. 190) “Bahriye Mektebi Harbiye sınıfına geçerek (1872) , güverte sınıfından Mülazım

(Teğmen) rütbesiyle subay çıktı (1876).” (Özdeniz, 2000, s. 199) Fahri Kaptan Türk resminin öncü nitelikli sanatçılarından ve sanatçı kişiliğini yurt dışına gitmeden öğretmenliği sırasında geliştirmiştir.

Fahri Kaptan, Emin Baba tarzında klasik çalışan bir sanatçımızdır. Kolağası Fahri Kaptan’ın suluboya resim çalışmalarında denizi ve havayı hızla resmeden özelliği Fahri Kaptan’ın tarzının, Emin Baba’nın tarzıyla özdeşleştirilmesine neden olmuştur. “Hüsnü (Tengüz) Bey hatıralarında ondan “... rüştiye mektebinde iken resim öğretmenliği Fahri Kaptan adında, halim selim bir zat’tı. Resmi modellerden, karakalem olarak yapardık. Fahri kaptan, Emin baba tarzında çalışırdı. Deniz ve havayı süratle işledi.” diyerek bahsetmektedir.” (Özdeniz, 2000, s. 199-200) Bu gözlem Hüsnü Tengüz’ ün suluboya resim yapma isteğini doğurmuştur. Sanatçı 1907’de önyüzbaşı rütbesine terfi etmiş, 1910’da emekli olmuştur.

2.3.6.7. Katip Hüsnü Tengiz (1880-1948)

Resim 2.23. Hüsnü Tengüz– 1915 –Kendi Portresi– Suluboya- 18x 24.5 cm, Özdeniz, 2000, s. 70 Türk Deniz Subayı Ressamları

“Hüseyin Hüsnü, 30 Ocak 1876’da İstanbul’un Cibali semtinde doğmuş, Osmanlı Devleti’nin son döneminden Cumhuriyet’in kuruluş ve gelişme yıllarına dek geçen döneme tanıklık etmiş bir bahriye ressamıdır.” (Tekinalp, 2014, s. 210) (Resim 2.23) Özdeniz (2000), sanatçının resim sanatına yönelik ilgisini Emin Baba’ya borçlu olduğunu ifade ederken, İslimyeli (2010) ise bu ilginin ortaya çıkmasında Fahri Kaptan’ın rolü olduğunu belirtir. “İlk sanat zevkini halk ressamlarımız arasında bilhassa gemi ve deniz resimleri yapmakla ün kazanmış olan ‘Emin Baba’ dan almıştı. (Özdeniz.2000, s. 203) “ Küçük yaşta resme meraklıydı. Sanat zevkini, Rüştiye sıralarında Fahri Kaptan adında bir öğretmenden aldı.” (İslimyeli, 1965, s. 81) Sanatçı Fahri Kaptan’ın yağlıboya, çini mürekkebi ve suluboya teknikleriyle yaptığı gemi

resimlerini görerek tarama ve çini mürekkebiyle resimler yapmaya yönelmiştir. “ Boyar sanatçının kendi ağzından şu ifadeleri aktarır. “Rüştiye mektebinde iken resim muallimimiz Fahri Kaptan adında halim selim bir zattı. Resmi karakalem modellerden yapardık. Fahri kaptan Emin Baba tarzında çalışırdı. Deniz ve havayı süratle işlerdi. Bende bundan heveslendim.” (Boyar, 1948, s. 140) Katip Hüsnü Tengiz, Rüştiye eğitiminden sonra beş ay süreyle Bahriye Mektebi’nde bulunmuştur, bu okulda resim öğretmeni Kaymakam Şükrü Bey’dir. İslimyeli Kaymakam Şükrü Bey’in, Hüsnü Dengiz’in sanat becerisine yönelik tutumunu: “Bahriye mektebinde Beybaba adı ile maruf Kaymakam Şükrü Bey’in dikkatini çekti.” (İslimyeli, 1965, s. 81) ifadeleriyle belirtir.

Hüsnü Bey Bahriye mektebinde hastalanmış ve Menşe-i Küttap (Askeri katip) sınıfına geçerek eğitimine bu sınıfta devam etmiştir. “ Hüsnü Bey, öğrenim süresini geçirdiği için ‘Menşe-i Kuttap’ askeri katip sınıfına ayrıldı ve mülazım (Teğmen) rütbesiyle okuldan mezun oldu. ” (Özdeniz, 2000, s. 203) Sanatçı mezuniyetinin sonrasında Bahriye Kurmay Dairesi’ne tayin olmuştur. Bahriye Erkan-ı Harbiye Reisi Faik Paşa ‘nın ve çevresinin yönlendirmesiyle Sanayii Nefise’ye devam etmiştir.“... Onun bu son teşebbüsünde, komşusu şevket Dağ’ın rolü olmuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 81) İbrahim Çallı, Ahmet Ziya ve Ali Cemal Kaymakam Hüsnü Dengiz ’in sınıf arkadaşlarıdır. Boyar bu bilgiyi sanatçının kendi ağzından “ Çallı İbrahim, Ali Cemal, Ahmet Ziya ve Sait bey sınıf arkadaşlarımdı. Resim öğretmenlerim (Valeri) ile (Varniye) münavebe ile derse gelirlerdi.” (Boyar, 1948, s. 140,141) cümleleriyle aktarmaktadır. Sanatçı, Sanayi-i Nefise’nin ilk senesinde alçı modellerden sos ile resim yaptıklarını, ikinci sene büst, üçüncü sene heykellerden, dördüncü sene canlı modellerden kara kalem çalıştıklarını, son sene ise yağlıboya çalıştıklarını bilgisini vermektedir.

“Mahmut Şevket Paşa tarafından hazırlanan eski Osmanlı kıyafetlerine ait eserin resimlerini yapmak üzere görevlendirildi (1902).” (Özdeniz, 2000, s. 203) İslimyeli ise bu görevi “1903 de Tophane eski Osmanlı kıyafetleri koleksiyonunun meydana getirilmesi ne memur edildi.” (İslimyeli, 1965, s. 81) ifadeleriyle aktarır. Görevlendirme senesi Özdeniz’de (2000) 1902, İslimyeli’de (1965) ise 1903 olarak verilmiştir. Bu görev vesilesiyle Hoca Ali Rıza Bey’le tanışan Hüsnü Bey Mahmut Şevket Paşa’ya, Hoca Ali Rıza’nın bu çalışmayı daha başarılı yapacağına yönelik telkinlerde

bulunmuştur. “Sonra bu görev Hoca Ali Rıza’nın nezaretinde devam etti.” (İslimyeli, 1965, s. 81) Sanatçının, Hoca Ali Rıza’yla tanışması sanat hayatında yeni bir dönemin habercisi olmuştur.

1902’de Mahmut Şevket Paşa’nın yönetiminde Eski Silahlar Müzesi Komisyonu kurulmuştur.” (Karatepe, 2001, s. 104) “Yıldız’da Feride köşkünde kurulan Esliha-i Atika (Tarihi Silahlar) komisyonuna üye tayin edildi (1908).” (Özdeniz, 2000, s. 203) “Diğer üyeler Zonaro, Zekai Paşa, Hoca Ali Rıza, Topçu Sami Ahmet Ziya idi. ” (İslimyeli, 1965, s. 81) Sanatçı, Abdülhamit’in isteğiyle Türk Donanması Albümü ’nü oluşturmuştur. Hüsnü Bey, Viyana ve Berlin Müzeleri’nin katalogları örnek alınarak hazırlanan bu katalogda çok değerli kimi silahların resimlenmesinde görev almıştır. Sanatçının bu çalışması II. Abdülhamit tarafından çok beğenilerek takdirname ile ödüllendirilmiştir.

Suluboya çalışmalardan oluşan kıyafet albümü, 35 yıl sonra Ankara Kitapçılar Caddesi’nde albümü gören teyze oğlu Kazım Karabekir tarafından tesadüf edilerek satın alınmıştır. Sanatçı 1909’da Askeri müze kuruluşuna görevlendirilmiştir. Boyar, Hüsnü Deniz Bey bu göreve tayin edilmesini sanatçının ağzından “1324 de Rumeli’den dönen hareket orduları komutanı (Mahmut Şevket Paşa)’yı İstanbul’da derhal ziyaret ettim. Beni (Askeri) müze tesisi için teşkil edilen komisyona tayin etti.” (Boyar, 1948, s. 141) sözleriyle dile getirmektedir. Hüsnü Bey’e 1913 senesinde ise Bahriye Müzesi ressamlığı görevi verilmiştir. Boyar, sanatçının bu görevini ve görevindeki faaliyetlerini yine kendi ağzından şu ifadelerle dile getirmektedir. “1328 de Bahriye müzesine ressam tayin oldum. Bu sırada (Tuhfetülkibar Fiesfarulbuhar) adlı (İbrahim Mütefferikanın) kitabını bazı resimlerle süsleyerek tab ettirmeye muvaffak oldum.” (Boyar, 1948, s. 141) Bahriye Müzesi kütüphanesinde bulunan bu kitaplar Osmanlı Bahriyesinin tarihini anlatmaktadır. “Sanatçı Bahriye Erkan-ı Harbiye Dairesi’ne müracaatla resimler yapıp ekleyerek bu unutulmuş kitabın yeniden basılmasını sağlamıştır.” (Pala aktaran Tekinalp, 2014, s. 211)

Sanatçı 1915’de deniz matbaası ressamlığına tayin edilmiştir. Boyar sanatçının ağzından “Burada pek çok deniz resimleri yaptım. Aynı zamanda Litografya öğrendim.” (Boyar, 1948, s. 141) ifadelerini aktarmaktadır. “ 1915 de Deniz Matbaası ressamlığına verildi. Burada birçok deniz resmi çalışmaları olmuştur. Sivas topol muharebesi, Bursa

ve İzmir vapurlarının Rio de Jeneryo’da batışlarına ait resimler büyük boyda başarılı suluboyalardandır.” (İslimyeli, 1965, s. 81) Sanatçı sulu boya ile bir deniz albümü resmetmiştir. Bu albümde yer alan resimlerin bazıları, devlet resim sergisinde satılmıştır. Toprak, Ada, Deniz Muharebesi isimli büyük boy bir tablosu Güzel Sanatlar Akademisi tarafından satın alınmıştır. Hüsnü Bey, Emekli subaylar sanat derneğinin üyesiiken 1948 yılında vefat etmiştir. Kabri Kasımpaşa’da bulunmaktadır.

2.3.6.8. Beyrutlu Ali Cemal (Ben’im) (1881-1939)

Resim 2.24. Ali Cemal Ben’im, Özdeniz-2000, s. 210- Türk Deniz Subayı Ressamları

“ Beyrut’ta doğdu. Babası Tüccar Emin Bey’di. İlkokula Beyrut’ta başladı. Daha sonra İstanbul’a gelen ailesiyle eğitimine İstanbul’da devam etti. Rüştiye’den (Ortaokul) sonra girdiği Bahriye Mektebi Haddehaneden mülazım (teğmen) rütbesiyle mezun oldu (1901). (Özdeniz, 2000, s. 210) ”Ali Cemal Ben’im (Beyrutlu) (1881 – 1939), 1901’de Bahriye Mektebi’nin Haddehane (Çarkçı) sınıfından mezundur.” (Başaran, 2009, s. 11) (Resim 2.24) “Resme olan istidat ve kabiliyeti dolayısıyla Sanayi-i Nefise’ye girmiş ve (1906) da bu okuldan mezun olmuştur.” (Boyar, 1948, s. 149) “Mektebin ilk ünlü resim öğrencileri arasındadır.” (Başaran, 2009, s. 11) “Kendisi hattat haneden çıkmıştır.” (Boyar, 1948,s. 149) “... Ali Cemal 1941 de İstanbul’da vefat etmiştir. “(İslimyeli, 1965, s. 84) Sanatçının ölümü tarihi Eliri’nin (2010) ve Özdeniz’in (2000) çalışmasında 1939, Boyar (1948) ve İslimyeli’nin (1965) çalışmalarında ise 1941 olarak yer almıştır.

2.3.6.9. Seyfettin Soysalan (Seyfi Soysallar) (1881-1949)

Resim 2.25. Seyfi Soysallar, Boyar, 1948, s.138 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları

Seyfettin Soysalan 1881’de Hattat Ünyeli Abdülkadir Efendi’nin oğlu olarak Anadoluhisarı’nda dünyaya gelmiştir. (Resim 2.25) “ İlk ve orta öğrenimini İstanbul’da yapmış ve Bahriye’ye girmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 84) “... Heybeliada’daki Tüccar Kaptan Mektebi’nden mezun oldu (1899)” (Özdeniz, 2000, s. 209) Sanatçı 1906’da yüzbaşı olmuştur. İslimyeli (1965), sanatçının Bahriye mezuniyeti için 1898 Karatepe (2001) ve Boyar (1948) ise 1897 tarihini vermektedir. Mezuniyeti üzerine 4 yıl hesap memurluğu yapmıştır.

“1902 de Pirevezeye 1903 de Cidde ve Bingazi sahil muhafaza gemisi (Konfida) vapurunda kalmıştır. 1908 de Çanakkale Liman reisliğine ve 1914 e kadar Gelibolu, Şarkköy, Merifte Liman reisliklerinde bulunmuştur.” (Boyar, 1948, s.138) Sanatçının 1914 senesine kadar Çanakkale müstahdem mevki ağır toplarında öğretmenlik yaptığı bilgisi vardır. Seyfettin Soysalan 28 Temmuz 1920’de emekli olup Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’ndan ayrılmıştır. Sanatçı, Ankara Emekli Subaylar Birliği’nin idari heyeti üyeliğinde bulunmuştur. 1949’da Bilecik Gündüzbey’de vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.

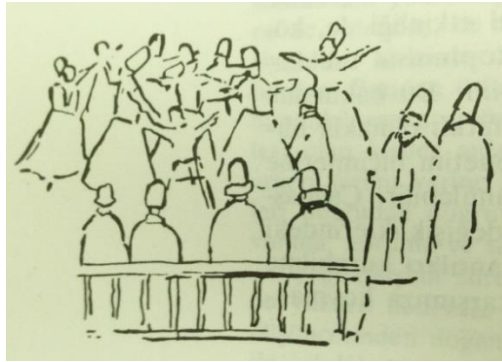
2.4. Asker Ressamların Çağdaş Türk Resim Sanatına Katkıları

1815 Doğumlu Ferik İbrahim Paşa, Çağdaş Türk Resim sanatının oluşumuna öncü katkıları olmuş değerli bir sanatçımızdır. “Mıratı Mühendishane ve Elvanı Nakşiye koleksiyonları, İbrahim Paşa’yı ilk Türk Ressamı olarak tescil etmektedir. (İslimyeli, 1965, s. 31). İbrahim Paşa, Türk resminin çağdaşlaşma yolundaki ilk adımı olarak nitelendirilebilir. 19. yüzyılın ilk yarısında Londra ve Paris’te resim sanatçıları

arasında, yaygın olarak açık hava resimleri ve romantik kimlikte resimler yapılmaktaydı. İbrahim Paşa, bu süreçte Avrupa'da bulunmuş, fakat ilgisi dönem sanatçılarının yaygın olarak ilgilendiği bu nitelikteki resimlere odaklanmamıştır. “Ferik İbrahim Paşa'nın Londra'da aldığı eğitim onun askeri alanda olduğu kadar resim konusunda da ustalaşmasını sağlar.” (Başaran, 2014, s. 32) “... Dönemin klasik anlayışla eğitim veren Paris Güzel Sanatlar Okulunun etkisi altında kalırlar. Bu yüzden de, yurda döndüklerinde, yalama tekniği ile ilgili resimleri üç boyutlu gösteren ve çizgisel desene önem veren bir resim anlayışını getirirler.” (Altınok aktaran Başkan, 1994, s. 13) Gültekin, İbrahim Paşa'yı primitif eğilimli sanatçılar içerisinde anmaktadır. Primitif eğilimli olarak değerlendirdiği sanatçılar için “Bu sanatçıların çalışmalarında, doğaya saygı ve bağlılık, nesneyi üç boyutlu verme çabası ile titiz bir işçilik görülür.” (Gültekin, 1992, s. 11) der. “İbrahim paşa yetiştiği devre göre klasik ekole mensuptur. Ancak gerçek anlamda realizme inandığını kabul ettirecek çalışmaları vardır. Bunlardan en önemlisi Abdülmecit'in portresidir.” (İslimyeli, 1965, s. 31) “Bu ressamın sultan Mecidin çehresindeki çiçek bozuklarını sayarcasına yapışı mükafat yerine kendisine acı bir müceza davet etmiş ve bir aralık Bursa'ya sürgün edilmiş olduğu hocam ressam Sami Yetik'in eserinde yazılıdır.” (Boyar, 1948, s. 23) Yetik “İbrahim Paşa devir itibariyle klasik ekolün en reel terbiyesinin alan bir ressam olduğuna kendi hesabıma inanacağım geliyor.” (Yetik, 2016, s. 15) der. Kaynaklarda Ferik İbrahim Paşa'nın çoğunlukla peyzaj ve natüremort ağırlıklı çalışmış olduğu, bu çalışmaları arasında II. Abdülaziz 'e ait bir portrenin de yer aldığı bilgisi bulunmaktadır. “ Ressam İbrahim Paşa'nın şimdiye kadar bir eserine tesadüf edilmemişse de onun klasik sanat devrinin realist bir ustası olduğuna şüphe yoktur.” (Boyar, 1948, s. 23) Sanatçının resmettiği Abdülmecid portresinde, Padişahın yüzündeki çiçek bozuklarına yer verdiği için Bursa'ya sürgün edildiği iddiaları vardır. Bu durum Klasik ekolde yer verilmesi gereken sanatçının, Realist yönünün daha ağır bastığına yönelik bir kanıt olarak değerlendirilebilir. Sanatçıya ait eserlerin bulunabilmesiyle sanatçının gerçek değerinin ve eserleri yoluyla Çağdaş Türk Resim Sanatına katkılarının, objektif olarak analiz edilmesine imkân doğacaktır.

1817 Doğumlu Hüsnü Yusuf Bey, Çağdaş Türk Resim sanatına öncü nitelikte önemli katkıları gerçekleştirmiş sanatçılarımızdandır. “ Okullara konulan resim dersleriyle batı tekniği, İbrahim Paşa, Hüsnü Yusuf gibi sanatçılarla görülmeye başlar ve bu

sanatçılar öncü olarak “Asker Ressamlar ” kavramının oluşmasını sağlamışlardır.” (Tekinalp, 2014, s. 209). Avrupa dönüşü Hüsnü Yusuf’un resimlerinde, dönemine nazaran anlatım ve çizim rahatlığı göze çarpmaktadır. Hüsnü Yusuf’un desen tarzı klasik tarzdadır. Bu desen tarzı dönemde " fenni resim ", " fenni menazır " isimleriyle tanımlanmıştır. Avrupa’da bulunduğu ortamlarda kendisinden Türk resminin Leonardo’su ya da ‘Müslüman Leonardo olarak bahsedilmiştir. Kayıtlarda Hüsnü Yusuf Bey’e ait Ressam Zekâi Paşanın evinde bulunan, Sultanahmet Cami’sini konu edinen bir tablo hakkında bilgi vardır. Portre alanında ilk çalışmaları olan ressamlarımız arasında adı geçer. Mirat-ı Mühendishane’ye, kendini resmettiği bir portre bıraktığına dair bilgiler bulunmaktadır. (Resim 2.3) İslimyeli “Aynaya bakarak yaptığı portresinin başarılı bir eser olduğu bilinmektedir. Fakat sanatçının Mühendishaneye hediye ettiği bu portresinin nerede olduğu tespit edilememiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 33) der. Tansuğ ise “ Hüsnü Yusuf’un kendi portresi ile diğer bazı çizimleri koleksiyonlarda korunmuştur.” (Tansuğ, 1996, s. 52) sözleriyle portrenin kayıp olmadığı bilgisini paylaşmaktadır. Sanatçının hat sanatına yönelik çalışmaları da olmuştur. Süheyl Ünver’in koleksiyonunda yer alan Hüsnü Yusuf’a ait çizimlerde görülen hareket ve çizgi arasındaki bağlantı sorunları, bununla ilişkilendirilmektedir. (Resim 2.26).

Resim 2.26. Sema Eden Mevleviler, Süheyl Ünver Koleksiyonu, Çizim- Tansuğ, 1996, s. 52- Çağdaş Türk Sanatı

1819 Doğumlu Ferik Tevfik Paşa’nın süsleme (tezyin) sanatına önem verdiği, başarılı çalışmalarda bulunduğu bilinmektedir. Ferik Tevfik Paşa’nın bu nitelikteki çalışmaları dekoratif sanatlarda batıdan etkilendiğini işaret etmektedir. “ Tevfik Paşa’nın daha çok dekoratif alanda kudretli bir sanatçı olduğu bilinmekte ve fakat onun da bu güne intikal etmiş eserlerine pek rastlanmamaktadır.” (İslimyeli, 1965, s. 32) Varlığı günümüze taşınabilmiş olan Bursa Ulu camii Mihrabı Tezyinatı, onun süsleme

alanında günümüzde var olan tek eseridir. Tevfik Paşa Bursa Depreminde hasar görmüş olan Ulucami'nin onarımında vazife üstlenmiştir. Mihrapta yer alan süslemeler, Ferik Tevfik Paşa tarafından yapılmıştır. “Bu tezyinatı incelediğimiz zaman, o güne kadar Türk tezyini sanatlarında kullanılan alışık olduğumuz renklerden çok farklı bir renk anlayışı ile karşılaşırız” (İslimyeli, 1965, s. 32) Bahsi geçen tezyinat, alanda yetkin olmayan kişilerin restorasyon girişimleriyle harap olmuştur.

Sanatçımızın Batı tarzı resim sanatından ne denli etkilendiği bilinmemektedir, Avrupa'ya gönderilen bu ilk sanatçılarımız içerisinde yer alan sanatçımız diğerleri gibi Batı tarzı resim çalışmaları için öncü kimlikteki sanatçılarımız içerisinde yer almaktadır. Yurtdışına giden ilk sanatçılarımız içerisinde yer alan İbrahim ve Tevfik paşa “... yurda döndüklerinde yalama tekniği ile resimleri üç boyutlu gösteren ve çizgisel desene önem veren bir resim anlayışını getirirler.” (Altınok Aktaran Başkan, 1994 s. 13) Bu sanatçılarımız klasik anlayışta eğitim veren Paris Güzel Sanatlar Okulu'nun etkisinde kalmışlardır. “... Sanatçılarımız renkten ziyade desene ve perspektife önem veren bir anlayışta resimler yapmışlardır.” (Dilmaç, 2012, s. 36) Eserlerinde türbelerin mistik havasını, camilerin güneşli mermerlerini ve eski sokakların gölgeli kaldırımlarını betimlediği aktarılmaktadır. Dönem ressamı figür resmine ait örnekler vermeyip daha çok manzara resimleri tercih etmişlerdir. Bu ilk çalışmalar, Türk resminin Avrupa üslup çemberine nasıl bir duyguyla girdiğini daha iyi anlatmaktadır. (Turani Aktaran Başaran, 2014, s. 34)

Tevfik Paşa, güçlü deseniyle bilinmekte ve oldukça başarılı olarak anılmaktadır. Döneminde Fertik Tevfik Paşa'ya ait eserleri gören kişilerin Tevfik Paşa'nın çalışmaları hakkındaki yorumları hayranlık içermektedir. Yetik, Tevfik Paşa için “ Ben bir zaman onun madalyalar üzerine minyatür portrelerini görenlerden şöhretini, işitmiş Ressam Halil Paşa'dan yüksek şöhret sahibi bir ressam olduğunu öğrenmiştim.” (Yetik, 2016, s. 33) demektedir.

Ferik İbrahim Paşa, Ferik Tevfik Paşa, Hüsnü Yusuf Bey, Servili Ahmet Emin Bey gibi ressamlarımız, figürden uzak kalarak portre, peyzaj ve natürlük türünde çalışmalarda bulunmuşlardır. Kaynaklarda Ferik Tevfik Paşa'nın saray hanımlarından birisini model alarak, suluboya bir portre resmettiği bilgisi vardır. Tevfik Paşa'nın Reşat Fuat Bey'de bulunduğu iddia edilen tablosu, dönem resminde figüre olan tutumla

birlikte ele alınacak olursa, ileri nitelikli olarak değerlendirilebilir. Bahsi geçen portre bu niteliğiyle batılı normlarda figür resmi için öncü bir resim olarak ele alınabilir. Ayrıca kaynaklar sanatçı için Osmanlı'da ilk heykel yontan kişi olduğunu, bununla beraber mühendishanelerde bina ve gemi maketlerinin yaptığı bilgisini aktarmaktadır. “Oldukça genç denilebilecek bir yaşta hayata veda etmesi, askeri görevleri ve sanat piyasasının henüz yeterince oluşmaması sanatındaki üretkenliğine mani bir sebep olarak da düşünülebilir.” (Özyiğit, 2011, s. 157) Fertik Tefik Paşa'ya ait resimlere ulaşamadığımız için, hakkında yer alan kısıtlı bilgilerin dışında değerlendirme yapma olanağı yoktur.

1825 Doğumlu Ferik Abdullah Paşa, harita çiziminde ve perspektif usulüyle resim yapmakta başarılı bir sanatçı olarak ifade edilmektedir. “1847’de Mülazım sani (teğmen) olarak Harbiye’den mezun olan bu sanatçımızın suluboya ve karakalemde üstat olduğu bilinmektedir.” (İslimyeli, 1965, s. 34) Boyar, Ferik Abdullah için “Abdullah Efendi Mirgün: Ferik: Mütevefayı müşarülileyh harita tersiminde ve manazır usuli ile resim almak fenlerinde mahir idi.” (Boyar, 1948, s. 27) demektedir. Abdullah Paşa'nın resmettiği haritalar uzun yıllar Mekteb-i Harbiye öğrencilerine model olarak kullanılmıştır.

1826 doğumlu, Hasköylü Ahmet Emin, “Mirat Ahmet Eminin pek meşhur bir ressam olduğunu yazmakla iktifa etmektedir. Sulu boya ve kara kalemde kudretli olduğunu Sami merhum bildirmektedir.” (Boyar, 1948, s. 27) 1847’de mühendishaneden mezun olan sanatçı Viyana’ya resim öğrenimine gönderilmiştir. “Yağlı boya çalışmaları bulunup bulunmadığı hakkında elimizde bir bilgi yoktur. Karakalem ve suluboya çalışmalarının mükemmel olduğunda, bu konuda yazılan bütün eserlerde ittifak edilmektedir.” (İslimyeli, 1965, s. 34) demektedir.

1826 Doğumlu Balatlı Salim resim ve hat sanatında üstün kabiliyetli bir sanatçı olarak anılmaktadır. “Talebelik zamanında resimde gösterdiği kudret ile temayüz eden bu genç hak sanatında da çok ilerleyerek kabiliyetine, maharetine üstadını bile hayrette bırakmıştır.” (Yetik, 2016, s. 16) “Mühendishane nazırı Bekir Paşa, bu müessesenin üstün bir seviyeye çıkarılması alanındaki çabaları sırasında, başarılı öğrencileri taktir ve taltif ederdi.” (İslimyeli, 1965, s. 34) “Balatlı Salim 1849 yılında Nazır Bekir Paşa'nın dikkatini çekmiş ve sanat yaşamı boyunca Nazır Bekir Paşa tarafından desek

görmüştür.” (Karatepe, 2001, s. 77) Kaynaklar, Sanatçının hat sanatında da kendinden bahsettirecek beceride olduğunu ifade etmektedir. Sanatçı Suluboyada ve desende güçlü bir sanatçı olarak bilinmektedir. Rütbesi binbaşı ve (grave) fenninde mahareti vardır. ” (Boyar, 1948, s. 29) “... değerli bir gravürçüdür.” (Çiloğlu, 2002, s. 24) “ Desende ve suluboyada kudretli bir ressam olan bu sanatçımız, Tophane-i Amire ’de toplara Osmanlı Arması hak etmiş ve bu alanda sahada pek çok verimli hizmetlerde bulunmuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 34) “ Resme ait bir eseri henüz ele geçmemiştir.” (Boyar, 1948, s. 29)

1828 Doğumlu Hasköylü Rıza “ Nazır Bekir Paşa’nın (grave) tahsil ettirdiği, resim yapmakta müstedi bir subaydır...” (Boyar, 1948, s. 28) Bilinen bir eseri yoktur.

1829 Doğumlu Hasköylü Emin “...Gravür alanında bir sanatçı idi. Nazır Bekir Paşa tarafından matbaaya verilmiş ve burada çalıştığı sürece kendisinden taltif ve teşvik görmüştür. ” (İslimyeli, 1965, s. 35) “ 1891’de vefat eden Mühendishane matbaası müdürü Hasköylü Emin Efendi’nin Halen Hiçbir eseri elde edilememiştir.” (Boyar, 1948, s. 29)

1832 Doğumlu Eyüplü Şükrü Bey “ (Beybaba Şükrü’nün) deniz müzesinde (Navarin deniz muharebesi) isimli bir tablosu olduğunu Bay ressam Sami Boyar söylemektedir.” (Boyar, 1948, s. 30) “Ressam Sami Boyer’in şahadetine göre o, Navarin Deniz Muharebesi isimli değerli bir tablonun sahibidir.” (İslimyeli, 1965, s. 35) Kaynaklarda, Şükrü Bey’in değerli bir perspektifçi olduğu bilgisi bulunmaktadır.

1832 Doğumlu Balatlı Mahmut’un bilinen eseri, Edirne’den Camii isimli tablosudur. (Resim 2.27) “Onun bundan başka bir eserine rastlanmamıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 35) Tek bir çalışmayla, sanatçının sanat anlayışı ve Türk resim sanatına katkıları hakkında objektif bir yorum yapma olanağı yoktur. İslimyeli, sanatçının sanat anlayışına yönelik değerlendirmesinde “Edirne’den Camii tablosu, realist bir sanatçı olduğunu ortaya koymuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 35) der. “Resim Müzesindeki Edirne’den Cami tablosu onun çizgi ve görüşü kuvvetli realist bir ressam olduğunu gösterir. Ressamın bu eserinden başka bir eser elde edilememiştir.” (Boyar, 1948, s. 31)Yapılan bu yorumlardan yola çıkarak sanatçının realist eğilimde bir sanat anlayışına sahip olduğu düşünülebilir.

Resim 2.27. Balatlı Ressam Mahmut – Edirnedeki Cami, Boyar, 1948, s. 31 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları

1836 Doğumlu Eyüplü Cemal Gültekin, (1992) tarafından primitif eğilimli sanatçılar içerisinde değerlendirilmiştir. Primitif eğilimli sanatçılar için yaptığı değerlendirmede “Batı Kültür ve sanatını benimsemekle birlikte, İslam düşünce ve ahlak sistemine dayalı duyarlık ve zihniyetleri; onları insansız manzara resimlerini, gerçek görünümüleriyle işlemeye yöneltmiş yansırı hayal güçlerini de anlatımlarına katmalarına yol açmıştır.” (Gültekin, 1992, s. 12) der. Erken dönem sanatçıları içerisinde değerlendirilen Eyüplü Cemal ve dönemin diğer temsilcileri “... bir bakıma geleneksel Türk resmiyle (Minyatür) batı anlamındaki çağdaş resim arasındaki ilk aşamayı temsil ederler.” (Başkan, 1994, s. 13) Kaynaklarda Eyüplü Cemal’in oldukça güçlü ve sağlam nitelikte bir desene sahip olduğu belirtilir.

Eyüplü Cemal efendinin yaptığı bilinen "Çinili Köşk" adlı tuval üzerine yağlıboya çalışma bu dönemin tipik özelliklerini yansıtır. Köşkün merkezde ve önden resmedilmesi bir teknik çizim öğretisinin baskınlığından kaynaklanır. Ayrıca, köşkün çiziminde çift kaçıslı perspektiften kaçınılması hatta tam önden gösterilmesine rağmen tek kaçıslı perspektifin bile dikkate alınmamış olması, bilimsel perspektife tam hakim olunamayışın bir sonucu olarak algılanabilir. (Müftüoğlu, 1993, s. 96)

Resimde köşk, manzarayla bütünleşen bir görüntüye sahip olmayıp, kolaj etkisi göstermektedir. Eserde, baskın nitelik kazanmış kademeli derinlik anlayışı mevcuttur. “Minyatürün çizgisel tavrı ve ayrıntıcı yaklaşımıyla örtüşen ve paralellik gösteren bu resimde içerik ya da tema ikinci plana itilmemiş, bununda ötesinde hiç dikkate alınmamıştır.” (Müftüoğlu, 1993, s. 96)

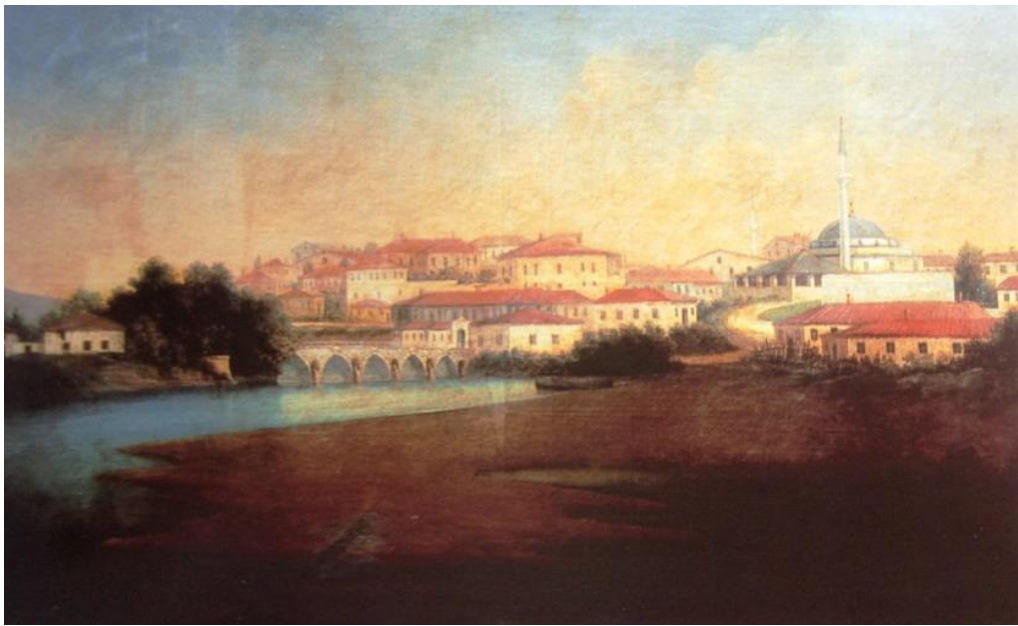
1839 Doğumlu Miriliva Osman Nuri “Gerek bay Esad’ın ve gerekse bay Sami Yetiğin verdikleri malumat ile ...saraydaki yaşadığı uzun senelerle harbiye deki öğretmenliği zamanında kendisini tanıttak eserler vücuda getirmemiş olduğu kanaati husule gelmektedir.” (Boyar, 1948, s. 35) Yetik (2016) Osman Nuri’nin asıl yeteneğinin ortaya koyan çalışmaların bu büyük boydaki tuvaler olmadığını, onun yeteneğinin küçük ve orijinal akvarellerinde okunması gerektiğini ifade etmiştir.

Ressam Nuri Paşa’ya zamanındaki sanatkârlara nispetle yağlıboyada ileri bir mevki kazanmış denilemez. Tablolarında fotografik bir görüş, renklerinde çığ bir kroma tesiri göze çarpar. Acemi bir elin özenilmiş kaligrafisiyle popüler bir ifade tarzı saklayan bu eserler onun işitilen şöhretini ispat şöyle dursun benim nazarımda en tabii kudretini inkar edici yalancı şahitlere benzerler. (Yetik, 2016, s. 35)

Kaynaklarda Osman Nuri Paşa’nın Türk resminde ilk kez kahramanlık konulu eser veren sanatçımız olduğu bilgileri yer almaktadır. Türk resmine ait ilk defa Hamasi konulu eserler üretmiş olan sanatçımızın Preveze ve Ertuğrul isimli tabloları, sanat tarihimizde hamasi nitelikteki ilk tablolar olarak önemli bir yere sahiptir. (Resim 2.28) Sanatçının "Preveze" isimli tablosu kahramanlık konusunun ilk kez işlendiği Türk yağlıboya tablosudur. Onun Preveze ve Ertuğrul tabloları sanatsal kıymetleriyle değilse de bu nitelikleriyle önemli tablolarıdır. Sanatçının Ertuğrul isimli tablosu daha olgunluk dönemine aittir ve daha ustaca resmedilmiştir. Eserlerinde fotografik görünüş göze çarpmaktadır. “Sanatçının “Yenişehir” isimli yağlıboya tablosu İstanbul Resim ve Heykel Müzesi’ndedir.” (Çiloğlu, 2002, s. 58) (Resim 2.29)

Resim 2.28. Miralay Osman Nuri – Ertuğrul Fırkateyni, Tüysüz, 2014, s. 9 – İstanbul'dan Japonya'ya Olan Yolculuk ve Dönüşte Yaşanan Acı Son- Tübitak

Resim 2.29. Miraliva Osman Nuri, Yenişehir- 61x100, Karatepe, 2001, s. 81- Asker Ressamlar Kataloğu

Sanatçının Yıldız Bahçesinden isimli çalışmasına yönelik yorumlar; sanatçının resimde yer alan biçimleri dokularıyla ifade etmeye çalıştığına, fakat ortaya çıkan anın durağan donuk bir görüntüye sahip olduğuna yöneliktir. Figürün olmayışı bu etkiyi doğuran gerekçelerden birisi olabilir. Resimde cilalı bir yüzey etkisi bulunduğu için, boyanın ifadeyi güçlendirici dokusal özelliği kaybolmuştur.

“Onun eserlerinde fotoğrafik bir görüş, renklerinde de çığ bir kroma tesiri görünür. Bunları birer sanat eseri olarak mütalaa etmeye elbet imkan yoktur.” (İslimyeli, 1965, s. 36) (Resim 2.30) Sanatçının yağlıboya tekniği dışındaki çalışmalarından ileri bir tekniğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. “Avrupa’da eğitim almış olmasına rağmen dönemin sanatçılarından üstün eserler vermemiştir.” (Karatepe, 2001, s. 81)

Resim 2.30. Osman Nuri Paşa- Meyvalar- 115X73 cm, Turani ,1977, s. 3 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

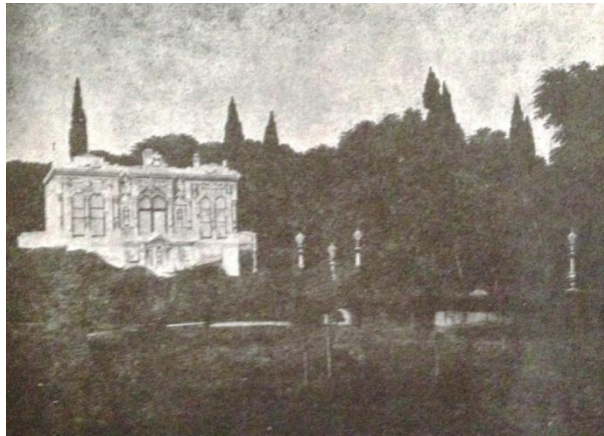
Farklı eğilim üsluplar ortaya koymalarına rağmen kaynak itibariyle asker olmaları nedeniyle Asker Ressamlar olarak adlandırılan kuşaktan Osman Nuri Paşa(1839-1906) ile (Şeker) Ahmet Ali Paşa (1841-1907)’nun üslup birlikteliği ‘Darüşafakalılardan pek farklı değildir. Yalnız bunlardan farklı olarak çizgisel resme ilk geçiş belirtileri görülür. Renk zenginliği ve fırça serbestîsinin de ilk denemelerine girerler. (Başkan, 1991, s. 8)

Karatepe (2000), 1840 Doğumlu Cihangirli Mustafa’nın İstanbul Resim Heykel Müzesinde bulunan ve Ihlamur Kasrını konu edinen bir çalışmasından bahsetmektedir. (Resim 2.31) Boyar’a (1948) ait çalışmada Cihangirli Kaymakam Mustafa’ya ithaf

edilen İhlamur Kasrı isimli eser, Karatepe'nin (2001) çalışmasında yer alan eserden farklıdır. (Resim 2.32) "... sanatçının bundan başka bir eseri henüz ortaya çıkmamıştır." (Karatepe, 2001, s. 79) " Suluboya ve yağlıboya çalışmaları olmuştur. Fakat daha çok karakalemde kudretli bir sanatçısıdır." (İslimyeli, 2001, s. 36)

Resim 2.31. Cihangirli Kaymakam Mustafa- İhlamur Kasrı Yağlıboya- 90x80 cm, Karatepe, 2001, s. 79. Asker Ressamlar Kataloğu

Resim 2.32. Cihangirli Kaymakam Mustafa- İhlamur Kasrı, Boyar, 1948, s. 35 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları

1841 Doğumlu Şeker Ahmet Paşa'nın Paris'te eğitim gördüğü yıllarda, Paris iki ekolün etkisindedir. Bu ekoller Delacroix'nın etkisindeki romantizm ve İngres'in

etkisindeki Neo Klasizimdir. “ Neo Klasizm, Şeker Ahmet Ali Paşa'nın öğrenim yıllarında bir hayli gelişmiş olarak sanat alanında hakimiyet kurduğu bir realitedir.” (İslimyeli, 1965, s. 37) Paris'te bu iki ekol dışında, Empresyonizmin hazırlayıcıları olarak değerlendirilen Courbet ve Corat gibi sanat kudretleri şüphe götürmez iki sanatçının etkileri söz konusudur.

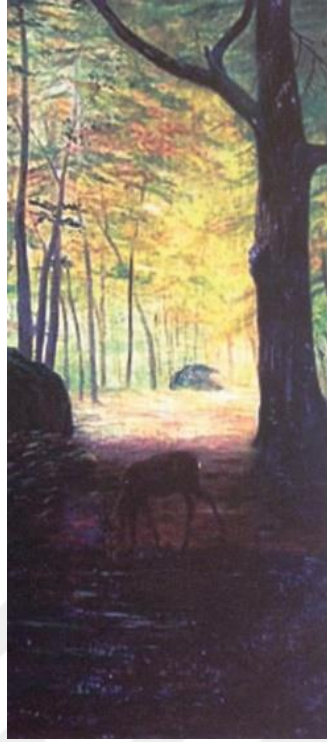
Degas (1834-1883) , Manet (1832-1883), Monet (1840-1926), Pissarra (1830-1903, Sisley (1839-1899) , gibi Empresyonist ressamlar yeni sanat kaygılarını tahakkuk ettirmeğe başlamış ve en verimli çağlarını yaşıyorlardı. Türkiye'de esaslı bir sanat düşüncesine varmadan Paris'e gitmiş bir gencin bu kaynaşmanın içinde ileri hareketlere katılması, onların yolunu seçmesi beklenemezdi. (Tollu,1967, s. 3)

Paris'in bu ortamında Ahmet Paşa, Boulanger ve Gerome atölyelerinde eğitim almış ve sanat anlayışını bu atölyelerin sınırları dışına çıkarabilmeyi başarmıştır.

“1870 de Prusyalıların Paris'i işgali sırasında Mektebi Osmani kapandığı için, bu sanatçımız yurda dönmek zorunda kaldı.” (İslimyeli, 1965, s. 38) 1871'de Paris'ten yurda dönen sanatçı, Çağdaş Türk resim sanatının zemin bulmasına ve gelişmesine yönelik çabalamıştır. “Memleketimizde o tarihte genç sanatçılara ışık tutacak ne bir bilgin, ne de bir sanatçı vardı. Batının yeni sanat hareketlerini değil, eski sanatım, geçmiş devirlerin sanatını inceleyen yazılara rastlanamazdı.” (Tollu, 1967, s. 2) Şeker Ahmet Paşa'nın Boulangerden aldığı eğitim klasik resim alanına yöneliktir. “Peyzaj ve natürcülerin klasik resim geleneğindedir.” (Ögel, 1964, s. 88)“Büyük bir müşahede kudretine sahip olan Şeker Ahmet Paşa, Minyatürcülüğün tam aksi bir sanat tekniği ile çalışırdı. O devrin batı anlayışına uygun olarak valörcü bir ressamdı.” (Tollu, 1967, s. 6) Ahmet Paşa'nın tabloları, sanki minyatürden bu yana atılan adımın genişliğini büsbütün belirtmek istercesine, büyük çapta kompozisyonlardır.” (Ögel, 1964, s. 88) Şeker Ahmet Paşanın resimleri ilk renkli fotoğraflar olarak nitelendirilebilecek primitif ekole ait resimlerle karşılaştırıldığında, onun Türk resmine getirileri daha belirgin olarak anlaşılmaktadır. “Batı resminin teknik zorluğu, 1861'de Paris'e gönderilen askeri okul öğrencilerinden Ahmet Ali (Şeker Ahmet Paşa) (1841-1907), Süleyman Seyyit (Albay) (1842-1913) ile Osman Hamdi'nin (1842-1910) çalışmalarında çözümlenebilmiştir.” (Gültekin, 1992, s. 12) Bu sanatçılarımızın ilgilendiği sanat akımları içerisinde dönemin

çağdaş sanat akımı olan İzlenimcilik, Courbet'in realizmi ve Barbizyon okulunun sanat anlayışı yer almıştır.

Şeker Ahmet Paşa'nın titiz fırça kullanımı ve akademik tarzdaki görüşü, hocaları Gerome ve Boulanger ile benzeşmektedir. Konu seçimi olarak genellikle peyzaj ve natüremortu tercih ettiği fakat; daha çok natüremort çalıştığı görülmektedir. Paris'te kaldığı süre içinde Barbizyon ressamından etkilenmiştir. Şeker Ahmet Paşa'nın eserlerinde sosyal olaylar yer almamış, daha çok doğa gözlemleri dikkat çekmiştir. Peyzaj resimlerinde başarısının dünya çapında kabul görmeye yeterli olduğu ifade edilebilir. Şeker Ahmet Paşa'nın resimlerinde çoban köpekleri, ormanlar, meyveler, karacalar ve çiçekler yer almaktadır. Ahmet Ali Paşa'nın Geyikli Peyzaj ve Orman gibi kimi eserlerinde, Courbet'nin etkilerinden bahsedilebilir. (Resim 2.33) “Gerçekçilik akımının sanatçılarından Courbet'nin hayvan resimlerini anımsatan Karaca'sı Şeker Ahmet Paşa'nın dikkatli bir gözlemci olduğu konusunda kuşkuya yer bırakmaz.” (Başaran Alt Turani, 2014, s. 36) (Resim 2.34) “Şeker Ahmet Paşa'nın Erenköy Peyzajında, ünlü orman tablosunda da izlerine rastlanan gizemli bir mekan derinliğinin perspektif yönden irdelenmesi, resmin özgün atmosferini bütünleyen doku ayrıntılarıyla bir üslup coşkusu halinde karşımıza çıkmaktadır.” (Tansuğ, 1996, s. 57) (Resim 2.35) Ahmet Paşa'nın resimlerinde insanlar ve olaylar yoktur. Sanatçının çizgisinde, toplumsal olayların dışında olduğu ve kendi iç dünyasına odaklandığı görülür. Teknik yeterliliğine rağmen figür kullanımından kaçınması, inaçsal hassasiyetleriyle ilişkilendirilebilir. Şeker Ahmet Paşa'nın resim tarzında naif bir gerçekçilik olduğu söylenebilir. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Şeker Ahmet Paşa için “... onu yapıtlarını değerlendirirken bu zat uzun süre Paris'te kalmasına rağmen bize oradan en ufak müze kokusu getirmemiştir.” (Elmas aktaran Savcı, 2011, s. 15-16) dediği ifade edilir. Şeker Ahmet Paşa'nın kendine ait portresini ise ayrı bir yönüyle ele almak faydalı olabilir. Bu portre Türk resminde figür sorununun yaşandığı bir dönemde figürlü resme önemli bir katkı olarak yorumlanabilir. (Resim 2.36)

Resim 2.33. Şeker Ahmet Paşa (Orman ve Geyik Detay), Akbulut, D 2009, s. 113 Türk Resminin Öncüleri

Resim 2.34. Şeker Ahmet Paşa (Ormanda Karaca), Akbulut, D 2009, s. 112 Türk Resminin Öncüleri

Resim 2.35. Şeker Ahmet Paşa(Erenköyden), Akbulut, D 2009, s. 96 Türk Resminin Öncüleri

Resim 2.36. Şeker Ahmet Paşa(Otoportre), Akbulut, D 2009, s. 95 Türk Resminin Öncüleri

Şeker Ahmet Paşa, Fransa'da kaldığı uzun yıllarda, bir tarafta son klâsiklerin, diğer yanda yeni bir akımın en kudretli insanların yaşadığı havayı teneffüs etmiş olduğu halde bu kuvvetli akımlardan habersiz kalmış gibidir. Fakat o, Akademik bir anlayış içinde dahi; kuvvetli sezîş

kabiliyeti, tabiata olan sonsuz aşkı ve tertemiz ahlâk saflığı sayesinde kişiliğini bulmuş, Türk sanatı tarihinde yüksek yerini almıştır. (Tollu, 1967, s. 4)

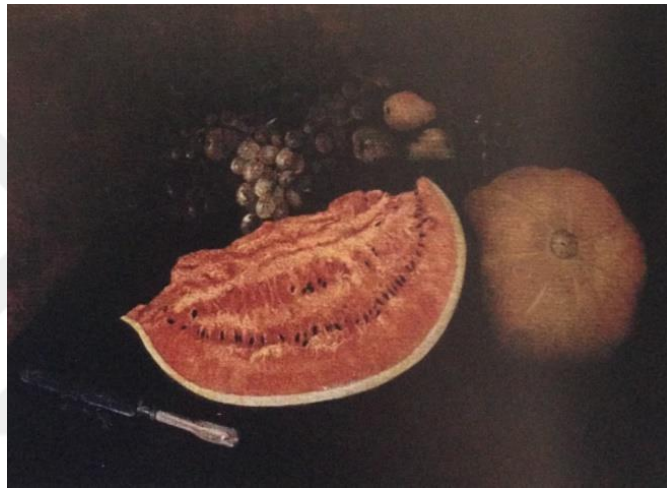
Bu cümle Şeker Ahmet Paşa'nın aldığı Avrupai eğitime rağmen, doğulu kimliğini yitirmeden sanatsal üretimler yapabilmış olmasına yönelik bir atıf olarak yorumlanabilir.

Sultan Abdülaziz, Avrupa gezisi esnasında ziyaret ettiği sergide Şeker Ahmet Paşa'nın resimlerini görmüş ve çok beğenmiştir. Bu nedenle Sultan Abdülaziz resim seçip almakla onu görevlendirmiştir. “Abdülaziz’in 1867 yılındaki Avrupa gezisinde padişah tarafından verilen Dolmabahçe ve Çırağan sarayları için resim alama görevi ile Türkiye’de ilk koleksiyon oluşturma işine ’de o başlamıştır.” (Başkan, 1997, s. 79)

Şeker Ahmet Paşa'nın resim sanatına katkılarını ifade etmek gerekirse, ressam olarak ürettikleriyle Türk resmine genel çalışmalarıyla, Türk sanatına katkıları olmuş bir sanatçı olduğu söylenebilir. Şeker Ahmet Paşa'nın çalışmalarından önce, sarayda ve saray dışında halka kapalı az sayıda resim sergisi açıldığına yönelik bilgiler mevcuttur. “28 Aralık 1845 tarihli bir belge, Oreker adın da bir manzara ressamının sarayda bir sergi düzenlediğini ortaya koyuyor.” (Tansuğ, 1996, s. 91)“Şeker Ahmet Paşa, ilki 1873’te, ikincisi 1875 yılında olmak üzere Türkiye’de ilk karma sergileri açarak ülkemizde bu alanda öncülük yapmıştır.” (Başkan, 1997, s. 79) “Paşanın memlekete olan asıl büyük hizmeti 1873 de sanayi mektebinde açtığı ilk resim sergisi ile bir sene sonra darülfünun binasında açtığı ile garp resim tekniğini Türk milletine tanıtmak olmuştur.” (Boyar, 1948, s. 39)

İstanbul’da ilk karma resim sergisi 1873 yılında Şeker Ahmet Paşa'nın girişimleriyle hazırlanmıştır. Tollu bu serginin önemini şu sözlerle ifade etmiştir. “Hakikaten bu serginin açılışı sanat tarihimizde önemli bir yer almalıdır, Düşünelim bir kere; bundan doksan yıl önce, İstanbul’da, resim sanatı ile hiçbir ilgisi olmayan bir çevrede, batı tekniği ile yapılmış yağlıboya tablolarla bir sergi açılıyor.” (Tollu, 1967, s. 5) “Şeker Ahmet Paşa, daha ayağının tozu ile yurda gelir gelmez, memleketimizde de resim kültürünü halka benimsetmek ve güzel sanatlara karşı bir ilgi uyanmasını sağlamak için bir resim sergisi açma hazırlıklarına girişti.” (Ozanoğlu, 1983, s. 13). “ 27 Nisan 1873’te İstanbul Sanayi Mektebi’nde açmış olduğu sergi Osmanlıda izleyicilere

açık ilk karma sergi olarak bilinmektedir.” (Ayan, 2008, s. 25) Sultanahmet'te açtığı sergi, Türk resminde bir sanatçının kendi adına açtığı ilk resim sergisi olarak bilinir. Bu, Ahmet Paşa'nın tek karma sergi girişimi değildir. Şeker Ahmet Paşa'nın ikinci sergisi günümüzde Basın müzesi binası olarak adlandırılan Darülfünun salonunda açılmıştır. Sergide Şeker Ahmet Paşa'yla birlikte kimi diğer Türk ressamların ve yabancı ressamların resimleri de yer almıştır. Askerî yaşamı içerisinde resim yapmayı ihmal etmemiştir. Şeker Ahmet Paşa'nın başlıca eserleri; Karaca, Orman, Natürmort (Kavun, karpuz, üzüm) (Resim 2.37), Kağıthane sırtında askeri tatbikat, Merkepli Peyzajdır. (Resim 2. 38)

Resim 2.37. Şeker Ahmet Paşa(Natürmort), Akbulut, D 2009, s. 128 Türk Resminin Öncüleri

Resim 2.38. Şeker Ahmet Paşa (Ormanda Koyun Sürüsü), Akbulut, D 2009, s. 123 Türk Resminin Öncüleri

1842 Doğumlu Miralay Süleyman Seyit Türk resim sanatında, ilk ölü-doğa resmini ülkemize sevdirmesiyle tanınan sanatçıların başında gelir. (Turani aktaran Başaran, 2014, s. 34) “Çiçek ve meyve türü ölü doğa (natürmort) resimleri konusunda kendisinden sonrakileri etkilemiş ve Şeker Ahmet Paşa ile birlikte ölü doğa resim geleneğinin öncülüğünü yapmış olduğu da ayrı bir gerçektir” (Ayan, 2008, s. 28). Süleyman Seyit resimleri ağırlıklı olarak natürmortlardan oluşur. Resimleri içerisinde portreler ve peyzajlarda bulunmaktadır. Süleyman Seyit natürmortlarla beraber çiçek tabloları resmetmiştir. Sanatçı, çiçek düzenlemeli çalışmalarında, Fantin Latour’u çağırıştırır.” (Gültekin, 1992, s. 12) Süleyman Seyyid’in meyve ve çiçek konulu resimleri, sanatının ifadesidir. “Fırça şarlatan değildir. Ağır ve Doğru sözlüdür. Görüş fotografik, detaylı bir bakışın görüşü değildir. Eşyanın atmosferle muhat olduğunu temyiz eden nüfuslu bir nazarın ifadesidir.” (Yetik, 216, s. 54) Süleyman Seyyid’in, ışık ve gölgeyi tekniğine uygun olarak kullanarak, doğayı hacmi vurgulayarak resmettiği, resimlerinde ışıklı ve coşkulu lokal renk arayışlarına yöneldiği söylenebilir. Kullandığı renk grupları ahenk barındırmaktadır. “ Rengin saydamlığı yanında tazeliği ve renk armonilerindeki duyarlı tutumuyla, çoğu natürmort olan yapıtlarında başarısını yansıtmaktadır.” (Gültekin, 1992, s. 12) Süleyman Seyyid’i primitiflerden farklı kılan Paris eğitiminin ona kattıklarıdır. Paris resim eğitimi Süleyman Seyyid resimlerine saydam boya kullanımı, güçlü ışık ve yumuşak fırça darbeleri olarak yansımıştır. “ S. Seyyid’in İstanbul resim ve heykel müzesinde bulunan yapıtları, plastik değeri çok üstün olan natürmortlardır.” (Tansuğ, 1996, s. 94) “Son derece sabırlı bir fırçayla çiçek resimleri yapan sanatçı kendine özgü bir renk duygusuna sahipti. Savaş kompozisyonları da yaptığı bilinen sanatçının birçok eseri kaybolmuştur.” (Başaran, 2014, s. 35) “ Süleyman Seyyid Bey’in ilgisi daha çok natürmorta yönelik olmakla birlikte, özgün bir figür araştırmasından uzak olmadığı da bilinmektedir.” (Tansuğ, 1996, s. 57) “Aydınlık, küçük kompozisyonları Şeker Ahmet Paşa’nınkilerle tezat teşkil eder.” (Öger, 1964, s. 89) Paris Dünya Sergisi’nden Leylaklar adlı ünlü natürmortu madalya kazanmıştır.

“Süleyman Seyyit Bey, doğaya sıkı sıkıya bağlı tutumuyla, nesnelerin organik yapısını titizlikle incelemiş, dokuyu ince ince işleyişiyle rengin şeffaf kullanımına özen göstermiştir.” (Gültekin, 1992, s. 12) Sanatçı batı tekniğindeki resim sanatını devrin önde gelenlerine sevdirebilmek maksadıyla, yemek salonlarını süsleyen birçok

natürmort resmetmiştir. Seyit Beyin günümüzde ulaşılabilen eserleri daha çok bu nitelikteki eserleridir. Süleyman Seyit Bey'in resim sanatına ilgi yöneltmek maksadıyla, bir nevi zorunluluk duygusuyla yaptığı bu içerikteki resimleri, onun sanatını ifade etmek için yetersizdir.

“ Süleyman Seyit, Şeker Ahmet Paşa ve Osman Hamdi'ye göre daha duygulu, en azından konu repertuarı daha zengin olan resimler yapmıştır.” (Başkan, 1994, s. 14) Natürmortlarının yanı sıra Üsküdar konulu manzaraları ünlüdür. Süleyman Seyyid Çamlıca, Kısıklı, Bulgurlu, Hekimbaşı, Dudullu, Kayışdağı, Alemdağı, Fenerbahçe gibi mekanlarda resim çalışmaları yapmıştır. Üsküdar'la ilgili resimlerinin çok azı günümüze ulaşmıştır. Manzaralarında verenez yeşili ve zümrüt yeşili egemendir. Sanatçının ulaşılabilen Üsküdar konulu peyzajlarının, onun gerçek sanat değerini ortaya koymaya yönelik önemli işaretler taşıdığı söylenebilir.

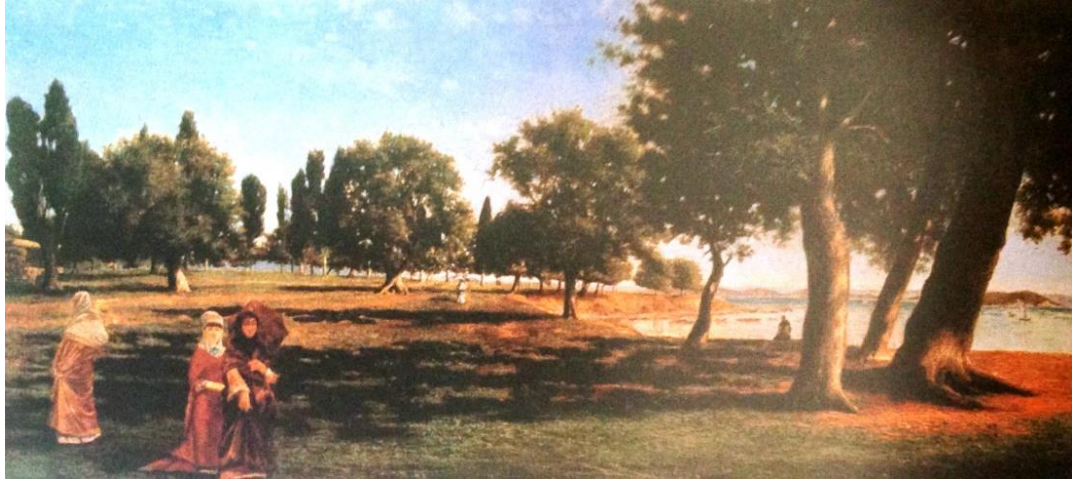
Resimsel üretimleri İslam inancının belirlediği sınırlarla çevrili çıkmamış bir toplumda, figür ve nü içerikli resimler üreten sanatçıların ortaya çıkması elbette kolay olmamıştır. Berk, Süleyman Seyit Bey için “ Celal Esat Arseven ve Nurullah Berk'e göre sadece manzara ve natürmort değil, bireysel portreler ve nüler de yapmıştır.” (Berk aktaran Başkan, 1994, s. 14) demektedir. Bu ifadeler üzerine Türk resminde nü resim yapan ilk sanatçının, Çallı'dan önce Süleyman Seyit Bey olduğu düşünülebilir. Seyyit Bey'in resimleri renk olarak duru, saydam, canlı ve bunlarla birlikte sade niteliktedir. O, resimlerinde detayları renkçi bir bakış açısıyla tuale aktarmıştır. “ Seyyid Bey de Hoca Ali Rıza gibi maddi düşüncelerden daima uzak olmuş ve sanatın manevi zevkleri için yaşamıştır.” (Başaran, 2014, s. 35) “ Natürmort temasına karşı yoğun ilgisiyle bilinen Süleyman Seyyid, peyzaj ve figür alanında da üstün yeteneklerini kanıtlıyor. Süleyman Seyyid, özellikle resim düzeninin içerdiği yön zıtlıklarında ifadesini bulan üslup dinamizmi ile özgün yerini kazanıyor.” (Tansuğ, 1996, s. 366) Kaynaklarda Süleyman Seyit Bey'in kimi resimlerini, hak edişlerini alabilmek maksadıyla ileri gelen bürokratlara hediye ettiği ve bu nedenle mağdur olduğu, yaşyorken eserlerinden herhangi bir maddi kazanç elde etmediği bilgileri yer almaktadır. Sanatçının eserlerinden bazıları Leylaklar, Karpuz ve Kavun, Orman (Resim 2.39), Alem Dağı, Portakal, Lale ve Sümbül, Çoban Ayazması, İhtiyar (Resim 2.40), Fenerbahçe'den (Resim 2.41) isimli eserlerdir.

Resim 2.39. Süleyman Seyyit- Orman –Yağlıboya-78x35.5, Karatepe, 2001, s. 35

Resim 2.40. İhtiyar Adam- 1900- 30x41 cm Yağlıboya, Tansuğ, 1996, s. 367 Çağdaş Türk Sanatı

Resim 2.41. Karatepe, 2001, s. 35, Süleyman Seyyit- Orman -Yağlıboya- 61,5x137.5

1842 Doğumlu Mirliva Hafız Ali'nin “Paris Mektebi Osmaniye’inde ressam (Rolero Brens) den 3 sene ders almış olmasına göre herhalde mahir bir ressam olduğuna şüphe edilemez. İstikbalde zuhur edecek bir eseri bu tahminleri hakikate tadil edilecektir.” (Boyar, 1948, s. 36)

1843 Doğumlu Topçu Kaymakam Akif için Yetik “Tersimatı mimariyede, topografik haritalar tertibinde Avrupa sanatkârlarıyla boy ölçüşecek kadar yükseldiğini orijinallerini gören hocalara itimaden söyleyebilirim.” (Yetik, 2016, s. 22) ifadelerini kullanmıştır. “ Bay Akif’in resimden ziyade mimarlık ve haritacılık mesleğinde vukufu bir zat olduğu ... Sami Yetik ve ber hayat ressam Albay (Sadık Tuna) ve yarbay (Alırza Bayazit) taraflarından da bu cihet teyiz ve ifade edilmektedir.” (Boyar, 1948, s. 37)

1847 Doğumlu Mehmet Emin’in “... şimdiye kadar hiçbir eserine tesadüf edilmediğinden sanat derecesi hakkında bir şey söylenemez ise de esas mesleği olan baytarlıkta istihdam edilmeyerek ressamlıkta kullanılması hususu onun sanat verim ve kabiliyeti lehine bir delil at edilmesi icab eder.” (Boyar, 1948, s. 47) Bu bilgiler üzerine sanatçının alanda oldukça yetenekli ve becerikli olduğu düşünülebilir.

“ 1848 Doğumlu Tophaneli Osman (Hasan) isimli sanatçı Kudretli bir desinatör olarak tanınmaktadır.” (İslimyeli, 1965, S. 45) “ Sanatçının günümüze eseri ulaşmamıştır. ” (Karatepe, 2001, s. 83)

1849 Doğumlu Bahriyeli Ahmet Paşa'nın bilinen eseri de yoktur. Karatepe'nin “ Sanatçının eserleri hakkında henüz bilgi bulunamamıştır.” (Karatepe, 2001, s. 83)

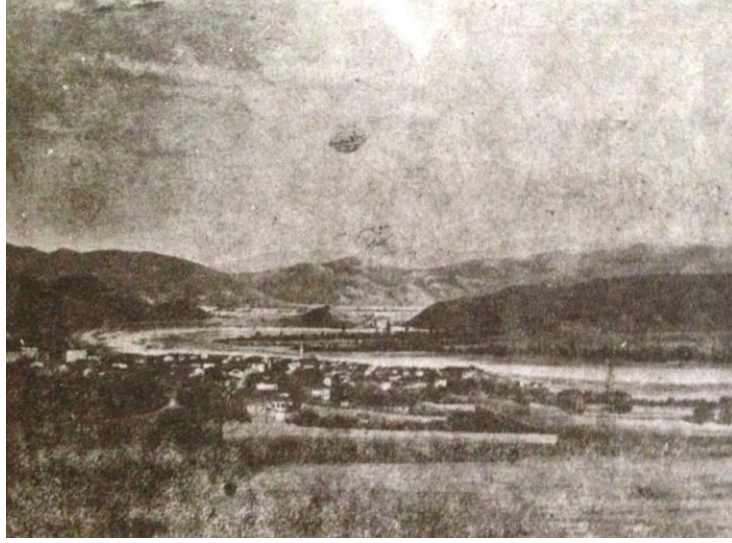
ifadesi bu durumu nitelemektedir. Özdeniz sanatçı için “... Önemli deniz ressamlarımızdandır. Sanatı ile mesleğini aynı başarı ile yürütmüş ve bahriyemizin ilerlemesine her yönden katkıda bulunmuştur.” (Özdeniz, 2000, s. 199) demektedir.

1952 Doğumlu Bahriyeli Mahmut Binbaşı Bahriye mezuniyetinden sonra “Güzel resim yaptığı için Fabrikalar resimhanesine tayin edildi.” (Özdeniz, 2000, s. 199) Sanatçı özellikle deniz konulu resimleriyle tanınmıştır

1854 Doğumlu Bahriyeli İbrahim güzel resim yapması nedeniyle Deniz Fabrikaları Resim hanesinde görevlendirilmiştir. “... Peyzaj türünden yaptığı resimlerle ün yaptı. Yağlı boya tekniği ile pek çok resim yaptığı da bilinmektedir. ” (Özdeniz, 2000, s. 199)

1855 Doğumlu Piyade Miralay Rasih için Yetik “Fıtrî istidadına hocasını hayran bu değerli Türk genci 1875’te çıkanlardandır.” (Yetik, 2016, s. 38) ifadesini kullanmıştır. “Rasihin hocasını hayran bırakan değerli bir Türk genci olduğu hoca Sami Yetiğin (Ressamlarımız) eserinde yazılı ...” (Boyar, 1948, s. 57)’dir.

1856 Doğumlu Kaymakam Ahmet Şekür’ün Hoca Ali Rıza’nın öğrencisi olduğu bilgisi vardır. Kimi kaynaklarda Hoca Ali Rıza Bey’in kendisi için; “...iyidir ilerleyeceğine de kaniim...” (İslimyeli, 1965, s. 48) ifadelerini kullandığından bahsedilmiştir. “ Sami yetiğin Ressamlarımız adlı eserinde; bu sanatçımızın resim müzesinde eserleri bulunduğu bahsedilmektedir.” (İslimyeli, 1965, s. 48) Bu bilgi Boyarın çalışmasında da mevcuttur. Boyar bu konuyla ilgili “ Kudertli bir ressam olduğunu resim müzesinde bulunan eserleri ile isbat etmiştir.” (Boyar, 1948, s. 58) ifadesini kullanmıştır. Tansuğ, Primitifler içerisinde yer verdiği Ahmet Şekür ve diğer primitif sanatçıları, 19. Yüzyıl resim etkinlikleri içerisinde özgün bir grup olarak değerlendirmektedir. Tansuğ “ Bu sanatçılar geleneksel Türk resmiyle bağları kurulsa bile, Batı yöntemlerini kullanan resme bir geçiş evresi oluşturmaz ” (Tansuğ, 1996, s. 85)demektedir. “Foto -yorumcu primitif XIX. Yüzyıl Türk ressamlarının ortak bir üsluba bağlı yaklaşımlarını, fotoğraftan yararlanma açıları değişik olan Hüseyin Zekai Paşa ve Ahmet Şekür gibi sanatçıların zorladıklarını görüyoruz.” (Tansuğ, 1996, s. 89) Ahmet Şekür diğer foto yorumculardan farklı olarak espasında geniş manzara görünümleri içeren Anadolu Fotoğraflarını tercih etmiştir. (Resim 2.42)

Resim 2.42. Kaymakam Şekür- Manzara, Boyar, 1948, s.59 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları

1857 Doğumlu Fahri Kaptan klasik tarzda çalışmış, peyzajları, deniz konulu peyzajları, gemi resimleri ve deniz savaşlarını konu edinen resimleriyle ünlüdür. Resimlerinde titiz çalışmış olmasıyla bilinir. “Fahri Kaptan adıyla bilinen sanatçı , “primitif” adı verilen diğer foto- yorumcu ressamın gibi saray bahçesi, köşkler ve benzerlerini kapsayan manzara resimleri oluşturmuş, bu yapıtlarda kişisel üslup ayrımının belirlenebileceği işaretlerden çok, teknik planda üstün becerisini kanıtlayan uğraşlar için eğirmiştir.” (Tansuğ, 1996, s. 368) Sanatçının Yıldız Bahçesi’ni gösteren yağlı boya tablosu bilinen bir eserdir. “Yıldız Sarayı bahçesinden yapmış olduğu peyzajı belgesel bir eser olup bu gün İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde bulunmaktadır. Yıldız Çini Fabrikası imalatı tabaklarda görülen Fahri imzalı manzaralı resimler onun burada da çalışmış olduğunu gösterir.” (Özdeniz, 2000, s. 200) Sanatçı meslek yaşantısında gümüş Yunan muharebe madalyası, 4. Rütbeden Mecidi nişanı ve Sanayi madalyalarıyla ödüllendirilmiştir. Sanatçının özel koleksiyonlarda, Topkapı Sarayı Müzesi’nde, Resim ve Heykel Müzesi’nde, Deniz Müzesi’nde eserleri bulunmaktadır. (Resim 2.43), (Resim 2.44), (Resim 2.45), (Resim 2.46)

Resim 2.43. Fahri Kaptan-Yıldız Bahçesinden 100x80, Özdeniz, 2000, s. 34 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.44. Fahri Kaptan-Zeytinburnu Deniz Savaşı- 100x8, Özdeniz, 2000, s. 35 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.45. Fahri Kaptan-Yandan Çarklı İzettin Vapuru- 100x80, Özdeniz, 2000, s. 36
Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.46. Fahri Kaptan- Arnavuyköy - 92x62.5, Özdeniz, 2000, s. 38 Türk Deniz
Subayı Ressamları

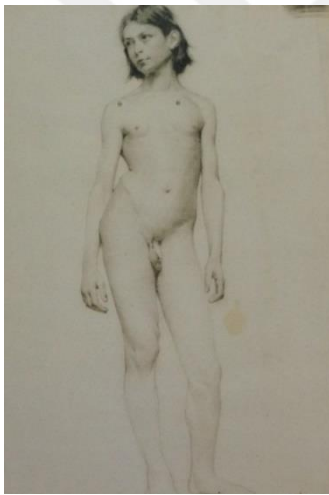
1857 Doğumlu “ Mustafa Vasfi daha okul sıralarında iken meydana getirdiği üstün değerdeki haritaları tarafından takdirle karşılanması üzerine çok geçmeden İstanbul'a çağrılmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 48) “ Önce Harbiye matbaası resim

atölyesinde, sonra da Yıldız çini fabrikasında ressam olarak görev almıştır.” (Karatepe, 2001, s. 86) “ Çok geçmeden mirliwa (Tuğg.) rütbesi ile bu fabrikanın müdürlüğüne getirilen Mustafa Vasfi Paşa, Türk sanatına burada gerçekten büyük hizmetlerde bulunmuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 48) “ Generalliğe kadar yükselen Vasfi Paşa bu fabrikada pek çok nefis çini vazolar yapmış ve üzerlerini nakşetmiştir.” (Boyar, 1948, s. 60) “ Meydana getirdiği pek nefis çini vazoların ikisi, Abdülhamit tarafından İngiltere kralına armağan olarak gönderilmiştir. Bunları krala bizzat takdim eden Mustafa Vasfi Paşa, orada, bu alanın üstün bir sanatçısı olduğunu kabul ettirmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 48) Harp okulunda, Askeri Müzede ve İslam eserleri müzesinde Mustafa Vasfi Paşa'nın çalışmalarından değerli örnekler bulunmaktadır. “ Harp bulunan bir kabartma haritası, haritacılık tekniğine uygun olan mükemmel bir eser olduktan başka, bu bir tablo kadar nefistir. Bu harita uzaydan meydana getirilmiş bir sanat eseri gibidir.” (İslimyeli, 1965, s. 49)

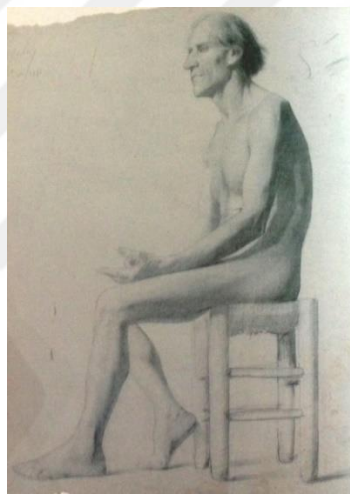
1857 Doğumlu Halil Paşa, Türk Resim Sanatı tarihinde Batı etkisinde çağdaş Türk resmini başlatan bir usta olarak bilinmektedir. Halil Paşa'nın sanatını iki dönem olarak değerlendirmek gerekir. Paris dönemi resimleri klasik ve realist etkidedir. Halil Paşa, Paris yıllarında izlenimcilikle fazla ilgilenmemiştir, yine de o dönemde açık hava resimlerinde geçici izlenimler görmek mümkündür. Hocası Jean-Léon Gérôme, ünlü bir oryantalist ressamdır. Halil Paşa Gérôme atölyesinde çalışmış, buna rağmen Barbizon ressamları ile izlenimcilerin etkisini taşıyan akademik klasisizmden uzak izlenimci tesirler barındıran manzara resimleri üretmiştir. 1889 yılı Paris Uluslararası Sergisi'nde Eldivenli Kadın (Madam X) isimli çalışması sergilenmiştir. “Madam X portresi ile 1889'da Fransız sanatçıları salonunda (Salon des Artistes Francais) bronz madalya kazanmıştır. (Ayan aktaran Kaya ve diğerleri, 2012, s. 44) “Halil Paşa 1905'de Müze-i Hümayyun'da Müdür yardımcılığı ...yapmış” (Başkan, 1994, s. 48), Türk Sanatına bu yönüyle de hizmette bulunmuştur.

Özellikle yurda dönüşte ürettiği eserlerde görülen empresyonist etki kuvvetlidir. Halil Paşa Türk resminde 1914 kuşağıyla başlayan, izlenimci manzara anlayışının ilk habercilerinden birisi olarak değerlendirilebilir. Halil Paşa'nın manzaralarında, akademizme izlenimciliği uygulayarak, ikisini birleştirmek isteği görülmektedir. Halil Paşa Barbizon ekolünün ve izlenimciliğin tesirlerini beraber barındırmakta, bu nedenle manzaraları 19. yüzyıl manzaraları ve 20. yüzyıl manzaraları arasında bir geçiş özelliği

taşımaktadır. Halil Paşa “Çengelköy peyzajları ile özel bir tarz yakalamıştır.” (Başkan, 1997, s. 84) “ İmpresyonistlerin kesin zafer yıllarına rastlayan bu öğrenim süresi, genç sanatçılarımızın bu ekole hayranlığını arttırmış ve onun sanatı üzerine çok derin bir etki yaratmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 46) “ Hocasının akademik anlayışından farklı olarak İzlenimci sanat anlayışını benimseyerek, Hoca Ali Rıza ve onu izleyen Çallı Kuşağı arasında bir köprü olmuştur.” (Vural, 2004, s. 124) “ O, yurda İmpresyonizmi getiren, H. Zekai Paşa’dan sonra ikinci İmpresyonist sanatçımızdır.” (İslimyeli, 1965, s. 46) “Sanat Tarihçileri onu “ Empresyonist (izlenimci) Kuşağın yolunu açan bir değer “saymakta birleşmişlerdir.” (Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 8) “ Halil Paşa’nın anatomik figür etütleri, klasik ressamları kışkandıracak kadar sağlam ve titiz bir gözlemin ürünü olmuştur.” (Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 8) (Resim 2.47), (Resim 2.48), (Resim 2.49)

Resim 2.47. Halil Paşa - Çıplak Etüt- Desen 48x61

Resim 2.48 Çıplak Etüt- Desen 46x62 cm-

Resim 2.49 Figür Etüdü- Desen 40x60 cm, 26, 27: Tansuğ, 1993, s. 69, 70,72

Halil Paşa eski olandan çok, yeni olana bağlı bir çizgi izlemiştir. Manzaraları yenilikçi özellikler taşıyan Halil Paşa 1914 yılından sonraki yeni manzara anlayışının öncü sanatçısıdır. Yurda dönüşünde yaptığı ilk resimlerinde boğaz kıyılarını konu edinmiştir. Boğaziçi kıyılarını resimlerine konu edinen ilk ressamımız Halil Paşa’dır. (Resim 2.50) “ Halil paşa uzun yıllar figür çalışmış olmasına karşılık, asıl kişiliğini üslup beraberliği gösterdiği Hoca Ali Rıza gibi Boğaziçi kıyılarında bulmuş, kıyıları, deniz kendine özgü bir duygu ile resmetmiştir.” (Başkan, 1991, s. 13) (Resim 2.51) Halil Paşa’nın konu tercihleri içerisinde romantik İstanbul kesitleriyle beraber, batı

tarzı mobilyalarıyla döşenmiş iç mekân resimleri de yer almaktadır. Yalıların ve kayıkların suda yarattığı yansımalar empresyonist özelliktedir. (Resim 2.52) Çağdaş Türk Resminde ışık üzerinde çalışan ilk sanatçı Halil Paşa'dır.

Resim 2.50. Halil Paşa -Peyzaj-Kalamış78x 48cm, Tansuğ, 1993, s. 132 Halil Paşa

Resim 2.51. Halil Paşa -Plaj- 77x58 cm, Tansuğ, 1993, s. 190

Resim 2.52. Halil Paşa- Kotralar- 45x27 cm, Turani, 1977, s. 5 - Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

Halil Paşa'nın manzaraları, zengin renk skalası ve rahat fırça vuruşlarıyla, özgündür. Işığın izlenimcilerin resimlerine özgü görünümünü aktarabilmek için kullandığı turuncu tonlar dikkat çekmektedir. (Resim 2.53) “ Halil Paşa'nın Uzanan Kadın adlı yapıtı İstanbul'daki yüksek tabakanın yaşantısını anlatması bakımından önemlidir. Resimleri bütünüyle izlenimci bir tekniği yansıtmasa bile bu yolu açanlar arasında yer alır.” (Ayan aktaran Kaya ve diğerleri, 2012, s. 44)

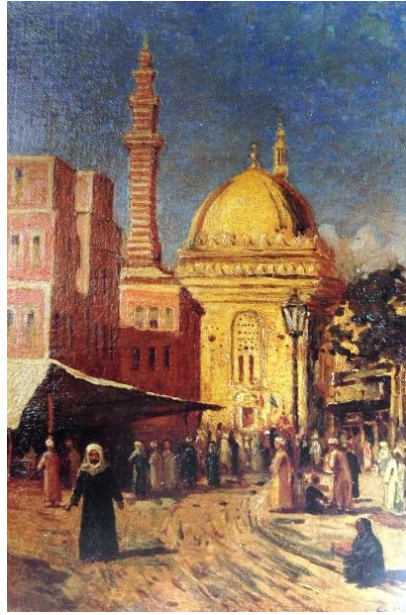
Resim 2.53. Halil Paşa- Peyzaj- 116,3 X 81,5, Turani , 1977, s. 6 - Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

Halil Paşa, hayatının son yıllarında Mısır'da bulunmuş ve Mısır konulu resimler yapmıştır. Halil Paşa, Mısır saraylarına resmi soka sanatçı olarak bilinir. Halil Paşa portreleri, İstanbul ve Kahire peyzajları ile tanınır. (Resim 2.54), (Resim 2.55), (Resim,

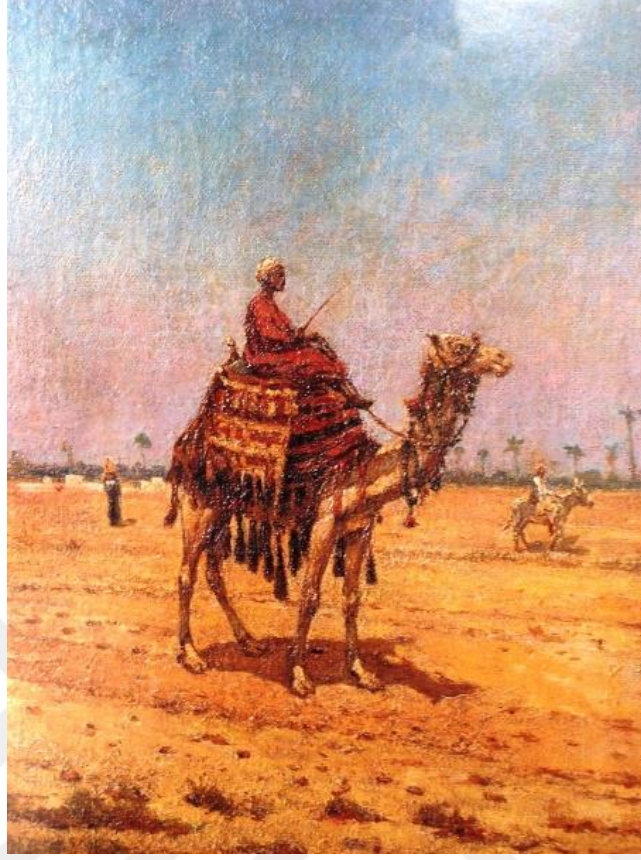
56), (Resim 2.57), (Resim 2.58), (Resim 2.59) “ İstanbul ve Mısır’dan yaptığı görüntülerinde, güneşin sıcaklığı, havanın saydamlığı ve renk tazeliğini Empresyonist teknikle ortaya koymuştur. (Gültekin, 1992, s. 13) “ 1936 yılında Viyana’da düzenlenen uluslararası resim sergisinde, Bakırlı natürmort ile altın madalya kazanmıştır.” (Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 8) “Avrupa’da aldığı birkaç ödülle, Avrupalı bir ressam düzeyine ulaşmıştır.” (Gültekin, 1992, s. 13)

Resim 2.54. Halil Paşa –Halil Paşa’nın Küçük Oğlu–22x34 cm, Tansuğ, 1993, s. 102
Halil Paşa

Resim 2.55. Halil Paşa –Mısırdan – 54x36cm 1931, Tansuğ, 1993, s. 225 Halil Paşa

Resim 2.56. Halil Paşa –Mısırda Deveci – 45x 60 cm, Tansuğ, 1993, s. 227 Halil Paşa

Resim 2.57. Halil Paşa Kırda Çocuk ve Köpek 1903 41x56 Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 9

Resim 2.58. Halil Paşa –Natürmort– 109x113cm 1909, Tansuğ, 1993, s. 233 Halil Paşa

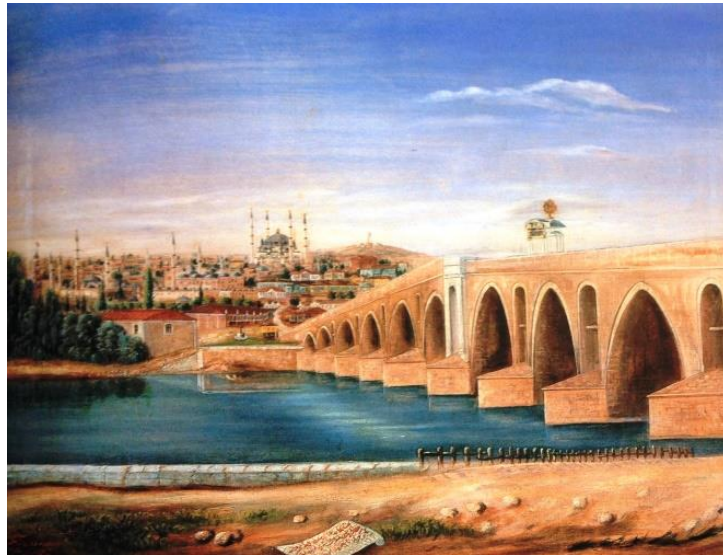

Resim 2.59. Halil Paşa Şakayıklar, 1906, 85x65 Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 11

Halil Paşa'nın edebi metinler için yaptığı resimler, kıymetli bir ressamımızın edebiyatla buluşmasını ifade etmesi nedeniyle anlamlıdır. "Araba Sevdası, Rezaizade

Mahmut Ekrem ile dönemin önemli ressamlarından biri olan Halil Paşa'yı buluşturması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Öncelikle Servet-i Fünûn'da resimli olarak yayımlanan eser daha sonra kitaplaştırılmıştır.” (Tekinalp, 2011, s. 186) Halil Paşa'nın eskidense yeniye bağlı kişiliği, yenilikçi yönü, güçlü bir aydın olmasını sağlamıştır. “19. yüzyıl sonundaki eserleri incelendiğinde nü çalışmalarından kadın resimlerine kadar çok sayıda eseri dikkati çeker.” (Tekinalp, 2011, s. 194) “ Sanatçı,1873 yılında ilk sergi hariç, Şeker Ahmet Paşa'nın bu tarihten sonra düzenlediği, 1 Temmuz 1875 tarihli sergide dahil bütün sergilere katılmıştır.” (Başkan, 1997, s. 84) “ Yurda döndüğü tarihten itibaren (1888) itibaren sergilediği sayısız tablolarıyla sanat kudretini ortaya koymuş bu ünlü sanatçımız, batı sanat tarihinde de yer almış bir üstattır.” (İslimyeli, 1965, s. 46)

1859 Doğumlu Hafız İbrahim Şirans'ın Klasik ekolüne bağlıdır. Orantılı deseni ve temiz aydınlık renk kullanımıyla önemli bir sanatçımızdır. “ Hiçbir eseri elimize geçmemiş isede bay Hafız İbrahim'in çizgi ve renk menazarına son derece vukufla ve klasik okula mensup bulunduğunu bay Sami Yetik (Ressamlarımızda) zikretmektedir.” (Boyar, 1948, s. 61) “ Edirne'den yağlıboya eseri İstanbul Resim ve Heykel müzesindedir.” (Çiloğlu, 2002, s. 41) (Resim 2.60)

Resim 2.60. Hafız İbrahim-Edirne'den-47x62 cm, Karatepe, 2001, s. 87- Asker Ressamlar Kataloğu

1859 Doğumlu Piyade Binbaşı Cemal'in resimdeki yetkinliğiyle ilgili Boyar "Bay Celal'in kara kalem ve pulumle yaptığı peyzajlarının fevkalade sanatkârane ve mahirane olduğunu ...üstat ressam Albay Sadık Göktuna'dan dinledim." (Boyar, 1948, s. 63) ifadelerini aktarmıştır. Kaynaklarda Piyade Binbaşı Cemal'in sanatında ustalaşmasında, Süleyman Seyit Beyin önemli katkılarda bulunduğu bilgisi yer almaktadır. Boyar sanatçının bilinen bir eserine ulaşamadığını " Gayretli ve fazilet sahibi bir sanatkar olan ressam Celalin henüz bir eseri elimize geçmedi. " (Boyar, 1948, s. 63) cümlesiyle ifade eder.

1860 Doğumlu Şehit Ressam Hasan Rıza Edirne'de "... Tarihi resimler kompoze etmek ve portreler yapmakla meşgul oluyordu." (İslimyeli, 1965, s. 53) " En değerli portrelerini, tarihi konulu tablolarını, ünlü Türk kahramanlarını, tarihi Türk kıyafetlerini ve tarihi olayları eşsiz güzellikte tasvir eden tablolarını bu temiz ve sakin muhitte yine bu dönemde yapı. Bilhassa tarihi olayları canlandıran bir koleksiyon tamamlamak arzusundaydı. " (Özdeniz, 2000, s. 200)

" Hasan Rıza Bey yaşadığı zaman çok yoğun bir yerleşime sahip ve yeni evlerle süslü, tarihî havasını severek bir an ayrılmadığı Edirne'nin Karaağaç semtindeki evinde oturur; atölyesi de oradadır ve orada çalışırdı." (Ünver. 2015, s. 21) Balkan Harbi başlayınca, işgal olasılığına rağmen Edirne'de kalmış ve koleksiyon haline getirmek istediği büyük boy tarihi tablolarına devam etmiştir. Bombardıman zamanlarında bile Karaağaç'taki atölyesinde resim çalışmaya devam etmiştir. " Balkan Harbinin son günlerinde Bulgar topları tahrip danelerini Karaağaç cihetlerine savurarak ölüm ve ateş saçarken Hasan Rıza sanki hiçbir şey işitmiyor ve görmüyor gibi kendi aleminde çalışmasına devam ediyordu." (Boyar, 1948, s. 66) Sami Yetik ve Mehmet Ali Laga, Hasan Rıza'yı atölyesinde ziyaret etmişlerdir. Sami Yetik, şehadetle kaybettiğimiz Hasan Rıza için yaşadığı üzüntüyü şu ifadeleriyle dile getirmiştir. " Dimağımın tasavvur hücrelerinde gençlik hayatımın sanat aşkını kendi ifadesiyle tespit eden, bu ressam için ruhumda daima sızlayan bir acı mevcuttur." (Yetik, 2016, s. 44)

Hasan Rıza'nın işgalciler tarafından sonradan ele geçen bazı resimleri ise Viyana'ya gönderilmiştir. Hasan Rıza'ya ait tarihi tablolardan, Fatih'in donamayı Haliç'e indirmesini konu edinen büyük boy resim, Deniz Müzesi'nde bulunmaktadır. Ankara Ordu Evi'ndeki, Eğri Zaferi ve İkinci Viyana Muhasarası, sanatçıya ait olduğu

bilinen başarılı çalışmalarındır. (Resim 2.61), (Resim 2.62) Hasan Rıza Bey, güçlü anatomi bilgisiyle başarılı figür ve kompozisyonlar resmetmiş bir sanatçıdır. Portre çalışmaları da bulunan Hasan Rıza Bey, renk anlayışıyla dikkat çekmiş bir sanatçımızdır. “ Osmanlı ressamı Cemiyeti Mecmuasında bir çok tablo ve etütleri yayınlanmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 53) “ Hasan Rıza, en güçlü Türk kompozitörlerimizdendir. Eserleri tarihi belgelere ve olaylara dayanmakta olup çoğu bizim zafer hikâyelerimizi canlandırmaktadır.” (Ünver, 2015, s. 18)

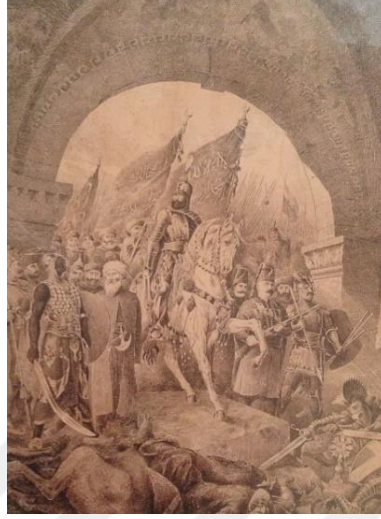
Resim 2.61. Hasan Rıza- Eğri Zaferi, Ünver, S 2015, S. 55

Resim 2.62. Hasan Rıza-Viyana Kuşatması- 312x188 cm, Özdeniz, 2000, s. 40 Türk Deniz Subayı Ressamları

“Ressam Hasan Rıza'nın Bulgarların yağmasından kurtarmak istediği uzun senelerin mahsülü olan eserlerin halen kimlerin elinde bulunmakta olduğu bilinmemekte ise de bu esrelerden bazılarının Edirne'deki sanat dostları tarafından İstanbul'a getirildiği ele geçen kopyalardan anlaşılmaktadır.” (Boyar, 1948, s. 67) “ Eserleri: 1- Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'a girişi: Bahriye Müzesinde, (Resim 2.63), 2- Fatih Sultan Mehmet'in Halice İnişi: Bahriye Müzesinde, 3- Birinci Osman'ın Portresi: Bahriye Müzesinde, (Resim, 64) 4- Barbaros: Bahriye Müzesinde, 5- Kedili Çocuk .”

(Boyar, 1948, s. 67) Sanatçının tarihi kompozisyonları dışında resmettiği çeşitli kompozisyonlarda bulunmaktadır. Havuz Başında nakış işleyen kızlar (Resim 2.65) ve kuzular (Resim 2.66) isimli eserler bunlardan ikisidir

Resim 2.63. Hasan Rıza-1898-İstanbul'un Kuşatılmasında Fatih Sultan Mehmet'in Topkapı'dan İstanbul'a Girişi-75x 52 cm Tarama, Özdeniz, 2000, s. 45 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.64. Hasan Rıza - 1. Sultan Osman, Ünver, S 2015, S. 41

Resim 2.65. Hasan Rıza-Havuz Başında Nakış İşleyen Kızlar, Ünver, S 2015, S. 59

Resim 2.66. Hasan Rıza-Kuzular, Ünver, S 2015, S. 60

1860 Doğumlu Hüseyin Zekai Paşa'nın çalışmalarını iki dönem olarak ele almak gerekir. İlk dönem resimleri, fotoğrafik bir gerçekçiliğe sahiptir. Bu döneme ait çalışmaları duru renkleri, ince boya katmanlarıyla 19. yüzyıl manzara anlayışına uygundur. Bu döneme ait peyzaj ve natürmortları klasik ve temiz bir niteliktedir. "Batılı tarzda manzaralar yapan Hüseyin Zekai Paşa Yıldız Sarayı bahçesinden bir köşkü gösteren tablosu ile Primitiflere yaklaşırken, Erenköy'den gibi yapıtlarıyla açık havanın renk ve berraklığını başarıyla verir." (Öndin, 2011, s. 5-6) Kimi primitifler, tablolarında kullandıkları fotoğraflarda özgün düzenlemeler yaptıktan sonra tuvale aktarmışlardır. "Özellikle bu tutum asker ressamlar kuşağı içinde yer alan Hüseyin Zekai Paşa'nın resimlerinde en belirgin şekilde kendini gösterir." (Başkan, 1991, s. 1) Fotoğraftan tuale aktardığı biçimleri kendi renkçiliğiyle kuşatarak, doğadan çalışılmış izlenimi veren

yaratıcı bir düzey elde etmiştir. Hüseyin Zekai Paşa fotoğraflardan resmettiği tablolarında, primitiflerden farklı olarak fotoğraflarda ayıklamalara gidip manzara olarak adlandırılabilir özgün çalışmalar elde etmiştir. (Resim 2.67)

Resim 2.67. Hüseyin Zekai Paşa- Yıldız Sarayı Bahçesinden- 60x81 cm, Karatepe, 2001, s. 34- Asker Ressamlar Kataloğu

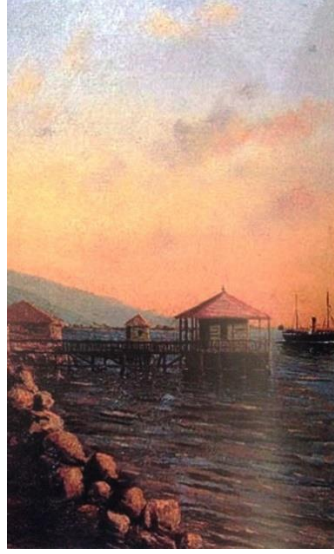
Hüseyin Zekai Paşa'nın İkinci dönemi Galatasaray sergilerine katılmasıyla başlar. 1910'dan sonrasına tarihlendirilebilecek bu dönemde Osmanlı Ressamlar Cemiyetiyle irtibatı başlamıştır. Hüseyin Zekâi Paşa büyük olasılıkla Avrupa'da resim öğrenimi görmemiştir, buna rağmen Avrupa eğitimi almış sanatçılarımızın çalışmalarını inceleyerek batılı anlayışta resimler üretebilecek kadar kendini geliştirmiş bir sanatçıdır. "Garp sanatçılarının primitifleri, Rönesans üstatları ve devrin bütün sanat hareketleri, Zeka-i Paşa'nın yabancıları değildir." (İslimyeli, 1965, s. 52) Hüseyin Zekai Paşa Paris Sanat hareketlerini yakından takip etmiş bir sanatçımız olarak bilinir. Paris sanat hayatına yönelik bu takip sonrası, empresyonist etkiler barındıran çalışmalara yönelmiştir. Paletinden koyu tondaki renkleri ve siyahı çıkarmıştır. Bu süreçte realist üslubu kalın boya tabakalarını kullandığı izlenimci bir anlayışa çevrilmiştir. "Bu eserlerde sağlam bir inşa ile mevzunun derinlik ve formunu gösteren tatlı bir ışığın her tarafta büyük bir ustalıkla dolaştığı görülür. Manzara tabloları empresyonist bir sezgi ile açık havanın ferahlığına ve tabiatın her anda gösterdiği renk ahenklerine bağlamaktadır." (Boyar, 1948, s. 74)

İslimyeli Hüseyin Zekai Paşa için "... Türk sanatında, Hüseyin Zekai Paşa ilk İmpresyonist ressamımızdır. Onun Çamlıca adlı eseri, bunu ispatlayan en kuvvetli delildir." (İslimyeli, 1965, s. 50) der. Başkan ise bu değerlendirmeye katılmadığını; "Birçok resim sanatı tarihi kitabında Hüseyin Zekai Paşa'dan , " Türk resminin ilk empresyonistlerinden biri" olarak söz edilir. Oysa bu yanlış değerlendirmenin tersine Hüseyin Zekai Paşa, renk ve tonlama ile ilginç buluşları yanında fotoğraftan çalıştığı resimlerinde, esas sanatçı kişiliği ve üslubunu yani Akademik – Gerçekçi tavrını ortaya koymuştur." (Başkan, 1997, s. 85) ifadeleriyle belirtir. Sanatçımızın empresyonist olarak adlandırılan çalışmaları o günün sanat ortamında, Sanay-i Nefise ve akademi çevrelerinde pek kabul görmemiştir. Sağlam bir deseni olan sanatçımız, kompozisyonu için süje belirlerken çok seçici, çok hassas davranmıştır. " Hüseyin Zekai Paşa... konu olarak sık sık mimari eserleri seçmekle ilk yağlıboya resim ekolünün yeni bir cephesini ortaya koymaktadır. Aydınlık tablolarında tatlı bir ışık ölçülü bir tarzda yayılarak ve yumuşak gölgelerle tezat yaratarak mimari eserlere duygulu bir canlılık getirmekte, özelliklerini meydana çıkarmaktadır." (Ögel, 1964, s. 92) (Resim 2.68)

Resim 2.68. Hüseyin Zekai Paşa- III. Ahmet Çeşmesi – 136,5 X 100- Turani, 1977, s. 8
Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

Sanatçının çalışmaları İstanbul, İzmir ve Ankara Devlet Resim ve Heykel müzeleriyle Dolmabahçe ve Topkapı Saraylarında yer almaktadır.“ Bu ressam Şeker Ahmet Paşa kaymakam Süleyman Seyid, Hoca Ali Rıza ile beraber Türk resminin kuvvetli kurucularındandır.” (Boyar, 19487, s. 74, 75) “ Başlıca resimleri: Develer, Ayasofya camii Hünkâr Mahfili, İçerenköy, Ayasofya Şadırvanı, Papağan.” (Tansuğ, 1996, s. 367) Ayasofya Camisi, Deniz Hamamı (Resim 2.69), Hünkâr Mahfili, Erenköyden (Resim 2.70) isimli eserleri gerçekçi ve izlenimci niteliktedir.

Resim 2.69. Hüseyin Zekai Paşa (Deniz Hamamı Detay), Akbulut, D 2009, s. 134 Türk Resminin Öncüleri

Resim 2.70. Hüseyin Zekai Paşa- Erenköy'den-60x81 cm, Karatepe, 2001, s. 33- Asker Ressamlar Kataloğu

1863 Doğumlu İsmail Hakkı Bey, Hoca Ali Rıza'nın kayınbiraderidir. Deniz resimleriyle anılan bir sanatçımızdır. Yetik onun için “ İsmail Hakkı 'nın resmi ve hususi hayatı tetkik edilirse bir deniz ressamının geçmesi icap eden bütün yollardan geçmiş olduğu görülür.” (Yetik, 2016, s. 103) yorumunda bulunmuştur. “ 1908 senesi Almanya'dan İstanbul'a gelen Bay İsmail Hakkı kendini tanıttırarak eserler yaparak Türk resim sanatının inkişafına mühim surette müessir olmuştur.” (Boyar, 1948, s. 86) Araştırmalarda sanatçının akvarel ve guaj resimlerinin kendini peyzaj ressamı olarak tanımlayan birçok ressama nazaran figür yönüyle oldukça kuvvetli olduğu ifade edilmektedir. “Yağlıboya portrelerinde ebošta gösterdiği serbestliği portrenin son fırçalarında biraz yorgun ve oldukça durgundur. Mamafih o bir portreist olarak tanınmamıştır.” (Yetik, 2016, s. 106)

İsmail Hakkı Bey'in deniz resimleri için çok detaycı olduğuna yönelik yorumlar vardır. “İsmail Hakkı Bey'in tablolarında detaya indiği doğrudur. Bundan kendisi de daima şikayet etmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 55) (Resim 2.71), (Resim 2.72), (Resim 2.73)

Resim 2.71. Bahriyeli İsmail Hakkı –Deniz Peyzajı– 76 X 61 cm, Turani, 1977, s. 9 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

Resim 2.72. İsmail Hakkı Bey -1907-Mecidiye III. Hafif Kruvazörü Seyir Halinde– Suluboya 60x 37 cm, Özdeniz, 2000, s. 49 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.73. İsmail Hakkı Bey -1915-Yavuz I . Muharebe Kruvazörü ile Hamidiye III. Hafif Kruvazörü Karadeniz de Seyir Halinde– Suluboya 66x 44 cm, Özdeniz, 2000, s. 50 Türk Deniz Subayı Ressamları

İsmail Hakkı bir deniz ressamında bulunması icap eden meziyetlerle dolu bir görgü ve bilgiye sahip olduğu halde kadir şinas bir muhit içinde bulunmaması teşvik ve iltifat görmemesi ve resmi vazifesinde meydana gelen engeller dolayısıyla çok resim bırakmamış ise de yegane figür;

Peyzaj olmak üzere tetkike değer kıymetli akvarel; ve yağlıboya eserleri vardır. (İslimyeli, 1965, s. 55) (Resim 2.74), (Resim 2.75)

Resim 2.74. İsmail Hakkı Bey -1904-Sassnita Hafen'dan Manzara– Suluboya 65x 40 cm, Özdeniz, 2000, s. 51 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.75. İsmail Hakkı Bey – 1904 - Portre– Yağlıboya- 65x 95cm, Özdeniz, 2000, s. 62 Türk Deniz Subayı Ressamları

İsmail Hakkı Bey'in Galatasaray Resim Sergisi'nde sergilenmiş olan guaj resimlerinin ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında, İlustre Caytung isimli mecmuada yayımlanan desenlerinin, sanatındaki yetkinliğini göstermek için yeterli olduğu görüşleri mevcuttur.

İsmail Hakkı Bey'in bilinen eserleri içerisinde Yavuz Zırhlısı, Sahil Nöbetçisi, Portre, Çengel Köy Sırtları, Baltık Denizi'nde Fırtına isimli eserleri yer almaktadır. “ İsmail Hakkı tam yolunu bulmuş bir istidattı ve yerinde konulacak meziyetlerle dolgun bir zeka akümülatörüydü.” (Yetik, 2016, s. 105) “Almanya’da yaptığı resimler özel koleksiyonda olup, bilhassa Berlin’de bir çok koleksiyonda eseri bulunmaktadır.” (Özdeniz, 2000, s. 201)

1864 Doğumlu “ Hoca Ali Rıza batıya yönelen Türk resminin İlk fakat Özgün ressamlarından birisidir.” (Başkan, 1991, s. 13) Hoca Ali Rıza resim sanatında komplike bir sanatçıdır. Onun çağdaş Türk sanatı için bir ekol olduğunu söylenebilir. Hoca Ali Rıza Üsküdar’da yaşamıştır, resimlerinde konu olarak sıklıkla Üsküdar Bebek, Arnavutköy, Burgazada, gibi semtlerin güneşli kıyıları ve kıyı kahvelerini Karacaahmeti konu edinmiştir. “Evlerle çevrelenmiş sokak resimleri ve manzaralarda büyük başarı göstermiş sanatçılardandır.” (Tansuğ aktaran Savcı, 2011, s. 17). Sanatçı Konu olarak; çam ve servi ağaçları barındıran manzaraları, eski İstanbul mahallelerini, mezarlıkları, deniz kenarında yer alan kayalıkları, tahta evleri, iç mekân görüntülerini severek işlemiştir. (Resim 2.76), (Resim 2.77), (Resim 2.78), (Resim 2.79) “ Ressam Ali Rıza, bugün Anadolu, Boğaziçi, Üsküdar ve İstanbul’un kaybolan eski semtleri hakkında eser yazacakların malzemesini hazırlamıştır.” (Erhan, 1986, s. 19) Kırlarda ve sahillerde resim yapmayı tercih etmesi, empresyonistleri andırır. Sanatçı çağdaş Türk Resminin Empresyonist döneminde yetişmiş, fakat 19. Yüzyıl Fransız resim sanatçılarının renk tekniğini koruyarak çalışmıştır. Resimleri daima renk canlılığına sahiptir ama bu başarı empresyonist değişken ışık-renk ilişkisine bağlı değildir.

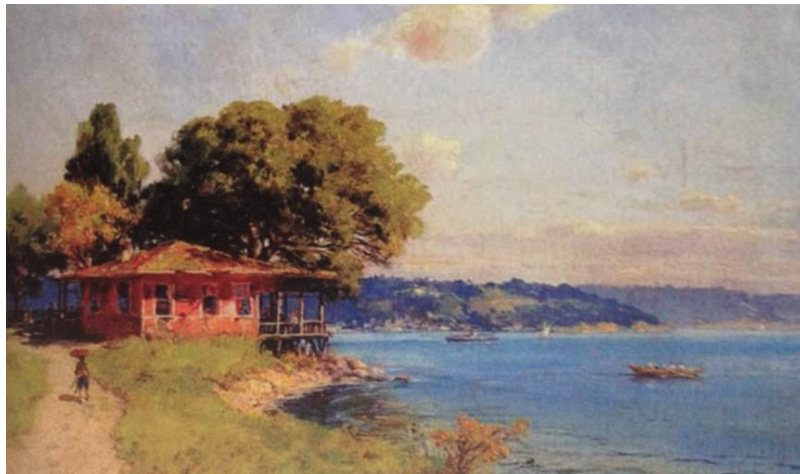
Resim 2.76. Hoca Ali Rıza –Çengelköy’den – 66 X 24 cm - Turani,1977, s. 10 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

Resim 2.77. Hoca Ali Rıza (Boğaziçi Manzarası Detay), Akbulut, D 2009, s. 145 Türk Resminin Öncüleri

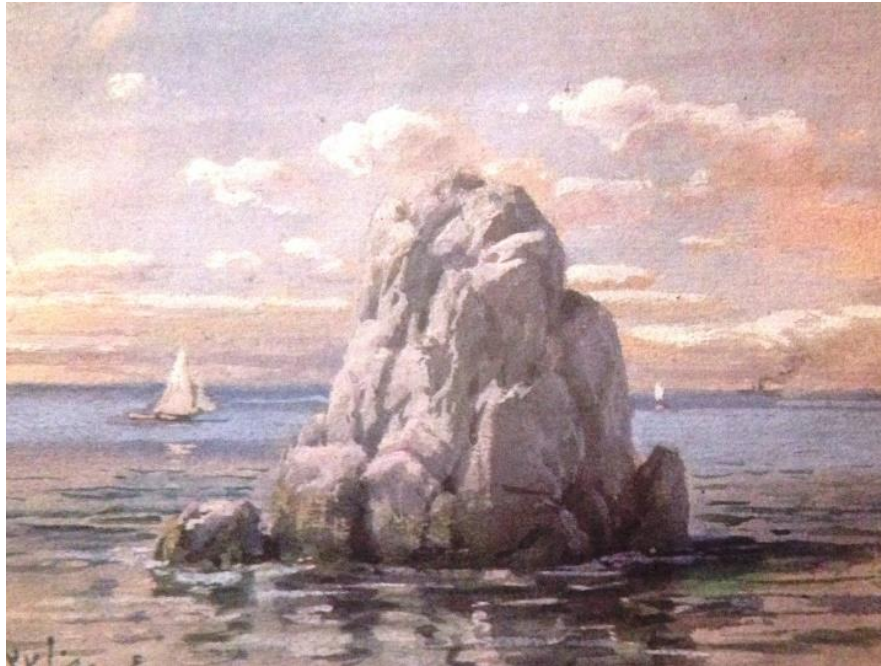
Resim 2.78. Hoca Ali Rıza (Beylerbeyinde Sokak Detay), Akbulut, D 2009, s. 145 Türk Resminin Öncüleri

Resim 2.79. Hoca Ali Rıza (İstanbul 1919), Akbulut, D 2009, s. 146, Türk Resminin Öncüleri

Hoca Ali Rıza doğa resimlerinde Klasizimi ve Natüralizmi benimsemiş ressamlardan farklı olarak, doğayı doğrudan gözlemleyerek resmetmiştir. Kaynaklar Hoca Ali Rıza'nın bir sohbetinde “ mesleğim Peyzaj Ressamlığı ” dediğini aktarmaktadır.“ İşte peyzaj mesleğini Türkiye'ye ilk defa sokmuş olan Bay A. Rıza uzun seneler kendi ekolünde birçok talebe yetiştirmiş ordu ve memleketine büyük hizmetlerde bulunmuştur.” (Boyar, 1948, s. 80) İstanbul'un çeşitli semtlerinin, sokaklarının, evlerini, en fakir köşelerini doğal atmosferiyle tuvale aktarmadaki başarısıyla, Hoca Ali Rıza'nın bir memleket ressamı olarak anılmayı hak ettiğini söyleyebiliriz. Hoca Ali Rıza memleket görüntülerini milli bir hayat dili söyleten görünümlemler' olarak değerlendirmiş, belki de peyzajlar konusunda bu denli üretken olmasını sağlayan, memleket görüntülerine atfettiği bu nitelik olmuştur.

Hoca Ali Rıza'nın ezberden yaptığı kayalıklar bir nevi onun imzası gibidir. (Resim 2.80), (Resim 2.81) Ayrıca onun resimlerine özgü bir diğer husus, deniz resimlerinde mutlaka resmettiği yelkenli kayıklardır. “ Tabiat karşısında gerçekçi, ancak gözlemlerini renklendirirken izlenimci olan Hoca Ali Rıza'nın üstün gözlem gücünün sonucu hayalden yaptığı resimlerin altına 'fikirden' yazmasa anlamak mümkün olmayacaktır.” (Başkan, 1997, s. 84) “ O, doğanın Corot'da yaptığı yankıları algılayan duyarlı bir sanatçı olmuştur.” (Erhan, 1986, s. 17)

Resim 2.80. Hoca Ali Rıza, Kayalıklar-12x16 cm, Erhan, 1986, s. 80

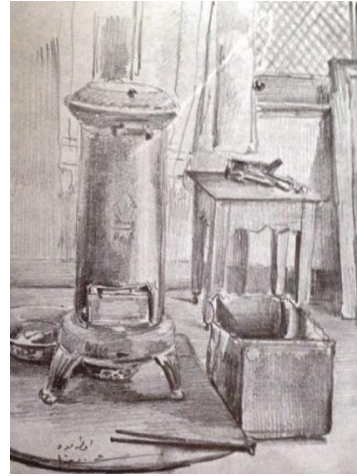

Resim 2.81. Hoca Ali Rıza, Kayalıklar-12x16 cm, Erhan, 1986, s. 81

Karakalem ile suluboya tekniklerini kullanarak ürettiği resimlerin sayısı oldukça çoktur. Suluboya ve karakalemde yetkin olan sanatçı, hızlı bir çalışma temposuna sahiptir ve çok sayıda İstanbul manzarası resmetmiştir. Yine bu teknikle resmettiği natürmortların sayısı da oldukça fazladır. Beş bine yakın eseri olduğu tahmin edilmektedir. “ Kurşunkalemi (Kalem)’in mahdut tarama lisanı değildir. Tabiatla tekemmül etmiş daha belîğ daha coşkun ve daha heyecanlı bir lisandır.” (Yetik, 2016, s. 76) “A. Rıza Hoca karakalem peyzajları ile en yüksek mertebeye çıkmış ve onun eriştiği mertebeye vasil olmak şerefi şimdiye kadar memleketimizde hiçbir ressama nasip olmamıştır.” (Boyar, 1948, s. 83) “ Ağaçlar, kayalar, çayırla, dereler bütün eşya onun realist ruhunun ibda süzgeçlerinden geçerek kurşun kalemin ucundan kağıda dökülürken bu ellerin icat kudretini görenler sade çalışmakla muvaffak olamayacaklarına kani olmuşlardır.” (Yetik, 2016, s. 76) (Resim 2.82), (Resim 2.83)

Resim 2.82. Hoca Ali Rıza- Odasında

Resim 2.83. Kahvede, 74. Erhan, 1986, s. 60,61

Sulu boya eserleri sıcak ve şeffaf renkleriyle ayrı bir güzelliğe haiz eserlerdir. Memleketimizin çividi mavi seması içindeki rehavet verici ılıklı tatlı yamaçlardaki çam ve fıstık ağaçları fısıltılarını ve ince kıvrak derelerimizin berrak sularımızın şırıltılarını bu eserlerde duymamak hissetmemek mümkün değildir o bize sulu boya peyzajları ile sevgili vatanımızın en şirin ve en güzel köşelerini tanıttırdı. (Boyar, 1948, s. 83)

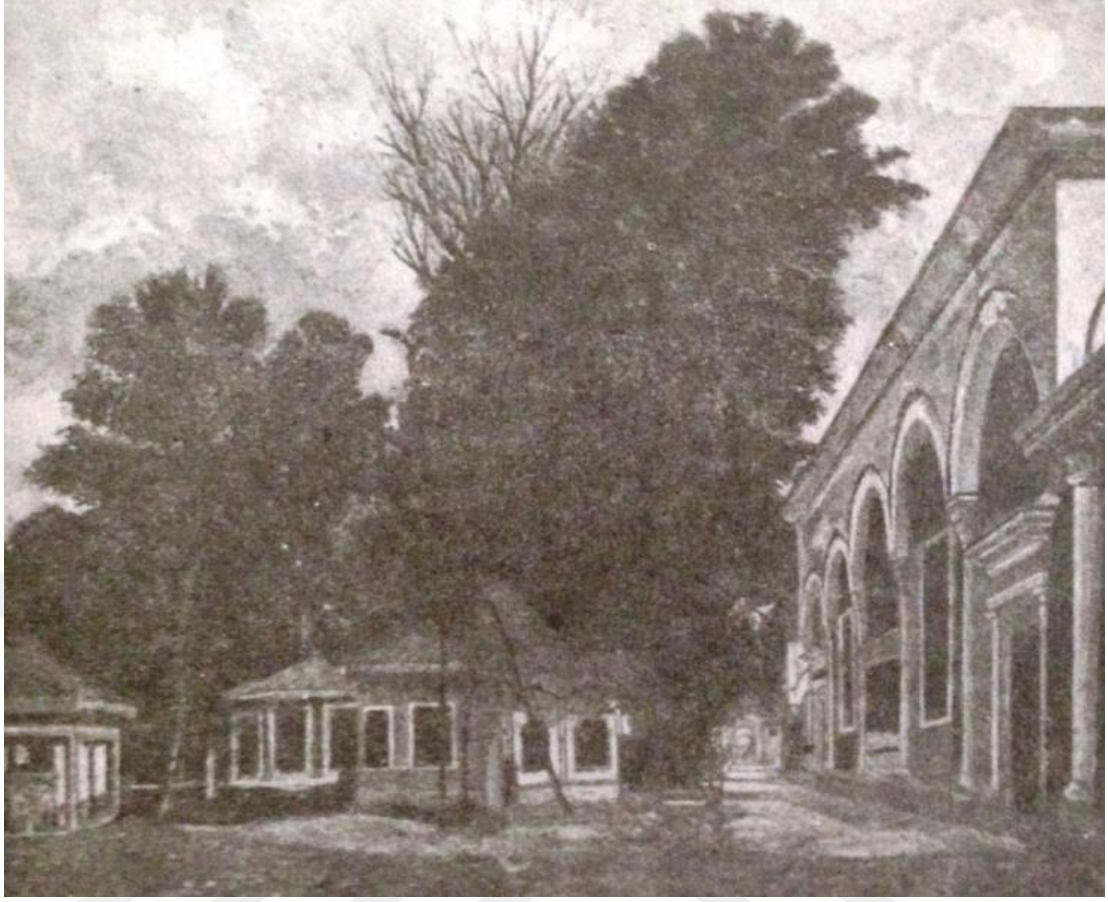
Yetik, Hoca Ali Rıza'nın yağlıboya resimleri için “ A. Rıza'nın yağlıboya tabloları ayrı bir âlemdir. Bu âlemin içinde hayal ve hakikatin birbirini iğfal ve inkar edici bin bir menazırı ile gözlerinin büyüleneceğini düşünmeden tetkike kalkanlar asıl Hoca Rıza'yı bulamazlar.” (Yetik, 2016, s. 81) derken Hoca Rıza'nın gerçek olanı gözlemleyerek edindiği resmetme becerisiyle, hayalindeki gerçeğe en yakın resmetme ustalığını yakaladığını ifade etmek istemiş olabilir. “ A. Rızanın yağlı boya eserleri tamamen D'aprenatue olup (Fini) mahiyetini az ederler. Onun eserlerinde renk ahenksizliği ve nisbetsizliği yoktur. Eser (Dessin) ve renk bakımından çok hissi ve içlidir.” (Boyar, 1948, s. 84) Türk resim sanatının litografların ilk ve en önemli örnekleri Hoca Ali Rıza'nın talebeleriyle birlikte baskısını gerçekleştirdiği taş baskılardır. “ 1891 yılında Osmanlı topraklarında yer alan ilk başkentlerde inceleme çalışmaları yapan bir heyete katılarak Türk-İslam eserlerine ait görünümüleri karakalem olarak defterlerine kaydeder.” (Başaran, 2014, s. 37) 1895'te Kolağasıyken Yıldız Porselen Fabrikası'nda porselen tasarımları yapmıştır. Resim çalışmaları içerisinde Türk Yunan savaşını anlatan savaş konulu resimler bulunmaktadır. “ 1895'te Fausto Zonaro'yla tanışan sanatçı, 1897'de Değirmendere'de resim çalışmalarına başlar. ” (Başaran, 2014, s. 37) Mahmut Şevket Paşa'nın isteğiyle 1903 yılında “Eski Osmanlı Kıyafetleri” konulu bir albüm çalışmasına katılmıştır.

Hoca Ali Rıza resimlerini objektif bir görüşle yüzeye aktarmıştır. Biçimleri değiştirmeyi sevmez. Desen konusundaki yetkinliği onu, konuyu genel özellikleriyle kavramak ve kâğıda aktarmak konusunda oldukça başarılı kılmıştır. Hoca Ali Rıza resimlerinde figüre bir kaç istisna dışında yer vermemiş bir sanatçıdır. Ama az sayıdaki portre ve figür çalışması gösterir ki, sanatçı figür ve portrenin çok başarılı örneklerini gerçekleştirmeye yeterlidir.

Şeref Akdik, onun resmi bir ibadet gibi yaptığını ve kıt kanaat geçindiğini aktarmıştı. Daha çok malzeme alması telkin edilince o da Fuat Şemsi Bey'e 'Utanırım' demiş. Neden sonra, yapıtlarını satması söz konusu olduğunda, dostundan öğrendiği şu cümleyi, her eser satış vakti hep tekrar etmiş: 'Bu tablo bir emek mahsulüdür, madem ki yoruluyorum, madem ki emek veriyorum, ben de onu bu fiyatla satıyorum. (Cumhuriyet Gazetesi, 2014, paragraf. 8)

“Kendisinin “kırk ambar” adını verdiği ve içi krokiler, küçük resimler, meraklı olduğu kûfî yazı tertipleri, tezyinî motifler, kendi fikirleri, beğendiği hikmetli sözler ve beyitlerle dolu defterleri ve daha pek çok malzeme ise talebesi Süheyl Ünver tarafından Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır.” (Derman, 1989, s. 439) Erhan, Hoca Ali Rıza'nın Fuat Şemsettin'le bir söyleşisinde sarf ettiği şu sözleri aktarmaktadır. “ Bu fani dünyadan bir gün göçüp gideceğim. Ama yeniden dünyaya gelmek olanağım olsa, Allaktan yine ressam olmayı dilerdim.” (Erhan,1986, s. 5) “ Ölümünden üç yıl sonra, çocukları tarafından ilk toplu sergisi açıldı. Daha sonra 1958'de Ankara'da, 1960'ta da İstanbul Belediye'si şehir galerisinde resimleri sergilendi.” (Tansuğ, 1996, s. 368) 2014 Yılında İzmir'de Hoca Ali Rıza yapıtlarını içeren çok kapsamlı bir sergi düzenlenmiştir.

1866 Doğumlu Üsküdarlı Osman Uzun seneler süresince Süleyman Seyit Bey'le birlikte çalışmış, Seyit Bey'den birçok şey kazanmış olgun döneminde hocasına yaklaşan bir üslup niteliğine ulaşmıştır. Binbaşı Osman Bey'in Sanat kudreti Şeker Ahmet Paşa ve Süleyman Seyit Bey arasında değerlendirilmektedir. “ Eserlerinde tabiata fazla bağlılık bulunmakla beraber kendi temiz duygu ve sezisi de mevcuttur. İşçiliği tetkik edilirse üstadane ve mahiranedir.” (Boyar, 1948, s. 89) “ Realist bir sanatçıydı. Saraya takdim ettiği Sümbül Efendi Avlusu adlı yağlıboya tablosu, cidden büyük bir değer taşımaktadır.” (İslimyeli,1965, s.59) “ Sümbül Efendi Avlusu isimli eserini saraya takdim eden sanatçı Binbaşılığa kadar yükselmiştir.” (Karatepe, 2001, s. 89) Sanatçının bu eseri İstanbul resim ve Heykel müzesindedir. (Resim 2.84)

Resim 2.84. Üsküdarlı Osman- Sümül Efendi Avlusu, Boyar, 1948, s.89 Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları

1869 Doğumlu Ahmet Ziya Akbulut resimleriyle tanınmadan önce bir ressamdan çok, bir perspektif hocası olarak tanınmaktaydı. Sanatçı 1937 yılından itibaren tanınmaya başlanmıştır. “ Eserlerinde geçici ışık ve gölge oyunlarına kapılmadan dorudan doğruya eşyanın ana renk ve formunu göstermiştir. Zevksizliğe düşmeden büyük bir sabırla mevzuunun en ufak teferruatını işlemesi eserlerinin belli başlı hususiyetidir.” (Boyar, 1948, s. 94) 1937 yılında İstanbul resim ve heykel müzesi açılmış, Atatürk müze için ressamlarımızdan resim bağışlamalarını istemiş, bağışladığı resimler Ahmet Ziya Akbulut’un tanınmasını sağlamıştır. Sanatçıya ait cami ve mebaniye isimli çalışmalarının temelinde perspektifi güçlü sağlam desenler bulunmaktadır. (Resim 2.85), (Resim 2.86), (Resim 2.87) Sanatçıya ait çalışmalarda çizgi ve renk kullanımında abartı yoktur.

Resim 2.85. Ahmet Ziya Akbulut- Sultan Ahmet Camii, Bağcı vd, 2006, s.303 Osmanlı Resim Sanatı

Resim 2.86. Ahmet Ziya Akbulut, Mimar Sinan Türbesi, Başkan, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, 1994, s. 57

Resim 2.87. Ahmet Ziya Akbulut (Sünnet Köprüsü), Akbulut, D 2009, s. 135 Türk Resminin Öncüleri

Ahmet Ziya Akbulut çalışmalarına konu olarak çoğunlukla mimari eserleri seçmiştir. Tarihi mekânlar, Üsküdar'dan görünüşler ve eski hanlar ve camiiler eserlerinde kullandığı konulardır. Seçtiği konular tuvallerine matematiksel hesaplarla aktarılmıştır. Osman Hamdi Bey kendisinden mezuniyet görevi olarak bir resim yapmasını isteyince, Sultanahmet Camii isimli eseri yapmıştır. Sanatçı caminin resmini günlerce at meydanına gidip açık havada gözlemleyerek tamamlamıştır. Gerçek görüntüsünü sade bulmuş ve güzel bir şehnişinle doldurmuştur. Kaynaklarda bu müdahalesinden dolayı Osman Hamdi Bey tarafından tabiata müdahale edilemeyeceği gerekçesiyle notunun kırıldığı bilgisi vardır.

“ Eserlerinde Süleyman Seyit'in havasını yakalamak mümkündür. Bütün resimlerinde matematik ölçülere dayanan bir perspektif görülmektedir.” (Karatepe. 2001, s. 41) “Resimlerinin renkçi olduğu söylenemez. Ancak, ışık ve gölge gibi Artistik değerlerle bir illüzyonist etki uyandırabilecek kadar derinlik kazandırdığı resimlerinde perspektif denemeleri mükemmeldir.” (İskender, 1990, s. 14) “ Kudretli bir desenle örülü camiler ve binalar fazla detaylıdır ve fakat mübalağalı değildir. Sonra bu detaylar, gözleri rahatsız eden, ruhları sıkı sertlikte değildir.” (İslimyeli, 1965, s. 62) “ Detaya inen plastik araştırmacılığı ve perspektif denemeleri ile resimleri ilgi çekicidir.”

(Başkan, 1991, s. 16) “ Ahmet Ziya Akbulut’un bir anlamda topografik gerçekçilik olarak tanımlayabileceğimiz yaklaşımında atmosfer perspektifinin yeri yoktur.” (İskender, 1990, s. 14) Sanatçının başlıca eserleri Sultan Ahmet Cami, Mihriman Sultan Cami ve Eski Beyazıt imareti konulu resimleridir.

1871 Doğumlu Balatlı Ahmet Bedri’nin “... İ.R.H.M’ sinde iki eseri bulunmaktadır.” (Karatepe, 1965, s. 64) Etfal Hastanesinin Eski Hali isimli eseri, Balatlı Ahmet Bedri’nin sanatı hakkında kısmi nitelikte fikirler edinmemize olanak vermektedir. (Resim 2.88), (Resim 2.89) Eser sanatçının detaylara önem verdiği ve perspektifi kullanmak konusunda başarılı olduğu bilgisini vermektedir. Batılı tarzda Türk resminin ilk örneklerini verenler anlamına gelen “ Türk Primitifleri arasında yer alan sanatçı, figürsüz manzaraları ile dikkati çeker.” (Çoker, 1983, s. 6)

Resim 2.88. Ahmet Bedri- Etfal Hastanesi-54x73 cm, Karatepe, 2001, s.48-Asker Ressamlar Kataloğu

Resim 2.89. Ahmet Bedri- Manzara- 35x55 cm, Karatepe, 2001, s.47 –Asker Ressamlar Kataloğu

Konu seçiminde ve kompozisyonu belirlemedeki titizliği ve konu ve kompozisyonda dengeye ulaşmaktaki başarısından dolayı Balatlı Ahmet Bedri'nin yeterli resim kùltürüne sahip olduğu söylenebilir.

“ Şeker Ahmet Paşa tarafından 1875 yılında Darülfünun 'da düzenlenen sergiye katıldığı bilinmektedir.” (Çoker, 1983, s. 6) Ahmet Bedri'nin ölüm tarihi bilinmese de genç yaşta vefat ettiği bilgisi vardır. Resimlerinden tahlille ve Hoca Ali Rıza'nın değerlendirmesinden yola çıkılarak, sanatçının genç yaşta vefatının Türk sanatı için bir kayıp olduğu dile getirilebilir.

1871 Doğumlu Tefvik Beşiktaş incelediği sanatçılarını fikren irdelemiş onlar gibi resim yapmaya yeltenmemiş bir sanatçı olarak, bu tercihleriyle başarıya ulaşmıştır. Yetik onun için “Asker ressamılar içerisinde fırçasını duygusuna muti bir tercüman yapabilmiş gördüklerimden biride Tefvik'tir.” (Yetik, 2016, s. 41) demektedir. “ Hocası Ali Rıza ekolüne gelişi güzel bağlanmayan bu genç sanatçı, tabiatı görüşünde, süjeyi tespit ve ifade edişinde hatta fırçalarını kullanımında ayrı bir özelliğe sahiptir.” (İslimyeli, 1965, s. 63) “ Hoca Ali Rızanın öğrencisi olan sanatçı sakin doğa görünümelerini ve durağan hayvan figürlerini işleyen, şövalelerini doğaya kurarak resim yapan, Barbizon okulu sanatçılarından Camille Corot'u kendine örnek almıştır.” (Karatepe, 2001, s.91) Sanatçı doğayı renkleri ve biçimleri arayan bir gözle incelemiş,

detaylardan uzak durmuştur. “ Hocam Sami Yetik onun renklerini (Ziyem) kadar sıcak ve fırçasını (Latus) kadar oynak ve beyaz renklerde ise (Josef bey) kadar müddekik olduğunu söyler.” (Boyar, 1948, s. 101) “ Laleli Türbesi ile Eski Direkler arası tabloları onu bir akademi mezunu zannettirecek sanat seviyesinde gösterebilir.” (Yetik, 201, s. 41) O İstanbul konulu resimlerinde camileri, eski sokakları, türbeleri, servi ağaçlarını, gölgeleri ve güneşli görüntüleri geniş fırça darbeleriyle bol renkler tercih ederek çalışmıştır. (Resim 2.90)

Resim 2.90. Tefik Beşiktaş- Kariye Camii-76x81, Başkan, 1997, s. 48-Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye’de Resim

1871 Doğumlu Üsküdarlı Cevat’ın (Göktengiz) ilk resim öğretmeni Hoca Ali Rıza’dır. Sanatında doğaya yönelik tutkusu ile bilinen Cevat’ın, yine doğa tutkusuyla bilinen Hoca Ali Rıza’dan ders almıştır. Üsküdarlı Cevat’ın doğa tutkusu, bu tutkusunun temelinde var olan usta çırak ilişkisini işaret etmektedir. “ Cevat ilk sanat terbiyesini Hoca Ali Rıza beyden almış ve fakat asıl hoca olarak tabiatı seçmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 65) Sanatçı doğayı örnek aldığı çalışmalarında realist resimler yapmayı tercih etmiştir.

“ İlk hizmet yıllarında Meriç vadilerinin tabii güzelliklerini, katıldığı Yunan harbinde Tırhala ve Yenişehir’in tarihi parçalarını, İzmir ve Selânik’in Pitoresk köşelerini, Yemen’de, o bölgenin ateşli iklimlerinin parlak renklerini etüd etmiş, albümlerini ve koleksiyonunu bunlarla donatmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 65) “ 1932

yılında Beyoğlu'nda bir sergi açmış ve bu sergi ile dikkatleri üzerine çekmiştir.” (Karatepe, 2001, s. 45) 1932 Aralık ayında Etüval Sinemasının karşısında açtığı bu sergiden sonra Ankara Halkevi'nde de bir sergi açtığı bilinmektedir. 1978'de Sanatçının ailesi tarafından Ankara'da retrospektif bir sergi açılmıştır. Sanatçının çalışmaları incelendiğinde, Cevat'ın, sanatı söz konusuysa ne denli çalışkan olduğu anlaşılabilir.

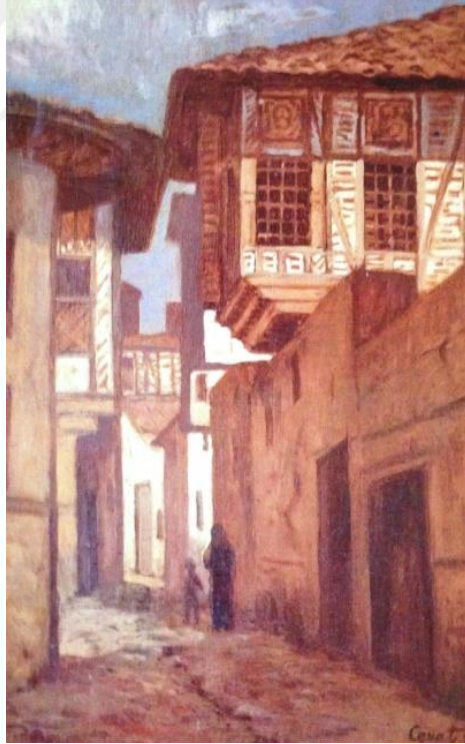
“ Üsküdarlı Cevat, yağlıboya da kullanmakla birlikte resimlerini daha çok suluboya ile yapmıştır.” (Başkan, 1994, s. 58) Sanatçı suluboya tekniğinde kudretli bir ressam olarak değerlendirilmektedir. “ Askeri Müze Resim koleksiyonunda iki eseri bulunmaktadır. ” (Karatepe, 2001, s. 45) “ Yeşil ovaları, dumanlı dağları nakış etmek sureti ile ilk eserlerini veren üstat son eserlerinde çöllerin kızgın kumlarını ve onun kızıl ve koyu mavi semasını bize tanıttirmiştir.” (Boyar, 1948, s. 104) Bu iki eser Söğüt Hücumu ve Hücuma Kalkış isimleriyle bilinmektedir. (Resim 2.91), (Resim 2.92) Sanatçının en çok bilinen eserleri Sana haricinde cebel köylerinden, Sanada epher mahallesi, Sanada (Kupbetülmehdi) ve akik imalathanesi, Sanada kadınlar, Menaha tüccarlarından, Bekriye Camisi, Sanada utere yolu, Erzurum mahallesi (Resim 2.93) isimleriyle bilinmektedir. Sanatçının deniz konulu çalışmalarında bulunmaktadır. (Resim 2.94)

Resim 2.91. Cevat Gökdeniz, 1934, Söğüt Hücumu, 80x120 cm detay Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 17

Resim 2.92. Cevat Gökdeniz, 1934, Hücum Kalkış, 81x113 cm detay Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 19

Resim 2.93. Üsküdarlı Cevat- Erzurum Mahallesi-63x41, Başkan, 1997, s. 91- Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye’de Resim

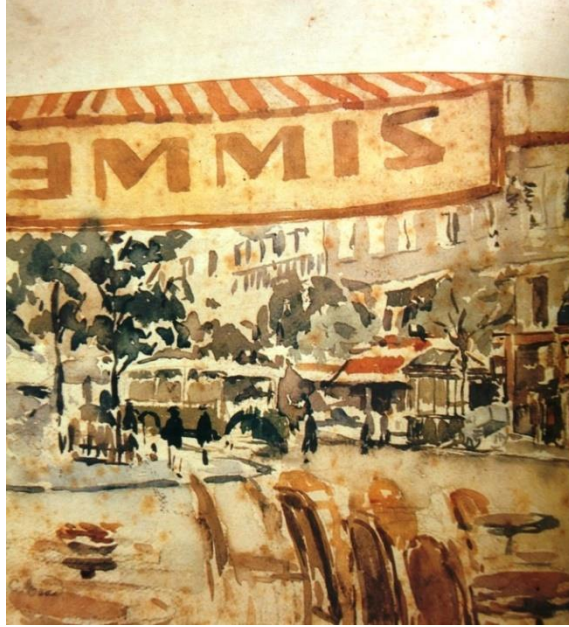
Resim 2.94. Üsküdarlı Cevat-Savaş Gemisi- 77 X 45,5 cm - Turani, 1977, s. 13 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

1875 Doğumlu Celal Esat Arseven çağdaş Türk resim sanatına yönelik faaliyetlere olabildiğince aktif katılmış bir sanatçımızdır. Sanatın resim dışındaki alanlarında da etkinlikleri olan sanatçının, kahramanlık konulu resimlerin üretilmesiyle bilinen Şişli atölyesinin kuruluşunda faaliyet göstermiş olduğu bilinir. “ I. Dünya savaşı yıllarında Enver Paşa'nın Şişli'de açtığı Hikmet Onat, İbrahim Çallı, Hüseyin Avni Lifij, Namık İsmail, Ali Cemal, Mehmet Ali Laga, Sami Yetik, Diyarbakırlı Tahsin, Üsküdarlı Cevat Gökdeniz gibi ressamaları bir arada toplayan atölyenin kuruluşunda etkin olmuştur.” (Başkan, 1991, s. 18) Celal Esat Arseven sanatın çeşitli alanlarına yönelik aktif faaliyetlerini sürdürürken, sanat kültürünü geliştirmek üzere Sanayii Nefise ve Mülkiye' de eğitimini devam ettirmiştir.

Celâl Esat Arseven yağlıboya dışında (Resim 2.95), suluboya tekniğinde güçlü bir sanatçıdır. (Resim 2.96) Türk sanatına katkılarının özellikle suluboyalarıyla gerçekleştiği ifade edilebilir. 1944'de Ankara sergievinde 300 suluboyası açtığı sergi alanda çok güzel örnekler vermiştir. Bu serginin, suluboya tekniğinin tüm incelikleriyle ve güzellikleriyle halka tanıtıldığı özel nitelikli bir sergi olduğu söylenebilir. Böylece sanatçının suluboya tekniğinde ne denli yetkin olduğu konusunda bilgi sahibi oluyoruz.

Resim 2.95. Celal Esat Arseven, “Portre”, Tuval Üzerine Yağlıboya, 57,5 x 41,5 cm, Karatepe, 2001, s.95- Asker Ressamlar Kataloğu

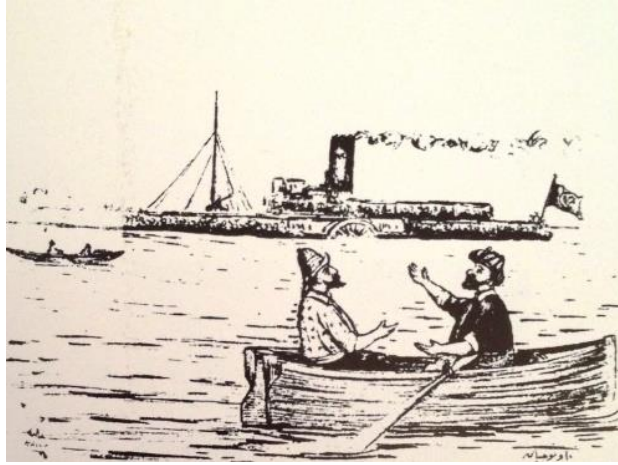
Resim 2.96. Celal Esat Arseven- Paris'te Zimmer Kahvesi- Suluboya-23x26 cm, Karatepe, 2001, s. 96- Asker Ressamlar Kataloğu

Celal Esat Arseven, Türk kültür sanat dünyasına sanatıyla olduğu kadar, yazar kimliği ve yazılarıyla da hizmet etmiş olan, sanat hayatımıza katkıları daha çok kalemi ile gerçekleşmiş bir sanatçımızdır. İlk yazıları Salah Cimcoz ve ressam karikatürist Cem’le birlikte Kalem dergisinde yer almıştır. Sanatçı güzel sanatlar üzerine çok sayıda kitap ve makale yayımlamıştır. “ Olgunluk çağında meydana getirdiği pek çok eser arasında Türk Sanatı, Kamusu Sanat, Sanat Lüğatı, Sanat ansiklopedisi gibi pek çok eserleri bilhassa sayılmaya değer önemdedir. Bunlardan Türk sanatı ayrıca Fransızca olarak da yayınlanmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 69)

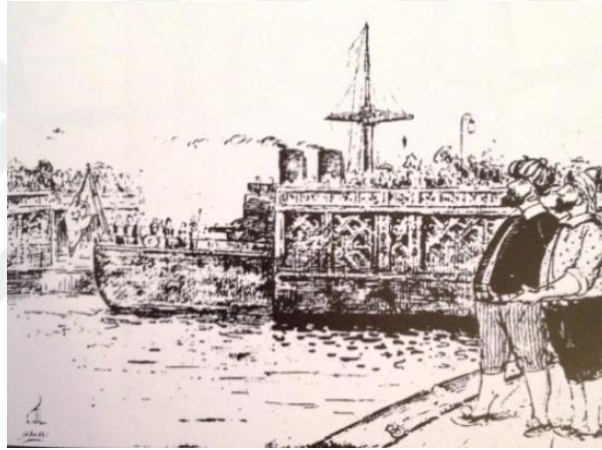
Celal Esat Arseven’in mimari alandaki hizmetlerini de unutmamak gerekir. Mimari alandaki faaliyetleri yurt dışında da tanınmasını sağlamıştır. 1908’de Amerika’da gerçekleştirilmiş bir sergide, Türk mahallesi betimlemesi yer almış, tasarımın projesi Celal Esat Arseven tarafından hazırlanmıştır. “Arseven, tiyatro yazarı ve Viyana’da temsil edilen Şaban adlı ilk opera bestecisi olarak da ayrı bir değerdir.” (İslimyeli, 1965, s. 68-69)

1875 Doğumlu Halit Naci, Yıldız Sarayı Çini Fabrikası’nın baş ressamlığına tayin edilmiştir. Halit Naci bu görevine uzun süre devam etmiş, oldukça güzel eserler yaratmış ve eserlerindeki başarısıyla edindiği şöhreti yurt dışına kadar ulaştırmıştır. “ Fabrikadaki çini resimleri çalışmaları genellikle büyük vazolar, duvar çinileri, yemek takımları gibi eserler üzerine yoğunlaştı.” (Özdeniz, 2000, s. 205) “... Şark ve Garp üslubundaki büyük vazoları ve duvar tezyini çinileri ve çini yemek takımlarının meydana getirmiş olup bu gün bu eserlerin bir çoğu İstanbul Müzesinin çinicilik kategorisini tezyin etmektedir.” (Boyar, 1948, s. 118)

Halit Naci ikinci kere emekliye ayrıldıktan sonra uzun seneler Karagöz ve Servet-i Fünun Dergilerinin mizah ressamlığını yapmıştır. “... Uzun yıllar ‘Karagöz’ ve ‘Serveti Fünun’ gazetelerinin basın ve mizah ressamlığı ile karikatüristliğini yürüttü.” (Özdeniz, 2000, s. 205) Zamana uygun buluşlarını çizgisel ve mizahi olarak betimleyerek, bu alanda oldukça takdir görmüştür. (Resim 2.97), (Resim 2.98) Batılılaşma çabalarının yoğunlaştığı bir dönemde “... Serveti Fünun ressamlığını yıllarca yaparak medeniyet cereyanlarına rehber olmuştur.” (Boyar, 1948, s. 119)

Resim 2.97. Halit Naci–Karagöz- 15-12-1910- Sayı- 261: 4, Özdeniz, 2000, s. 97 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.98. Halit Naci–Karagöz- 15-12-1910- Sayı- 261: 4, Özdeniz, 2000, s. 97 Türk Deniz Subayı Ressamları

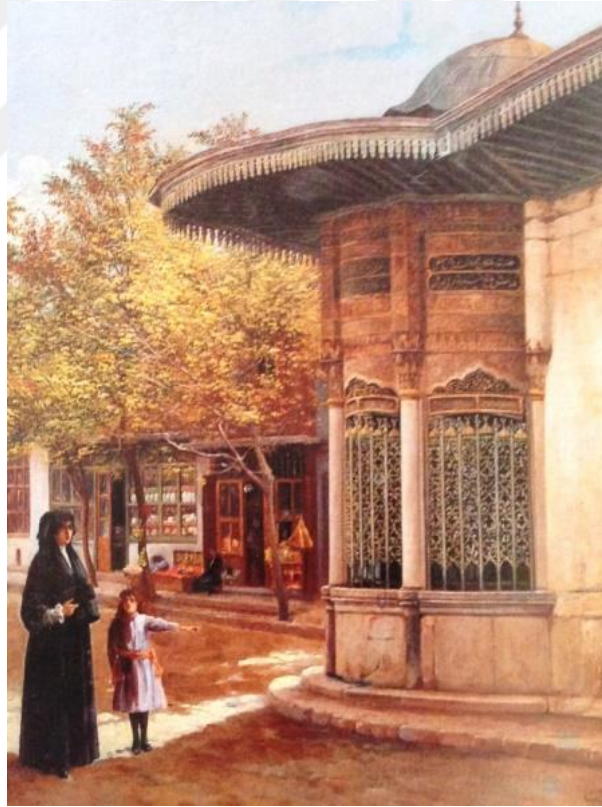
Halit Naci büyük boyda yağlıboya kompozisyonlar resmetmiştir. “ Bu teknik ile Osmanlı Padişahlarının serisini hazırlayarak tamamladı.” (Özdeniz, 2000, s. 205) Şehzade Süleyman’ın Salla Rumeli’ye geçişi, Kanije Muhasarası, Fatihin Büstü, Revan Seferi isimli eserler bahsedilen büyük boy kompozisyonların bazılarını oluşturur. Sanatçının İstanbul tarihini ve mimari abidelerini konu edinen yağlıboya çalışmaları hakkında resim sanatımız açısından önemli işlev gördüğüne yönelik yorumlar vardır.

(Halit) şeklindeki imzası yalnız vatanımızda değil, aynı zamanda güzel İstanbul’umuzun nefis manzara ve gruplarını ve yağlıboya ile tuvaler üzerine aksettirdiği bedii ve tarihi manzaralar ile bilhassa mütarekeden sonra İstanbul’a gelen ecnebi seyahat kabileleri tarafından kapılmış ve bu suretle yurda ve memlekete, sanat abidelerinin dünyanın her tarafında

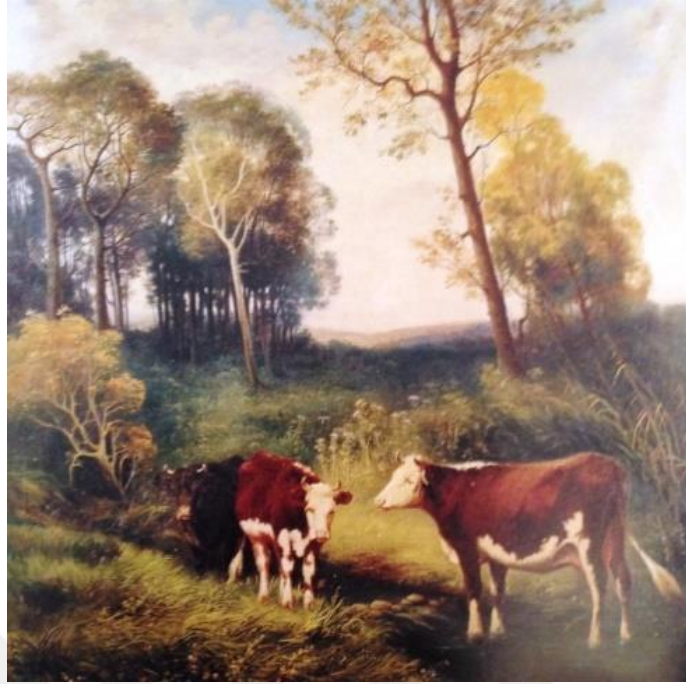
tanınmasına ve memleketimize karşı büyük sempatiler yaratmasına vesile olmuştur. (Boyar, 1948, s. 99) (Resim 2.100), (Resim 2.101)

Resim 2.99. Halit Naci– Ankara Torpidosu- 80x 60cm çini, Özdeniz, 2000, s. 87 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.100. Sebil Önünde Çocuklu Kadın-40x70 cm-Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 88 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.101. Halit Naci–Manzara 102x 102 cm, Özdeniz, 2000, s. 90 Türk Deniz Subayı Ressamları

Bunların çoğu İstanbul Müzesi'ndedir. Halit Rıza'nın 50X70 cm ebadındaki Fatih'in İstanbul'a girişini konu edinen resmin orijinali Hasan Rıza'ya aittir.

1875 Doğumlu Diyarbakırlı Tahsin'in “ Denize olan tutkusu onu deniz konulu resimler yapmaya itmiştir.” (Karatepe, 2001, s. 51) Doğup büyüdüğü topraklar denizlere uzak yerlerdir ama Diyarbakırlı Tahsin denize olan tutkusuyla denizi görmeden yaşamış, hissetmiş tuvallerine içselleştirerek aktarmayı becerebilmiş özel bir sanatçıdır. “ Bir süvari zabitanın mesleğiyle hiç münasebeti olmayan bir branş üzerinde bu derece ihtisas gösterişi derin köklerle onun benliğini saran sanat aşkının insana hayret verici tezahürlerindedir.” (Yetik, 2016, s. 109)

O, tabiatı durmadan etüt etmiştir. Deniz araçlarındaki yenilikleri yine durmadan araştırmış ve limana gelen yabancı tekneleri usanmadan incelemiştir. Yabancı devletlerin donanmalarına kattıkları yeni tekneleri, dergilerden izler ve bunlar üzerinde de etütlere girişirdi. Tahsin yaşadığı devir içindeki ressamlar arasında ihmâl edilecek bir sanatçı değildir. (İslimyeli, 1965, s. 67)

“ Eski Harbiye Nezareti'nin Harita Dairesi'ne tayin edildiği sene, resimdeki aşkını tamamen denizlere ve gemilere bağlı olarak devam ettirme kararı alır.” (Başaran,

2009, s. 1) Diyarbakırlı Tahsin Abdülaziz'in daveti üzerine gelen Ayvazoski'den etkilenmiştir. 1918 yılına kadar Erkan-ı Harbiyye-i Umumiyye Resimhanesi'nde görev yapan Tahsin Bey görevi esnasında Seyr-i Sefain İdaresine ait vapurlar için deniz ve gemi resimleri yapmıştır. "Tahsin tabiatı etüt etmeden, deniz vasıtalarının son modern inşaatını takip etmeden hiç yorulmamış usanmamıştır. İstanbul'a gelen seyyah vapurlarını mutlak etüt eder, Devletlerin deniz kuvvetlerine ilave ettiklerini harp sefinelerini bile ilüstre mecmualarından öğrenir ve zapt ederdir." (Yetik, 2016, s. 109)

Diyarbakırlı Tahsin Bey'in çalışmalarını iki grupta değerlendirmek doğru olacaktır. İlk grupta deniz araçlarının temel figür olduğu deniz resimlerine yer vermek gerekir. (Resim 2.102), (Resim 2.103), (Resim 2.104), (Resim 2.105) Birinci grupta yer alan deniz resimlerinde deniz araçları olarak buharlı savaş gemileri, buharlı yolcu gemileri ve yelkenli kalyonlar yer almaktadır. Bahsedilen bu resimlerini günün farklı saatlerinde ve farklı hava koşullarıyla betimlemiştir. Yavuz Zırhlısı isimli çalışmasında bir savaş gemisi olan Yavuz fırtınalı bir denizin ortasında hızla yol alırken resmedilmiştir. " Süjenin karakterine çok dikkat eder ve onu tuvalin üzerine derhal tebarüz ettirirdi." (Boyar, 1948, s. 114)

Resim 2.102. Diyarbakırlı Tahsin- Fransız Bav et Zırhlısının Çanakkale'de Bakışı- 142x96, Başkan, S,192 2009. Başlangıcından Cumhuriyet Dönemine Kadar Türklere Resim

Resim 2.103. Diyarbakırlı Tahsin-İstanbul Limanı- 70 X 50 cm - Turani, 1977, s. 14
Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

Resim 2.104. Diyarbakırlı Tahsin- Bezmi Alem Vapuru-54x32 cm, Karatepe, 2001, s.
51- Asker Ressamlar Kataloğu

Resim 2.105. Diyarbakırlı Tahsin- Bezmi Alem Vapuru-70x115 cm, Karatepe, 2001, s. 52- Asker Ressamlar Kataloğu

İkinci grupta yer alan resimlerinde İstanbul görünümelerini betimlemiştir, bu betimlemelerinde kompozisyonlar oldukça güçlüdür. “Diyarbakırlı Tahsin, açık hava peyzaj alanında da başarılı yapıtlar vermiştir.” (Tansuğ, 1996, s. 100) “Eserlerinde çizgiye önem vermemiş, serbest fırça tuşları ve renklerin yardımıyla nesnelere belirgin kılmıştır. Yağlıboya çalışmalarının yanı sıra guaj ve suluboya çalışmaları da bulunmaktadır.” (Karatepe, 2001, s. 51)

Diyarbakırlı Tahsin 1902’de Osman Hamdi’nin sarayda açtığı resim okuluna girmiştir. Tahsin Bey’in Sanat-i Nefise Mektebi’ndeki öğrenimi kısa süreli olmuştur. Okuldaki sanat eğitimi Valery ekolü olarak adlandırılan İtalyan ekolüne bağlı gerçekleşmekteydi. Ruhları sıkı kabiliyetleri köstekleyen bir metottu. Tahsin Bey köreltici ve sıkıcı olarak değerlendirdiği eğitimden bir süre sonra vazgeçmiştir. Tansuğ “... Deniz temasına büyük bir doğa sevgisiyle yaklaştığı bildirilen ve Sanay-i Nefise Mektebi Alisi ‘ne devam ettiği sırada, bu okuldaki eğitim sistemine büyük bir tepki gösterdiği ifade edilen Diyarbakırlı Tahsin’dir.” İfadeleriyle bu durumu dile getirmiştir.” (Tansuğ, 1996, s. 100) Tahsin Bey taklitçi bir anlayıştan uzak durmuştur. Alman Ressam Viliş Tover’in tarzını anımsatan kimi resimleri, sipariş birkaç eserden ibarettir. Sanatçının bilinen eserleri içerisinde Çanakkale’de Büveinin Batışı, Japon

Harbi, Karadeniz’de, Deniz Manzarası, Barbaros ve Turgut, İhtiyar Kadın (1), İhtiyar Kadın (2), İhtiyar Kadın (3) isimli çalışmaları bulunmaktadır.

1875 Doğumlu, “Hoca Ali Rıza’nın ve Halil Paşa’nın öğrencisi olan Ali Rıza Toroslu iki farklı hocadan aldığı etkiler ile kendi kişisel üslubunu oluşturmuştur.” (Çalışır, 2004, s. 33) “ Bu değerli sanatkârimız 1898 senesi harp okulu süvari muallimliğine tayin edilmesiyle bu fırsatı kaçırmayarak muntazaman çalışmış ve bu suretle resme olan iptila ve sevgisini hakkı ile izhar etmiştir.” (Boyar, 1948, s. 112) Sanatçı resimlerini kalın boya tabakalarıyla resmetmiş, konu olarak natürmortları tercih etmiştir. (Resim 2.106), (Resim 2.107) Türk Sazları, Karpuz Dilimi isimli natürmort eserleri sanatçımızın realist bir üsluba sahip olduğunu işaret etmektedir. Boyar Ali Rıza Toroslunun natürmortları için yaptığı değerlendirmede “ Meyvalar sulu ve taze olup desen ve renklerine mübalağa ve gayri tabiiilik görülmez.” (Boyar, 1948, s. 112). Ölüm tarihi 1935 olan Ali Rıza Toroslu’ nun Krizantemli Natürmort isimli eserinde neden 1946 tarihini atmış olduğu bilinmemektedir.

Resim 2.106. Ali Rıza [Toroslu], İftar Sofrası, tuval üzerine yağlıboya, tarihsiz, 79 x 98 cm, Çalışır, s. 35- İftar Sofrası Çalışanı Kim

Resim 2.107. Ali Rıza [Toroslu], Ayvalı Natürmort-32,5x40,5, Çalışır, s. 37- İftar Sofrası Çalışanı Kim

1876 Doğumlu “ Ressam Sadık mektepten çıktıktan sonra emekli oluncaya kadar (37) senelik subaylık hayatı sırasında bulunduğu memleket köşelerinden pek çok sulu boya ve yağlı boya etütler toplamış olup halen bu kıymetli eserlerin tatlı hatıralarını zevkle seyir ve idrak etmektedir. ” (Boyar, 1948, s. 116) Kaynaklarda Sadık Göktuna’nın yağlıboya ve suluboyalarında, teknik anlamda iddialı bir sanatçı olduğu ifade edilmektedir. Onun eserleri Hoca Ali Rıza ekolünün başarılı örneklerini oluşturur. Sanatçının duygulu ve incelikle resmettiği eserleri hayranlık uyandırmaktadır. “İmpresyonizm yolunda bulunmamıştır. Fakat hocası gibi paletini koyu ve karanlık renklerden kurtarmasını bilmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 70) “Aydınlık ve parlak renkleri tercih eden Sadık Göktuna realist eserler vermiştir.” (Karatepe, 2001, s. 100) Sadık Göktuna Alman Ressam E. Klein’den önce çalışmış olmasına rağmen, natürmort çalışmaları onun çalışmalarıyla kıyaslanacak kadar benzer nitelikte ve başarılıdır.

“1912 yılında Sami Yetik’le birlikte Edirne’de tutsak düşmüş ve Sofya ‘ya götürülmüştür” (Karatepe, 2001, s. 61) “Balkan harbinde esir düşen ve arkadaşı Sami Yetik’le birlikte yaptıkları çalışmaları ile Sofya akademi çevresinin dikkatini çeken bu

iki sanatçı, o tarihlerde henüz 34 yaşlarında bulunuyorlardı.” (Vakıfbank Asker Ressamlar Kataloğu, 1998, s. 52) Mehmet Ali Laga kendi ağzıyla hatıralarından bahsederken Balkan Harbi’nde Edirne savunmasında Sami Yetik’le beraber 1, 5 sene görev aldıklarını bu sürede çokça resim yapmaya fırsat bulduklarını dile getirir. Meydana getirilen çok sayıdaki çalışmalar, Bulgarlar tarafından ele geçirilmiştir. Bu süreçte Bulgarlara esir düşen iki sanatçı Sofya’ya nakledilmiş esarete dahi sanatlarıyla ilgilenmekten vazgeçmemişlerdir. Yine Laga’nın kendi ağzından öğrendiğimiz hatıralarında polis ve jandarmanın resim çalışmaları konusundaki tüm engellemelerine rağmen, ikilinin gizli olarak çalışmaya devam ettiklerini öğreniyoruz. Laga’nın ve Yetik’in çalışmalarını gören birkaç Sofya akademi öğrencisi, Akademi Müdürü Mitof’ u bilgilendirmiş, Mitof; Laga ve Yetik’le bir ön görüşme sonrası sanatçıların davetlerini kabul ederek, otellerini ziyaret etmiş ve onlara ait eserleri incelemiştir. İslimyeli bu ziyareti Mehmet Ali Laga’nın kendi ağzından aktarır. “ Bir hafta hazırlandık. Mitof’un hayretini tarif edemem. Siz nasıl subaysınız? Siz mükemmel birer artistsiniz diyordu. Sonra bizimle birlikte esarete bulunan Şükrü Paşa ikimizi çağırttı ve Allah sizden razı Olsun; yüzümüzü ağarttınız dedi.” (İslimyeli, 1965, s. 78) Sanatçılarımızın tanınmasında Bulgar akademisyen Mitofun önemli payı olmuştur. Kendi sanatçılarımızın bize yabancı araçlar sayesinde tanıtılması sanat tarihimizde ilginç bir olay olarak yer etmiştir.

1878 Doğumlu “ Mehmet Ali Laga Sami Yetik’le birlikte “ Edirne cephesinde Bulgarlara karşı savaş sırasında... Hasan Rıza’nın düşman askerleri tarafından katline tanık olmuştur.” (Tansuğ, 1996, s. 120) “ Balkan muharebesinde Edirne’ye giren Bulgar ordusu müşriyet dairesini işgal etmeden Yüzbaşı Ressam Mehmet Ali Komutanlık odasındaki bir tabloyu şasesinden keserek Düşman eline geçmekten kurtarmıştır.” (Boyar, 1948, s. 135-136) Desen kompozisyonu Hasan Rıza’ya boyaması ise deniz ressamı Gelibolulu İhsan’a ait bu resim Laga tarafından canı pahasına korunarak asker kaputunun içinde İstanbul’a getirilmiştir. Bu olaydaki duyarlılığı, cesareti ve benzeri vasıflarından dolayı “ Sami Yetik bu sanat arkadaşını daima, (Şeydayı sanat), (Büyük ruhlu Mehmet Ali) diye yad etmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 78) Mehmet Ali Laga, Sami Yetik’ten iki yıl sonra 1947 ‘de vefat etmiştir.

Nazmi Ziya gibi Empresyonist olarak bilinen birçok ressamın Mehmet Ali Laga ile arkadaşlığı vardır. Mehmet Ali Laga’nın eğitim süreci ve içinde bulunduğu sanat

ortamı Empresyonistlerle güçlü etkileşimler içinde olmuştur. Mehmet Ali Laga'nın, sanat tarihimizde Empresyonist bir ressam olarak anılmasında bu etkileşimlerin payı olduğu söylenebilir. “ Mehmet Ali Laga Empresyonist eserler vermiştir.” (Karatepe, 1961, s. 61) “ Meşrutiyet devri ressamaları arasında kendi kendine yetişmiş ve münzevi hayatı içinde sessizce çalışmasında devam eden kıymetli hoca bay Mehmet Ali Laga duygulu renkleriyle yaptığı peyzajlar onun çok kuvvetli bir empresyonist olduğunu göstermektedir.” (Boyar, 148, s. 135) “ Meşrutiyet Kuşağı sanatçıları ile birlikte anılan sanatçının resimlerinde belli belirsiz bir anlatımcılıkta sezilir.” (Başkan, 1990, s. 20) Sanatçı peyzajlarında ton geçişlerini ve çizgilerini yumuşak kullanmış, renklerini pastel tonlarda tercih etmiştir. Yağlıboyalarında serbest fırça vuruşlarıyla dikkat çekmektedir. (Resim 2.108), (Resim 2.109), (Resim 2.110), (Resim 2.111), (Resim 2.112), (Resim 2.113)

Resim 2.108. Mehmet Ali Laga- Manzara- 41x63, Başkan, S,190 2009. Başlangıcından Cumhuriyet'e Kadar Türklerde Resim

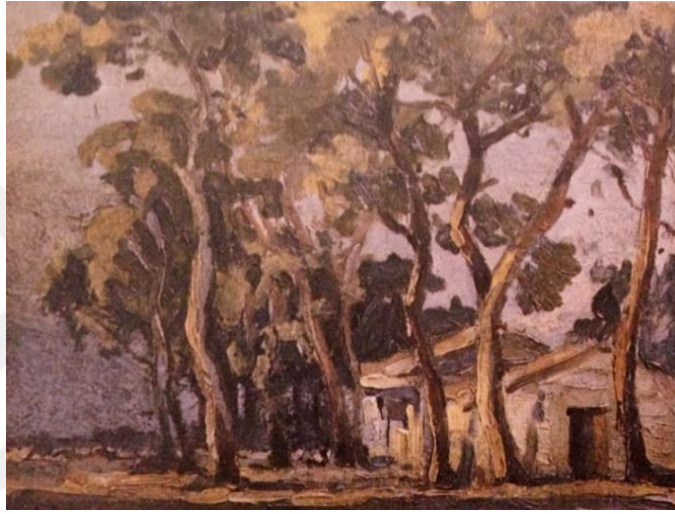
Resim 2.109. Mehmet Ali Laga- Kayıklar-46x57, Başkan, 1997, s. 98-Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye’de Resim

Mehmet Ali Laga kendisini Batı sanat çevrelerine kabul ettirmeyi başarmış bir sanatçımızdır. “... sanatçı, Edirne, Bursa, İstanbul ve Bulgaristan’dan yaptığı manzara resimleri ile tanınır.” (Vakıfbank Asker Ressamlar Kataloğu, 1998, s. 52) Mehmet Ali Laga’nın Bursa konulu çok sayıda resmi vardır. Bursa’da pek çok resimler etütlemiştir. Etütlerinin konularını Seyit Nasır ve Abdal Murat sırtları, Pınarbaşı’nın asırlık ihtiyar çınarları ve loşlukları oluşturmuştur. “ Bunlardan büyük bir tablo, bugün Millî Savunma Bakanlığındadır. Fakat ne yazık ki, sanat değerine göre yerini bulamamıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 80) Mehmet Ali Laga Osmanlı Ressamlar Cemiyeti’nin kurucuları içerisinde yer alır. 1918’de Viyana ve Berlin’de düzenlenen savaş resimleri sergisine dokuz resimle katılmıştır.

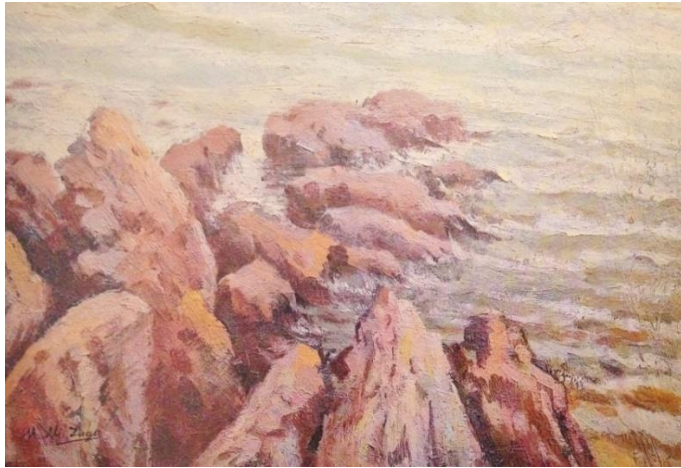
Başlıca eserleri; Edirne Sultan Selim, Bursa Yağmurlu Hava, İhtiyar Çınar, Pınarbaşı, Kanlıca’da Kırmızı Yalı, Çelebi Mehmet Türbesi, Bursa’da Eski Türk Evi, Bursa Setbaşı (Kar), Çanakkale’de cami, Çanakkale’de Harabe,

Çanakkale’de Ulupınar, Çanakkale’de Bağlar, Mudanya Bozburun, İstanbul (kış), Kumanda mevki (18 Mart)’ dır. (İslimyeli, 1965, s.)

Çanakkale konulu resimleri 1916’da Çanakkale’de görevlendirilmesi sonrası bu görevi esnasında ürettiği çalışmalarıdır. “Bu dönem çalışmalarıyla 1917’de k İstanbul, viyana ve Berlin sergilerine katılmıştır.” (Gültekin, 1992, s. 42) “ Kumanda Mevkii (18 Mart) ile yine Çanakkale Savaşlarına ait 10 adet suluboya, İhsan Çanakkalelinin özel koleksiyonunda bulunmaktadır.” (İslimyeli, 1965, s. 80)

Resim 2.110. Mehmet Ali Laga- Ağaçlar. Tuval Üzerine Yağlı Boya. 45x 60 cm, (Tansuğ, 1996, s. 133- Çağdaş Türk Sanatı)

Resim 2.111. Mehmet Ali Laga - “Çanakkale Kayalar” 1927 Tuval Üzerine Yağlıboya. 30x 40 cm, Karatepe, 2001, s.88-Asker Ressamla Kataloğu

Resim 2.112. Mehmet Ali Laga – “Peysaj” Yağlıboya - 41x 63 cm, Gültekin, 1992, s. 43
– Batı Anlayışında Türk Resim Sanatı

Resim 2.113. Mehmet Ali Laga- Büyükada-1926- suluboya- 23x38 cm, Karatepe, 2001,
s. 53 - Asker Ressamlar Kataloğu

1878 Doğumlu Sami Yetik ilk figür eğitimini İtalyan sanatçı Valeri'den almıştır. Sami Yetik'in Hocası Valeri hakkındaki görüşleri çok olumlu olmamıştır. İslimyeli, onun Valeri hakkında şu sözleri sarf ettiğini aktarır. “ Bu İtalyan hoca, frağman itibariyle fena değildir. Fakat sanatı dar bir açıdan takip ettiriyordu. Avrupa'ya

gidinceye kadar bu hatalı metodu anlayamamıştık.” (İslimyeli, 1965, s. 74) Sami Yetik Paris’teki eğitimine Akademi Julian ve Ecole Pijieve’ye devam etmiştir. Paris’teki çalışmaları Juan Paul Lauren'in atölyesinde devam etmiş, bu süreçte Empresyonizme yönelmiştir. “ Paris’te İmpresyonistlerin zafer yıllarında, bu atmosfer içinde yetişen Sami Yetik ve Arkadaşları, kendilerinden önceki sanatçılarımızı haklı olarak realist ve objektif bulmuşlar, çabaları sırasında daha çok renkli ve parlak palet kullanmışlar, daha parlak ve daha çalımlı çalışmışlardır.” (İslimyeli, 1965, s. 73) “ Doğayı, güçlü bir rehber olarak kabul eden sanat anlayışına da sonuna kadar bağlı kalmış, görsellik ve belgesellik değerlerini ortak çözümler içinde yansıtmaya özen göstermiştir.” (Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 20) (Resim 2.114), (Resim 2.115), (Resim 2.116) Paris’te kaldığı sürece Empresyonist içerikli resimler yapmıştır. Sami Yetik’in resim çalışmaları içerisinde askeri peyzajlar, natürmort ve portreler yer almıştır. “Akademik normlarından dışarı çıkmayan sanatçı çoğu askerlikle ilgili olan resimlerini klasik gerçeklikle biçimlemiştir.” (Başkan, 1994, s. 60) Sanatçının seçkin eserleri içerisinde: Akşam İstirahatı, Kağnılar, Milli Mücadele’de Efeler, Çanakkale, Kış, Boğaziçi isimli eserleri yer almaktadır.

Resim 2.114. Sami Yetik–Bursa’dan– 26 X 19 CM, Turani, 1977, s. 16 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

Resim 2.115. Sami Yetik–Bursa’dan– 26 X 19 cm, Turani, 1977, s. 17 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

Resim 2.116. Sami Yetik–Ankara’dan– 26 X 19 cm, Turani, 1977, s. 18 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

“Balkan savaşında yurda dönmüş ve bu savaşa katılmıştır.” (İslimiyeli, 1965, s. 73) “ Bay Sami 1912 yılı sonunda memlekete dönünce ilk iş olarak (Osmanlı ressamlar cemiyeti dergisine) sanayii Nefise mektebinin tedaris usulünü tenkit etmişti. Bunun için ‘Avrupa’da gördüğü yenilikleri bu mektebe tatbik etmek için oldukça emeğim sebkat etmiştir’ derdi.” (Boyar, 1948, s. 124) Balkan Savaşı başlayınca arkadaşı ve ressam Mehmet Ali Laga’yla birlikte Edirne cephesine gönderilmiştir. Sanatçı I. Dünya savaşında Boğaz Müstahkem mevkiinde görev yapmıştır. Sanatçı katıldığı savaşlardan

ilhamla çok sayıda eser üretmiştir. (Resim 2.117), (Resim 2.118) Görev aldığı savaşlarda hem cephe hattında olmuş, hem de resim yapmayı ihmal etmemiştir. Bu süreçte yaptığı etütler, sonraki büyük çalışmalarına kaynak teşkil etmiştir.“... Başlangıçtan itibaren vecd içinde kendisini sanata veren sanatçı, böyle kuvvetli bir temel ile sanat hayatına girmiş, yurdun tehlikeye düştüğü zaman silaha sarılmış, fakat sanat çabalarından bir an olsun geri durmamıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 74) Sami Yetik’in İstiklal savaşında ilhamla resmettiği hamasi konulu resimleri ayrı bir önemdedir. (Resim 2.119) Bu hamasi konular içerisinde en çok ilgilendiği, cepheye mühimmat taşıyan Türk kadınlarıdır. Şişli atölyesindeki çalışmalarda yer almış, büyük ebatlı savaş kompozisyonları resmetmiştir. Bu resimleri 1918 yılında Türk ve Yabancı Protokolün katılımıyla Viyana Üniversitesi salonlarında Osmanlı savaş resimleri sergisinde yer almıştır. Sergi dönemin gazete ve magazin dergilerinde haber olarak yer almıştır.“ Türk ressamlar cemiyetinin ilk müessislerinden olan Sami Yetik memlekete resim sergilerinin lüzumunu ileri sürerek muhitteki faaliyete ön ayak olmuş ve bu hareketlerde arkadaşlarının takdirlerini kazanmıştır.” (Boyar, 1948, s. 125) “... kağnılar isimli eseri, çok serbest ve çok çalimli bir teknik ile meydana getirilmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 75)

Resim 2.117. Sami Yetik- Yağlıboya, Karatepe, 2001, s. 57- Asker Ressamlar Kataloğu

Resim 2.118. Sami Yetik- Türk Kurtuluş Savaşından- 192x295 cm Yağlıboya, Karatepe, 2001, s. 57- Asker Ressamlar Kataloğu

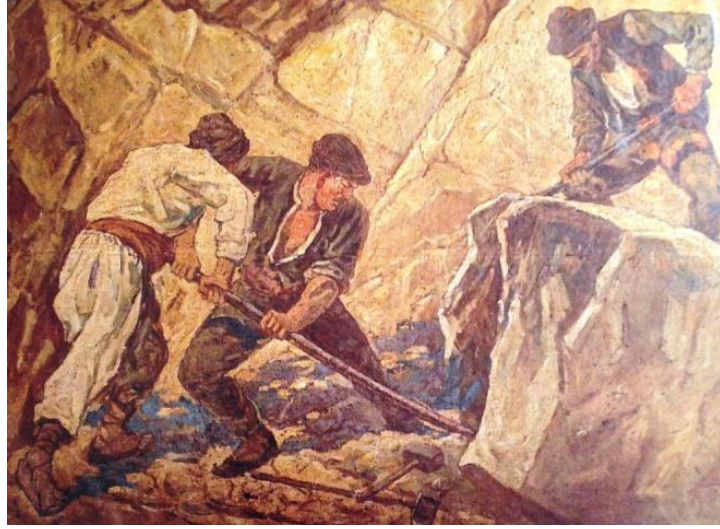

Resim 2.119. Sami Yetik- Topçular- 70x99, Başkan, S,190 2009. Başlangıcından Cumhuriyet Dönemine Kadar Türklerde Resim

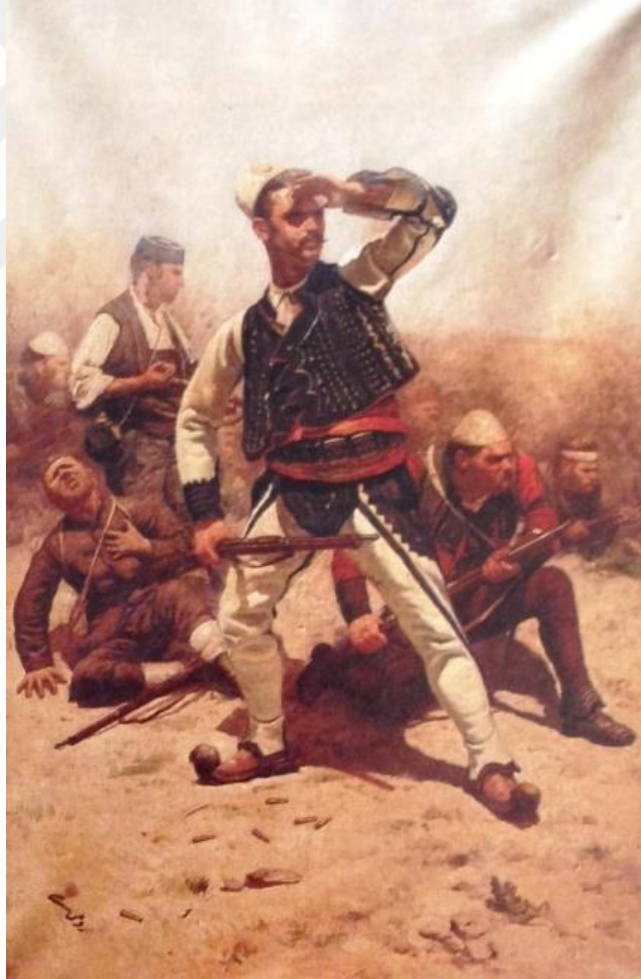
Edirne'deki son gecesinde birlikte olduğu bir diğer asker ressam olan Hasan Rıza, Bulgarlarca şehit edilmiştir. Bu şehadet üzerine Hasan Rıza'nın yağmalanan atölyesine sahip çıkmıştır. Hasan Rıza'nın resimlerinden bir kısmının Viyana müzelerinde sahiplenilmesini sağlamıştır. Sami Yetik bu savaşta Bulgarlara esir düşmüş, bir süre Sofya'da esir olarak kalmıştır. Esir bulunduğu sürece Bulgar ressamlarla ilişkiler kurmuştur.

Sami Yetik; Feyhaman Duran, Hikmet Onat, İbrahim Çallı, , Hüseyin Avni Lifij, Ali Sami Boyar, Ali Cemal, Nazmi Ziya Güran, Namık İsmail ile birlikte 1914 kuşağı olarak adlandırılan Çallı Kuşağının öncüleri içerisinde yer almıştır. “1914 kuşağı sanatçılarıyla bir eğitim süresi geçirmişse de resimlerinde onların izlenimci uygulamaları görülmez.” (Başkan, 1994, s. 60) “ XX. yüzyılın ilk çeyreğinde güçlerini ve yeteneklerini kanıtlayan Türk resim sanatçılarının manzara resimlerine, sorunun Batı'daki kavranış biçimine kıyasla empresyonist denemez ve onları daha çok, güçlü renk geleneklerine bağlı bir çerçeve içinde görülür.” (Tansuğ, 1996, s. 133) Amerika sergisinde Sami Yetiğe ait Akşam İstirahati isimli tablo Contemporay Art of 79 Gountries mecmuasında oldukça takdir gördüğü bir yazıya konu olmuş, sergiden kendisine madalya ve takdirname gelmiştir. Sami Yetik, 1945 yılında kurulan Asker Ressamlar Cemiyeti'nin ilk üyesidir. “ Yaşamının son dönemlerinde Ankara'ya ağırlık vermiş, bu şehirdeki görüntüleri resmetmiştir...” (Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 20)

1880 Doğumlu “ M. Ruhi (Arel) , gerçekçi temaları yorumlamakta yaşıtı olan diğer resamlardan daha büyük bir duyarlılık göstermiş ve resimlerine yoğun bir yerel atmosfer kazandırmakta en büyük başarılarından birini ortaya koymuştur.” (Tansuğ, 1996, s. 372) Sanatçının özellikle yağlıboyada ve suluboyada başarılı olduğu bilgisi mevcuttur. Ruhi Bey çalışmalarında kompozisyonu önemle ele alan yönüyle bilinmektedir. Sanatçının perspektif bilgisi güçlüdür. Arel, sağlam deseni ve kuvvetli kompozisyonuyla milli, dini ve folklorik içerikli konularda oldukça başarılı eserler vermiştir. (Resim 2.120), (Resim 2.121), (Resim-122), (Resim 2.123), (Resim 2.124), (Resim 2.125), (Resim 2.126), (Resim 2.127), “ Türk resminde milli bir tarz yaratmak için çalıştı. Milli resim sanatına halktan ve sosyal hayattan konular getirdi. ” (Özdeniz, 2000, s. 207)

Resim 2.120. Mehmet Ruhi Arel–Taşçılar—229x168 cm, Özdeniz, 2000, s. 100 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.121. Mehmet Ruhi Arel–Askerler-80x119, Özdeniz, 2000, s. 99 Türk Deniz Subayı Ressamları

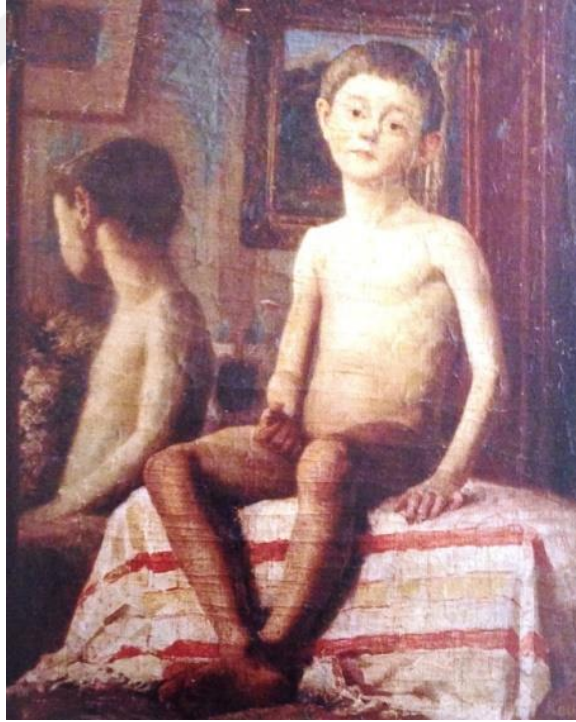
Resim 2.122. Mehmet Ruhi Arel–Hilal’i Ahmer’e Yardım—46x38cm, Özdeniz, 2000, s. 100 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.123. Mehmet Ruhi Arel–Uyuyan Ana ve Çocuk—161x126, Özdeniz, 2000, s. 102 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.124. Mehmet Ruhi Arel–1919-Namaz Kılan İhtiyar—166x128, Özdeniz, 2000, s. 103 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.125. Mehmet Ruhi Arel–1912-Oğlu Şemsi Bey—78x97, Özdeniz, 2000, s. 104 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.126. Mehmet Ruhi Arel–1937-Resmi geçit—125x90, Özdeniz, 2000, s. 108
Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.127. Mehmet Ruhi Arel–1937-Atatürk Köyülerle- 185x142, Özdeniz, 2000, s. 109
Türk Deniz Subayı Ressamları

Mehmet Ruhi Bey “ Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin kurucularındandır.”
(Tansuğ, 1996, s. 371) Resim dışında müzikle de uğraşmış ve keman çalmıştır.

Fransızca ve İngilizce bilen Ruhi Bey, I. Dünya Savaşı sonunda Şişli atölyesinde Sami Boyar, Sami Yetik, Ali Cemal, Hikmet Cevat, İbrahim Çallı, Hikmet Cevat ve Namık İsmail ile birlikte savaş ve kahramanlık konulu resimler yapmıştır. “ Onun önemli faaliyetlerinden biride 1922 yılında İhsan Bey ile birlikte Çemberlitaş’ta açtığı ‘Serbest resim atölyesi’ adlı özel atölyedir. Bu atölyenin çalışma şekli ve genel programı 1922 yılında yayınlanmış olup ressamlar için adete bir rehberdir.” (Özdeniz, 2000, s, 207)

Mehmet Ruhi Bey’in başlıca eserleri; Yazmacı Kadın, Çanakkale, Sabah Duası, Kızılay’ın İanesi, Gergef İşleyen, Atatürk’ün İstanbul’a Gelişi, Düşman Kaçtıktan Sonra, Harf İnkılabı, Demirciler, Taşçılar, Köprü Üstünde, Bursa, Sapanca, Geyve Boğazı, Muhacir kadın, Sultan Reşat’ın Gazilik Ünvanını Alışı, Sokak Tuvaleti isimli eserleridir.

1880 Doğumlu Kaymakam Hüsnü Tengiz Bey’in sanat yaşantısında birçok deniz ve manzara ressamı ile tanışıklığı söz konusudur. “ Bunlar arasında; Kaymakam Şükrü Bey, Fahri Kaptan, Hasan Rıza Bey, Miralay Haşim Bey, İsmail Hakkı Bey, İnşaiye Yakup, Baha Bey, Halit Naci, Ali Cemal, Ruhi, Hikmet ve Ali Sami Beyler öne çıkmaktadır. ” (İslimyeli, aktaran Tekinalp, 2014, s. 210) “ Sanatçı, Türk resim tarihinde “Asker Ressamlar” kuşağı olarak anılan ressamların geç dönem temsilcilerinden biri olarak da öne çıkar.” (Tekinalp, 2014, s. 207) “1947 Ankara Subay sergisine verdiği 7 eser ile kendini ve sanatını bilmeyenlere tanıtmıştır.” (Boyar, 1948, s. 1412) Suluboya çalışmalarıyla oldukça beğenilen sanatçı için İslimyeli “ Suluboyada bilhassa kuvvetli bir tekniğe sahip bulunan sanatçı, Türk sanatına değerli hizmetlerde bulunmuştur. Onun suluboya albümleri başlı başına bir sanat koleksiyonudur. (İslimyeli, 1965, s. 81) demektedir. Boyar ise sanatçının suluboyadaki yetkinliğini “ Bay Hüsnü’nün suluboya deniz resimleri bir şaheser olup her biri ayrı ayrı yüksek bir kıymet ifade ederler.” (Boyar, 1948, s. 1412) ifadeleriyle yorumlamıştır. “ Suluboya tablolarını (suluboya- guvaj karışımı) kendine has bir teknikle yapmıştır. Çalışmaları peyzaj türünden olup, daha çok deniz manzaraları, her türlü tekne, tarihi gemiler, tarihi deniz savaşlarını konu edinen tasvirlerdir.” (Özdeniz, 2000, s. 204) (Resim 2.128), (Resim 2.129), (Resim 2.130), (Resim 2.131), (Resim 2.132) Sanatçının hazırladığı suluboya albümler içerisinde, denizcilik işletmeleri için hazırladığı bir albüm de yer almaktadır. Türkiye denizcilik işletmeleri tarafından Hüsnü Bey’e işletmenin tüm gemilerini içeren albüm siparişi verilmiş, sanatçı bu sipariş üzerine suluboya bir albüm

hazırlamıştır. Sanatçının bir diğer çalışması 1919 senesinde, Bedayi-i Asa-ı Osmaniye (Osmanlıca Bayram Hediyesi) isimli kitabı süslemek için hazırladığı yetmiş adet resim olmuştur. Sanatçı meslek yaşantısında 5. Dereceden Mecidi ve gümüş liyakat madalyalarıyla ödüllendirilmiştir.

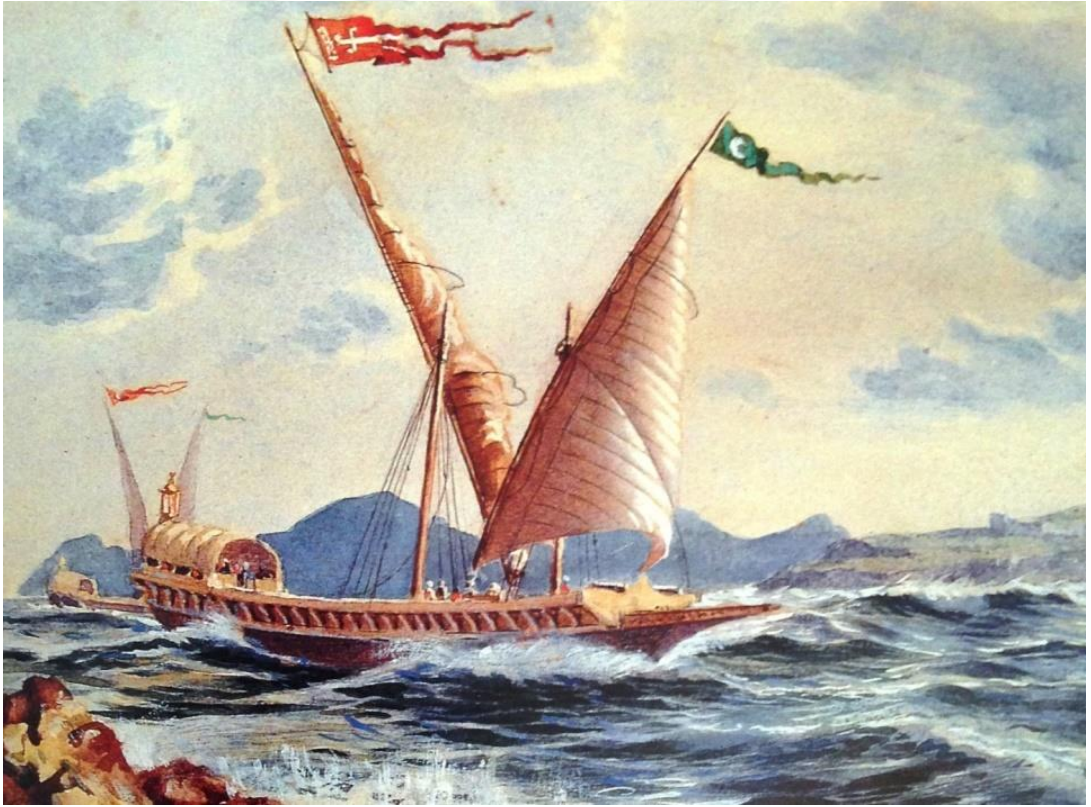
Resim 2.128. Hüsnu Tengüz– 1915 –Tersane-i Amire'nin ve Bahriye Dairesinin Görünüşü- Suluboya- 24x 13.5 cm, Özdeniz, 2000, s. 71 Türk Deniz Subayı Ressamları

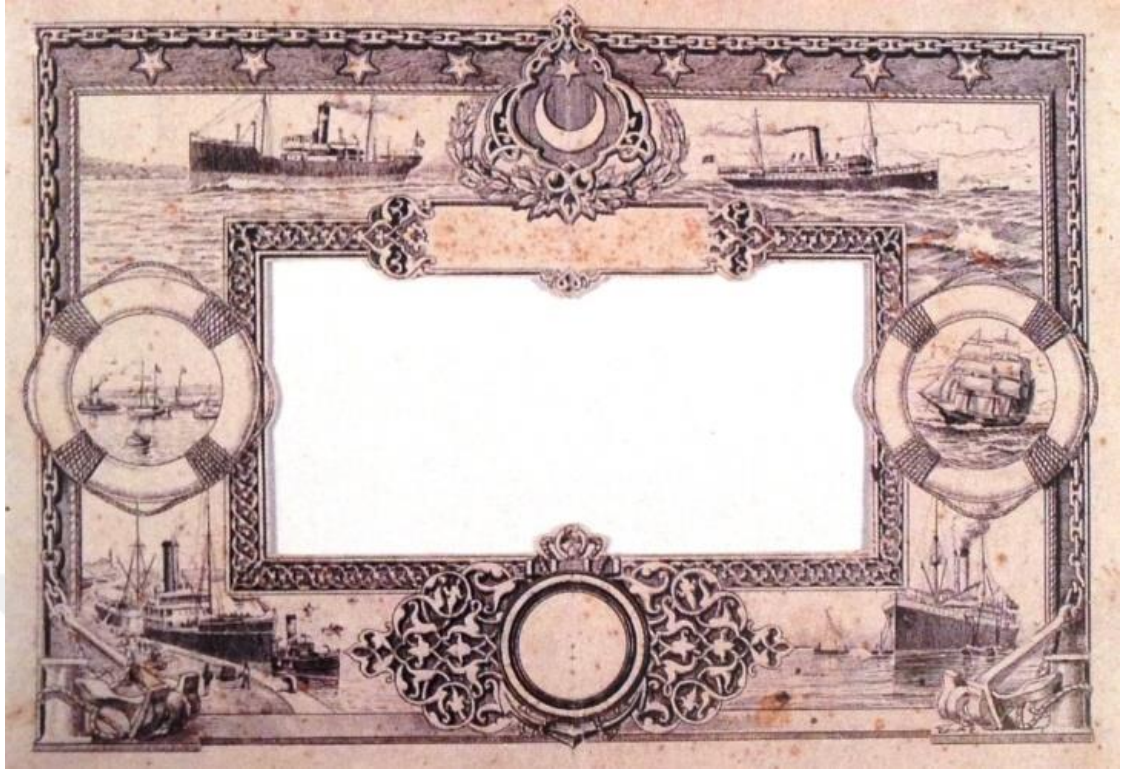
Resim 2.129. Hüsnu Tengüz– 1915 –Mezamorto Hüseyin Paşa'nın Koyun Adaları Savaşı- Suluboya- 22.5x 16.5 cm, Özdeniz, 2000, s. 72 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.130. Hüsnü Tengüz– 1915 –Seydi Ali Reisin Hint Denizinde Portekizlilerle Savaşı- Suluboya- 26x 13.5 cm, Özdeniz, 2000, s. 72 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.131. Hüsnü Tengüz–1915 -Osmanlı Kadırgası Yelkenle Seyir alinde- 20x15.5 cm, Özdeniz, 2000, s. 75 Türk Deniz Subayı Ressamları

*Resim 2.132. Hüsnu Tengüz-Çalışma Örneği – 28x20cm çini, Özdeniz, 2000, s. 81
Türk Deniz Subayı Ressamları*

Sanatçının bazı eserleri şunlardır; Tersane Bahçesi, Havuz Fabrikaları, Kotra, Ankara Vapuru, Anadolu Kavağı, Şehzade Camii, Molla Gürani, Kasabaya İnerken, Paşabahçe Sırtları, Üç Ambarlı Mahmudiye. Kimi resimlerinin özel koleksiyonlarda, TBMM’de ve İstanbul Deniz Müzesi’nde yer aldığı bilgisi bulunmaktadır.

1880 Doğumlu ;

Ali Sami Boyarın Paris’te öğrenimi sırasında burada impresionizm yerini yeni cereyanlara terk etmek üzereydi. Van Gogh, Cezanne, hatta Gaugen çoktan ölmüşler, Fovizm’in bile modası geçmiş, kübizm olanca gücü ile bütün sanatçıları sarmıştı. Ali Sami Boyar bunların hiçbiri ile ilgilenmedi. Bununla beraber, desen ve şekil endişesi içinde İmpresyonizmin etkisi altında kalmıştı Serbest hayata atılınca sanatını bu alanda geliştirdi. (İslimyeli, 1965, s. 82)

Sanatçı Fransa eğitimi esnasında mum heykel- mulaj sanatını öğrenmiştir. “Müzedeki görevi esnasında tarihi Türk gemilerinin tam model ve yarı model olarak

yapılmaları için bir gemi model atölyesi ile tarihi denizci mankenlerinin yapıldığı mulaj- manken atölyesini kurdu.” (Özdeniz, 2000, s. 208) Sanatçı Cumhuriyet pul ve paralarının ilk ressamıdır. Bu çalışmalarını nedeniyle Londra’ya gönderilmiştir. İlk defa Londra’da sergi açan ressamımız Ali Sami Boyar’dır. (1926) Londra dönüşü sekiz sene hiçbir devlet görevi almadan serbest çalışmıştır. “ 1930 yılında Paris’te bir sergi açtı. 1931’de iki resmi burada galeriye kabul edildi.” (İslimyeli, 1965, s. 82) Amerikan Womens Club ’ün Paris’te açtığı sergi sayesinde ‘Societe’de Artistes Françaises üyeliğine kabul edilmiştir. “Amerika’da 30 milletin ressamların eserlerinin sergilendiği mürekkep bir resim sergisinde Basın mümesilliğimiz salonlarını süsleyen Sami Boyar’ında iki tablosu konmuş ve böylece memleketimiz temsil edilmiştir.” (Şehsuvaroğlu, 1959, s. 13)

Sanatçının Çağdaş Türk Sanatının gelişmesine yönelik çok değerli çalışmaları olmuştur. “Fransızca ve İngilizce mükemmel bir suretle konuşan ve yazan Boyar ... resim sanatını izah ve onu Türk milletine sevdirmeye büyük gayretlerde bulunmuştur.” (Boyar 1948, s. 147) “Ali Sami Boyar birçok tercüme de yapmıştır. Ayrıca makaleler yayınlamak ve radyo konuşmaları yapmak suretiyle sanat kültürünü topluma mal etmede büyük hizmetlerde bulunmuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 83) 1943 de bastırıldığı Ayasofya isimli eserile bize Ayasofya’nın doğru olarak tarihini okutmuş...” (Boyar, 1948, s. 147)’tur. Sanatçının bu gibi faaliyetlerindeki amacı, ülke insanımızın sanat yeteneklerinin, batı insanı ile eşit ve kimi zaman üstün olduğuna halkı ikna etmek ve sanatla uğraşan ve uğraşmak isteyen ülke insanımıza cesaret ve özgüven kazandırmak olmuştur. Çağdaş Türk sanatının arzu edilen seviyeye ulaşmasının önündeki en büyük engelin özgüven sorunu olduğuna inanmıştır.

Eserlerinin büyük bir kısmı dokümanter ve tarihi öneme sahiptir. Portre, natürmort ve peyzaj başta olmak üzere birçok teknik ve tarzda, çok sayıda resim yapmıştır. (Resim 2.133), (Resim 2.134), (Resim 2.135), Ali Sami Boyar perspektifte (Resim 2.136) ve renkte güçlü bir ressamdır. Cami içi tabloları onun bu meziyetlerini ispat eder niteliktedir. “Yarım asırdan fazla bir zaman fırça ve bilgi ve kalemi ile bu memlekete çok büyük hizmetlerde bulunmuş... olan A. Sami Boyar sulu boya eserlerinin cesamet ve nefasetiyle rekor temin etmiş bir üstattır.” (Boyar 1948, s. 146)

Resim -133. Ali Sami Boyar–Kaptan-ı Derya Hızır Hayrettin (Barbaros) Paşa- 32x45,
Özdeniz, 2000, s. 115 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.134. Ali Sami Boyar–Manzara-26x35, Özdeniz, 2000, s. 120 Türk Deniz
Subayı Ressamları

Resim 2.135. Ali Sami Boyar–Rumelihisarı-35x27, Özdeniz, 2000, s. 120 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.136. Ali Sami Boyar–Boğazdan Manzara, Özdeniz, 2000, s. 121 Türk Deniz Subayı Ressamları

“Ali Sami Boyar tabiata aşık bir sanatçıdır. Fakat o, dar çerçeve içinde kalan realist bir ressam değildir. Ali Sami Boyar kendi görüşüne uygun bir tabiat bağlılığı içinde çalışmıştır. ” (İslimyeli, 1965, s. 83) “ Milletler arası şöhrete ulaşan Ali Sami Boyar’ın Londra, Paris ve Amerika’da bine yakın eseri satılmıştır. Memleketimiz müze ve galerilerinden başka, birçok yabancı müze ve galerilerinde onun eserleri müstesna yerler almıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 82, 83) Başkan ise Ali Sami Boyar’ın sanatına ve sanatçı kişiliğine diğer araştırmalardan farklı, tezat görülebilecek bir yorumla yaklaşmaktadır. Kaynakların sıklıkla Ali Sami Boyar için bine yakın eserinin satıldığı bilgisiyle üretken bir sanatçı olduğu sonucu çıkarken, Başkan’ın değerlendirmesi ise farklıdır.

Ali Sami Boyar, hem diğer asker ressamı hem de 1914 kuşağı içinde sanatı hakkında fazla yorum yapılamayacak bir ressamdır. Üretken olduğu pek söylenemeyecek olan sanatçı izlenimcilerle beraber hareket etmiş olmasına rağmen onlar gibi izlenimci üslupta resimler yapmamıştır. Daha çok Klasist- Gerçekçi bir üsluba sahiptir. Tamamen olmasa bile renk ve figüre de yakın olduğu söylenemez. (Başkan, 1994, s. 65) demektedir.

Başkanın değerlendirmesinde dikkati çeken bir diğer husus diğer araştırmalardan farklı olarak Ali Sami Boyar’ın renk konusunda yeterli bulmadığına dair görüşüdür. İslimyeli ise sanatçıyı şu yorumla değerlendirmiştir. “ Renk anlayışı üstün, paletine hakim, fırçaları heyecan doldur.” (İslimyeli, 1965, s. 83) “Sami Boyar bir şair manası ile tabiatın kendi süzgecinden geçirdiği bütün renklerini ve notalarını toplayarak her çeşit ve boyda resimli ve güzel senfoniler vücuda getirmiş.” (Ünver aktaran Şehsuvaroğlu, 1959, s. 37) “ Sami Boyar hoca Ali Rıza gibi tahlili güç bir sanatkârdır. O başlı başına bir ekoldür. Bu büyük üstadın eseri yaşadığı iklimin lokalite renkleri içinde orijinal bir faktörle mümtaz şahsiyetini derhal gözlere söyler.” (Boyar, 1948, s. 146) “

Sanatçının eserlerinde geniş fırça tuşları ve empresyonist etkiler hissedilse de realist üsluba sahip olduğu değerlendirilmektedir. Kompozisyonları tekniğinin tüm özelliklerini deşifre eder niteliktedir. (Resim 2.137) Meşhur Rus ressamlarından Ayvazofski’nin ruhlara dehşet ve huşunet telkin eden o korkunç deniz fırtınalarının

Sami Boyar'ın fırçası ile nasıl sükunet ve mülayimet kesp ederek ruhlara inşirah vermiş olduğunu gene bu eserlerinde görebiliriz.” (Boyar, 1948, s. 146)

Resim 2.137. Ali Sami Boyar–Ayasofya-Suluboya, Özdeniz, 2000, s. 123 Türk Deniz Subayı Ressamları

Sanatçı Şişli atölyesinde çalışmış olan ekibin içerisinde yer almış, savaş konulu büyük boy kompozisyonlar resmetmiştir. (Resim 2.138) “Enver Paşa'nın açtığı atölyede diğer seçkin sanat arkadaşları ile birlikte meydana getirdiği hamasi kompozisyonların her biri birer sanat numunesidir.” (İslimyeli, 1965, s. 83)

Resim 2.138. Ali Sami Boyar, (1914-1918), Borazancı, 100x60 cm Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 25

Sanatçının çalışmaları 1918 tarihli Viyana ve Berlin Sergilerinde yer almıştır “ Yalnızca bir kişisel sergi açan sanatçı Osmanlı Ressamlar Cemiyeti’nin ve Güzel Sanatlar Birliği’nin sergilerine devamlı olarak katılmıştır.” (Başkan, 1994, s. 65)

Sanatçının başlıca eserleri; Kürkçü Kapısı, Güvertede, Boru Eri, İtfaiye Eri, İstanbul’dan Limana Bakış, Bir Erin Başı, İnönü Portresi, Eski İstanbul, Ayasofya Küpleri, Ayasofya Galerisi, Ayasofya İçi (Resim 2.139), Şirket Vapuru, Edirne’de Sokak, Kaleye Giden Yol, , Turgut Reis, Limanda Grup, Antalya’dan Bir Köşe, Fatih Burcu, Antalya Fener burnu, Küçük Bebek, Kumkapı, Ayasofya 1, Ayasofya 2, 3. Selim Türbesi, Boğazın Altın Işıkları ve Müze Bahçesidir.

*Resim 2.139. Türk Deniz Subayı Ressamları, Ali Sami Boyar–Ayasofya İçinde-
suluboya-92x61, Özdeniz, 2000, s. 117*

1881 Doğumlu Ali Cemal Benim I. Dünya Savaşı'nda şişli Atölyesindeki çalışmalara katılmıştır. "I. Dünya savaşı sırasında Ali Sami Boyar, Sami Yetik, İbrahim Çallı, Hikmet Onat ile beraber savaş kompozisyonları meydana getirmişlerdir." (Vakıfbank Asker ressamlar sergi kataloğu, 1998, s. 22)

Sanatçının Akademiden sonra yaptığı resimler tarihi ve belgesel özellik taşır. Peyzaj, natürmort ve portre türünden çalışmış olan sanatçı suluboya ve yağlıboya tekniklerinde çok sayıda eser vermiştir. (Resim 2.140), (Resim 2. 141), (Resim 2.142), (Resim 2.143), (Resim 2.144), (Resim 2.145), (Resim 2.146) "Kompozisyonda, portre, peyzaj ve natürmort 'ta üstün başarı gösteren Ali Cemal ..." (İslimiyeli, 1965, s. 84) "Kendisi deniz konulu eserleri ile çok başarılı olduğu için, 'deniz ressamı' olarak da ün yapmıştır." (Özdeniz, 2000, s. 210) Sanatçı Viyana ve Berlin sergilerine katılmıştır.

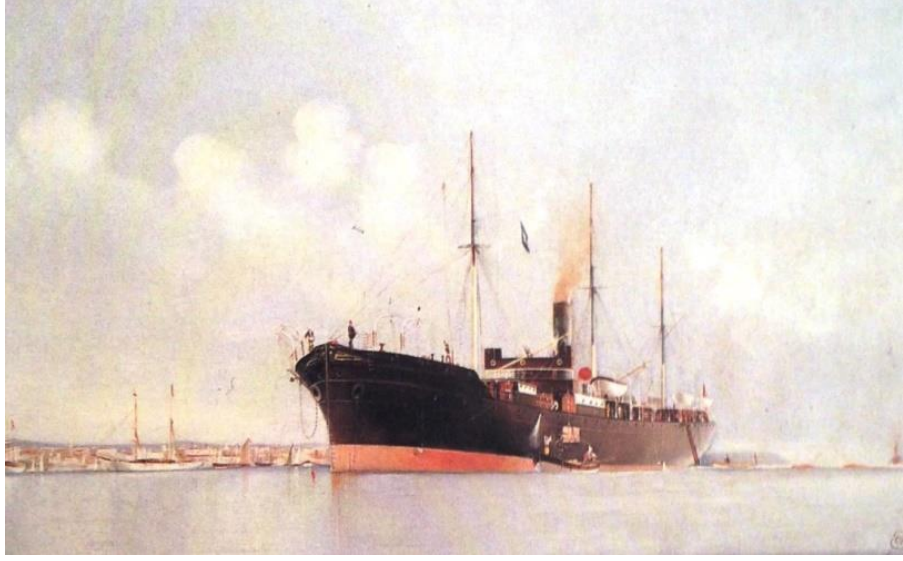
Resim 2.140. Ali Cemal Beyrutlu, 1914, Yaralı Asker, 33x41 cm Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 23

Resim 2.141. Ali Cemal Benim 1938 125x 208 cm Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 3 Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.142. Ali Cemal Benim–Mesudiye III Zırhlısı—54x71, Özdeniz, 2000, s. 130- Türk Deniz Subayı Ressamları

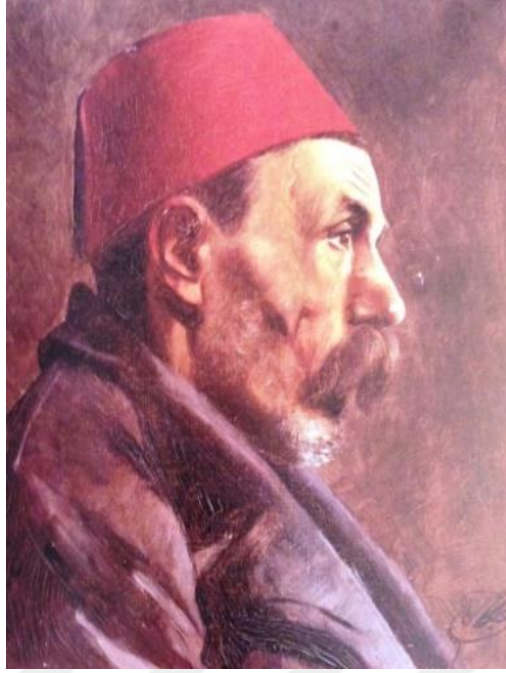
Resim 2.143. Ali Cemal Benim–Sahilde Gemi- Yağlı Boya, Özdeniz, 2000, s. 131-Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.144. Ali Cemal Benim–Çanakkale Kilit'i Bahir- 50x19 Suluboya, Özdeniz, 2000, s. 133-Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.145. Ali Cemal Benim–Süvariler-71x51 Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 134-Türk Deniz Subayı Ressamları

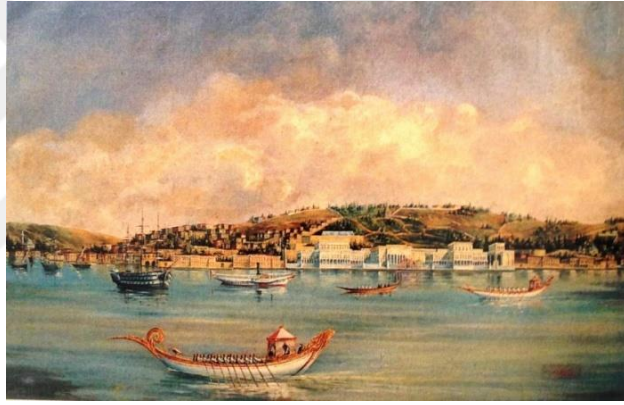

Resim 2.146. Ali Cemal Benim–Portre-40x32-Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 137-Türk Deniz Subayı Ressamları

Sanatçı emeklilikten sonra duvar resimleri ve afişler hazırlayarak geçimini sağlamış, daha sonra ise gazetecilik yapmaya başlamıştır. İlk çalıştığı yayın kapak resimlerini ve karikatürlerini çizdiği Alem Mecmuasıdır. “ Daha sonra , ‘Tasvir-i Efkar’ gazetesi, ‘Harp Mecmuası’ , ‘İleri’ gazetesinde çalıştı.” (Özdeniz, 2000, s. 210) Ali Cemal, uzun süre Akşam Gazetesi ressamlığı yapmıştır. Tercümanı Hakikat Gazetesi dışında Resimli Gazete, Resimli Ay isimli magazinlerde ve Nasrettin Hoca, Karagöz gibi mizah dergilerinde, Yenigün ve Cumhuriyet Gazetelerinde ressam olarak görev yapmıştır. “ Türk gazeteciliğinde temsili resim, hamasi krokiler çizen ilk gazete ressamıdır.” (Özdeniz, 2000, s. 210) Ali Cemal, ressam subaylar sergilerine de katılmış, soyadı kanunu ile ‘Benim’ soy ismini almıştır. Son yıllarını Mersin’de Liman İdaresi’nde çalışarak geçirmiştir. Bu süreçte resim dersleri verdiği de bilinmektedir.

Deniz Yüzbaşı Beyrutlu Cemal’in bilinen çalışmaları, Biraz Su, Yaralı, Süvari, Dobricada, Maydostan, Yasak, Süvari Hayvan Sularken ve Etüt isimleriyle bilinmektedir. Sanatçının özel koleksiyonlarda, İstanbul Resim Heykel Müzesi’nde, İstanbul Deniz Müzesi’nde, Askeri Müze’de, Ankara Cumhuriyet Müzesi’nde ve Cumhuriyet Gazetesi arşivinde çalışmaları bulunmaktadır.

1881 Doğumlu Seyfettin Soysalan klasik üslupla deniz konulu resimler yapmayı tercih etmiştir.(Resim 2. 147), (Resim 2.148), (Resim 2.149), (Resim 2.150), (Resim, 151), “ Seyfi Soysallar denizlerin korkunç dalgalarıyla mücadele eden gemilerin ressamı olarak tanınmıştır. Klasik bir tarza malik olup renkleri saf ve şeffaf ve fırçası mahirane ve üstadane dir.” (Boyar, 1948, s.138) “ Usta bir fırçaya sahip olup, denizin her türlü görünüşünü, gemileri, dalgaları, dalgalarla mücadele eden gemileri, ustaca resmetti.” (Özdeniz, 2000, s. 209) Sanatçının çok sayıda yağlıboya peyzajı bulunmaktadır. Türk donanma gemilerini konu ettiği resimlerden bazıları İstanbul Deniz Müzesi’nde bulunmaktadır. “Asker ressamlar sanat derneğine girmiş ve bu derneğin birçok sergilerine katılmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 84) Sanatçının başlıca eserleri Haydarpaşa Mendereği, Yavuz, Bebek, Karadeniz, Potras Deniz Feneri isimleriyle bilinmektedir.

Resim-147. Seyfettin Soysalan–19. Yüzyılda Beşiktaş Çırağan Sarayı Sahili- 99x66, Özdeniz, 2000, s. 124 Türk Deniz Subayı Ressamları,

Resim 2.148. Seyfettin Soysalan– Hamidiye III, Mecidiye III, Mesudiye III Hafif Kruvazörleri- 166x73, Özdeniz, 2000, s. 125 Türk Deniz Subayı Ressamları.

Resim 2.149. Seyfettin Soysalan–Mecidiye III Kruvazörü Seyir Halinde- 117x73, Özdeniz, 2000, s. 126 Türk Deniz Subayı Ressamları.

Resim 2.150. Seyfettin Soysalan–Manzara Boğaz İçi-34x25, Özdeniz, 2000, s. 128-Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.151. Seyfettin Soysalan–Manzara Patras Deniz Feneri-43x28, Özdeniz, 2000, s. 128-Türk Deniz Subayı Ressamları.

1882 Doğumlu Süvari “İhsan ilk defa Edirne’den Erkanı harbiye resim hanesine memur edilmişken Müşür Arif Paşa’nın takdir ve sevgisini kazanmıştır. Arif Paşa’nın Mahdumları olan Faik ve İsmail Beyler Roma ateşe militeri olduktan sonra İhsana Pek çok suluboya kartlar yaptırırlar.” (Boyar, 1948, s. 150, 151) Bu kartlar, İhsan Bey’in Roma’da tanınmasını sağlamış ve oldukça beğeni toplamıştır. Müşür Arif Paşa’nın teşvikiyle Edirne’de açılan bir resim sergisine katılan sanatçının eserleri Rus konsolosu tarafından satın alınmış, konsolos atölyesini ziyaret etmek için kendisine bir randevu talebi iletmiştir. İhsan Bey, konsolosun randevu talebini kabul etmiş, konsolos eşiyile birlikte İhsan Bey’in atölyesini ziyaret ederek tüm resimlerini satın almıştır. “ Bu olaydan iki hafta sonra konsolosun teşebbüsü ile olmalı ki İhsan beşinci rütbeden mecidi nişan ile taltif edildi.” (Boyar, 1948, s. 151)

“ O bir deniz ressamıydı. Hudutsuz enginlerin sonsuz aşkına esirdi.” (İslimyeli, 1965, s. 85) “Onun geniş tuşlarla hava tabakalarını nihayetsiz derinliklerini gösteren fırçası dalgaların gazaplı ve tehevürlü hücumlarını keşfedilmez bir renk kitlesiyle ifade edişi sanatın taklit edilmeyen bir lisanıdır.” (Boyar, 1948, s. 151) Bu yorumlar üzerine Ressam İhsan’a ait deniz resimlerinde; şeffaf denizlerin, sahile vuran hırçın dalgaların, tuvalle şiirsel bir dille buluştuğu yorumu yapılabilir.

Süvari İhsan’ın tuvallerinin konukları, Marmara Denizi, Boğaz ve Karadeniz’dir. O ressam kimliğiyle, denizlere aşık, tam manasıyla bir deniz ressamıdır. Sanatçı akademiye gitmemiş ama akademi gören birçok sanatçıdan daha duygulu eserler meydana getirmeyi bilmiştir. Balkan muharebesinin Bulgar Ordusu, Edirne’yi işgal edip, Müşürlük Dairesi’ne girince Mehmet Ali Laga’nın şasesinden keserek kaputunun içine saklayıp kurtardığı eser, Deseni Ressam Hasan Rıza’ya ve boyası Ressam İhsan’a aittir. “ Beynelminel bir şöhrete namzet bu genç subay deniz ressamı 1096 senesi sonunda hayat veda etmiştir.” (Boyar, 1948, s. 152) İslimyeli sanatçının bilinen çalışmaları için “ Kadıköy’de, Doktor İhya Bey’in ailesinde birkaç deniz resmi, Edirne Belediyesi’nde büyükçe bir resmi, eski şirketi Hayriye Meclisi İdare Azası’nda, Hasan Paşa Zade Haydar Bey’de sanatçıya ait bir çok levhalar, Sabık İktisat vekillerinden Bay Şakir Kesebir’in kayın validesinde sanatçıya ait bazı resimler ...” (İslimyeli, 1965, s. 85-86) bulunduğu bilgisini vermektedir.

1882 Doğumlu Jandarma Binbaşı İsmail Hakkı'nın Kuleli'deki resim hocası Küçük Topçu Rıza namıyla bilinen Topçu Rıza Bey'dir. “ Harbiye’de Halil Paşa ve Hoca Ali Rıza Bey’den feyz alan İsmail Hakkı, aynı zamanda bir müzisyendir. (İslimyeli, 1965, s. 86) “Yağlıboya natürmortları sevimli ve çekicidir.” (İslimyeli, 1965, s. 86) (Resim 2.152), (Resim 2.153) Sanatçının yağlıboya resimlerini süratle çalıştığı bilgisi vardır.

Resim 2.152. İsmail Hakkı-Türk Alman Dostluk Anıtı- 166x100 cm, Karatepe, 2001, s. 109

Resim 2.153. İsmail Hakkı, Çanakkale Deniz Savaşları, 121x197 detay Yağlıboya, Vakıfbank Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 15

“İsmail Hakkı hoş sohbet, iyiliği seven; güler yüzlü şahsiyetiyle herkese kendini sevdirmiş ve çok güzel çaldığı kemaniyle de alaturka müziği muhitinde kendini tanıtmış bir ressamdır.” (Boyar, 1948, s. 157) Jandarma Binbaşı İsmail Hakkı Bey, Aker Ressamlar Derneği üyeliğinde bulunmuştur. “ Sanatçının Askeri müze resim koleksiyonunda iki eseri bulunmaktadır.” (Karatepe, 2001, s. 107)

1883 Doğumlu “...Ali Rıza Bayazıt, kalemini ve fırçasını elinden bırakmamış, ordu saflarında da dikkati çekmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 87) Ali Rıza Bayazıt da, Sami Yetik ve Mehmet Ali Laga gibi 1912’de başlamış olan Balkan Harbi’ne Kırcaali ve Bolayır kolorduları emrinde katılmıştır. Savaş sonunda Erkân-ı Harbiye’nin düzenlediği sınavda başarılı olarak harita şubesinin topografya kısmına girmeye hak kazanmıştır. Bu görevi 24 sene sürmüştür ve vatanın birçok yerini gezip görmeye imkân bulmuştur. Ali Rıza Bayazıt, 1. Dünya Savaşı’nın başlarında Filistin, Suriye ve Medine bölgelerinde görev almıştır. “ Bu yeni sınıfında sanata kendisini daha çok verebilme imkânı bulan Ali Rıza Bayazıt, ... bize imparatorluğun geniş ülkelerinin her bucağından renkler, kokular derlemiştir. Suriye, Filistin, Medine genç sanatçının sıcak iklimlerin sırlarını çözmesine yardım etmiş ve o, sanat alanında gerçekten üstün bir başarıya ulaşmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 87) Ali Rıza Bayazıt haritacılık mesleği gereği, tarihi kıymetli olan gezdiği yerlerin, kurşun kalem ve suluboya resimlerini yapmış ve koleksiyona dönüştürmüştür. “Karakalem çalışmalarında Hoca Ali Rıza’nın yağlı boyada ise hem

Hoca Ali Rıza'nın hemde Halil Paşa'nın etkisini yakalamak mümkündür." (Karatepe, 2001, s. 69) (Resim 2.86), (Resim 2.154), (Resim 2.155)

Resim 2.154. Ali Rıza Bayazıt-Boğaziçi- 30x40 cm, Karatepe, 2001, s. 69 -Asker Ressamlar Kataloğu

Resim 2.155. Ali Rıza Bayazıt- Ada Sahili-30x62 cm, Karatepe, 2001, s.70-Asker Ressamlar Kataloğu

“O Hoca Ali Rıza'nın eski terimle rahleli tedrisinde yetişmiş en değerli öğrencisidir.” (İslimyeli, 1965, s. 87) Ali Rıza Bayazıt'ın tekniğinin Hoca Ali Rıza'ya benzerliği ölçü alındığında, Ali Rıza Bayazıt için Hoca Rıza ekolünün gerçek bir takipçisi olduğu ifade edilebilir. Sanatçının eserinin sadece boyadığı yüzeye sınırlı kalmaması gerektiğini, onun eğitiminde geçmiş talebelerinin de bir eseri olarak kabul edilmesi gerektiği düşünülebilir. Bu bağlamda Ali Rıza Bayazıt'ın, Hoca Ali Rıza'ya ait başarılı bir eser olduğu söylenebilir.

Ali Rıza Bey kuvvetli ve nitelikli deseniyle bilinen bir sanatçımızdır. Sanatçı İtalya'daki uluslararası bir desen sergisine katılmış ve birincilik almıştır. Bu başarısının devamında mevcudu yetmiş ülkeden üyelerin oluşturduğu jürinin bir üyesi vefat etmiş, boşalan jüriye Ali Rıza Beyazıt seçilmiştir. Daha sonraki süreçte Ali Rıza Bayazıt, rahatsızlığını gerekçe göstererek jüriden çekilmiştir. “ Üstadın suluboyaları, hafif ve şeffaf renkleriyle onu seyredenleri teshir edecek bir güzellik ve inceliğe haizdirler.” (Boyar, 1948, s. 162) “ Yağlıboyları ise, tabiattan aldığı konulara kendi görüş ve sezilerini de katarak meydana getirdiği, eşine az rastlanan eserlerdir.” (İslimyeli, 1965, s. 88) Yapılan yorumlar onun eserlerinin halkımıza özgü bir duyumsayışı gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Emekli üç arkadaşının yönlendirmesi sonucu 1944 yılında Ankara Kutlu Gazinosu'nda bir resim sergisi açmış, memleket görüntülerini içeren peyzajları oldukça beğeni toplamıştır.

“1945'de Sadık Göktuna, İhsan Çanakkaleli, Cevat Karsan'la birlikte Asker ressamlar sanat derneğini kurmuş ve asker ressamlara yeni ufuklar açmıştır.” (İslimyeli, 1965, s.89) Ali Rıza Bayazıt Ressam Subaylar Birliği'nin ilk başkanı olarak görev almıştır. 1963 yılında oy birliğiyle derneğin şeref üyeliğine seçilmiştir. Yıldız Çiçekleri, Beyşehir Gölü, Koyun Sürüsü, Pertek Kalesi, Murat Nehri Köprüsü, Medine Kapısı, Milli Mücadelenin Süvari Keşif Eri, Milli Savaşın , İzmir İnciraltı, İstanbul'da Grup, Mermer Ocakları, Trabzon Kalesi, Ali Paşa Camii, Gölbaşı ve Sapanca, Çeşme Başı sanatçıya ait bilinen eserlerden bazılarıdır.

1885 Doğumlu Yüzbaşı “ Ressam Hidayet hassas Müstait, azimkâr bir gençti. Sulu ve yağlıboyada orijinalite göstermiş ve çok parlak istikbale namzet olacağını kırılmaz azim ve sebatıyla sanata karşı sönmeyen aşkıyla ispat etmiş bir sanatçıdır.” (Yetik, 2016, s. 63) (Resim 2.156) “ 1946 Ocak ayında Ankara'da Ordu evinde açılan

ressam subaylar sergisine bir aile tarafından gönderilen akvarel bir tablosu onu çok takdirle yad ve tahattur ettirmeğe vesile olmuş kuvvetli bir eser olarak Tespit edilmiştir.” (Boyar, 1948, s. 156) Kimi kaynaklar resmin, sanatçının kendi ailesi tarafından sergiye verildiği bilgisini aktarır. “ Kızgın bir güneşin altın sarısı kumlar üzerine aksettirdiği bir abideyi canlandıran bu resim, Milli Savunma bakanlığınca satın alınmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 92) Eser 40x50 cm ebatlarındadır. Bu resim Yüzbaşı Hidayet’in realist bir ressam olduğunu işaret etmektedir.

Resim 2.156. Yüzbaşı Hidayet-Yüzbaşı Nurettin (Balkan Savaşı Şehidi) – 34x42 cm, Karatepe, 2001, s. 113

1885 Doğumlu “Hikmet Onat, Ressamlar Cemiyeti'nin 1908'de başlayan kuruluş çalışmalarından itibaren faaliyetlerine katılmıştır.” (Başkan,1994, s. 70) Cemiyetin idari heyetinde görev yapan sanatçı, birçok sorumluluk yüklenmiş olmasına rağmen sanatsal çalışmalarını aksatmamış, üretimlerine devam etmiştir. Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, Galatasaraylılar Yurdu ve Galatasaray Lisesi'nin resim dershanesini kullanarak her yıl çoğunlukla Ağustos ayında resim sergileri düzenlemiştir. Bu sergiler Galatasaray sergileri olarak isimlendirilmektedir. “ Hikmet Onat, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin (1908) bir üyesi olarak, 1916 'dan İtibaren, her yıl düzenlenen 'Galatasaray Sergileri 'ne sürekli katıldı. ” (Gültekin, 1992, s. 34) Özellikle başlangıçta "Societa Operaia" adı ile sergi etkinliklerine sahne olan ve daha sonra “ Galatasaraylılar Yurdu” adını alan eski İtalyan Lokali' ndeki sergilere ilk önemli denemelerini vermiştir.” (Başkan,1994, s. 70)

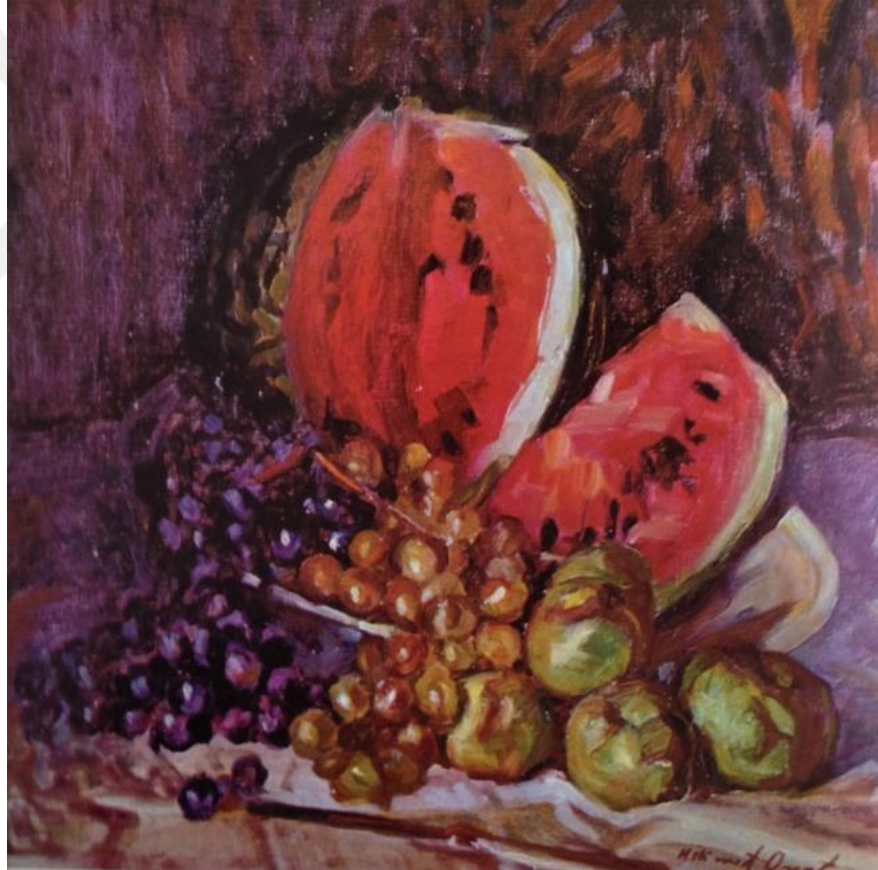
“1917'de Harbiye Nezareti (Milli Savunma Bakanlığı) tarafından Ruhi Arel İbrahim Çallı, Avni Lifij, Namık İsmail ile birlikte savaş resimleri yapmak üzere görevlendirildi. Yapıtları 1917 'de, önce İstanbul, sonra Viyana ve Berlin'de sergilendi.” (Gültekin, 1992, s. 34) Şişli atölyesindeki bu çalışmalar, Enver Paşa ve ekibi tarafında propaganda maksatlı resimler yapmak amacıyla kurulmuş ve bu doğrultuda eserler üretilmiştir. “1939'dan İtibaren Devlet Resim ve Heykel Sergilerine devamlı katılan Onat, 1973'te 34, 1974'de 35. sergide Başarı Ödülleri'ne değer görüldü. İlk kişisel sergisini, 1969'da Ankara'da açtı. 1976'da İse '80. Sanat Yılı Sergisi'ni gerçekleştirdi. 3. kişisel sergisi, 1977 'de İstanbul'da; anısına yapılan son sergisi İse 1990'da Ankara'da açıldı.” (Gültekin, 1992, s. 34)

Hikmet Onat, açık hava ressamlarımızdandır. Resimlerinde tabiat ve su düşkünü olduğu anlaşılan ressamımız, durgun sahilleri, su görünümelerini, kayık ve sandalları, demirli yelken gemileri, yosunlu kayaları resmetmiştir. “ Görüş ve icra tarzıyla eski kıymetleri parçalamış ve dağıtmış bilhassa paletindeki kırmızı, turuncu ve acı sert yeşilleriyle ruhlarımızı hırpalamış ise de bu yeni hamle ile resim tarihimize değeri münakaşa edilmez bir kıymet ilave etmiştir.” (Boyar, 1945, s. 155)

Deniz subayı olduğu için denizi çok sevdiğini daima belirtmiş, dalgalı ve fırtınalı denizler hariç, denizi, durgun sahilleri, sahillerdeki her türlü tekneyi, kayıkları, yelkenleri, sahile bağlı sandalları, mavnaları, balıkçı kayıklarını, yosunlu kayaları, ruha sükunet veren üstün bir sanat gücü ile resmetmiş, eserlerinde bize tadına doyumaz bir zevk bahsetmiştir. (Özdeniz, 2000, s. 210)

“Hikmet Onat, büyük çoğunluğu manzara olan resimlerinde doğanın açık-koyu ışık, sıcak-soğuk renk değerlerini kesin sınırlı kontrastlarla ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Kuşağı içinde renge en çok hâkim olanlardan biridir.” (Başkan, 1994, s. 70) Renk nüanslarındaki zenginlik, doğasal görüntünün belli bir algılayış biçimini, her tablosunda ayrı bir havaya sokar. Genelde Ön planda yer verdiği koyu lekeli motifler, gittikçe açılan ton değerleriyle, görüntüyü bir sis gerisinden sonsuza ulaştırır. Sanatçı, az sayıda da olsa portre, natüromort ve enteriyör çalışmalarında da başarılı yapıtlar vermiştir. (Gültekin, 1992, s. 34) (Resim 2.157) “ Onun geniş fırçasının tuval üzerinde bıraktığı parlak ve şeffaf tuşları resim sanatında az rastlanan ve en kıymetli tesirleri

yaratan şahsın has bir sanat kudretidir.” (Boyar, 1948, s. 155) Sanatçının Empresyonist çalışmaları içerisinde İstanbul Boğazi'nin dingin görüntüleri de yer almıştır. Sanatçı peyzaj çalışmalarında sıcak-soğuk renk değerlerinin ve açık-koyu sert kontrastlarla detaylı olarak ifade etmiştir. Ritmik fırça tuşları, kontürlerde kullandığı kontrastlar, Hikmet Onat'ın tekniğine ait özellikler olarak ifade edilebilir. Sanatçının çalışmalarına yönelik değerlendirmeler, gri ve yeşillerin uyumuyla dinlendirici bir atmosfer elde ettiğine yöneliktir. Sanatçının eserlerinde bahsedilen dingin atmosfer, ışık oyunları ve loş kuytuluklar bir bütün içerisinde ifade imkânı bulabilmektedir. Bu bütünlük ve dinginlik, Onat'ın paletinde diğerlerinden farklı olarak kırmızı, turuncu ve şiddetli yeşiller ile ortaya çıkabilmiştir. “Derede Sandal , Siperde vb. yapıtlarında Manet’yi anımsatan bir espriye yaklaşır. (Gültekin, 1992, s. 34)

*Resim 2.157. Hikmet Onat–Karpuzlu Natürmort– 50,5X50,5cm, Başkan, 1977, s. 28
Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı*

Sanatçı yurtdışı eğitiminde empresyonizmi benimsemiş ve başarılı örneklerini vermiştir. İbrahim Çallı, Sami Yetik ve arkadaşlarıyla birlikte Çağdaş Türk resim

sanatında gerçek nitelikte bir empresyonist anlayışın oturmasını sağlamışlardır. Bahsi geçen sanatçıların Türk sanatına hizmetleri sadece empresyonizmin yerleşmesiyle kısıtlı kalmamış, oldukça üretken çalışarak, Türk sanatının çağdaşlaşmasına yönelik hizmetlerde bulunmuşlardır. “Avrupa’dan avdette Türk Empresyonizmini yaratanların başında gelir.” (Boyar, 1948, s. 155) Sanatçının geniş fırça tuşlarıyla oluşturduğu parlak tuşlar, göz kamaştırıcı yansımalar yaratmaktadır. (Resim 2.158) “ Hikmet onat, 1914 kuşağının bazen hafif ışık titreşimlerine yönelen üslup anlayışına farklı boyutlar getirmiş, geniş ve enli tuş birleşimlerinden oluşan bir tarz geliştirmiştir.” (Tansuğ, 1996, s. 371) Sanatçı, izlenimlerini tuvale aktarırken rahat bir tarza sahiptir. Biçimsel kaygılar taşımaz. (Resim 2. 159), (Resim 2.160), (Resim 2.161), (Resim 2.162), “ Nurullah Berk, resmettiği İstanbul doğasının onu bir çeşit izlenimciliğe zaten götürüp götürmeyeceği konusundaki kuşkularını dile getirir.” (Başkan, 1994, s. 70) Bu kuşkuların kaynağında Paris'te aynı eğitime tabi olduğu, aynı değerlere sahip dönem arkadaşlarından ve kendi kuşağından farklı bir manzara anlayışına sahip olmasıdır. İslimyeli “Kısaca, Hikmet Onat Türk resminin yaratıcılarından biridir.” (İslimyeli, 1965, s. 95) demektedir.

Resim 2.158. Hikmet Onat- Manzara- 68x85, Başkan, 2009, s. 196- Başlangıcından Cumhuriyet Dönemine Kadar Türklerde Resim

Resim 2.159. Hikmet Onat–1914-Kabataş'tan Manzara -90x80-Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 149-Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.160. Hikmet Onat–Camili Peyzaj– 71.5x45cm, Turani, 1977, s. 30 -Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

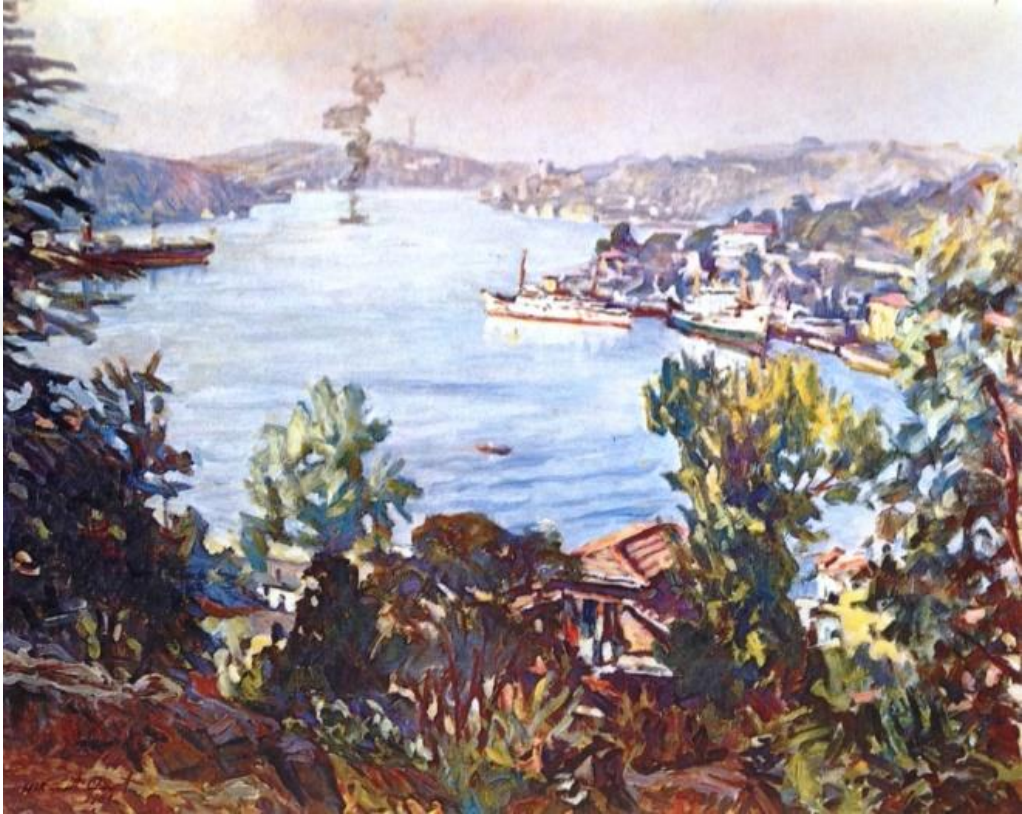
Resim 2.161. Hikmet Onat–Peyzaj– 73x54cm - Turani, 1977, s. 31 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

Resim 2.162. Hikmet Onat–Çeşme Peyzaj– 73x54cm, Turani- 1977, s. 32 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

“Hikmet Onat'ın resmi ve özel koleksiyonlarda çok sayıda yapıtı bulunmaktadır.” (Gültekin, 1992, s. 34) “ İmpresyonizm alanında meydana getirdiği, çoğunlukla peyzaj ve belirli miktarda da Natürmortları, kendine özel tekniği içerisinde sanat çevrelerinin haklı ilgisi ve hayranlığını toplamıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 94)

Sanatçının genel çalışmaları içerisinde, az sayıda portre ve enteriyör de yer almıştır. “Özbekler tekkesi, Kandilli ’den Boğaza bakış, Boğaziçi gibi tabloları en tanınmış eserleridir.” (Tansuğ, 1996, s. 371) (Resim 2.163) Bunlar dışında Köyden Mektup, Köyünden Geçerken, Bir asker, Limanda, Bir İskele, Beyazlı Kadın isimli tabloları sanatçının bilinen eserleri içerisinde yer almaktadır.

Resim 2.163. Hikmet Onat–Boğaziçi– 85x70cm, Turani- 1977, s. 29 Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı

1887 Doğumlu Şemsi Sunal’ın “ Bahriye’de görevli iken ve emekli olduktan sonra en büyük zevki resim yapmaktı. Karakalem, suluboya, pastel, yağlı boya teknikleriyle, figür peyzaj ve deniz (Maren) türünde çalıştı.” (Özdeniz. 2000, s. 212) “ Reşadiye zırhlısının inşaatına nezaret ettiği yıllarda 4 resimle Londra’da bir sergiye katılmış ve ikincilik kazanmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 99) Kaynaklarda bu süreçte Reşadiye zırhlısına ait bir resim yaptığı bilgisi vardır. Bu resim Osmanlı Donanması Cemiyeti tarafından kartpostallar bastırılarak satışa sunulmuş, resmin orijinali Makine Kralı unvanıyla bilinen bir İngiliz’e hediye edilmiştir. “ Büyük harbin ilanı ile Reşadiye gemisi Türk Hükümetine verilmemiş olduğundan...” (Boyar, 1948, s. 169) Şemsi Sunal

İstanbul'a dönmüş ve “ Kızılay'a pek çok yağlı ve suluboya resimler yapmış ve Avrupa'da renkli kartpostallar bastırarak yurda maddi yardımlar sağlamıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 99) Bu kartpostalların bir kısmı Avusturya'da satılmıştır. Sanatçının çok sayıda, karakalem, suluboya, yağlıboya ve pastel çalışmaları mevcut olup, figür peysaj ve marende başarılı olarak değerlendirilmektedir. (Resim 2.164) “ General Doktor Besim Ömer Akalın'ın nisaiye mesleğine ve umumi sıhate ait telif ve tab ettirdiği pek çok eserleri boyalı; boyasız resimlerle süslemiş ve bu eserleri bir kat daha kıymetlendirmiştir.” (Boyar, 1948, s. 169)

Resim 2.164. Şemsettin Sunal-Peyki Şevket Torpido Kruvazörünün Yaralanışı-65x 41 cm Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 161-Türk Deniz Subayı Ressamları

“ Asker Ressamlar Sanat Derneği üyesi olan Sunal'ın 1947'de düzenlene sergide “ Kocatepe” isimli eseri büyük ilgi toplamıştır.” (Karatepe, 2001, s. 121) Kocatepe Manevrada isimli bu tablo 60x80 cm boyutundadır. Tabloda dalgalı coşkun bir denize, baştan dalışıyla Kocatepe destroyeri resmedilmiştir. Bulutlar ise rüzgârın sertliğini dile getirmektedir. Bu resimle Şemsi Sunal sanat çevrelerine ne denli başarılı bir sanatçı olduğunu kabul ettirmiştir.

1896 Doğumlu İzzettin Dinler için Kaynaklar Sanatçının resme yönelik üstün bir yeteneğe sahip olduğu bilgisi bulunur. “ Yurda döndükten sonra İbrahim Çallı ve Cevat Dereli'nin resim derslerine devam etmiştir.” (Demirbulak, 2007, s. 113) “ Gerek meslek hayatı içinde gerekse emekli olduktan sonra devamlı resim çalışmıştır.” (Özdeniz, 2000,

s. 213) Doğada resim yapmayı seven sanatçı, yağlıboya tekniği ile yaptığı resimlerde peyzajı tercih etmiştir.” (Demirbulak, 2007, s. 113) Sanatçıya ait eserler ailesinde ve eserler kimi özel koleksiyonlarda muhafaza edilmektedir (Resim 2.165), (Resim 2.166), (Resim 2.167).

Resim 2.165. İzzettin Dinler-Kızı-1949- 76x124 cm, Özdeniz,2000, s.163-Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.166. İzzettin Dinler-1950-Çanakkalede Manzara- 62x49, Özdeniz, 2000, s. 164-Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.167. İzzettin Dinler–1949-Çanakkalede Şehitlik – 95.5 x 63cm, Özdeniz, 2000, s. 164-Türk Deniz Subayı Ressamları

Sanatçının otoportresinde, giyim ve duruşundaki itina fırçasına 'da yansımış gibidir. Titiz ve ayrıntıya önem veren klasisist bir yaklaşımla yaptığı portresinde İzzettin Dinler, asker ressamlarla neredeyse özdeşleşmiş yumuşak ve yalama boya tekniği kullanırken, Tenin ve saçın dokusunda adeta fotografik gerçeği yakalamış görünmektedir. Objektife bakarcasına takındığı hazırlıklı duruş, sanatçının otoportresiyle bir belge bırakmak amacı taşıdığını düşündürmektedir. (Demirbulak, 2007, s. 113)

1900 Doğumlu Hüsni Evrenos “Resim sanatına olan yeteneğini Almanya’da bulunduğu süre içinde özel resim atölyelerine devam ederek, ders alarak geliştirdi. Aktif görevleri yanında vakit buldukça büyük bir azimle çalıştı.” (Özdeniz, 2000, s. 213) Sanatçı emekliliğinden sonra resme odaklı bir hayat sürmüştür. Genellikle Peyzaj çalışan sanatçı “İki yıl kaldığı Amerika’da muhtelif resim sergileri açtı.” (Özdeniz, 2000, s. 213) (Resim 2.168) Sanatçının sanattaki bir diğer vasfı iyi derecede keman çalabilmesi olmuştur.

Resim 2.168. Hüsnü Evrenos (Cayroc)– Manzara- 55x35, Özdeniz, 2000, s. 166-Türk Deniz Subayı Ressamları

1905 Doğumlu Arif Kaptan (Arif Bedi-i Eruzman) “1940 yılında Halk partisi tarafından Kastamonu’ya gönderilerek yöreye ait resimler yaptı. ‘Kaya Altı’ ve ‘Aşağı Köprü Yolu’ konulu eserleri Kastamonu’da yapmış olduğu resimlerden olup bu tarihi şehri belgeleyen eserlerdir.” (Özdeniz, 2000, s. 214)

Sanatçı 1947 ve 1949 arası Paris’te bulunmuştur. Bu süreçte resim bilgisini ve tecrübesini arttırmak için ressam Andre Lhote’un atölyesinde çalışmıştır. Sanatçı tabiata olan düşkünlüğünden dolayı ilk aşamada empresyonist etkide duygulu peyzajlar resmetmiştir. Sanatçının peyzajları ve natürmortları başarılıdır. (Resim 2.169), (Resim, 170), (Resim, 171) “ Yaprakları dökülmüş ağaçları, kıvrımlı yolları, evleri vs. dinamik çizgiler ve üstün renk bilgisiyle, tuvallerine aktardı.” (Özdeniz, 2000, s. 214) Sanatçı ikinci aşamada Kübizmden etkilenmiş bu etkileşimi evirerek soyut resimler yapmıştır. “1940’ların sonundaki Paris, Andre Lhote Atölyesi çalışmaları onu 1950’lerden sonra Kübist çalışmalara yönetmiştir. Bu soyut düzenlemelerinde yerel ve folklorik temaları seçmesi ilginçtir.” (Başkan, 1991, s. 62) Sanatçını 1955’ten sonraki resimlerinde renk uyumunun önemsendiği geometrik soyut eserlerini görürüz. (Resim 2.172), (Resim 2.173), (Resim 2.174), “ 1950’den sonra, Kübizm ’den hareketle soyut anlayışa geçmiştir. Bu anlayışta, Türk süsleme sanatının renk ve biçimlerini kendine kaynak olarak seçen Kaptan, bu sanat dallarının özelliklerini inceleyip Batı resmi ile

bütünleştirerek, Türk resmine ulusal bir karakter verebileceği görüşünde olmuştur.” (Gültekin, 1992, s. 112) Sanatçı soyut çalışmalarının yanında 1957’ye kadar doğa soyutlamaları da çalışmıştır. “ 1936 yılında 1. Devlet Resim ve Heykel sergisi’nde Üçüncülük ödülünü, 1955 yılında aynı sergide ikincilik ödülü olmak üzere, Devlet Resim ve Heykel sergilerinde iki ödül aldı.” (Özdeniz, 2000, s. 214) “ Nitekim 1956’da DRHS ‘ne verdiği ‘Sırmalı Kompozisyon’ adlı yapıtı ile ödül almış; bu yapıt, Türk resminde DRHS ‘nde ödül alan ilk soyut çalışma olmuştur.” (Gültekin, 1992, s. 112) Bu bilgi için Gültekin ve Özdeniz ’in verdiği tarih bilgileri birbirleriyle örtüşmemektedir.

Resim 2.169. Arif Bedii Eruzman-- Manzara- 40x33, Özdeniz, 2000, s. 168-Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.170. Arif Bedii Eruzman-Ölü Doğa-60.5 x 50, Özdeniz, 2000, s. 168-Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.171. Arif Bedii Eruzman-Emirgan Çınaraltı Kır Kahvesi -27x21, Özdeniz, 2000, s. 169-Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.172. Arif Bedii Eruzman-1963-Soyutlama -162x 128, Özdeniz, 2000, s. 170-Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.173. Arif Bedii Eruzman-1964-Soyut Şehir -162x 130, Özdeniz, 2000, s. 170-
Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.174. Arif Bedii Eruzman-1963-Soyut Şehir -120x 130, Özdeniz, 2000, s. 171-
Türk Deniz Subayı Ressamları

Sanatçının “D Grubu’nun genel havasından farklı olmakla birlikte yine de grup içinde özel bir yeri vardır. İlk sanat yıllarındaki arama ve deneme ürünleri eleştirilere uğramasına rağmen o yılmamış, yeni ve alışılmamış da olsa kendine güzeli bulmaya çalışmıştır.” (Başkan, 1991, s. 62) Eruzman grubun içinde özel bir pozisyonla yer almış ve D Grubu sergilerine katılmıştır.

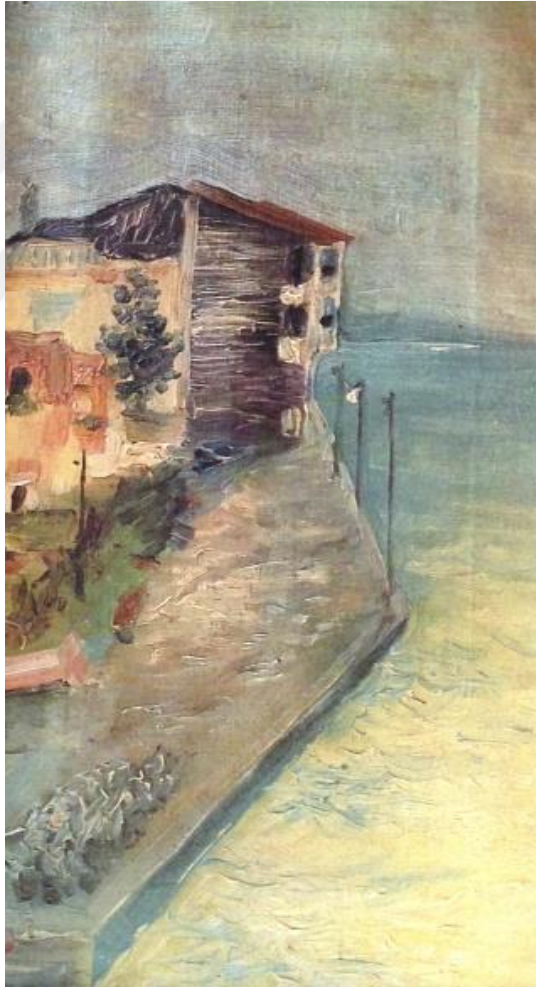
Sanatçı resimlerinde lirik, renkçi, soyut denemelerde bulunmuştur. Özdeniz, bizlere sanatçının son dönem resimleri için kendi ifadelerini aktarmaktadır. “ Ben içimi sarmış soyut bir tabiata bakıyorum. Oradan hareket ediyorum. Daima görülmemiş, keşfedilmemiş bir armoniye varmak istiyorum. Şimdiki resimlerimden de çılgınca tabiatı sevdiğim zamanlardaki gibi aynı zevki alıyor, aynı heyecanı duyuyorum ...” (Özdeniz, 2000, s. 214)

Sanatçı, Soyadı Kanunu ile Eruzman soyadını almıştır. Sanatçı daha çok Arif Kaptan namıyla tanınmaktadır. Kaynaklar sanatçının ‘Elli yıl gerilerden’ ismiyle ilgi çekici bir yazı dizisi olduğu bilgisi vermektedir. Sanatçı ilk eserlerinde Arif Bedii imzasını kullanmıştır. 1942 doğumlu ressam Hasan Kaptan, Arif Kaptan’ın oğludur. İslimyeli’nin, Arif Kaptan’ın oğluna yönelik tutumundan yola çıkarak, yaptığı eleştiri dikkat çekicidir. “ Oğlunu harika çocuk olarak prezante edişi sırasındaki davranışları, devlet imkânlarından azami nispette faydalanma gayretleri, onun sanat yönünü ikinci plana atmaktadır. Bu reaksiyonlar, bu gün için Arif Kaptan’ı resmin bir çeşit Florinalı Nazım’ı olarak tanımaktadır.” (İslimyeli, 1965, s. 109) Sanatçı sanat faaliyetlerinin yanında resim, matematik ve sanat tarihi öğretmenlikleri yapmıştır. Sanatçı Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü’nde öğretim görevlisiyken emekli olmuş, 1982’de İstanbul’da vefat etmiştir. “ İstanbul resim ve heykel müzesi, Ankara Gazi resim ve Heykel müzesi, Milli savunma Bakanlığı, Milli Kütüphaneler arşivi, Askeri müze ile yurt içi ve yurt dışı özel koleksiyonlarda eserleri bulunmaktadır.” (Özdeniz, 2000, s. 214) Küçük Peyzaj, Peyzaj, Ankara’da Kış, Bahçeli Kahve, Aşağı Köprü Yolu, Paşa Suyu, Harman isimli eserler sanatçıya ait eserlerden bazılarıdır.

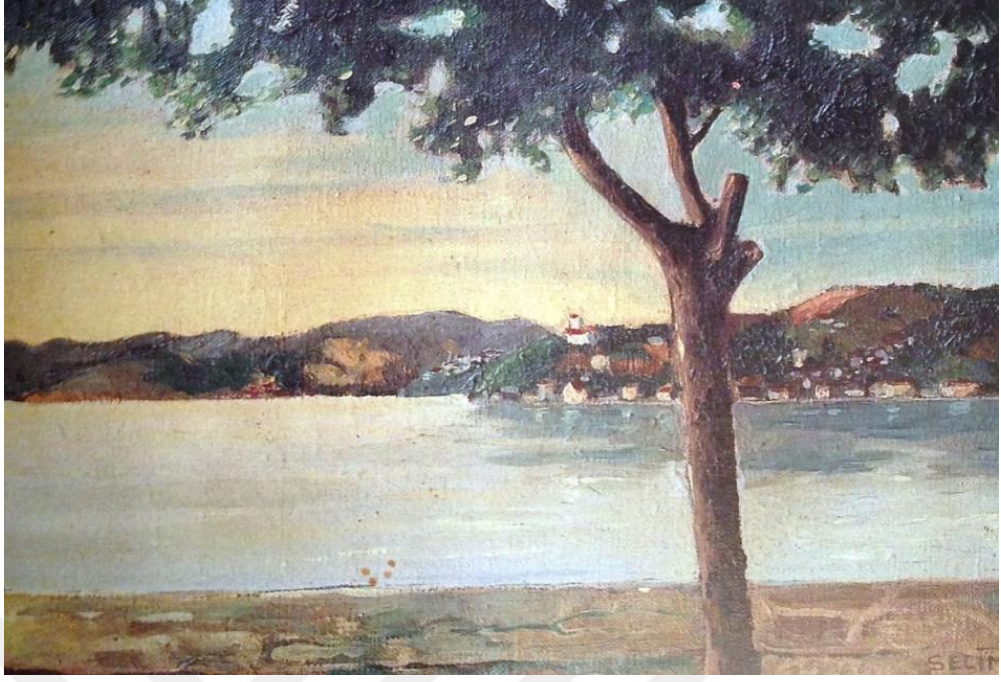
1911 Doğumlu Selim Albatros, çocukken akrabası olan ressam Abdülmecid Efendi’nin resim atölyesinde zaman geçirmiştir. Sanatçının küçük yaşta resme olan ilgisinin şekillenmesinde bu tecrübenin etkili olduğu söylenebilir. Sanatçının resme olan

yeteneği Galatasaray Lisesi'nde öğretmenlerinin dikkatini çekmiştir. Sanatçının Robert Koleji'ndeki resim öğretmeni Şevket Dağ'dır.

“ Yağlıboya tekniğiyle yaptığı resimlerinde doğayı inceledi, peyzaj türünden çalışıp, belgesel nitelikte eserler meydana getirdi. Boğaziçi'nde tarihi binaları tuvallerine aktarıp belgeledi. Emirgan Şerifler yalısı, Bu gün Baltalimanı sahilinde mevcut olmayan Büyük Reşit Paşa yalısı ile Emirgan Sadettin Paşa yalısı bu eserleri arasındadır. Yoğun mesleki hayatı içinde vakit buldukça resim yapmıştır.” (Özdeniz, 2000, s. 215) (Resim 2.175), (Resim 2.176), (Resim 2.177), (Resim 2.178), (Resim 2.179), (Resim 2.180) Sanatçının İstanbul Deniz Müzesi'nde Refah Deniz Faciası isimli bir eseri bulunmaktadır.

Resim 2.175. Selim Albatros-Manzara- Emirgan Eski Yolu -24.5x42, Özdeniz, 2000, s. 172-Türk Deniz Subayı Ressamları,

Resim 2.176. Selim Albatros- 1939-Manzara- Baltalimanın'dan Kanlıca'nın Görünüşü- 34x 24, Özdeniz, 2000, s. 173-Türk Deniz Subayı Ressamları,

Resim 2.177. Selim Albatros- Manzara- Büyük Reşit Paşa Yalısı-55x47, Özdeniz, 2000, s. 173-Türk Deniz Subayı Ressamları,

Resim 2.178. Selim Albatros- 1968-Kız Kulesi 44x 24.5, Özdeniz, 2000, s. 174-Türk Deniz Subayı Ressamları,

Resim 2.179 Selim Albatros- 1969-Şerifler Yalısı-70x46, Özdeniz, 2000, s. 174-Türk Deniz Subayı Ressamları,

Resim 2.180. Selim Albatros- 1941- Refah Gemisinin Batışı-80x53.5, Özdeniz, 2000, s. 174-Türk Deniz Subayı Ressamları

2.4.1. Çağdaş Türk resim sanatında figür sorunu ve asker ressamların sorunun çözümüne katkıları

Osmanlı'nın resim sanatı geleneksel yaklaşım çerçevesinde gelişmiştir. Bu nedenle Osmanlı resmi minyatür sınırları içerisinde kalmıştır. Osmanlı Minyatüründe üç boyut ve derinlik kavramları kullanılmamıştır. Geleneksel resim sanatımızda figür sembolize edilmiş şablon portre ve görünüm halinde resmedilmiştir. Osmanlı'ya ait geleneksel resim sanatında figürün yeterince yer almamasında dinsel görüşlerin etkisi olmuştur. Konu olarak figür yerine çoğunlukla manzara tercih edilmiştir. Dolayısıyla Batı tarzı resim sanatına geçiş niteliğindeki resimlerin konuları içerisinde figür ve nü yoktur. İlk dönem resimlerinde konunun manzara ve natürmort olması bu nedenledir. "Asker ressamlar doğayla ilgili perspektif bilgileri ve yorumlarıyla, figürsüz Türk resmini geliştirdiler. Türk resmi manzara resmi olarak yeniden yapılanıyordu." (Eliri, 2010, s 144) Kimi kaynaklarda Ferik Tefik Paşa'nın hanımlarından birisi model olarak bir suluboya portre resmettiğinden bahsetmektedir. Bu iddianın aslı varsa bahsi geçen portre dönemi için figüre yönelik oldukça ilerici bir girişim olarak değerlendirilmelidir. "Paris'te resim eğitimi alan, dönemin ünlü ressamlarının atölyelerinde çalışan şeker Ahmet Paşa ve Süleyman Seyyid'in manzara ve natürmort üzerinde yoğunlaşmaları, yaptıkları sınırlı figür çalışmalarında, "erkek figürlerini" seçmiş olmaları, Batı sanatını

"eğitim" ve yaşayarak benimseyen "yeni Osmanlı bireyinin" ortaya çıkışının zorluğunu göstermektedir." (Papila, 2008, s. 121-122) şeker Ahmet Paşanın kendi portresi Türk resminde figür sorununun yaşandığı bir dönemde figürlü resme önemli bir katkı olarak görülebilir. Süleyman Seyit Bey, figür konusundaki cesur tutumuyla Çağdaş Türk resminde figür sorununun çözümünde katkısı olan asker sanatçılarımız içerisinde değerlendirilmelidir. Kimi araştırmalarda sanatçının portre ve nü çalışmış olduğu bilgisi bulunmaktadır. Sanatçının gerçekte portre ve nü çalışmaları mevcut ise allı'dan önce ilk defa nü çalışmış olan sanatçımızın Süleyman Seyyid Bey olduğu söylenebilir.

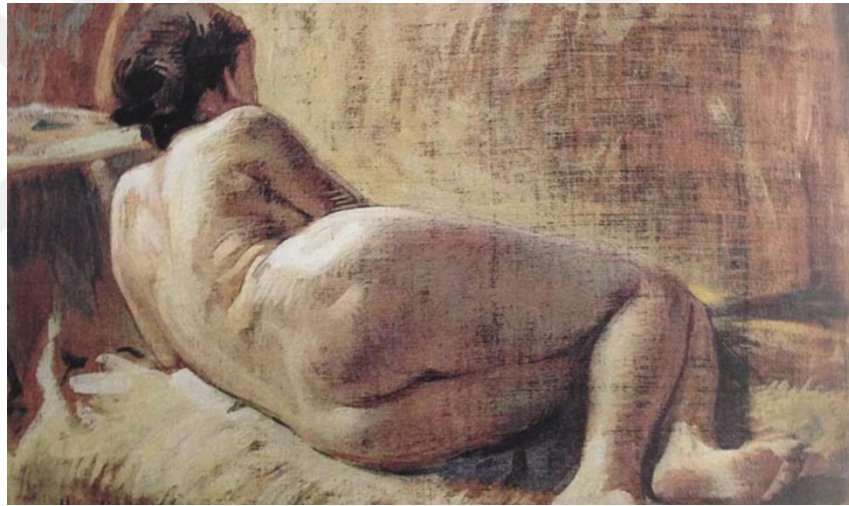
"Batı'da eğitim görerek yurda dönen Süleyman Seyyid ve şeker Ahmed Paşa'nın çalışmaların da bu eğitimin, sanatçının içinde yaşadığı toplumun değerlerini aşmakta yeterli olmadığı da göz ardı edilemez." (Başaran, 2014, s. 5) Çağdaş Türk resminin başlangıcında figüre yönelik kapalı tutumu inanç ve toplumsal değerlerle açıklamak yetersiz kalabilecektir. Dönem sanatçılarının aldıkları akademik eğitimin kısıtlılığı nedeniyle çalışmalarında figürü kullanmak için yeterince cesur davranamadıkları düşünülebilir. şeker Ahmet Paşaya ait resimlerde figürün yeterince olmayışı teknik yetersizliğiyle ilişkili düşünülmemelidir. Bu durum daha çok dini hassasiyetleriyle açıklanabilir.

Osmanlı resminde Figür 'ün 1883'ten itibaren kabul gördüğu anlaşılmaktadır. Çağdaş Türk Resim Sanatında figürün kabul görmesinde Avrupa'da eğitim gören sanatçılarımızın rolü oldukça önemlidir.

Ressamlar, figür sorununa ve "ıplak model" konusuna da eğilirler. Sanayi-i Nefise'de çıplak modelden çalışmanın yasak oluşu, ressamların bu konuda mücadele vermelerini gerektirmektedir. Nihayet arzu ettikleri çalışmayı Paris'e gittiklerinde gerçekleştirebileceklerdir. Özellikle 1922 yılı Galatasaray Sergisi'nde, Namık İsmail'in "Üryan" adlı çıplak model resmi büyük tepki toplar. (Akay aktaran Keskin, 2014, s. 269) (Resim 2.181)

"Türk Resminde figür geleneği Osman Hamdi Dönemi'nde ağırlılığını hissettirmiş, bu dönemin en önemli konuları figür resimleri olmuştur." (Yurttadur 2007, s. 2) (Resim 2. 198) Türk resminde figür sorununa yönelik geleneksel ve çekingen tutumun aşılmasında konusunda şişli atölyesinin önemli bir rolü olmuştur. " ağdaş

Türk resminin figür çözümlerinde önemli bir fonksiyonu olan Şişli Atölyesi, Türk resim tarihinde, “toplumsal” ya da “sosyal” konuların eğilimine ve teknik olarak “çok figürlü kompozisyon” çözümlerine başlanıldığı önemli bir dönüm noktasıdır.” (Tansuğ aktaran Keskin, 2014, s. 272) Atölyede faaliyette bulunan asker ressamlarımızdan Bahriyeli İsmail Hakkı, Ali Cemal Beyrutlu, Ali Sami Boyar, Mehmet Ruhi Arel, Sami Yetik, Ali, Hasan Rıza faaliyetleri dolayısıyla Çağdaş Türk resminde figür sorununun çözümüne katkıda bulunan asker ressamlarımız içerisinde ifade edilebilir. İtalya’da bulunmuş ve Napoli ve Floransa atölyelerinde on sene çalışmış olan Şehit Hasan Rıza, tarihi konulu kompozisyonlarıyla bilinmektedir. Fatih’in donamayacağı Haliç’e indirilmesi, Eğri Zaferi ve İkinci Viyana Muhasarası isimli çalışmalarında bol figür kullanımı göze çarpmaktadır. Sanatçının Figür kullanmak konusundaki cömert tutumu çağdaş figür sorununu çözümüne önemli katkı olarak değerlendirilebilir.

Resim 2.181. Namık İsmail- Çıplak-1922-130 x90, Tansuğ, 1996, s. 124- Çağdaş Türk Sanatı

2.4.2. Şişli atölyesi ve atölyede faaliyet gösteren asker ressamlar

Batılılaşma öncesi Türk resim sanatında tarihi konuların da yer aldığı görülmektedir. 15. Yüzyıldan itibaren Osmanlı resmi saray hamiliğinde eser üretmiş, bu nedenle tarihi olaylar Osmanlı minyatürünün öncelikli konuları içerisinde olmuştur. Şehnamelerle seferler konu edinilmiş, yazmalar seferleri tasvir eden minyatürlerle süslenmiştir. Aynı şekilde şenlikler ve törenler belgeci anlayışla el yazmalarına aktarılmış, minyatür tasvirleri yapılmıştır. Türk resminde Tarihi konulara yer verilmesi geleneği Batılılaşma sonrası Türk resminde de yer almıştır. “... 19.yüzyılda tarihi konu

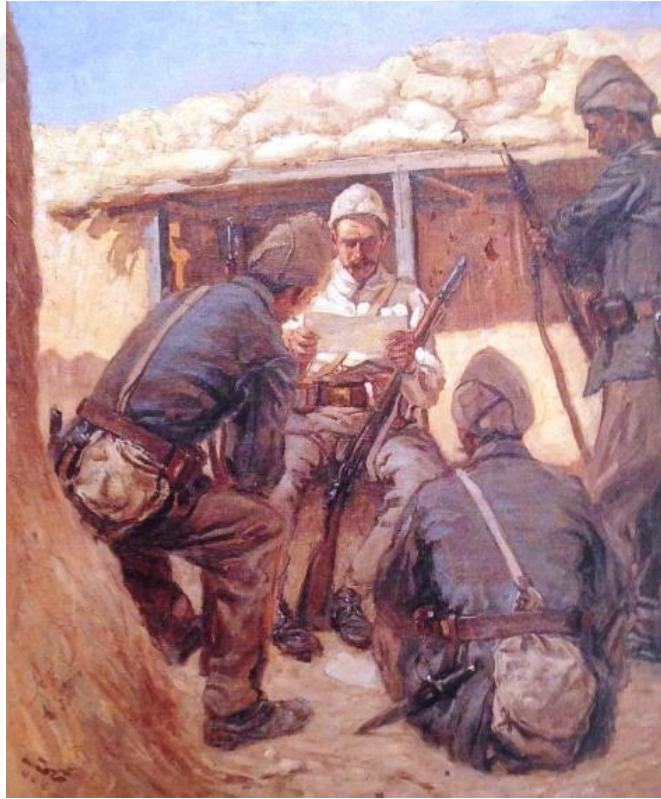
alan ve ya bu konuda bir duyarlık yansıtan ilk örnekler “ asker ressamlar ” olarak bilinen Osmanlı sanatçılarının eserlerinde görülür. “Asker ressamlar içinde ilk öncüler Osman Nuri Pasa ile Hüseyin Zekai Pasa gibi isimlerdir.” (Başkan, 2007, s .92) Osman Nuri Çağdaş Türk resim sanatı kapsamında ilk defa hamasi konulu resim çalışmaları yapmış olan sanatçımızdır.

Mekteb-i Harbiye ve Mekteb-i Bahriye çıkışlı sanatçılarımız tarih konulu eserleri önemlidir. Bu resamlardan birçoğu Balkan Harbi ve I. Dünya Savaşı'nı yaşamış, dolayısıyla resmettikleri tarihi konular yaşanmış duyguların tasviri olarak ayrıcalıklıdır. Bahriyeli İsmail Hakkı, Ali Cemal Beyrutlu, Hikmet Onat (Resim 2.200), Hasan Rıza, Ali Sami Boyar, Mehmet Ruhi Arel, Sami Yetik bahsi geçen bu ressamlarımız içerisinde. “ Askeri okul çıkışlı diğer ressamlar da, bazen tarihi bir konu olarak resimlerinde kullansalar da daha çok, figüratif resme kontrollü yaklaşım, natüralist eğilimleri nedeniyle genellikle manzara resmi ve natürmorta ağırlık vermişlerdir.” (Başkan, 2007, s. 92, 93) Devrin yöneticileri Birinci Dünya Savaşı'nda, savaşa yönelik mücadele ruhunu canlı tutmak amacıyla bu kapsamda çeşitli faaliyetlere ihtiyaç duymuşlardır. Bu nedenle çeşitli propaganda yöntemlerinin kullanılmasına karar verilmiş olduğu dile getirilebilir. Türk askerinin, Türk halkının kahramanlığını ve fedakarlığını konu edinen resimlerle yurt içinde ve yurt dışında etkili bir propaganda yapılabileceği fikri yöneticiler tarafından benimsenmiş ve geliştirilmiştir. Bu bağlamda kimi ressamların Çanakkale'de cepheye gönderilip savaş resimleri yapmaları istenmiştir. 1914 kuşağı bir grup ressam savaş alanlarında bulunmuş ve izlenimler edinmişlerdir. 19. yüzyıl ressamları tarihi konular üzerinde hassas bir duyarlılık göstermişlerdir.

Enver Paşa 1914'de İstanbul'da bulunan ressamların savaş konulu resimler çalışabilmesi için Şişli'de bir resim atölyesi açılmasını sağlamıştır. “ Enver Paşa'nın talimatı ile kurulan atölyenin kurulma fikri, asker ressam yüzbaşı Sami Yetik'in telkinleri ile olabileceği fikride savunulmaktadır.” (Keskin, 2014, s. 271) Bu girişim Savaş propagandası yapabilmek maksadı ile cephede bulunmuş ve cephede bulunmamış ressamların savaş konulu resimler yapabilmesi amacını güder. Atölyenin özelliği savaşa özgün görüntülerin kurulu toplarla, kazılan hendekler, silahlı askerler, koşumlu atlarla birebir canlandırılmış olmasıdır. Böylece çalışan ressamların savaşa özgü görüntülere aşina olmaları arzu edilmiştir. “Bu atölyenin bir resim heyecanına sahne olmasının

başlıca nedeni, dünya savaş tarihinin en büyük olaylarından biri sayılan Çanakkale Boğazı savunması ve cepheye gösterilen büyük askeri başarının derin ve geniş yankılar uyandırmasıdır.” (Tansuğ, 2016, s. 152) Şişli atölyesinde çalışan sanatçılar içerisinde Hikmet Onat, Ali Sami Boyar, Hüseyin Avni Lifij, Ali Cemal Beyrutlu, Namık İsmail Sami Yetik, İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Nazmi Ziya, gibi isimler yer almıştır. Sayısı fazla olmasa da Şişli atölyesinde çalışan ressamalar içerisinde savaşa gönderilen asker ressamlarımız da olmuştur. Mehmet Ali Laga, Hikmet Onat (Resim 2.182), Sami Yetik bu ressamlarımız içerisinde yer alır. “ Sami Yetik, Balkan Savaşı’nda Edirne Cephesi’nden başlayarak Kurtuluş Savaşı sonuna kadar değişik cephelerde savaşmış, aynı zamanda eskizler, desenler çizerek sanat çalışmalarını da sürdürmüştür.” (Keskin, 2014, s. 273)

Daha birçok ressamımızın tarihi konulu eserler üretmişlerdir. Sultan Abdülmecit Efendi’nin Şişli atölyesine yaptığı ziyareti gösteren fotoğraf, Abdülmecit Efendi’nin dönemde Osmanlı Veliahdı olması nedeniyle, sarayın atölyeye verdiği desteği göstermesi yönüyle anlamlıdır. (Resim 2.182)

Resim 2.182. Hikmet Onat–1914-Siperde Mektup Okuyan Askerler-124x150-Yağlıboya, Özdeniz, 2000, s. 143-Türk Deniz Subayı Ressamları

Resim 2.183. Abdülmecit'in Şişli Atölyesini Ziyareti, Başkan, 1997, s. 67-Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye'de Resim

2.4.3. 1914 Kuşağı'nın çağdaş Türk resim sanatına etkileri ve kuşakta faaliyet gösteren asker ressamlar

Çağdaş Türk resim sanatının batılı anlayışa yönelen çabalarında 1914 kuşağı anlamlı bir gelişim ifade eder. “Sanayi-i Nefise’de açılan “Avrupa Sınavını” kazanan gençler, 1919’da Paris’e gönderilmişler. I. Dünya savaşının çıkması üzerine yurda geri çağrılmışlar ya da Fransa, Almanya ve İtalya’dan kendi istekleriyle ülkeye geri dönmüşlerdir.” (Tansuğ, 1996, s. 118) I. Dünya Savaşı nedeniyle Batıdaki eğitimlerini bırakarak yurda dönen sanatçılarımız yeni bir süreç başlatmışlardır. Yurt dışından dönen genç sanatçılarımız burada aldıkları eğitimle kendilerini geliştirmiş ve bu gelişim doğrultusunda Türk resim sanatının 19. yüzyıl ortalarından itibaren Batılı tarzda edindiği anlayışı ve gösterdiği gelişimi, 1914’te yeni bir eğilime yöneltmişlerdir. “Çallı Kuşağı olarak adlandırılan bu grup sanatçıları; Sami Yetik, Ali Sami Boyar, Hikmet Onat, Mehmet Ruhi, İbrahim Çallı, Nazmi Ziya, Feyhaman Duran, Avni Lifij ve Namık İsmail’den oluşmaktadır.” (Başbuğ, 2010, s. 371) Bu gençler “...ülkemizde yeni bir sanat anlayışının öncüsü sayılırlar. Bu yüzden bu guruba 1914 Kuşağı denilmektedir.” (Keskin, 2014, s. 267) “1914 kuşağı sanatçılarının bir bölümü doğrudan Sanayii Nefise çıkışlı, bir bölümü ise Deniz Harp okulu’nu bitirdikten sonra, Teğmen iken ordudan ayrılıp Sanayii Nefise resim eğitimi görenlerdir.” (Tansuğ, 1996, s. 119) Doğum

tarihleri 1880'lere rastlayan bu gençler yaşadığı olumsuzluklardan kurtulabilmek için batıyı model almış, savaş yıllarında ise model aldıkları bu ülkelerle karşı karşıya gelmiş doğu-batı ikilemindeki bir toplumun mensubu olarak yetişmişlerdi. Sanayii Nefise 'de gördükleri eğitim üzerine Avrupa'ya gönderilmiş I. Dünya Savaşı'nın başlangıcı üzerine yurda dönmüş olan kuşak, Balkan Savaşı'nı, I. Dünya Savaşı'nı ve Kurtuluş Savaşı'nı yaşamış sanatçı kişilikleri bu ortamda şekillenmiştir. “ Sanat anlayışlarına Avrupa öğrenimleri ve araştırmalar sonucunda katılan yeni boyutların tanıtılmasında önlerine çıkacak zorlukları yenmek ve sanatlarını topluma tanıtip sevdirmenin yanı sıra meslekleri çerçevesinde çalışmak amacıyla birleşerek el ve akıl birliği yapmaya karar verirler.” (Giray, 2000, s. 242) 1914 kuşağı ressamı “... olağanüstü bir etkinlik göstermiş olan Şeker Ahmet Paşaların kuşağı ile dünya ölçüsünde özgün Türk foto-yorumcularını Araba ressamı diye nitelendiriyorlardı. (Anadolu ve Rumeli'de at arabalarının üzerine manzara, çiçek, meyve ve benzeri resimler öteden beri yapılagelir, fakat haliyle bu resimle, resimden çok halk süslemeciliği anlamına girerler.” (Tansuğ, 1996, s. 119) “ Kendilerinden önceki kuşağın fotografik bakışına karşı bir tepki olarak izlenimciliği benimserler.” (Keskin, 2014, s. 263)

Kuşak içerisindeki asker ressamı Hikmet Onat, Ali Sami Boyar, Sami Yetik, Mehmet Ruhi'den oluşmaktaydı. 1914 kuşağı sanatçıları kendi çağdaşları olan Avrupalı sanatçılara ait avangard yaklaşımlara ilgi duymamışlardır. “ Kendilerinden önceki kuşağın fotografik bakışına ve resimde renk faktörünü göz ardı etmelerine karşı bir tepki olarak izlenimciliği benimserler. Nitekim izlenimci akım, Avrupa'da müzelerde gördükleri en yenilikçi akımdır.” (Akay aktaran Keskin, 2014, s. 268) 1914 Kuşağı sanatçılarının izlenimci anlayışları, gözlemden çok üsluba dayalı bir izlenimcilik olarak ifade edilebilir. Kuşağa ait ressamı resimlerinde gün ışığına bağlı ve resimlerini koyu tonlardan arındırmışlardır. Kuşağa ait kimi sanatçıların resimlerinde belirsiz bir dışavurumculuk sezildiği söylenebilir.

“... 1916 yılında İstanbul'da başlattıkları sergi etkinliklerini birlikte yürütmüşlerdir. Daha önce bir İtalyan Lokali olarak sergi etkinliklerine 'de sahne olan Societta Operaia, Galatasaraylılar Yurdu altında bir Türk kulübü haline getirilmiş ve bu sanatçıların sergileri orada düzenlenmiştir.” (Tansuğ, 1996, s. 121) Her yıl Galatasaray sergileri ismiyle özellikle Ağustos ayında düzenlenen bu sergiler, figür kompozisyonlarının ve portrelerin yer aldığı resimlerle, Çağdaş Türk Resminin

çekimser kaldığı konularda cesaretli adımlar olarak öne çıkmaktaydı. Bu sergilere grup dışından Diyarbakırlı Tahsin, İsmail Hakkı gibi kimi diğer asker ressamalarda katılmışlardır. Yurda dönüşlerinden sonra Sanayii Nefise ve İnas sanayii Mekteplerinde görev alan Hikmet Onat, Ali Sami Boyar gibi asker ressamlarımız ve diğer 1914 kuşağı mensubu sanatçılar bu okulların eğitim felsefesini değiştirmişler, Türk resminin ulusallaşmasında rol oynamışlardır. 1914 kuşağının Türk resim sanatı üzerine etkilerine yönelik farklı yorumlarda mevcuttur.

1914 kuşağı sanatçıları, asker ressamlar veya foto-yorumculara göre o sırada batıda gelişmiş sanat akımlarını takip etmek yerine sürecini tamamlamış bir akımın peşine düşerek, modern resim sanatının Anadolu'ya gelmesinde tarihsel bir gecikmeye neden olmuşlardır. Aynı zamanda bu sanatçılar Akademi'de hocalık yaptıkları için etkileri devam etmiş ve plastik sanatlar alanındaki tartışmaların hep merkezinde yer almışlardır. (Demir, 2002, s. 78).

Figür sorunu Türk resminde önemli bir problem olarak uzun süre çözümsüz kalmıştır. Çağdaş resim sanatımızda canlı model kullanımımız seneler sonra mümkün olmuştur. Sanatçılarımızın nü resim yapma girişimleri, Türk resminde kalıpların kırılması anlamına gelmekteydi. Bu anlamda 1914 kuşağı asker ressamlarından Mehmet Ruhi Arel'e ait Çıplak isimli tablo önemlidir. “ Modern Türk resminde çıplak kompozisyon serüveni öne tensel, Sonra konstüraktif iskelet ve üçüncü aşamada da çıplak figürün soyut, fantastik, ve psişik yönde algılanmasına ulaşan yolda izlenebilir.” (Tansuğ, 1996, s. 124) Figür sorunu başlığında nü sorunuyla birlikte ele alınması gereken diğer bir sorun ise portre sorunu olmuştur. Çağdaş sanatımızın başlangıcında manzara ve natürmorta duyulan heyecan bir süre sonra figüre yönelme gereksinimi olarak ortaya çıkmıştır. Bu heves içerisinde portreye yönelim sosyal ve içsel gereksinimlerle ifade edilebilir. 1914 grubu ressamları içerisinde yer alan Ali Sami Boyar, Mehmet Ruhi Arel, Hikmet Onat gibi asker ressamlarımız figür resimleriyle birlikte portrelereler üretmiş portre sorununa da eğilmişlerdir. “ Bir yandan figür alanındaki ilgilerini yoğunlaştıran bu ressamların, peyzaj temalarına değişik yorum boyutları kattıkları görülür. Natürmort temasına yönelişlerinde de bu köklü geleneği yeni deneyler ve yeni nesnelere zenginleştirmişlerdir.” (Tansuğ, 1996, s. 130)

1914 sanatçılarının ilgileri figüre yönelmekle sınırlı kalmamış, peyzaj alanında yeni yorumlar ortaya koymak şeklinde yeni alanlara yönelmiştir. Grup sanatçıları peyzaj alanında çok sayıda çalışma yapmış, özellikle açık hava çalışmalarını tercih etmişlerdir. 19. yüzyıl peyzaj resmimizin ilk aşamasında gravür ve fotoğraftan yararlanan sanatçılarımız için, ikinci aşamada izlenimci anlayışla beraber açık havaya çıkmak oldukça yenilikçi niteliktedir. 1914 sanatçıları bu vesileyle çağdaş Türk resminde manzara resmini duvarlardan tuvallere aktarmış, böylelikle Türk peyzaj resmine ayrı bir kimlik kazandırmışlardır. Türk Peyzaj resmine bu anlamda katkıları olan 1914 grubunda yer alan asker ressamlarımız içerisinde Hikmet Onat, Ruhi Arel, Sami Yetik, Mehmet Ali Laga'nın isimleri dile getirilebilir. 1914 grubuna ait peyzajlar genel anlamda izlenimci özellik göstermektedir. 1914 grubu sanatçılarının birçoğunun Hoca Ali Rıza'nın öğrencileridir. Kuşağa ait sanatçıların peyzajları değerlendirirken çalışmalarında Hoca Ali Rıza'nın izlerini görmek şaşırtmamalıdır. Daha çok peyzaja odaklı olan yeni yönelimler natürmordu da kapsamaktadır. Sanat eğitiminde zengin uygulama olanakları sunabilmesi nedeniyle yaygın şekilde natürmort çalışmaları yapılmıştır.

1914 kuşağı sanatçılarının Türk resim sanatına getirdiği yenilikler çok yönlüdür. Çağdaş Türk resim sanatının kuşak sanatçılarından önce manzara resmi odaklı bir gelişim gösterirken, kuşak sanatçıları insan figürünü etkin bir şekilde Türk resim sanatına dahil etmişlerdir. Manzara resmini açık havaya taşımışlar, çalışmalarında gün ışığını kullanmaya başlamışlardır. Sanat eğitiminde kopya ağırlıklı olan anlayışın yerine gözlem ağırlıklı bir eğitim anlayışı getirmiş ve atölyelerde natürmort kompozisyonların dışında anatomi çalışmalarına da yer vermişlerdir. 1914 kuşağı sanatçılarına yurda dönüşlerinden sonraki süreçte akademide görevler verilmiş, bu vesileyle sanat eğitimimizde 1914 kuşağının etkinliği başlamıştır.

Güzel Sanatlar Akademisi'nde müdürlük yapmış olan Burhan Toprak 1914 kuşağına yönelik eleştirisi farklı bir bakış içermektedir. "Öğrenime gittikleri vakit Paris'te yeni gerçekleri seçemediler... Matisse, Cezanne'ı bir usta olarak ilân etmiş ve Fovistlerin başı sayılmıştı. Bundan sonra Kübizm, Dışavurumculuk gibi daha neler gelmedi. Oysa 1910 ile 1914 yılları arasında bu çevrede yaşadılar ve bu kaynaşan dünyadan bize hiçbir haber getirmediler." (Toprak, 1966, s. 57)

2.4.4. Asker ressamalar ve Galatasaray sergileri

1916-1951 yılları arası her yılın Ağustos ayında ilk yıllarda Societta Opera ismiyle bilinen Galatasaraylılar Yurdu'nda daha sonra ise Galatasaray Lisesi'nde açılan bu sergi dizisi Çağdaş Türk Resim sanatının gelişiminde önemli rol oynamıştır. Bu sergi dizisi 1914 kuşağı sanatçılarının girişimleriyle 1916'da başlamıştır. İlki Abdülmecid'in himayesiyle Osmanlı Ressamlar Cemiyeti tarafından açılmıştır. Sergiye katılan ressamalar tarafından imzalanan program adı verilen sözleşmelerle serginin Türkiye'nin ilk sanat galerisi niteliğini kazandığı söylenebilir. "Açılan ilk Galatasaray Sergisi'ne giden izleyiciler, aydınlar, ressamalar, sanatseverler, gördükleri resimler karşısında hayrete düşmüşlerdir." (Başbuğ, 2010, s. 377) Sergi uzun seneler boyunca sanat çevreleri, aydınlar ve halk tarafından ilgi görmüştür. Galatasaray sergilerinin gelip geçici sıradan bir sanat faaliyeti olmaktan öte, Türk resim sanatının bir dönemini irdeleyen önemli bir sanat olayı olduğunu söyleyebiliriz. 1921 senesinde Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, Türk Ressamlar Cemiyeti ismini almış, sergide yer alacak eserlerin belirlenecek heyetin denetimiyle seçilmesine karar verilmiştir. 1916, 1917, 1921, 1922, 1923, 1924, 1927 yıllarında açılan sergiler sanat hayatımızda etkili sergiler olarak yer almışlardır. Türk ressamalar cemiyeti 1926 senesinde Türk Sanayii Nefise Birliği adını almış, cemiyet sergilerini Ankara'da açmaya karar vermiştir. Galatasaray sergileri 1951 senesine kadar devam etmiş fakat Ankara'daki serginin gölgesinde kalmıştır. Ankara'daki sergide satılmayan tabloların yer aldığı bir sergi olarak sanat hayatımızdaki önemini yitirmiştir. 1952 senesinde "Güzel Sanatlar Birliği İstanbul Sergisi" ismiyle farklı bir mekânda açılan sergi o tarihten itibaren farklı mekânlarda ve farklı isimlerde açılmıştır. "Devlet, her yıl düzenli olarak Ankara'da ve İstanbul'da sürdürülen G.S.B.'nin "Galatasaray Sergileri" yanında, kültürel değişme ve sanatsal gelişmelere ait programlarla, sanatçıları desteklemiştir." (Yurttadur, 2007, s. 3)

Galatasaray sergilerinin sürekli katılımcıları arasında, Şevket Dağ, Sami Yetik, Mehmet Ali Laga, Ali Sami Boyar, Hasan Vecih Bereketoğlu, Mihri Müşvik, İsmail Hakkı, Tahsin, Ömer Adil isimli sanatçılarımız yer almaktadır. İsmail Hakkı Bey, Hikmet Onat, Ali Sami Boyar, Halil Paşa, Mehmet Ali Laga, Diyarbakırlı Tahsin gibi asker ressamlarımız bu önemli sanat etkinliğine uzun süre katılarak çağdaş Türk Resim sanatında önemli bir görevi yerine getirmişlerdir.

2.4.5. Osmanlı ressamalar cemiyetinin çağdaş Türk resim sanatına katkıları ve cemiyette yer alan asker ressamalar

Osmanlı Ressamlar Cemiyeti 1908 ve 1919 yılları arasında faaliyet göstermiş, Çağdaş Türk resim sanatının ve sanatçılarının yaşadığı sorunları çözümlenmeyi amaçlayan bir kuruluştur. “Türk sanatçıları bir meslek birliği etrafında birleşme zorunluluğu sonucu, 1908’de (bazı kaynaklara göre 1909) Osmanlı Ressamlar Cemiyeti kurulur.” (Keskin, 2014, s. 265) Abdülmecit cemiyete destek vermiştir. Sarayın sanat hamiliği geçmişten köklerini alan geleneksel nitelikte bir tutumdur. Abdülmecid’in cemiyete verdiği destek, bu geleneksel yapıyla ve Abdülmecit’in kendisinde resim sanatıyla ilgileniyor olmasıyla ilişkili düşünülebilir. Türk resim sanatçıları tarafından kurulmuş ilk örgüttür, Cemiyet batı tarzı resim sanatını halka tanıtmaya ve benimsetmeye yönelik faaliyetler içinde olmuştur.

İkinci meşrutiyetin ilan edilmesiyle dernek kurmak konusunda getirilen özgürlük üzerine Osmanlı Ressamlar Cemiyeti kurulmuştur. “Türk resim sanatçılarının bir meslek birliği çevresinde birleşme isteği ve süreci, II. Meşrutiyet’in ilanını izleyen günlerde oluşan sosyal ve kültürel zeminde gerçekleşme ortamı bulmuştur.” (Başkan, 1994, s. 25) Ruhi Arel’in önerisiyle genç ressamalardan oluşan bir grup tarafından Osmanlı Ressamlar Cemiyeti adı altında ortaya çıkan cemiyet Üsküdar mutasarrıfının onayı ile kuruluşuna resmiyet kazandırmıştır. “Bu çerçevede 1909’da, sanatsal etkinliklerin sosyal hayatta kabul görmeye başlamasıyla birlikte, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti kurulmuş ve başkanlığına Şerif Abdülkadirzade Hüseyin Haşim Bey getirilmiştir.” (Ötkünç, 2007, s. 13) Asker ressamlarımızdan Sami Yetik Cemiyeti’nin başkanlığını yapan isimler arasındadır. İlk toplantılarına katılanlar ve ilk üyeleri içerisinde Sami Yetik, Hikmet Onat, Ruhi Arel, Ahmet Ziya Akbulut, Hoca Ali Rıza gibi asker ressamlarımızın yansıra Şevket Dağ, Şerif Abdülkadirzade, İbrahim Çallı, Hüseyin Haşim, Ahmet İzzet, Agah Bey, Mehmet Muazzez ve Heykeltraş İzzet Mesmur isimli sivil sanatçılarımızdan oluşur. Kurulştan sonra başka katılımlarla cemiyetin üye sayısı artmıştır. “Bir kısmı Avrupa’dan yeni dönen bu sanatçılar, Dar’ül-Fünun ve Passage Oriental salonlarına sıkışıp kalan ve değil sade vatandaşı, resimle doğrudan ilişkili kişilerin bile ilgisinin zor çekildiği sergilerden daha etkin faaliyetlerle Türk resim sanatını canlandırmak arzusundaydılar.” (Başkan, 1994, s. 25) Kuruluş

sonrasında benzer ideallere sahip oldukları için cemiyete destek veren sanatçılarımız içerisinde Mehmet Ali Laga, Üsküdarlı Cevat Gökdeniz, Celal Esat Arseven gibi asker ressamlarımız yer almıştır.

1912 yılında Tıbbiye öğrencileri tarafından kurulan Türk Ocağı, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin programını gençlik arasında yayma işlevini üstlenmiştir. Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin kurucu üyelerinden Ruhi Bey'in, o dönemde bazı resimlerini Enver Paşa'nın konağında yaptığını, "Balkan Savaşı Şehitleri" tablosuna Enver Paşa'nın poz verdiği bilinmektedir. Ancak, Osmanlı Ressamlar Cemiyetinin, Türk Ocakları ile olan ilişkisi daha çok kurumlar arası değil, cemiyet üyesi kişilerin Türk Ocakları Derneğine Sempati duymaları ile bağlantı kurulabilir. (Keskin, 2014, s. 267)

"Bağımsız bir sanat kurumu olarak nitelendirdiğimiz Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin bağımsız olma niteliğine hiç gölge düşmüş müdür? 1912'de tekrar iktidara gelen İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, farklı propaganda araçlarına yöneldiğini ve dönemin aydınlarını siyasal söylemi doğrultusunda eserler vermesi için etkilemeye çalıştığını söylememiz mümkündür." (Güler, 1994, s. 34) Cemiyetin içerisinde yer alan askerlerin etkisi altında kalmış oldukları düşünülebilir. Cemiyet, 1916 tarihinde Türk ressamlar tarafından açılan Galatasaray Sergisi'ni organize etmiş, Türk ressamlarının eserlerinin tanıtımında öncü rol oynamıştır. Sergi Türk ressamları tarafından açılan ilk toplu sergi olma özelliğini taşımaktadır. 1919'da cemiyetin adı Türk Ressamlar Cemiyeti'ne dönüştü ve işlevi farklılaştı. Türk Ressamlar Cemiyeti'nin kuruluşu ile Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin hukuki varlığı sona erdi.

"Belkide Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi'nin ortaya çıkış şartlarını, en azından fikir ortamını hazırlayan, güzel sanatlar konularına yer veren ilk gazete 1873-1874 tarihlerinde yayınlanan haftalık Musavver Medeniyettir." (Başkan, 1994, s. 43) Cemiyet, 1910-1914 yılları arasında ilk sanat dergisi olan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuasını yayınlamıştır. "Tamamen sanat konularını işleyen ilk sanatçı birliği yayın organı olan "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi'nin ilk sayısı 20 Ocak 1911 (7 Kanuni Sani 1326) tarihinde yayınlanmıştır." (Başkan, 1994, s. 43) Gazete, dört yıl süreyle on sekiz yayın yapmıştır. Son sayısı Temmuz 1914 tarihini taşır. "Bu gazete A.

Ödekan'ın değindiği üzere, sanata olan ilginin yayılmasında etkin bir iletişim aracı olmuştur.” (Ötkünç, 2007, s. 13) Sorumlu yönetici olarak Osman Asıf'ın görev aldığı mecmuada yazıları yer alan sanatçılar arasında Ali Rıza, Sami Yetik, Ruhi Arel ve Ahmet Ziya Akbulut gibi asker ressamlarımız bulunmuştur. Cemiyetin resmi görüş ve politikaları Hüseyin Haşimi ve Sami Yetik tarafından kaleme alınmıştır. “Osmanlı Ressamlar Cemiyeti üyeleri çıkardıkları gazeteyle birlikte, Türk resminde sanat eleştirisinin de temellerini atmış olurlar.” (Kaya ve diğerleri, 2012, s. 51) Gazete Sanay-i Nefise'ye karşı ölçülü muhalefet politikası izleyerek sanat eğitimi alanında etkili olmaya çalışmıştır. “Gazete özellikle Sami Yetik'in kalemiyle Sanay-i Nefiseye karşı, bilhassa da Yervant Oskan (1855-1914) ile Salvatore Valery (1850-?)'ye karşı bir politika izlemiştir.” (Başkan, 1994, s. 44) Gazete zaman zaman dönemin ünlü ressamlarını tanıtan yazılara yer vermiş bu yazılar çoğunlukla asker ressamları konu edinmiştir. 1914 kuşağı cemiyet faaliyetlerinin ağırlık noktasını oluşturmuştur. Cemiyette yer alan asker ressamlarımız Halil Paşa, Hoca Ali Rıza, Hüseyin Zekai Paşa, Ahmet Ziya Akbulut, Hikmet Onat, Üsküdarlı Cevat, Sami Yetik, Ali Sami Boyar, Mehmet Ali Laga, ve Mehmet Ruhi Arel'dir.

Cemiyetin varlığı 1919'da hukuken son bulmuş, 1921'de itibaren Türk Ressamlar Cemiyeti; 1926'da Türk Sanayii Nefise Birliği ve 1929'dan sonra Güzel Sanatlar Birliği isimleriyle Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin 1929 senesindeki kuruluşuna kadar tek sanat örgütü olarak varlığına devam etmiştir.

2.5. Asker Ressamların Sanat Eğitimine Katkıları

Araştırmanın önemli hususlarından birisi asker ressamların sanat eğitiminin kurumsal kimlik kazanmasında ve sanat eğitimcisi kimlikleriyle çağdaş sanat eğitime katkılarıdır. Bu ressamların Avrupa'ya gönderilmelerindeki önemli sebeplerden birisi askeri okulların sanat eğitimcisi ihtiyacını karşılamaktır. Harbiye, "Menşe-i Muallimin" statüsüne seçilen resme yetenekli öğrenciler, askeri ve bazı sivil okulların resim öğretmeni gereksinimlerini karşılamak üzere yetiştirilmişlerdir. “1878 yılında askeri okullarda ders veren hocalardan sivil öğretmenler yetiştirmek amacıyla “ Menşe-i Muallimin” ismiyle yüksek derecede bir okul açıldı.” (Ergin aktaran Çetin, 2003, s. 166) “Bu okulun iki yıllık olan Coğrafya sınıflarında: Coğrafyay-ı Umumi, Coğrafyay-ı Tabii, Coğrafyay-ı Tarihî, Tabakatul Arz, Coğrafyay-ı Politikî, İlmi Ahval-i Bilat, Tarih

ve Coğrafya dersleri; yine iki yıllık olan tarih sınıflarında: Tarih-i Devlet-i Aliye, Tarih-i Umumi, Tarih-i Asır, İstatistik ve Coğrafya Tarihi dersleri okutuluyordu.” (Çetin, 2003, s. 166)

Askeri okullarda resim öğretmeni olarak görev yapan asker ressam, birçok yeni ressamın yetişmesine ön ayak olmuşlardır. Asker ressamlar içerisinde emekliliklerinden sonra sivil okullarda resim öğretmenliği yapan isimlerde olmuştur.

Sanay-i Nefise’de görev yapan asker ressamlarımızın ayrı bir önemle ele alınması gerekmektedir. Nitekim Türkiye’de akademik sanatın ilk modern kurumu ve Türk sanatını besleyen ilk sanat kurumu Sanay-i Nefise’dir. Asker ressamlar içerisinde sanat eğitime yönelik yayınlarıyla katkıda bulunan sanatçılarımız çalışmanın önemli bir başlığını oluşturmaktadır.

1815 doğumlu İbrahim Paşa, çağdaş Türk resim sanatının ilk sanat eğitimcilerinden birisidir. İbrahim Paşa ile ilgili kaynaklarda yer alan bilgiler, Sultan Abdülmecid’e resim dersi verdiğinden bahseder. Tansuğ “Padişaha da resim dersleri verildiği sanılmaktadır.” (Tansuğ, 1996, s. 365) der. II. Mahmut döneminde yurt dışına gönderilen sanatçı “Abdülmecit döneminde İstanbul’a döndü ve resim öğretmenliği yapmaya başladı.” (Tansuğ, 1996, s. 365) Yurda dönüşünde rütbesi Abdülmecid tarafından Korgeneralliğe (Ferik) yükseltilmiştir. “Resim sanatından hoşlanan Sultan Abdülmecit ondan hem resim dersi almış hem de ona bir portresini yaptırmıştır.” (Erten, 2012, s. 16) Yetik İbrahim Paşa için “... bu Paşa bütün resim meraklılarına ve genç sanatkarlara tetkik ve tecessüs merakı uyandıran ehemmiyetli tarihi bir isimdir.” (Yetik, 2016, s. 14) diyerek, sanatçının gençleri ve resim heveslilerini resim sanatına yönlendirmek konusunda ne denli becerikli olduğunu ifade etmektedir.

1817 Doğumlu Hüsnü Yusuf Bey 1849 Yılında Mühendishane ’de kolağası rütbesiyle resim öğretmeni olmuştur. “1265’de (1849) kolağalık ile mektebi mezkürde resim muallimi oldu.” (Boyar, 1948. s. 24) Hüsnü Yusuf’u farklı kılan Osmanlı’da resim sanatına ilişkin görgüsünü arttırmak için Avrupa’ya gönderilen ilk resim öğretmeni olmasıdır. “Hüsnü Yusuf bizde Avrupa’ya tahsilini bitirmek üzere seçilip gönderilen ilk resim muallimlerindedir.” (Yetik, 2016, s. 17) “Mühendishanenin önemli eğitimcilerinden olan Hüsnü Yusuf da Batı akademilerinde çalışmış bir subaydır.” (Başaran, 2014, s. 33) Batı kültürünü, Doğu okullarına getiren ilk Türk

ressamımızdır. “... Uzun yıllar sanat alanında eserler vermiş ve bir o kadar öğrenci yetiştirmiştir.” (İslimyeli,1965, s. 33)

1825 doğumlu Ferik Abdullah Paşa’da eğitimci yönü bilinen asker ressamlarımız içerisinde. “1265’te yüzbaşılıkla tayin olduğu mektebi harbiye topografya muavinliğinde 69 senesine kadar bulunmuş...” (Yetik, 2016, s. 36)’tur.

1832 Doğumlu Eyüplü Şükrü Bey“... mühendishaneden mezun olduktan sonra çok güzel resim yapması dolayısıyla bahriye mektebine (Deniz Harp Okulu) resim öğretmeni olmuş...” (Boyar, 1948, s. 30) “Bahriye mektebinde hayatının sonuna kadar resim öğretmenliği .” (İslimyeli, 1965, s. 34) yapmıştır. Bahriye Mektebi’nde Beybaba namı ile anılmış olan Şükrü Bey İsmail Hakkı Bey ve Ali Sami Boyar’ın resim öğretmenidir. Ali Sami Boyar Bahriye Mektebi’ndeki resim hocalarının önemini ifade eden değerlendirmesinde Eyüplü Şükrü Beyden ve diğer hocalarından gördüğü desteği şu sözlerle ifade eder. “Her sene birinci olarak sınıf geçiyordum. Yağlıboya resme büyük sınıflarda geçerdik. Ama istidadı olanlar daima himaye görür, hatta resim hocaları bu gibi talebeye kendi odalarını verirdi. Nitekim merhum Ruhi ile ben, Kaymakam Şükrü Bey’in, diğer iki arkadaş da Haşim Bey’in odasında çalışırdık.” (Başaran, 2009, s. 7,8).

1836 Doğumlu Eyüplü Cemal “1858 de Mülazımı sani (Teğmen) olarak mühendishaneden mezun olmuş ve askeri Rüştîyelerde (Orta Okul) resim öğretmenliği yapmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 33) “1890-1892 yıllarında Gülhane Rüştîyesinde öğretmenliği sırasında en verimli sanat çağını yaşamıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 33) Boyar, Baytar Rüştîyesi Dahiliye Zabiti Eşref Bey’in kendisine aktardığı bilgi üzerine Cemal Bey’in eğitimci kişiliği hakkında “Cemal beyin talebelerinden resme heves edenleri ve çalışanları himaye eden ve menazır ve gölge bahislerinden derin malumata sahip mütefennin bir desinatör ve tanınmış kıymetli bir hoca ...” (Boyar, 1948, s. 32) olduğu bilgisini aktarmaktadır. Eyüplü Cemal’in mesleki yaşantısında çok sert bir asker olduğu belirtilmektedir. Yaşlılığında dahi, çok çevik bir at binicisi olduğundan bahsedilmektedir. Mesleğinde otoriter kimliğiyle bilinen bu subayın eğitmen kimliğiyle bambaşka bir karaktere büründüğü İslimyeli’nin “... dershaneden içeri girer girmez müşvik bir mürebbi olduğu söylenir.” (İslimyeli, 1965, s. 33) sözleriyle ifade bulur. Boyar Sanatçı için “Hariçten bu suretle ve dershaneye giden bu kıymetli hoca artık

askerliğin azametli komutanı değildir. O sadece çocukların sakin ve şevkatli bir babası ve hocasıdır.” (Boyar, 1948, s. 32) ifadelerini kullanmıştır. Eyüplü Cemal genç yetenekleri seçmek konusunda oldukça başarılı olmuştur. “Öğrencileri ile teker, teker meşgul olan bu öğretmen, sanat alanında usanmak nedir, bilmemiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 33)

1839 Doğumlu Mirliwa Necip “Mirat-ı Mektebi Harbiye’nin, 180 inci sayfasında kolağası rütbesi ile Bursa İdadisinde (lise) ve binbaşı rütbesi ile de müdürlük yapmıştır. (Karatepe, 2001, s. 79)

1839 Doğumlu Mirliwa Osman Nuri “... bir subay için resim yapmamayı kusur, resimden anlamamayı da kültür noksanlığı sayardı.” (İslimyeli, 1965, s. 36) Sanatçı mirliwa (Tuğgeneral) rütbesi ile Harbiye ve Kuleli Askeri İdadisine resim öğretmeni olarak atanmıştır.“1882 yılında Askeri İdadide (lise) , 1888’de Harbiye’de, 1892’de Mekteb-i İdadi-i Şahane’de 1898’de Kulelide Resim öğretmenliği yapmıştır.” (Karatepe, 2001, s. 81)“Mesleğine fevkalade hürmetkâr, vazifesine son derece bağlı, talebelerini taltif ve himaye hususunda gönlünün bütün cömert hislerini ibzaldan çekinmez bir muallimdi.” (Yetik, 2016, s. 35) Osman Nuri Paşa, Sami Yetik’in ilk resim öğretmenidir, ayrıca Ahmet Ziya Akbulut, Hoca Ali Rıza ve Hüseyin Zekai Paşa’nın da resim öğretmenliğini yapmıştır. Türk resim sanatının gelişimine katkıları sanatı tanıtmak ve sevdirmek yönünde olmuştur. “Nuri Paşa bir zabıt için resim yapmamanın bir kusur ve resimden anlamamanın büyük bir irfan noksanlığı olduğuna kani bulunması dolayısıyla talebesine bu hususta fazla öğütler vererek onlara sanatı sevdirmeye ve zevkini tattırmaya fazlası ile gayret ederdi.” (Boyar, 1948, s. 36)Osman Nuri Kuleli Askeri Lisesi’ndeki öğretmenliğinde resme yetenekli öğrencileri tespit edip, Harbiye’ye geçtiklerinde Harbiye Resim Atölyesine devam etmelerini sağlamıştır. “Harbiye 4. Sınıfta bütün öğrencilerine yağlıboya birer tablo yaptırır ve başarı gösterenleri madalyalarla taltif ederdi.” (İslimyeli, 1965, s. 36)

Doğum tarihi hakkında bilgi sahibi olmadığımız Yüksek Kaldırımlı Şahab isimli sanatçımız hakkında Boyar “Menşei muallimde resim öğretmenliği yaptığı 1882 tarihli salnamede yazılıdır.” (Boyar, 1948, s. 33) bilgisini vermektedir.

1840 Doğumlu Cihangirli Mustafa’nın “Bursa ve Şam şerif askeri idadiyelerinde uzun müddet resim muallimliği yaptığı müsteit ve gyyur ümerayı askeriyeden

bulunduğu miratta yazılıdır.” (Boyar.1948, s. 34) “Bursa ve Şam Şerif İdadilerinde (lise) uzun süre resim öğretmenliği yapmıştır.” (Karatepe, 2001, s. 79)

1841 Doğumlu Şeker Ahmet Paşa 1855 yılında Tıbbiye 'ye girmiş, resim yeteneği nedeniyle Tıbbiye 'de resim öğretmeni yardımcılığına getirilmiştir. “Yurda dönen genç sanatçı Ahmet Ali'yi Yüzbaşı rütbesiyle Mektebi Tıbbiye Şahane 'de resim öğretmenliğinde görüyoruz.” (İslimyeli, 1965, s. 38) “Tıbbiye mektebindeki hocalığından madda; Beyazıt, , Zeyrek, Kaptan İbrahim Paşa Rüştüye mekteplerinde, Sultanahmet sanat Mektebinde de resim öğretmenliği yapmıştı.” (Tollu, 1967, s. 4) Şeker Ahmet Paşa İstanbul'a döndüğü zaman İstanbul'da bir Güzel Sanatlar Akademisi bulunmuyordu. “Abdülaziz'in himayesinde çalışmalarında bulunmuş olan Fransız ressam Guillement Beyoğlu'nda, özel bir resim okulu açmıştır. “Kalyoncukulluğu mevkiindeki bir sokak içindeki atölyesine << Academie >> adını vermiş ve bu atölyede desen ve resim dersleri vermeye başlamıştır.” (Tansuğ, 1996, s. 104) Şeker Ahmet Paşa Guillement'in ilk müdürlüğünü ve hocalığını yaptığı iddiasıyla anılan, ilk defa 1876 da açılan Sanat okulunun ve 1883 yılında açılan bu günkü Güzel Sanatlar Akademisinin (Sanay-i Nefise Mektebi Alisi) kuruluşlarında önemli katkılarda bulunmuştur. 1892'de yabancı misafirler teşrifatçılığına getirilen Ahmet Paşa, Sanay-i Nefise üyeliğiyle görevlendirilmiştir. “Resme Çalışan gençlerle hemen dost oluverişi, iltifatlara gark edilişi kendisinin en mümtaz vasıflarındandır.” (Yetik, 2016, s. 60) Araştırmalarda Ahmet Paşa'nın sanata ilgili ve yetenekli gençlere yakın ilgi göstermesi, Öğrencileriyle başarılı ilişkiler kurabilmesine yönelik övgüler onun sanat eğitimcisi olarak ne denli başarılı olduğuna dair aydınlatıcı niteliktedir.

1842 Doğumlu Süleyman Seyit Yurda dönüşünde Harbiye'ye resim öğretmeni olarak görevlendirilmiştir. Okulun diğer resim öğretmeni ise Şeker Ahmet Paşa'dır. “Tahsil arkadaşı Şeker Ahmet Paşa ile Paris'te başlayan sanat ihtilafı İstanbul'da ziyadeleşmiş ve bu anlaşamamazlık yüzünden birlikte vazife görmekten bile imtina ederek Harbiye mektebi resim muallimliğinden istifa etmiştir.” (Yetik, 2016, s. 50) 1880'de Kuleli Askeri İdadisindeki görevine başlamıştır. 1884 yılında Kuleli Askeri İdadisindeki görevinden ayrılarak Askeri Tıbbiye İdadisindeki görevine başlamıştır. Boyar, 1882 Umumi Devlet Salnamesindeki bilgilere göre Seyit Bey'in 1884'den 1910'a kadar Tıbbiye İdadisinde resim öğretmeni olduğu bilgisini aktarmaktadır. “Süleyman Seyit, Harbiye ve Askeri idadiler resim öğretmenliğinden başka, İstikbal ve

Osmanlı gazetelerinde yazarlık ve mütercimlik, kız sanayi mektebinde ders nazırlığı, Orman ve Maadin mektebinde Fransızca öğretmenliği, Mahmudiye Rüştiyesinde yabancı dil ve resim öğretmenliği gibi çeşitli hizmetlerde bulunmuş ve pek çok öğrenci yetiştirmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 41) Süleyman Seyyid Bey, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane'nin kuruluşunda ders programlarının düzenlenmesinde görev almış, Tanzimat Dönemi Batılılaşma hareketine katkılar sağlamıştır. Süleyman Seyyid 46 yıl süresince Askeri okullarda resim dersi vermiştir. Öğrencileriyle diyalogunda yaşadığı devre yönelik eleştiriler içeren esprili sözleri, hoş hikayeleri ile öğrencileri tarafından ilgi görmüş ve eğitimci yönüyle sevilmiştir. Yetik, onun bu sempatik kişiliğiyle öğrencileri üzerinde yarattığı etkiyi “1910 senesine kadar yetişen zabıtlar ve doktorlar Süleyman Seyyid'i pek yakından tanırlar.” (Yetik, 2016, s. 51) ifadeleriyle dile getirmiştir. Boyar Süleyman Seyyid Bey için “O; klasik ekol terbiyesini teknik haddinde incelemiş fikri ile Türk mekteplerinin en malumatlı resim öğretmenlerinden...” (Boyar, 1948, s. 44) olduğunu ifade etmektedir.

1843 Doğumlu Topçu Kaymakam Akif Kuleli Askeri Lisesinde uzun seneler resim öğretmenliği yapmış, minyon görüntüsü nedeniyle öğrencileri tarafından Badi Akif lakabıyla anılmıştır. Kaynaklar Akif Bey'in sanatçı kimliğiyle iddialı olmadığından, ama resim öğretmeni olarak yeterli olduğundan, çok sayıda öğrenci yetiştirdiğinden bahseder. “1875 de ...sağ kolağalık rütbesiyle Edirne mektebine gönderilmiştir.” (Boyar, 19, s. 37) “1289'da (1869) kolağası rütbesi ile Edirne İdadisi Resim ve Hendese (Geometri) muallimliklerine geçmiştir. (Yetik, 2016, s. 22) Akif Bey 1878'de Kuleli İdadisine tayin edilmiştir. “... vefat tarihi olan 1910 yılına kadar Kuleli Askeri idadisi resim öğretmenliğinde bulunmuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 43) “Akif çizgi ve gölge menazırlarına tam vukuflu yetiştirici, tecrübeli ve malumatlı bir hoca olarak tanınmıştır. Bu gün eli fırça tutan bir çok subay ressamlarımız onun tedris rahlesinden feyiz almış olmaları ile Akif, hoca olarak daima yad edilecektir. ” (Boyar, 1948, s. 37)

1947 Doğumlu Bahriyeli Miralay Haşim Bey “Bahriye Mektebi'nde uzun müddet, ressam Beybaba Şükrü Bey'in muavini olarak çalıştı.” (Özdeniz, 2000, s. 198) “1908 yılında miralay olmuş, 1912 yılında Bahriye'nin resim öğretmenliğine getirilmiştir. (Karatepe, 2001, s. 83) Bu göreve Bahriye mektebi resim öğretmeni olan Beybaba lakaplı Şükrü Bey'in vefatı üzerine getirilmiştir. “Haşim beyde Şükrü bey gibi

kendini sanatı ve ahlakı ve talebe yetiştirmek hususunda gösterdiği gayretiyle tanıtmış ve sevdirmiş namdar deniz subaylarımızdandır.” (Boyar, 1948, s. 48)

1848 Doğumlu Tophaneli Hasan “... askeri okullara öğretmen yetiştiren menşei muallimi bitirmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 45) Mezuniyeti üzerine Erzurum Askeri İdadisine resim öğretmeni olarak atanmıştır. Boyarın aktardığına göre, 1894 tarihli Miratı Harbiye’nin 382 . Sayfasında “1872 tarihlerinde Erzurum Askeri idadisi resim muallimi idi.) kaydı vardır.”(Boyar, 1948, s. 47)

1850 Doğumlu Ali Rıza “1868 yılında Harbiye’den mezun olmuştur. Kolağası olarak Askeri Tıbbiye ‘de resim öğretmenliği yapmıştır.”(Karatepe, 2001, s. 83)“Bu sanatçımız Menşe-i Muallim mezunlarındandır.” (İslimyeli, 1965, s. 44)

1850 Doğumlu Maçkalı Tevfik “1890 yılında kuleli resim öğretmenliği yardımcılığına verilmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 45)“Kuleli İdadisi resim muallimi muavinliğinde hüsnü hizmette bulunmuş kıymetli hocalardandır.” (Yetik, 2016, s. 38)

1855 Doğumlu Kolağası Ahmet Sabri Bursa Askeri İdadisinde resim öğretmeni olarak görev yapmıştır.

1856 Doğumlu “Kaymakam Şekür Harbiye Mektebi meç ve iskrim muallimi olarak tanınmış, resimle de iştigal ettiği söylenir bir zattı” (Yetik, 2016, s. 62) “... sanatçı Harbiye’ye Harita tarama Hocası olarak atanmıştır.” (Karatepe, 2001, s. 28) Araştırmacıların Kaymakam Şekür Bey’in resimdeki istidadını ifade eden bilgileri üzerine, onun Harbiye’deki genç subay adaylarına resmi ya da gayri resmi olarak resim eğitimi verdiği düşünülebilir.

1856 Doğumlu Piyade kolağası Rıfat “ Harp Okulundan mezun olmuş ve Manastır Askeri Rüştüye’ye (ortaokul) resim öğretmeni olarak atanmış ve on üç yıl boyunca birçok öğrenci yetiştirmiştir.” (Karatepe, 2001, s. 85) Sanatçı bu okulda çok sayıda öğrenciye resim dersi vermiş resim sevgisi kazandırmıştır.

1856 Doğumlu Piyade Binbaşı Arif Erzurum Askeri Rüştüyesinde resim hocalığında ve Selimiye topçu taburunda istihdam edilmiş...” (Boyar, 1948, s. 58)

1857 Doğumlu Fahri Kaptan “Öğrenimini Darüşşafaka’da bitirdikten sonra sivil rüştiyelerde, Askeri Deniz Rüştüyesinde (1887’den sonra) ve Darüşafaka’da (1905 dolaylarında) resim öğretmenliği yaptı. ” (Tansuğ, 1996, s. 368) Birçok sivil

rüştiyelerde ve 1887' den sonrada askeri deniz rüştiyesinde ve 1905 tarihinde darüşafaka da resim öğretmenliği yaparak pek çok talebe yetiştirmiştir.” (Boyar, 1948, s. 190) Öğrencilerine modelden yaptırdığı karakalem resimleriyle bilinmektedir.

1957 Doğumlu Halil Paşa “1874 de yüzbaşı, 1876 yılında da kolağası olarak askeri idadide (Lise) resim öğretmenliğine atanmıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 46)Paris’te sekiz yıl kalmış 1888’de yurda dönmüştür. İstanbul’a dönünce aynı yıl Binbaşı ...olmuştur.” (Asker Ressamlar Sergi Kataloğu, 1998, s. 8) Halil Paşa Avrupa dönüşü birçok askeri okulda resim öğretmeni olarak görev yapmıştır. İslimyeli “Binbaşı olarak Harbiye ile Tıbbiyeye resim öğretmenliğine verilmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 46) der. “Halil Bey 1888 den 1900 senesine kadar tıbbiye idaresinde resim muallimi olarak kalmış, ve 1905 de (müze-i umumi müdür muavinliğine ayrılmış ise de 1906 da liva rütbesiyle onu (mektebi harbiye-i şahane) de resim muallimi olarak görürüz.” (Boyar, 1948, s.53) 1906’da Harbiye Mektebi’ne resim öğretmeni olarak atandığı sene kendisine "Paşa" ünvanı verilmiştir mezuniyetinden sonra sarayda görev almış, askeri liselerde de resim öğretmenliği yapmıştır. İslimyeli, Halil Paşa’nın eğitimci kimliğinin değerini dile getirirken bu konuyla ilgili “Harbiye ve Tıbbiyeden başka, Kulelide ve birçok okullarda resim dersleri vererek pek çok öğrenci yetiştiren Halil Paşa...” (İslimyeli, 1965, s. 46)’nın “Kuleli idadisinde, Askeri Tıbbiye idadisinde hizmetleri çoktur.”(Yetik, 2016, s. 28)Halil Paşa’nın öğrencileri arasında Ali Rıza Bayazıt, Sadık Göktuna gibi sanatında yetkin ressamlarımızda bulunmaktadır. Sanayi-i Nefise’de öğretmenlik görevi de yapmış olan Halil Paşa, 1917-1918 yıllarında Sanayi-i Nefise Mekteb-i Ali’nin müdürlüğünü yapmıştır. Müdürlük görevinde oldukça yoğun çalışarak okulda bir çalışma disiplini oluşturmuş ve öğrencileri için hazırladığı program verimli şekilde çalışma olanağı yaratmış, başarılı sonuçların elde edilmiştir. Sanatçının akademi üzerinde empresyonist bir etkisi olduğu söylenemez.“Hüseyin Zekai Paşa gibi Halil Paşa’da İmpresyonist alanda Sanayi Nefise Mektebi üzerinde bir etki yaratamamıştır.”(İslimyeli, 1965, s. 47)1914 kuşağı olarak adlandırılan ressamlarımızın Fransa'dan I. Dünya Savaşı nedeniyle geri dönmeleri üzerine Sanay-i Nefise’ye kabullerini sağlamıştır. “Fransa’dan yeni dönen genç resamları bu okula alarak, okulda yeni bir anlayışla resim yapılmasını sağladı.”(Tansuğ, 1996, s. 367) “ Halil bey hususi mahiyette de bazı meraklı ve müşteit talebelerede ders vermiştir.” (Boyar, 1948, s. 54)

İlk kadın resim öğretmenini olarak tarih geçen Müfide Kadri Halil Paşa'nın öğrencileri arasında yer almıştır.

1859 Doğumlu Hafız İbrahim “1896 yılında Kolağası olarak Edirne Askeri İdadisi (lise) ve Rüştüyesi (ortaokul) ile Mülkiye Rüştüyesinde resim öğretmenliği yapmıştır.” (Karatepe, 2001, s. 86) Edirne Askeri İdadisine coğrafya derslerine de girmiştir. “Kıymetli ilmiyesi ve kıymetli sanat karnesi ile memleket irfanına büyük hizmetleri sebkat eden üstatlar arasında Hafız İbrahim ismi daima hürmetle yad edilecek değerli bir isimdir.” (Yetik, 2016, s. 61) Sanatçı ve sanat eğitimcisi olarak Türk sanatına değerli hizmetleri olmuş saygın bir isim olarak ifade edilir. Hafız İbrahim'in yetiştirdiği öğrenciler içerisinde Deniz ressamı İhsan'da yer almaktadır. “Deniz ressamı İhsan'ı tenvir ve teşvik ederek yetiştiren bir üstattır.” (Yetik, 2016, s. 61)

1859 Doğumlu Piyade Binbaşı Cemal Harbiye'den mezuniyetiyle birlikte “Beşiktaş Rüştüyesi resim öğretmenliğine verilmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 50) “1889 senesine kadar yüzbaşı olarak bu mektepte kalmış...” (Boyar, 1948, s. 63), Daha sonra 1889'da “Soğuk Çeşme Rüştüyesinde ve 1894' de Askeri Tıbbiye İdadisinde resim öğretmenliklerinde bulunmuştur. “Askeri Tıbbiye resim Atölyesi'nde Süleyman Seyyit'in sekiz yıl yardımcılığında bulunmuş ve 1907 yılında Kuleli 'ye atanmıştır.” (Karatepe, 2001, s. 88) Boyar “... Öğretmek hususunda talebe ile fevkalade alakadar bulunarak onları resim sevmeğe ve resim yapmağa sevk ve teşvik eylediğini üstat ressam Albay Sadık Göktuna'dan dinledim.” (Boyar, 1948, s. 63) demektedir.

Doğum Tarihi hakkında bilgi sahibi olmadığımız Topçu Kolağası İzzet Harbiye'den mezun olduktan sonra “Eyüp Askeri Rüştüye'sinde (ortaokul) resim öğretmenini olarak atanmış ve 1893 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür.” (Karatepe, 2001, s. 85)

1860 Doğumlu Şehir Ressam Hasan Rıza Bey, Edirne Sanayi Mektebi müdürü olarak görev yapmış, kendi vatansever kişiliğini, yetiştirdiği öğrencilerinin karakterine aşılarmayı başarabilmiştir. “Her gün Edirne'ye Müdürü bulunduğu önce Melcei Eytam (Yetim Sığınma Evi) adı altında açılan Sanayi Mektebine iner, ilk zamanlarda kurduğu özel okuluna gider ve Edirne Lisesi'ni de kapsayan derslerini verir.” (Ünver, 2015, s. 21) İşte bu sıralarda en kıymetli portrelerle askeri kompozisyonlarını vücuda getirdi. Büyük askeri şahsiyetleri ve tarihi kıyafetleri ve büyük tarihi vakayı teşbih ve tasvir

ederek bir koleksiyon tertip ediyordu. (Boyar, 1948, s. 66) “Ressam Hasan Rıza Bey ... 1308 (1890- 91)’de Numûne-i Terakkî Mektebi’ni [Riyaziyeci Mehmet Nadir Bey tarafından kurulan ve İstanbul Lisesi’nin temelini oluşturan okulun Edirne şubesi] kurmuştur. Bu okulu hususi olarak idare etmiş ve oranın müdürü olarak senelerce çalışmıştır.” (Ünver, 2015, s. 27) Hasan Rıza Bey, bu okulda resim dersleriyle birlikte, jimnastik dersleri de vermiş ve daha başka derslerin öğretimiyle de meşgul olmuştur. “Bu bağlamda Edirne Lisesi’nde de resim hocalığı görevi de onun sorumluluğunda.” (Ünver, 2015, s. 28) Cezaya kalan öğrencilerini alıp onlara nasihat ettiğine dair bilgiler, Hasan Rıza Bey’in eğitimci olarak duyarlı ve ilgili bir eğitimci olduğunu göstermektedir.

1860 Doğumlu “Hüseyin Zekai Paşa emekliye ayrıldıktan sonra bir süre Sanay-i Nefise mektebinin encümen-i azalığını yapmıştır.” (Karatepe, 2001, s. 32) “Sanay-i Nefise Milli Eğitim Bakanlığına bağlıdır ve asker ressamların sivil kurumdaki görevi, eğitime katkılarını işaret etmesi yönüyle önemlidir. Hüseyin Zekai Paşa'nın yazarlık yönü de vardır.“1913 yılında “Mübeccel Hazinesel isimli eski eserler ve abideler hakkında bir eser yazmış olan Hüseyin Zekai Paşa kültüre ve sanata verdiği önemi Mahmut Şevket Paşa ile birlikte silah müzesini kurarak göstermiştir.” (Şehsuvaroğlu aktaran Karatepe, 2001, s. 32) “Ressam Zekai imzasıyla yayınlanan kitapta, sanatçı, Antik, Endülüs, Emevi, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemi tarihi eserlerini ele almıştır.”(Başkan, 1994, s. 52)

1864 Doğumlu Kaççerli İsmail Hakkı “İstanbul Askeri Tıbbiye İdadisinde (lise)resim öğretmenliği yapmış buradaki görevi sırasında binbaşılığa terfi etmiştir.” (Karatepe, 2001, s. 84) “... Dördüncü dereceden Osmani ve Mescidi nişanları ile taltif edildi.” (İslimyeli, 1965, s. 45)1888’den “... sonra kuleli askeri lisesine verilerek 1893 senesine kadar orada bulundu 1893: 1894 tarihine kadar bir senede Harbiye’de resim muallimliği yapmış ve 1894 sonunda tekrar kuleli askeri idadisine iade edilmiştir.” (Boyar, 1948, s. 52) 1898 senesinde kaymakamlığa terfi olan sanatçı 1910 senesine kadar Kuleli Askeri Lisesinin üçüncü sınıflarına ders vermiştir. “İsmail Hakkı Bey Kaymakamlıktan (yarbay) emekliye ayrıldığı 1910 yılına kadar, Kuleli ‘de pek çok öğrenci yetiştirmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 45) Kaynaklarda Kaşçerli İsmail Hakkı'nın bilgili ve gayretli resim öğretmenlerinden olduğu belirtilmektedir. Sanatçı haftanın bir günü öğrencilerini kırlara ve deniz kenarına götürmüş, gruplara ayırarak karakalem ve

suluboya etütleri yaptırmış, atölyede ise eşya kompozisyonları düzenleyerek öğrencilerini bunlarla çalıştırmıştır. Kaçgerli İsmail Hakkı Bey, resim öğrenimini oldukça önemseyen bir resim öğretmenidir, öğrencileri onun bu hassasiyetlerinden çekinerek resimlerini öğretmen muavini Binbaşı Ali Rıza'ya göstermeyi tercih etmişlerdir. "Sanatçının bu güne kadar bir eserine ulaşamamıştır." (Karatepe, 2001, s. 84)

1864 Doğumlu Hoca Ali Rıza Bey Harbiye'de Menşe-i Muallim programına tabi tutulmuştur. "1884'de Mülazım Sani olarak Harbiye'yi bitirdi ve bu yüksekokula resim öğretmeni oldu." (İslimyeli, 1965, s. 56) Erhan, Sami Yetik'in Hocası Ali Rıza için "Türkiye'de ilk resim sevgisini uyandıran, okul çocuklarına kurşun kalemin güzelliğini tanıtan, orduda eli boya ve fırça kullanmaya yatkın subaylar yetiştiren bir verimlilik kaynağı aranırsa, Üsküdarlı Hoca Ali Rıza'yı göstermekten hiç tereddüt edilmemelidir." (Erhan, 1986, s. 6) dediğini aktarır.

Hoca Ali Rıza Bey'in bilhassa resme olan meyli ve bağlılığı ve muvaffak olması meclisi maarifi askerinin nazarı dikkatini çekerek Harbiye Mektebinde ikinci Mülazımlıkla çıktığı zaman doğrudan Nuri Paşa'nın resim dersine muavin tayin edilmiştir. Muavinliği esnasında talebe ile en çok meşgul ve onları sanat için aydınlatan Rıza Bey olmuştur. Nuri Paşa ile birlikte orduda eli boya ve fırça kullanmaya layık zabitler yetiştirmiştir. (Gürel, 2000, s. 25)

Hoca Ali Rıza resim muavinliğinin yanı sıra Harbiye'de kurulan zadegan sınıfları resim öğretmenliği görevini de yerine getirmiştir. 1908 senesine kadar Darüşşafaka'da ücret talep etmeden resim dersleri vermiştir. Hoca Ali Rıza 1914 kuşağı ressamlara hocalık etmiştir.

Askeri okullarda resim derslerinde öğretim materyali olarak kullanılmak üzere otuz örnekli üç model albümü hazırlamıştır. Hazırladığı albümler dönemde orta düzeyli okullarda kullanılmış ve resim sanatının yayılmasında önemli rol oynamıştır. Her biri 24 resim barındıran albümler, İstanbul'da basılmıştır. "Bu Görevi sırasında kendi resimlerinden meydana gelen matbu albümler bastırarak talebelerine ders aracı olarak bunları dağıtmıştır." (Milliyet, 2009, paragraf. 4)

Emekli olduktan sonra okullarda resim öğretmenliği yaparak geçimini sağlamaya çalışmıştır. Hoca Ali Rıza biçimlerin kağıda ve tuvale nasıl aktarabileceğini, resim sanatıyla uğraşan bireyin çevresine nasıl bakması gerektiğini öğretmek konusunda iyi bir eğitimci olarak bilinmektedir. Hoca Ali Rıza, emekliliğinden sonra Kız Sanayi Nefise Okulu, Çamlıca Kız Lisesi ve Erkek Sanat Okulu'nda resim dersleri vermiştir. “Çeşitli sanat okullarında peyzaj ders öğretmenliği yaptığı gibi, o zamanlar milli eğitim bakanlığınca kurulmuş olan Güzel Sanatlar Kurulu (Sanayi-i Nefise Encümeni) ne üye seçildiğini yazmaktadır.” (Erhan, 1986, s. 11) Ali Rıza Bey memleketin sanat hayatına katmak üzere sayısız öğrenci yetiştirmiş, sadece bu yönüyle bile Türk resim tarihinde önemli bir yeri hak etmiştir. Hoca Ali Rıza resim öğretmenliğine Harbiye’de başlamış ve otuz yıl burada öğretmenlik yapmıştır. “Başka okullarda hesaba katılınca kırk yedi yıl öğretmenliği vardır.” (Türkiyemiz, 1977, s. 23) Hoca Ali Rıza'nın öğrencileri içerisinde Sami Yetik, Süheyl Ünver ve Celal Esat Arseven gibi pek çok ünlü isim yer almıştır.

1866 Doğumlu Üsküdarlı Osman resim sanattaki becerisinden dolayı tıbbiye idadesinde 1914 senesine kadar öğretmen muavini olarak görev yapmıştır. Görev süresinin yirmi dokuz yılını Süleyman Seyit Bey’le birlikte çalışarak geçirmiştir. “Mektepteki çalışkanlığı ve talebe yetiştirmekte gayret ve muvaffakiyetine mükâfaten 5 ci rütbeden Osmani nişanı ile taltif edilmiştir.” (Boyar, 1948, s. 89)

1869 Doğumlu Ahmet Ziya Akbulut, 1894’de Kuleli Askeri Lisesine resim muallim muavini olarak görevlendirilmiş, Osman Nuri Paşaya muavin olmuştur. “Ahmet Ziya gerek sanatın ve gerekse hocasına olan hürmet ve sevgisi tesiriyle bütün gayretiyle talebeleriyle meşgul olarak pek çok öğretmen namzeti yetiştirdi.” (Boyar, 1948, s. 92) Kaynaklarda Ahmet Ziya Akbulut’un matematik ve astronomiye de ilgisi olduğu bilgisi yer almaktadır “Yüzbaşı Ahmed Ziya [Akbulut], 1898 yılında, liseler için hazırladığı Kozmografya başlıklı kitabının sonunda güneş saatlerini konu alan bir ek (zeyl) bulunmaktadır.” (Acar ve diğerleri, 2014, s.1)

Ahmet Ziya Perspektife hakim bir sanatçıdır. Sanat yaşantısında Menazırcı (Perspektifçi) olarak da anılmıştır. “... Ahmet Ziya Akbulut perspektif kurallar ve bunların uygulanması hakkında iki kitap yazarak, yeni resim sorunlarının bilimsel yönünü aydınlatıcı bir rol oynamıştır.” (Tansuğ, 1996, s. 60) Bu kitaplardan ilki

1894’de yayınlanan Ameli Menazır, diğeriye 1896’da yayınlanan Usulu Ameliye-i Fenni Menazır adlı eserlerdir. Kitaplar Harbiye ve Sanayi Nefise programlarına uygun olarak düzenlenmiştir.“... 1913’de kurulan Osmanlı idare heyeti reisliğine getirilmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 62) Cemiyete ait yayında perspektif üzerine yazılar yazmıştır. Takvimi Ziyayı düzenleyen ve yayınlayan Ahmet Ziya Akbulut’tur.

Ahmet Ziya Akbulut 1938 ‘de Sanayi-i Nefise’nin Müdür yardımcılığını yapmıştır. Sanayi-i Nefise’de görevli olduğu sürede Ulumu Riyaziye (Matematik) ve Fenni Manazır (Perspektif) dersleri vermiştir. “Halen Fındıklı’da Akademinin rihtimında bulunan mermer üzerine dikilmiş Mirkam saati, bu sanatçımızın eseridir.” (İslimyeli, 1965, s. 62)Ahmet Ziya Akbulut’un Sanayi-i Nefise’de müdür yardımcılığı yaptığı süreçte okulun müdürü ise Namık İsmail’dir. “Mektebin Çallı İbrahim; Feyhaman ve Hikmet gibi atölye şefleri onun güler yüzle yaptığı tebligatı mahcubiyetle ifa ve icra ederlerdi.” (Boyar, 1948, s. 93)

1871 Doğumlu “B.Tevfik 1890’da süvari mülazımı olarak Harbiye’den çıkmış 1897’de Selanik Rüştiyesi Askeriyesi resim muallimi olmuş 1893’de Fatih Rüştiyesi dahiliye zabıtlığına tayin edilmiştir.”(Yetik, 2016, s. 42) “1912 ‘de emekliye ayrılarak, İstanbul Lisesi resim öğretmenliğinde bulunmuştur.”(İslimyeli, 1965, s. 63)

1871 Doğumlu Üsküdarlı Cevat (Göktengiz) ; sanatçı kimliğinin yanı sıra, sanat eğitimcisi yönüyle de bilinmektedir. Emekliye ayrıldıktan sonra “...Maltepe, Kuleli Askeri, Çamlıca Kız Liselerinde resim öğretmenliği yapmış, ...” (İslimyeli, 1965, s. 65)’tır.

1875 Doğumlu Celal Esat Arseven Sanayi-i Nefise’de mimari öğretmenliği ve güzel sanatlar akademisinde profesör olarak görev almış, eğitimci olarak sanat eğitime katkıları olmuş bir sanatçımızdır. “Celal Esat Arsevenin Bilhassa güzel sanatlara dair bir çok kitap ve risaleleri ve özlü makaleleri vardır.” (Boyar, 1948, s. 10) Sanatçının kitapları ve makaleleri, sanat eğitime teorik anlamda genel bir katkı olarak kıymetlidir. Celal Esat Arseven’in sanat üzerine yazdığı eserler, kapsamlı bir kaynak teşkil edecek yeterliliktedir. Sanatçı’nın 1947’de Benito’nun eserinden çevirdiği Yeni Resim Hakkında isimli eser çağdaş resmin nitelikleri hakkında doyurucu bir eserdir Resim Kütüphanesi isimli serisi: İlk Resim Dersleri, Ressamlara Rehber, Renkler ve Yağlıboya, Ressam ve Mimarlar Mahsus Menazır, Sanayii Nefise İstilahları isimli

kitaplardan oluşmaktadır. “Bir ressam olarak burada andığımız Arseven Türk Sanat tarihçiliği mesleğinin de ilklerinden birisidir.” (Başkan, 1991, s. 18) Sanatçının 4 Ciltlik “Türk Sanatı Tarihi” ve 5 ciltlik “Sanat Ansiklopedisi” isimli eserleri sanat araştırmacıları için referans kitap niteliğinde oldukça kıymetlidir.

1875 Doğumlu Halit Naci'nin “yüzbaşılığı zamanında Bahriye Mektebi'nde Resim öğretmenliği ... vardır.” (Boyar, 1948, s. 119) Sanatçının Askeri Müze'de Mekteb-i Bahriye resim muallimi Yzb Halit imzalı eseri bulunmaktadır.” (Karatepe, 2001, s. 97) Bahriye mektebiyle birlikte özel ve resmi birçok okulda uzun seneler resim öğretmenliği yapmış ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir.

1875 Doğumlu Diyarbakırlı Tahsin Eğitimci yönü var olan asker ressamlarımızdandır. 1919 yılında “Haftada bir gün Musevi mektebinde resim dersleri vermeye başladı ...” (İslimyeli, 1965, s. 67)

1878 Doğumlu “ Mehmet Ali Laga uzun süre Kuleli Askeri Lisesi'nde, birkaç yıl da Bursa Işıklar Askeri Lisesinde resim öğretmenliği yaptı.” (Vakıfbank Asker Ressamlar Kataloğu, 1998, s. 52) “1908 de Meşrutiyet ilanı üzerine Kuleli resim öğretmenliğine verilen Mehmet Ali Laga, 1914 yılına kadar burada pek çok öğrenci yetiştirmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 76) 1914 senesinde Bursa, 1919 da Halıcıoğlu Askeri idadileri resim öğretmenliğine atanmış olan Mehmet Ali Laga “... Bu okulda Dört buçuk sene resim hocalığı yaparak 1924'de yaş haddi dolayısıyla Emekliye ayrılmıştır.” (Boyar, 1948, s. 133) Emekliye ayrıldığında rütbesi binbaşısıdır. Emekliliğinden sonra yeniden Bursa Işıklar Askeri Lisesi'nde resim öğretmenliği yapmıştır. Sanatçı 1947 'ye kadar Sanayi-i Nefise 'de çalışmıştır.

İslimyeli (1965) Hocası, Mehmet Ali Laga'dan hatıraları eşliğinde bahseder. Resim öğreniminde önemli katkısı bulunan hocası ve Mehmet Ali Laga arasında, tesadüflerle başlayan ve zamanla derinleşen farklı bir hoca öğrenci ilişkisi olduğunu görürüz. İslimyeli (1965), henüz ilk ilkokul çağında Bursa Pınarbaşı'nda oyun oynarken, buraya açık havada resim yapmaya gelen Mehmet Ali Laga ile tesadüfen tanışmıştır. Bu tanışmada İslimyeli (1965), Mehmet Ali Laga'nın izlenimci fırça darbeleriyle tabloya aksettirdiği beyaz başörtülü kadınlar için, kendisine yönelttiği “bunlar ne küçük?” sorusuna, oturan kadınlar cevabını vermiştir. Bu cevap üzerine şefkatli ve sevecen bir afferin cevabını aldığını ifade etmektedir. Bu tanışıklık sanatçı ve

sanatsever izleyici ilişkisi olarak iki yıl kadar sürmüştür. Daha sonra Işıklar Askeri Lisesi'ne giren İslimyeli, burada resim öğretmenini olan Mehmet Ali Laga ile yeniden karşılaşır.

1878 Doğumlu, “1898 de Harbiye’yi bitiren Sami yetik, Baytar mektebine resim öğretmeni olmuş, diğer taraftan, Sanayi-i Nefise’ye devam etmiş ve buradan 1906 da buradan birincilikle mezun olmuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 73) Eyüp Baytar, Askeri Rüştiyesinde Resim öğretmenliğinden sonra, Harbiye ve Kuleli ’de resim öğretmenliği yapmıştır. Bu görevlerinden sonra Koca Mustafa Paşa Askeri Rüştiye’sine resim öğretmeni olarak atanmıştır. Koca Mustafa Paşa Askeri Rüştiye’sinde görevliyken Mahmut Şevket Paşa’nın müsadisiyle Paris’e gitmiştir. Paris dönüşünde resim öğretmeni olarak Kuleli Askeri İdadisine görevlendirilmiştir. Haliçoğlu ve Maltepe Askeri İdadilerinde de resim öğretmeni olarak görev yapmıştır. Sami Yetik öğrencileriyle çok iyi ilişkiler kurabilmiş, bu becerisi başarılı ressamlar yetiştirebilmesinde önemli katkılar sunmuştur. “Sami Yetik değerli bir sanatkar olduğu kadar kıymetli bir hoca idi. O senelerce hocalığında bulunduğu Harbiye ve Kuleli idadisinde yüzlerce değerli subay ressam yetiştirmiştir.”(Boyar, 1948, s. 12) “... Türk Ressamlar Dergisinde başlangıçtan itibaren makaleler yayınlamıştır.” (İslimyeli, 1965, s. 75)“1912-1913 yıllarında, 18 sayı çıkan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuasının’da yazılar ve eleştiriler yayınlayan asker ressamlardan Sami Yetik, Sanayii Nefise’de izlenen eğitime karşı çıkanlardan biridir. Osman Hamdi’nin usta Türk sanatçıları hoca olarak Akademiye getirmemiş olması da eleştiri konusu olmuştur.” (Tansuğ, 1996, s. 105)Sami Yetik Sanayi-i Nefise’ nin farklı metotlar kullanmasına yönelik görüşlerini ifade ettiği makaleleriyle, Sanayi-i Nefise’nin gelişmesine yönelik önemli katkılarda bulunmuştur. 1915 senesinde bir süre Sanay-i Nefise Müdürlüğünde bulunmuştur. 1933 yılında emekli olmuştur. 1940 yılında Sami Yetik’in Ressamlarımız adlı iki ciltlik kitabı yayımlanmıştır.

1880 Doğumlu Mehmet Ruhi Bey yurda döndükten sonra sanat yaşamına Sanayi-i Nefise’de öğretim üyesi olarak devam etmiştir. “Ortaokullarda resim öğretmenliği yapmış, sonra Sanayii Nefise mektebine menazır öğretmeni olmuştur.” (İslimyeli, 1965, s. 82) Sanatçının resim öğretmenliği yaptığı ortaokullardan birisinin, Üsküdar Ortaokulu olduğu bilgisi vardır.

1880 Doğumlu Ali Sami Boyar “Fatih Kovacılarıdaki “Rehber-i Tahsil adlı okulda bir yıl resim öğretmenliği yaptı (1906). ” (Özdeniz, 2000, s. 207) 1914’de 1.Dünya Savaşı nedeniyle yurda dönmüştür. Ali Sami Boyar Avrupa eğitimi sonrası yurda dönüşünde yüzbaşılıktan ayrılarak İnas Sanayi-i Nefise Mektebi’nin kuruluşunda ve eğitim kadrosunda görev almıştır. “O yıl yzb. lıktan ayrıldı. İnas Sanayii Nefise mektebini kurdu ve burada bir yıl kadar öğretmenlikte yaptı.” (İslimyeli, 1965, s. 82) 1921’de kısa süreli olarak Sanayi-i Nefise Müdürlüğü’ne getirilmiştir. Bu görevden kendi isteğiyle ayrılmasını şu ifadelerle aktarmıştır. “1921 de kısa bir zaman sanayi-i nefise müdürlüğü ettim. Bu mektepte arzularıma uygun çalışmak fırsatlarını temin edemediğimden Evkaf müzesi müdürlüğünü tercih ederek çok sevdiğim bu işten ayrıldım. Bu benim memleket hesabına duyduğum ilk acı ve ilk hayal sukutudur.” (Boyar, 1948, s. 145, 146) Sanatçı emeklilikten sonra Amerikan Koleji’nde resim öğretmenliği yapmıştır.

1881 Doğumlu Ali Cemal Benim Harbiye’den mezun olduktan sonra ilk görevi Bahriye Mektebi’nde resim öğretmenliği olmuştur. Bahriyedeki resim öğretmenliğinin yansıra diğer askeri ve sivil okullarda resim öğretmenliği yapmıştır.

1883 Doğumlu;

Ali Rıza Bayazıd Harbiye’den Mülazım olarak mezun olduktan sonra, önce manastır üçüncü Avcı taburuna atanmış, daha sonra resme olan yeteneğinden faydalanmak maksadıyla, manastırdaki kimi rüştiye ve idadilerde öğretmen olarak görevlendirilmiştir ... Meşrutiyetin ilanı sıralarında resimde gösterdiği fevkalade kabiliyet ve liyakat dolayısıyla manastır askeri rüştiyesi ve lisesi ile manastır mülkiye lisesi ve darülmualim mektepleri resim ve hendese öğretmenliklerine tayin emri almış ve 1911 senesi sonuna kadar bu okullarda hocalık yapmıştır. Mezkur sene sonunda askeri mektepler müfettişliğinin gördüğü lüzum üzerine İstanbul’a celp edilerek Fatih askeri rüştiyesi resim öğretmenliğine tayin olmuştur. (Boyar, 1948, s. 161)

Sanatçı, emekliliğinden sonra, Harp akademisi, yedek subay ve harp okullarında topografya öğretmenliği vazifesiyle görevlendirilmiştir. Mesleği hakkında yazdığı

kitaplar tedris programlarına uygun görülmüş ve kabul edilmiştir. Ali Rıza Bayazıt uzun yıllar devam etmiş olan bu görevi süresince, yazdığı eserleriyle, kaleme aldığı kitapları ve kabul gören programlarıyla, işini en iyi şekilde yapmaya çalışan ideal bir kişilik sergilemiştir.

1910'da Faaliyetleri duran harp okulu resim atölyesinin yeniden tesisi ve genç subaylara sanat sevgisi sağlanması hususundaki teşebbüsleri genelkurmay başkanlığınca takdir ve kabul buyrularak 1946 yılı çalışmalarının meydana getirdiği genç subay namzedi amatörlerin 30 kadar güzel eserleriyle ilk defa olmak üzere harp okulunda bir resim sergisinin açılmasına muvaffak olmuştur. (Boyar, 1948, s. 162)

1885 Doğumlu Hikmet Onat 1914'de I. Dünya Harbi'nin başlamasıyla yurda dönmüş ve Nişantaşı Sultanisinde resim öğretmenliği yapmıştır. "1914'de Türkiye'ye dönüşte, bir yıl Galatasaray Lisesi'nde öğretmenlik yaptıktan sonra, 1915'te Sanayi Nefise Mekteb-i Âlisi'nde Hazırlık Sınıfı Öğretim elemanı olarak göreve başladı. Böylece, Okulun ilk Türk atölye hocası oluyordu, Sanatçı, bu görevini 1949'a kadar sürdürdü ve buradan emekliye ayrıldı." (Gültekin, 1992, s. 34) Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğretim üyeliği yapan sanatçımızın, akademiye oldukça değerli hizmetleri olmuştur. Sanatçı, akademinin encümen üyeliğini de yapmıştır. Hikmet Onat uzun seneler boyunca güzel sanatlar akademisinde atölye şefliği yapmış, bu süreçte öğrencileriyle fazlaca meşgul ilgili bir eğitimci olarak tanınmıştır.

1887 doğumlu Şemsettin Sunal, yüzbaşıyken Bahriye mektebine tayin edilmiş "... Okulda yüzbaşı olarak resim ve fotoğraf öğretmenliğinde bulunmuştur." (İslimyeli, 1965, s. 99)

2.5.1. Asker ressamlarımız ve sanat eğitmeni olarak eğitimci tutumları

Asker ressamlarımızın birçok öğrenciye resmi sevdirep yeni ressamlar yetişmesine vesile olmuşlardır. Bu onların başarılı birer sanat eğitimcisi olarak ne denli öz verili olduklarına işarettir.

1815 Doğumlu Ferik İbrahim Paşa, resim meraklılarında ve genç sanatçılarda resim öğrenme ve resim yapma hevesi uyandıran bir eğitim anlayışına sahiptir. 1817

doğumlu Hüsnü Yusuf, Avrupa'ya gönderilen ilk resim öğretmenimizdir. Hüsnü Yusuf'un, Batının akademik eğitim anlayışını edinmiş bir sanat eğitimcisi olarak yurda döndüğü ve yetiştirdiği öğrencilerine bu anlayışı aşıladığı düşünülebilir.

1832 doğumlu Eyüplü Şükrü Bey, Beybaba namı ile anılmıştır. Bu tanımlamanın, öğrencileri tarafından sevilen babacan bir öğretmenin öğrencilerinde uyandırdığı etkiyi tarif ettiğini düşünebiliriz. Eyüplü Şükrü Bey istidadı olan öğrencilerine yönelik koruyucu bir yaklaşım içinde olmuştur. Kaynaklar resme yetenekli ve hevesli öğrencilerine çalışma imkanı bulabilmeleri için kendi odasını tahsis ettiği bilgisini vermektedir.

1836 doğumlu Eyüplü Cemal'in öğrencileri resme hevesli olanları himayesine alan ve ilgilenen bir yaklaşıma sahip olduğu bilgisi bulunmaktadır. Araştırmalar yaşlılığında bile çok sert ve disiplinli bir asker olarak bilinen Eyüplü Cemal'in dershaneden içeri girer girmez müşvik bir öğretmen olduğunu aktarır. Öğretmenliğinde talebeleriyle tek tek ilgilenmiş, genç yetenekleri seçmede üstün bir başarı göstermiştir.

Kaynaklarda 1839 doğumlu Osman Nuri Paşa için eğitimci kimliğiyle; mesleğine hassas, görevine bağlı, öğrencilerini ödüllendirmek konusunda cömert ve onlara karşı çok koruyucu bir anlayışa sahip olduğu bilgisiyle karşılaşırız. "Osman Nuri Paşa, bir subay için resim yapmamayı kusur, resimden anlamamayı da kültür noksanlığı sayardı." (İslimyeli, 1965, s. 36) Kuleli 'deki görevinde resme yetenekli öğrencileri tespit edip, Harbiye'de, resim atölyesine devamlarını sağlamıştır. Osman Nuri Paşa, ödül pekiştirecinin faydasına inanan bir sanat eğitimcimizdir. Harbiye 4. Sınıfta bütün öğrencilerin yaptığı yağlıboya tablolar içinde başarı gösterenleri madalyalarla ödüllendirmiştir.

1841 doğumlu Şeker Ahmet Paşa'nın sanata ilgili ve yetenekli gençlere yakın ilgi göstermesine ve onlarla dost olmayı becermesine yönelik övgüler, onun sanat eğitimcisi kimliğiyle başarılı olduğunu işaret etmektedir. Şeker Ahmet Ali, Çağdaş Türk resim sanatını zemin bulmasına ve gelişmesine yönelik çabalamıştır. Tollu Şeker Ahmet Paşa'yı konu eden eserinde "Memleketimizde o tarihte genç sanatçılara ışık tutacak ne bir bilgin, ne de bir sanatçı vardı. Batının yeni sanat hareketlerini değil, eski sanatın, geçmiş devirlerin sanatını inceleyen yazılara rastlanamazdı." (Tollu, 1967, s. 2) der.

Tollu bu ifadesiyle, Şeker Ahmet Paşa'nın Türk sanatında doldurduğu boşluğa değinmek istemiş olmalıdır.

1842 doğumlu Süleyman Seyyid Bey, öğrencileriyle diyalogunda esprili kişiliğiyle bilinmektedir. Yaşadığı devre yönelik eleştiriler içeren esprili sözler, hoş hikayeler kullanmış bu yönüyle öğrencileri tarafından çokça sevilmiş ve bir eğitimcidir. Süleyman Seyyid Bey için fikri ile Türk mekteplerinin en malumatlı resim öğretmeni olduğuna dair yorumlar bulunmaktadır.

Sanat eğitimci kimliğiyle bilinen asker ressamlarımız kişisel özelliklerini sanat eğitimcisi kimlikleriyle harmanlayabilmiş olmalarıyla öne çıkmaktadırlar. 1843 doğumlu Topçu Kaymakam Akif bir sanat eğitiminde tecrübelerini ve malumatını ön plana çıkarmayı bilen bir eğitici olarak anılmakta, 1847 doğumlu Miralay Haşim Bey sanat ahlakı ve talebe yetiştirmek hususunda gösterdiği üstün vasıflarla tanınmaktadır.

1857 doğumlu Fahri Kaptan öğrencilerini modelden karakalem tekniğiyle resimler yaptırarak çalıştırmıştır. 1857 doğumlu Halil Paşa yeniliklere açık bir sanat eğitimcisidir. Bu yönüyle 1914 kuşağında yer alan sanatçılarımızın I. Dünya Savaşı nedeniyle Fransa'dan dönmeleri üzerine Sanayi-i Nefise'ye kabul edilmelerini sağlamıştır. 1914 kuşağı okulda yeni bir resim anlayışının oluşmasını sağlamıştır.

1859 doğumlu Hafız İbrahim bilgisi ve sanatına olan yetkinliğiyle bilinmektedir. Sahip olduğu kişisel yetkinlikleri sanat eğitimcisi olarak çok değerli hizmetlerde bulunmasını sağlamıştır. 1859 doğumlu bir diğer sanatçımız ise Piyade Binbaşı Cemal'dir. Kaynaklar Binbaşı Cemal'in öğrencilerine çok ilgili, talebelerini resim sevmeğe ve yapmağa teşvik eden bir anlayışta eğitim yaptığını belirtmektedir.

1860 doğumlu Hasan Rıza sadece resim öğretmemiş, kendi vatansever kişiliğini, öğrencilerinin karakterine aşılarmayı başarabilmiş bir sanat eğitimcimizdir. Sanatçının cezaya kalan öğrencilerine nasihatlerde bulunduğu yönelik bilgi eğitimci olarak ne denli duyarlı olduğunun ifadesidir.

1964 doğumlu Kaçgerli İsmail Hakkı bilgili ve gayretli resim öğretmeni olarak bilinmektedir. Öğrencilerine kırlarda ve deniz kenarlarında karakalem ve suluboya etütler çalıştırmış, atölyede gerçekleştirdiği eğitim çalışmalarını ise düzenlediği eşya kompozisyonlarıyla gerçekleştirmiştir. Sanatçı resim öğrenimini oldukça önemsemesiyle anılmaktadır.

1864 doğumlu bir diğer sanatçımız olan Hoca Ali Rıza, talebe ile çok fazla meşgul, resim sanatına yönelik aydınlatıcı bilgiler vermeye muktedir bir sanat eğitmeni olarak bilinmektedir. Darüşafaka da ücret talep etmeden resim öğretmenliği yapmış olması sanatına ne denli bağlı olduğunun ve ne denli özverili bir eğitimci olduğunun göstergesidir. “Üsküdarlı Hoca Ali Rıza öğrenciyle çok ilgili, öğrencileri sanata yönlendirmek konusunda çok verimli olmuştur. “Bu muvaffakiyet 1908'e kadar sürer.” (Gürel, 2000, s. 25)

1866 doğumlu Osman Üsküdar çalışkan, talebe yetiştirmeye yönelik çabasıyla ve yeterliliğiyle bilinen bir eğitimcimizdir. Bu vasıflarıyla sanat eğitimcisi olarak oldukça başarılı olmuştur.

1869 doğumlu Ahmet Ziya Akbulut sanatına ve öğrenciliğini ve Hocalarına yönelik saygısıyla ve meslek ahlakıyla ifade edilmelidir. Osman Nuri Paşa'ya muavinlik yapmış olan sanatçı öğrencilerine samimi ilgiyle yaklaşmış askeri okullar için çok sayıda öğretmen adayı yetiştirmiştir.

Öğrencileriyle çok iyi ilişkiler kuran bir diğer sanat eğitimcimiz 1878 doğumlu Sami Yetik'tir. Bu becerisi sanat eğitimcisi olarak başarılı öğrenciler yetiştirebilmesinde kendisine önemli katkılar sunmuştur. Sami Yetik Harbiye ve Kuleli idadisinde yüzlerce değerli sanatsever ve ressam yetiştirmiştir.

1883 doğumlu Ali Rıza Bayazıt harp okulu resim atölyesinin yeniden tesisi için teşebbüslerde bulunmuş, 1946' da genç subay adayanın Harp okulunda 30 kadar resimle resim sergisi açmalarına ön ayak olmuştur. Bu çabası onun sanat eğitimcisi olarak sanata tutkusunu ortaya koymaktadır. 1885 doğumlu Hikmet Onat çeşitli liselerde ve Sanayi-i Nefise'de sanat eğitmenliği görevlerinde bulunmuş öğrencilerine yeterli zaman ayırabilen ilgili bir eğitimci olarak tanınmıştır.

2.5.2. Öğretmen, öğrenci ve usta, çırak ilişkileri bağlamında asker ressamlar

Birçok başarılı ressam diğer Asker ressamların teşvikleriyle ve verdikleri eğitimle yetişmişlerdir. Asker ressamlar arasındaki öğretmen öğrenci ilişkisi için araştırma kapsamında ulaşılan bilgiler maddeler halinde aktarılmıştır.

- Kaynaklar 1915 doğumlu Ferik İbrahim Paşa için Sultan Abdülmecid'e resim dersi verdiği bilgisini aktarmaktadır.
- 1832 doğumlu Eyüp Şükrü Bey, İsmail Hakkı Bey ve Ali Sami Boyar gibi bilinen sanatçılarımızın resim öğretmenliğini yapmıştır.
- 1839 doğumlu Osman Nuri Paşa, Sami Yetik, Ahmet Ziya Akbulut, Hoca Ali Rıza ve Hüseyin Zekai Paşa'nın resim öğretmenliklerini yapmıştır. Osman Nuri Paşa, Sami Yetik'in ilk öğretmenidir.
- 1847 doğumlu Miralay Haşim Bey, Bahriye mektebinde Beybaba lakaplı Eyüplü Şükrü'nün muavini olarak çalışmıştır. Usta çırak ilişkisi çerçevesinde Eyüplü Şükrü Bey'in Miralay Haşim Bey'in sanatsal gelişimine önemli katkıda bulunduğu düşünülebilir.
- 1856 doğumlu Ahmet Şekür Hoca Ali Rıza'nın öğrencilerindedir.
- 1857 doğumlu Fahri Kaptan, Hüsnü Tengüz'ün öğretmenidir. Hüsnü Tengüz'de suluboya çalışma isteğini uyandıran Fahri Kaptan olmuştur.
- 1857 doğumlu olan bir diğer sanatçı Halil Paşa'dır. Halil Paşa ilk kadın resim öğretmeni olarak tarih geçen Müfide Kadri'nin resim öğretmenidir.
- 1859 doğumlu Piyade Binbaşı Cemal Hüsnü Yusuf Bey'in oğludur. Sanata olan ilgi ve yetkinliğinde babasının rolü muhakkak önemlidir. Sanatçının ustalaşmasında etkili olan esas isim Süleyman Seyyid Bey olmuştur.
- 1859 doğumlu Hafız İbrahim Deniz ressamı İhsan'ın öğretmenidir.
- 1860 doğumlu Hüseyin Zekai Paşa, Osman Nuri Bey ve Süleyman Seyyid Bey'den sanat eğitimi almıştır. Hüseyin Zekai Bey, 1873 'de Harbiye'den mezun olmuş, Şeker Ahmet Paşa'nın yanına mabeyn ressam yardımcılığı görevine verilmiştir. Sanatsal gelişiminde Şeker Ahmet Paşa'nın da payı olduğu düşünülebilir.
- 1864 doğumlu Hoca Ali Rıza Bey, Osman Nuri Paşa ve Süleyman Seyyid Bey'den sanat eğitimi almıştır. Nuri Paşa ile birlikte orduda eli boya ve fırça kullanmaya layık birçok subay yetiştirmişlerdir. Öğrencileri arasında Süheyl Ünver gibi birçok tanınmış sanatçı bulunmaktadır.
- 1866 doğumlu Osman Üsküdar, Süleyman Tıbbiye idadisinde Süleyman Seyyid Bey'in muavinliğini yapmış, hocasından çok şey öğrenmiştir.
- 1871 doğumlu Cevat Gökdeniz, Hoca Ali Rıza'nın öğrencisidir.

- 1875 doğumlu Celal Esat Arseven, Hoca Ali Rıza'nın öğrencisidir.
- 1875 doğumlu Diyarbakırlı Tahsin Hoca, Ali Rıza ve Osman Nuri Paşa'nın öğrencisidir.
- 1875 doğumlu Ali Rıza Toroslu Osman Nuri Paşa, Hoca Ali Rıza, Halil Paşa ve Sami Yetik'ten resim dersleri almıştır.
- 1876 doğumlu Sadık Göktuna, Osman Nuri, Şehit Hazan Rıza ve Hoca Ali Rıza gibi üstatlardan feyz almıştır.
- 1878 doğumlu Mehmet Ali Laga, Hasan Rıza ve Hoca Ali Rıza'nın öğrencisidir.
- 1882 doğumlu Süvari İhsan'ın ilk resim hocası Yüzbaşı Niyazi Bey'dir.
- 1882 doğumlu Jandarma Binbaşı İsmail Hakkı Topçu, Rıza Bey, Halil Paşa ve Hoca Ali Rıza'nın öğrencisidir.
- 1883 doğumlu Ali Rıza Beyazıt, Hoca Ali Rıza ve Halil Paşa'nın öğrencisidir.
- 1880 Doğumlu Hüsnü Tengüz de resim hevesi uyandıran Emin Baba ve Fahri Kaptan olmuştur. Hüsnü Tengüz, Fahri Kaptan'ın öğrencisidir.
- 1880 doğumlu Ali Sami Boyar, Binbaşı Cemal Bey'in öğrencisidir. Kaymakam Şükrü Bey'den yağlı boya ve sulu boya tekniklerini öğrenmiştir.
- 1885 doğumlu olan Yüzbaşı Hidayet, Kuleli Askeri Lisesi'nde, Sami Yetik'e iki sene resim öğretmen muavinliği yapmıştır. Hoca muavin ilişkisi olasılıkla yüzbaşı Hidayet'in sanatsal gelişimine katkıda bulunmuştur.
- 1869 doğumlu Ahmet Ziya Akbulut, Osman Nuri Paşa ve Hoca Ali Rıza'nın öğrencisidir.
- 1882 doğumlu Binbaşı İsmail Hakkı'nın Kulelide ki resim hocası Topçu Rıza Bey'dir. Harbiye de ise Halil Paşa ve Hoca Ali Rıza'dan eğitim almıştır.
- 1887 doğumlu Şemsettin Sunal, Haşim Bey, Ruhi Bey, Ali Cemal Beyler'in öğrencisidir.
- 1896 doğumlu İzzettin Dinler, İbrahim Çallı ve Cevat Dereli'den resim dersleri almıştır.
- 1911 doğumlu Selim Albatros Şevket Dağ'ın öğrencisidir.

Tüm bu değerlendirme usta çırak yönüyle Asker ressamı içerisnde oluşmuş başarılı bir eğitim disiplinini yansıtmaktadır.

2.5.3. Asker ressamlarımızın sanat eğitimine yayın ve materyal destekleri

Asker ressamlarımız içinde sanat eğitimine eğitim materyalleri ve yayınlarıyla önemli katkılarda bulunan sanatçılarımız olmuştur. Süleyman Seyyid Bey İstikbal ve Osmanlı Gazetelerinde yazarlık yapmış sanat konulu yazılarıyla sanat eğitime katkıları olmuştur. Halil Paşa'nın edebi metinler için yaptığı resimlerle bilinir. Servet-i Fünûn'da resimli olarak yayımlanan Recaizade Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası isimli eserinin resimlerini yapmıştır.

Hüseyin Zekai Paşa yazarlığıyla da bilinen bir sanatçımızdır. Ressam Zekai imzasıyla 1913'de yayınlanan Mübeccel Hazineler isimli kitabı eski eserler ve abideler hakkında olup Antik, Endülüs, Emevi, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemi tarihi eserlerini konu edinmiştir. Bu eserin döneminde sanat tarihimiz açısından önemli ve öğretici kaynak ihtiyacını karşılamış olduğu düşünülebilir. Hoca Ali Rıza "1911'de değin Harbiye Matbaasının baş ressamlığını yapar." (Gürel, 2000, s. 25) "Bu Görevi sırasında kendi resimlerinden meydana gelen matbu albümler bastırarak talebelerine ders aracı olarak bunları dağıtmıştır." (Milliyet, 22 Temmuz, 2009) Asker okullarda resim derslerinde öğretim materyali olarak kullanılmak üzere otuz örneklı üç model albüm hazırlamıştır. Her biri 24 resim barındıran albümler sanatçının kendi imkânlarıyla İstanbul'da basılmıştır. Albümlerin orta düzeyli okullarda kullanılmasını sağlamıştır. Hazırladığı albümler resim sanatının yayılmasında önemli rol oynamıştır.

Ahmet Ziya Akbulut, perspektife hakim olmasıyla ünlüdür. Bu nedenle döneminde Ahmet Ziya Menazırcı (Perspektifçi) olarak anılmıştır. 1894'de Ameli Menazır 1896'da Usulu Ameliye-i Fenni Menazır adında perspektif konulu iki kitap yayınlamıştır. "Yüzbaşı Ahmed Ziya [Akbulut], 1898 yılında, liseler için hazırladığı Kozmografya başlıklı kitabının sonunda güneş saatlerini konu alan bir ek (zeyl) bulunmaktadır." (Acar, Bir, Kaçar, 2014, s. 1) Bu kitaplar harbiye ve sanayi Nefise programlarına uygun olarak düzenlenmiştir. Sanatçı Osmanlı Ressamı Cemiyeti'ne ait yayında perspektif üzerine yazılar yazmıştır. Sanatçı Takvimi Ziya'nın

düzenlenmesinde ve yayınlanmasında görev almıştır. Sanatçının Cemiyete ait yayınlarında yer alan yazılarının öğretici fonksiyon gördüğü düşünülebilir.

Celal Esat Arseven, güzel sanatlara dair çok sayıda kitap ve makaleler yazmış bir sanatçımızdır. Sanatçının Güzel sanatlarla ilgili kitap ve risaleleri ve pek çok özlü makaleleri vardır. Bu eserler sanat eğitime teorik anlamda genel bir katkı olarak, kapsamlı bir kaynak teşkil etmektedir. 1947’de Benito’nun eserinden çevirdiği, Yeni Resim Hakkında isimli eser, Resim Kütüphanesi isimli seriyi oluşturan; İlk resim dersleri, Ressamlara Rehber, Renkler ve Yağlıboya, Ressam ve Mimarlar Mahsus Menazır, Sanayii Nefise istlahları isimli kitaplar, 4 Ciltlik “Türk Sanatı Tarihi” ve 5 ciltlik “Sanat Ansiklopedisi” Kamusu Sanat, Sanat Lügatı, Sanat Ansiklopedisi isimli eserleri bahsi geçen bu eserler içerisinde. “Onun eserleriyle başı başına bir sanat kitaplığı meydana getirilebilir.” (İslimyeli, 1965, s. 69)

Halit Naci Karagöz ve Servet-i Fünun Dergilerinin mizah ressamlığını yapmış, zamana uygun buluşlarını çizgisel ve mizahi olarak betimlemiştir. Resim sanatının bir alt kolu olan karikatür konusundaki bu çabalar, resim sanatının mizah aracılığıyla sevilmesine ve daha çok kişiye ulaşmasına vesile olmuştur.

Ali Sami Boyar, resim sanatını izah ve onu Türk Milletine sevdirmeye yönelik makaleler yayınlamış ve radyo konuşmaları yapmıştır. Sanatçının çabaları ülke insanımızın sanatsal faaliyetlerinde onlara cesaret ve özgüven kazandırmak yönünde olmuştur. 1943’te bastırıldığı Ayasofya isimli eseriyle bize Ayasofya’nın doğru tarihini anlatmakta bu niteliğiyle öğreticidir.

Beyrutlu Ali Cemal Resimli Gazete, Resimli Ay isimli magazinlerde ve Nasrettin Hoca, Karagöz gibi mizah dergilerinde, Yenigün ve Cumhuriyet, Akşam Gazetesi ve Tercüman-ı Hakikat Gazetelerinde ressam olarak görev yapmıştır. Türk gazeteciliğinde temsili resim, hamasi krokiler çizen ilk gazete ressamıdır. 1878 doğumlu Sami Yetik, yayınlarıyla çeşitli gazetelerde sanat konulu makaleler yayınlamış, ressamlarımız isimli iki ciltlik kitap hazırlamıştır. Bu kitap referans kitap niteliğindedir.

2.5.4. Asker ressam ve sanat eğitiminin kurumsal kimlik kazanmasındaki etkileri

Asker ressamların sanat eğitiminin akademik ve kurumsal kimlik kazanmalarındaki rolleri oldukça önemli olmuştur. 1917 doğumlu Hüsni Yusuf Batı akademilerini doğu okullarına getiren ilk resim öğretmenimizdir. Hüsni Yusuf, Çağdaş Türk Sanatının akademik zemin kazanmasına yönelik süreçte ilk adımlardan biri olarak ele alınabilir. Süreç içerisinde akademik girişimlerin ilki, Fransız ressam Guillement Beyoğlu'nda 1876'da açtığı özel resim okuludur. 1941 doğumlu Şeker Ahmet Paşa hem Guillement bu girişimine hem de 1883 yılında açılan bugünkü güzel sanatlar akademisinin kuruluşlarında önemli katkıları olmuş bir sanatçımızdır. Şeker Ahmet Paşa ayrıca Sanayi-i Nefise encümen üyeliği de yapmıştır.

1842 'de doğmuş olan Süleyman Seyyid Bey, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane'nin kuruluşunda ve ders programlarının düzenlenmesinde görev almış bununla beraber ve İnas Sanayi-i Mektebinin ders nazırlığında bulunmuştur.

1857 doğumlu Halil Paşa Sanayi-i Nefise'de öğretmenlik görevinin yansira 1917-1918 yıllarında Sanayi-i Nefise Mekteb-i Ali'nin müdürlüğünü yapmıştır. Halil Paşa 1914 kuşağının okula alınmasını sağlayarak akademide yeni bir sanat anlayışının oluşmasına imkan vermiştir.

1860 doğumlu Hüseyin Zekai Paşa, emekliliğinden sonra bir süre Sanayi-i Nefise Mektebi'nin encümen-i azalığını yapmıştır. Hüseyin Zekai Paşa ölümüne kadar bu görevini sürdürmüştür.

1864 doğumlu olan Hoca Ali Rıza, emekli olduktan sonra Kız Sanayi Nefise Okulu'nda ders vermiş, bununla beraber Sanayi-i Nefise Encümen üyeliği yapmıştır. Kadın ressamlarımızın yetişmesinde katkısı büyüktür. 1869 doğumlu Ahmet Ziya Akbulut, 1938 'de Sanayi-i Nefise'nin müdür yardımcılığını yapmıştır. Okulda Ulumu Riyaziye (Matematik) ve Fenni Manazır (Perspektif) derslerini vermiştir. 1875 doğumlu Celal Esat Arseven, Sanayi-i Nefise'de mimari öğretmenliği ve güzel sanatlar akademisinde profesör olarak görev almıştır.

Ali Sami Bey, 1914 yılında kurulan İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk müdürüdür. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'ni kurmuş ve burada bir yıl kadar

öğretmenlikte yapmıştır Bu okulda alanlarında kendini geliştirmiş ve Türk sanatında yeni bir kimlikle, yeni bir üslup getiren Müfide Kadri ve Mihri Müşfik gibi ilk kadın ressamlarımız yetişmiştir.” (İslimyeli, 1965, s. 82) Ali Sami Boyar’dır. Bu görevi bir ay sonra Mihri Müşfik Hanım'a devretmiştir.

1878 doğumlu olan Mehmet Ali Laga'nın 1947 'ye kadar Sanayi-i Nefise 'de çalıştığı bilgisi mevcuttur.1878 doğumlu olan bir diğer sanatçımız ise Sami Yetik'tir. Sami Yetik yayınladığı makalelerle Sanayi-i Nefise'de izlenen eğitime karşı çıkmış, Türk sanatçıların hoca olarak Akademiye getirilmemiş olmasını eleştirmiştir. Görüşleri Sanayi-i Nefise' de farklı metotlar kullanması doğrultusunda olmuş bu vesileyle Sanayi-i Nefise'nin gelişmesine yönelik önemli katkılarda bulunmuştur. 1915 senesinde bir süre Sanayi-i Nefise Müdürlüğü'nde bulunmuştur.

1880 doğumlu Mehmet Ruhi Arel, Sanayi-i Nefise'de öğretim üyesi olarak görev almış ve perspektif dersleri vermiştir. 1880 doğumlu Ali Sami Boyar, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kuruluşunda ve eğitim kadrosunda görev almıştır. 1921'de kısa süreli olarak Sanayi-i Nefise Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Mehmet Ruhi Arel, sanat yaşamına Akademi'de öğretim üyesi olarak devam etmiştir.

1885 doğumlu Hikmet Onat Müdür Halil Ethem'in isteği üzerine 1915'te Sanayi-i Nefise Mektebi'ne geçmiş, Varnia Zarzecki'nin yerine hazırlık sınıfı hocalığı ve ardından da atölye şefliğine yapmıştır. Okulun ilk Türk atölye hocasıdır. Sanatçı akademinin encümen üyeliğini de yapmış, akademiye oldukça değerli hizmetleri olmuştur. Sanayi-i Nefise; Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır ve asker ressamların sivil kurumdaki görevi eğitime katkılarını işaret etmesi yönüyle önemlidir.

2.5.5. Sanayi-i Nefise ve asker ressamlarımızın Sanayi-i Nefise'deki etkinlikleri:

“Sanayii Nefise'nin 1860 yılında başlatılan kuruluş hazırlıkları, 1883 yılına kadar sürmüş, özellikle 1877-78 Türk Rus savaşı bu hazırlık döneminin uzamasına yol açmıştır. ” (Başkan, 1997, s. 60)

Osmanlı İmparatorluğu bu yıllarda yoğun bir şekilde savaşlarla uğraşırken gündemde olan konulardan biride, milletin sanat ve kültür alanlarında

eğitilmesini sağlayacak bir güzel sanatlar okulunun açılmasıdır. Bu konu ile ilgili 19 Ekim 1877 tarihli bir tezkere Maarif vekâletinin arşivinde yer alır. Maarif vekili, dönemin ünlü aydınlarından Münif Pasadır. Okul müdürlüğüne Guillemet adında bir Fransız atandığı 31 Ekim 1877 tarihli Takvim-i Vekayi'de İlan edilir. Savaşın en kritik günlerine rastlayan bu girişimin sonucu meçhuldür. Okulun açılıp Açılmadığı ve yeri bilinmemektedir. Konu yeniden gündeme gelinceye kadar uzun zaman geçer. (Yurttadur, 2007, s. 12-13)

Asker ressamlarımızdan olan Şeker Ahmet Paşa, Guillemet'in 1876'da faaliyete geçirdiği ve akademiye dönüştürmeyi amaçladığı özel nitelikteki bu sanat okulunun faaliyetlerinde bulunmuştur.

Elvah-ı Nakşiye koleksiyonu Sanayii Nefise'den önce müdürlüğüne Guillemet'in atandığı resim ve mimari eğitimi verilecek bir okulun kurulması için Maarif Nazırı Münif Paşa'ya gönderilen başbakanlık tezkeresini kapsamaktadır. 1876 tarihli olan bu tezkereye göre, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulma gerekçesi, kısaca resim ve mimarlık eğitiminin sanat alanında insanlığın gelişmesine hizmet eden bilgileri kapsamaktadır. (Tansuğ, 1996, s. 105)

Bu okul 11 Kasım 1877 tarihli La Turquie gazetesinde yayımlanan bir yazıda Güzel Sanatlar Mektebi Hümayyunu ismiyle yer almıştır.

Sanayi-i Nefise 1882'de İstanbul'da kurulmuş Osmanlı'ya ait ilk güzel sanatlar okuludur. Okul II. Abdülhamit'in 1882'de Osman Hamdi'yi Sanayii Nefise Müdürlüğü'ne tayin etmesiyle okulun kuruluşu resmîyet kazanmıştır. Şeker Ahmet Paşa Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kuruluşunda da önemli katkılarda bulunmuş ve 1892'de Sanayi-i Nefise üyeliğiyle yapmıştır.

Okulun kuruluş fermanında ismi Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane ismiyle belirtilmiştir. Okul resmî yazışmalarda ve arşiv belgelerinde Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âli ismiyle ifade edilmiştir. Okul eğitim anlayışı olarak Ecole Des Beaux-Art'ı yani Paris Güzel Sanatlar Okulunu emsal almıştır. Okulun 1882 tarihli yönetmeliğinde resim, heykeltıraşlık, mimarlık ve hakkaklık ve sanat derslerine yer verileceği belirtilmiştir.

Dersler Antik sanat ağırlıklı olarak düzenlenmiştir. Okul gereksinimle tamamlandıktan sonra 2 Mart 1883'te eğitime başlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında, resim öğretmenleri askeri okulların yanı sıra Osman Hamdi'nin kuruculuğunu yaptığı bu okuldan yetişmiştir. Öğretmenlerinin çoğu Avrupa'da eğitim almış kişilerden ve yabancı hocalardan oluşan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde hem kuramsal hem de uygulamalı eğitim programları uygulanmıştır. (Alakuş aktaran Aydemir, 2010, s. 12)

“Okulda, resim atölyelerini Salvatore Valeri ile Warnia Zarzecki adlarını taşıyan iki yabancı yönetiyorlardı. Zarzecki desen hocası, Valeri ise yağlıboya tekniğiyle yürütülen çalışmaların öğreticisiydi.” (Tansuğ, 1996, s. 104) 1928'de Güzel Sanatlar Akademisi adını almıştır; 1982'den beri Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi adıyla eğitime devam etmektedir. “Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane, Osmanlı toplum yapısında değişimin simgesi olan kurumlardan birisi, kuşkusuz en zor başarılanıdır.” (Savcı, 2011, s. 19) Sanayi-i Nefise Mektebi ülkemizde resim sanatı ve eğitiminin daha sağlam temeller üzerinde gelişmesini sağlamıştır.

Okulun Arkeoloji müzesine yakın olması gerektiğini düşünen Osman Hamdi Bey, okulun müzenin ana giriş kapısının karşısında olmasını arzu eden isteğini Mimar Alexandre Vallaury'e belirtmiştir. Vallaury aynı zamanda okulun ilk mimarlık hocasıdır. Okulun ilk binası bir atölye ve beş derslikten oluşacak şekilde inşaa edilmiş bu bina 1916'ya kadar kullanılmıştır. Bina 1892 ve 1911'de yapılan eklerle genişletilmiştir.

Kuruluşundaki kadrosu sekiz eğitmen ve tamamı erkek, çoğunluğu gayri-müslim olan yirmi öğrenciden oluşmaktaydı. Okulun kendi öğrencileri yatılıydı, diğer okullardan kabul ettiği öğrenciler ise sadece yatahaneyi kullanır ve eğitimlerini Fransız okullarında görürlerdi. 1890'lara gelindiğinde okulun öğrenci sayısı 200'ü bulmuştur. Osmanlıda sanat etkinlikleri “Osmanlı- Rus Savaşı ertesinde yoğunlaşan ulusalcı eğilimler çerçevesinde hazırlanmış olan okulun kurulma gerekçesinin bu eğilimlere uygun bir yön tutturmadığı, bu nedenle Sanayi-i Nefise Mektebinin özellikle asker ressamlar tarafından zaman zaman eleştirildiği de görülmektedir.” (Tansuğ, 1996, s.106) Kendisi de kısa bir süre okulun müdürlüğünü yapmış olan Sami Yetik, Osmanlı

ressamlar cemiyeti Mecmuasının 'da yazılar ve eleştirileriyle Sanayi-i Nefise'de izlenen eğitime karşı çıkmış asker ressamlarımızdandır.

1910'da Osman Hamdi Bey'in ölümüyle, okul müdürlüğüne kardeşi Halit Ethem Bey getirilmiş, 1911'de okulun yapısı ve müfredatı hakkında talimatname ile değişikliklere gidilmiştir. Değişiklikte öğrencilerin 1 sene hazırlık görmesi öngörüldükten sonra, resim bölümü eğitiminin 5 sene, mimarlık ve heykeltıraşlık eğitiminin 4 sene, hakkaklık eğitiminin ise 3 sene olmasına karar verilmiştir. Öğrencilerin lise mezunları içerisinde seçilmesi şartı bulunan okula kabul edilecek öğrencilerin yaş sınırını 17 den 16'ya çekilmiş, üst sınır 25 olarak belirlenmiştir. Talimatnamede atölyelerde canlı model kullanılacağına belirtilmesi dönemi için öncü bir adımdır. Okulun resim atölye çalışmaları, Türkiye'de resim eğitiminin akademik bir disipline sokulmasına yönelik önemli bir aşamadır. 1914'te Kız öğrenciler için İnas Sanayi-i Nefise Mektebi açılmıştır.

1914 Kuşağında yer alan gençlerin I. Dünya Savaş'ı nedeniyle yurt dışından dönüşleri sanat hayatımızda köklü bir dönüşümün gerçekleşmesini sağlamıştır.

Sanat hayatımız "1910'lu yıllarda yabancı ressamların tekelindedir. Sanayi-i Nefise Mektebi, farklı ifadeyle kuşatılmış bir kale olarak değerlendirilebilir. Bütün umutlar bu mütevazı gençlerin yurda dönüşlerinde aranmaktadır. İşte böyle bir ortamda yurda dönüş gerçekleştikten sonra, vatanın kaleleri teker teker feth edilmelidir. İlk başta hedef gösterilen mekân, sanatın kalbinin attığı yer olarak değerlendirilen Sanayi-i Nefise Mektebi'dir. (Başbuğ, 2010, s. 376)

Sanayi-i Nefise'nin kuruluşundan sonraki süreç Türk resmi için yeni bir dönemin başlamasını sağlamıştır. Özellikle 1914 kuşağı olarak tanımladığımız sanatçılar Sanayi-i Nefise'den mezun olduktan sonra sınav başarısı göstererek yurt dışı eğitimi hakkı kazanmışlardır. Bu sanatçılarımızın yurda dönüşleri sonrası gösterdikleri faaliyetler sanat hayatımız için oldukça önemlidir.

Bu okuldan mezun olup Avrupa'ya giden sanatçılar Fransız empresyonizminin etkileriyle yurda dönmüşlerdir. Halil Paşa (1857-1939), Sami Yetik (1878- 1945), Ruhi Arel (1880-1931), Avni Lifij (1889-1927),

Namık İsmail (1890-1935), Şevket Dağ (1875-1944), İbrahim Çallı (1882-1960), Mihri Müşfik (1887-1?] 1950) Hikmet Onat (1885-1977), Feyhaman Duran (1886-1970) bu dönem sanatçılarının belli başlılarıdır. Bu sanatçıların bir kısmı Güzel Sanatlar Akademisi'nde hoca olarak çalışmışlardır. (Savcı, 2011, s. 20-21)

Hikmet Onat ise 1915'te Sanayi Nefise 'de Hazırlık Sınıfı Öğretim elemanı olarak göreve başlamış ve okulun ilk Türk atölye hocasıdır. Görevi 1949'a kadar süren sanatçımız, akademinin encümen üyeliğini de yapmıştır. Asker ressamlarımızdan Sami Yetik 1915 senesinde bir dönem Sanayi-i Nefise Müdürlüğü'nde bulunmuştur.

Asker ressamlar içerisinde yer alan Halil Paşa, Sanayi Nefise'de öğretmenlik yapmış ayrıca 1917-1918 yılları arasında Sanayi-i Nefise'nin müdürlüğünü yapmıştır. Bu görevi esnasında okulda bir çalışma disiplini oluşturmuş ve öğrencileri için verimli çalışmaya imkan vereceğini düşündüğü yeni programlar hazırlayarak uygulamaya koymuştur. Savaş nedeniyle Fransa'dan dönen 1914 kuşağı ressamlarının akademiye kabullerini sağlamış böylece yeni bir resim anlayışının oluşmasına öncü olmuştur.

Asker ressamlarımız içerisinde Sanayii Nefise'nin eğitim faaliyetlerine görev almış bir diğer sanatçımız Hüseyin Zekai Paşa'dır. Emekliliğinden sonra savaş yıllarında Milli eğitime bağlı bir kurum olan Sanayi-i Nefise Mektebi'nin encümen-üyeliğini yapmış, kurumun programlarının hazırlanmasında görev almıştır. Sanayi Nefise encümenliği görevini yerine getirmiş diğer bir asker ressamımız Hoca Ali Rıza'dır. Emekliliğinden sonra Sanayi-i Nefise'de peyzaj üzerine dersler vermiştir.

Öğrencileri için fiziki imkanları yetersiz kalan okul binasının savaş koşulları nedeniyle onarımı olanağı olmamıştır. Eğitim faaliyetleri çeşitli yapılarda devam etmiş olan okul 1916'da Cağaloğlu'ndaki Lisan Mektebi'ne nakledilmiştir. Sanayii Nefise 1920'de Şehzadebaşı'nda bir binaya ardından, Sıhhiye Müzesi binasına taşınmıştır. 1921'de tekrar Lisan Mektebi binasına dönülmüştür.

1921 senesinde kısa bir süre asker ressamlarımızdan Ali Sami Boyar'ın, Sanayii Nefise müdürlüğü yaptığı bilgisi mevcuttur. Aynı sene okul müdürlüğüne Nazmi Ziya Bey getirilmiş, 1921-1924 yılları arasında bu görev Cemil Cem'e verilmiştir. "1914 yılında kız öğrencilerin sanat eğitimi alabileceği "İnas Sanayi-i Nefise Mektebi" resim ve heykel bölümleriyle öğretime başlamış, Cumhuriyet'in ilanından iki yıl sonra

1925'te Sanayi-i Nefise Mektebi ile birleşerek 1927 yılında "Devlet Güzel Sanatlar Akademisi" adını almıştır." (Bingöl aktaran Aydemir, 2010, s. 12)

1924'te Nazmi Ziya Bey yeniden okul müdürü olmuş yeni bir talimatname hazırlamış ve bu talimatname 1934'e kadar uygulanmıştır. Talimatnameyle okula tezyinat ve resim öğretmenliği bölümleri eklenmiştir.

Osman Hamdi'nin müdürlükten çekilmesi ile Nazmi Ziya ve Çallı kuşağının Sanayi-i Nefise'de hoca olmaları ile okuldaki yabancı kadrosu egemenliğini yitirmiştir. Akademide görev alan Çallı kuşağının en önemli hizmeti, ilk hocalıkları sırasında ve Cumhuriyet'in başında heyecanlı bir öğrenci grubu yetiştirip Avrupa'ya göndermeleri olmuştur. (Turani aktaran Aydemir, 2010, s. 12) Cumhuriyetle birlikte okulda yabancı hocaların yerine, Türk hocalar görev almıştır.

Ahmet Ziya Akbulut, 1938 'de Namık İsmail'in Sanayi-i Nefise'nin müdürü olduğu dönemde, okulun müdür yardımcılığını yapmış, matematik ve perspektif dersleri vermiştir. Sanatçının 1894'de ve 1896'da yayınlanan ve 1896'da yayınladığı Ameli Menazır Usulu Ameliye-i Fenni Menazır isimli eserleri sanayi Nefise'nin programına uygun düzenlenmiştir. Diğer bir asker ressamımız Celal Esat Arseven, Sanayi-i Nefise'de mimari öğretmenliği yapmış profesör olarak görev almıştır. Mehmet Ali Laga emekliliğinden sonra 1947 yılına kadar da Sanayi-i Nefise 'de görev almış bir diğer asker ressamımızdır. Mehmet Ruhi Arel Sanayi-i Nefise'de öğretim üyesi olarak görev almış ameli menazır derslerine girmiştir.

1969'de yasa ile bilimsel bir özerkliğe kazanmış ismi İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi olarak değişmiştir. 1981'de Akademi YÖK çatısı altına giriş Mimar Sinan Üniversitesi ismi verilmiş kuruluşunun 121.yılında ise ismi Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olarak düzenlenmiştir.

2.5.6. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi ve asker ressamlarımızın İnas Sanayi-i Nefise Mektebindeki etkinlikleri

XIX . Yüzyılda kızlarını Batılı kültürle yetiştirmek isteyen ailelerin bu amaçla azınlık ve yabancı hocalar tuttıkları kimi ailelerin ise kızlarını eğitim için yurt dışına

gönderdikleri bilinmektedir. Osmanlıda kızların eğitim olanakları erkeklerin sahip olduğu olanaklara kıyasla kısıtlıydı. Fransız kız okulları, Amerikan Koleji gibi kimi okullar bu kısıtlılığı aşmaya olanak tanımıştır. “Giderek müzik ve özellikle resim alanında yeteneklerini kanıtlamak isteyen, bu yönde ailelerince de teşvik edilen birkaç Türk kıızı, gerekli sanat eğitiminin kendilerine de verilmesi gerektiği konusunda bilinç kazanmışlardır.” (Tansuğ, 1996, s. 136) Kızların sanat eğitimine kabul edilmedikleri bir dönemde Ressam Mihri Müşvik Hanım, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kuruluşu için önemli çabalar göstermiştir. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi kadınlarına yönelik güzel sanatlar eğitimi verilmesi amacıyla 1 Kasım 1914'de İstanbul'da kurulmuştur. Okulun ilk sene öğrenci sayısının 33 olduğu ve derslere peçeleri açık fakat çarşafli olarak katıldıkları bilgisi vardır. İnas Sanayi-i Nefise yetenekli kızlarına sanat eğitimi aldirmek isteyen aileler için isabetli bir karşılık olmuştur.

“İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'ne ilk başvuran kişi Müzdan Sait Hanım'dır. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin 2. No.lu talebesi Muide Esat Hanımdı. Ünlü göz doktoru Prof. Esat Paşa'nın kızıydı. Okulun 3. No.lu öğrencisi Belkis Mustafa, aynı zamanda, ilk diploma alan Türk kıızıdır...4. No.lu öğrencisi Nazire Hanımdı.” (Toros, 1988, s. 44) Öğrenciler içerisinde Hoca Ali Rıza'nın kıızı Hamide'de bulunmaktadır. 1917 Senesinde Sanayi-i Nefise Mektebi ve İnas Sanayii Nefise Mektebi Arkeoloji Müzesi'nden ayrılarak Maarif Bakanlığı'na bağlanmıştır.

Faaliyetler, 1920'de Sanayii Nefise mektebiyle birleşinceye kadar sürmüştür. Okul kuruluşunda Zeynep Hanım Konağı'nın iki odasında faaliyetlerine başlamıştır. “Ardından Bezm-i Alem Sultanisi'nin bir bölümüne taşınan okul, savaş dönemlerinde ise Gedikpaşa'daki Tiyatro Caddesi'nde bahçeli ve iki katlı olan bir binada eğitim vermeye devam etmiştir.” (Aydın, 2014, s. 1127) Sonrasında çok sayıda bina değiştirmiştir.

Yaz aylarında öğrencilere özel izinle polis denetiminde Topkapı Sarayı, Gülhane Parkı ve Üsküdar gibi açık alanlarda çalışma imkânı verilmiştir. “Hoca Ali Rıza'nın denetiminde Gülhane Parkı ve Üsküdar'da, Mihri Hanımın refakatinde de Topkapı Sarayı ve çevresinde açık hava çalışmaları yapan öğrencilerin bu çalışmaları kadın olmaları sebebiyle özel izinle ve polis koruması altında gerçekleştirilebilmiştir.” (Beykal, 1983, s. 10) “Mihri Müşfik'in Türkiye'de başlattığını söyleyebileceğimiz

ilginç olaylardan biride, ilk kez çıplak modelin kız atölyesine girmesidir.” (Tansuğ, 1996, s. 137) Model ihtiyacı Türk hanımların çekingenliği nedeniyle hamamlardan ikna edilerek getirilen Rum ve Ermeni hanımlarla ve 1917’den itibaren göçmen Rus hanımlarla karşılanmıştır. Erkek model sorunu ilk aşamada İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki torların kalıpları kullanılarak çözülmeye çalışılmıştır. “Erkek model eksikliğini gidermek için Mihri Hanım, bu yıllarda Arkeoloji Müzesi Müdürü Halil Edhem'den müzedeki erkek antik heykellerin alçı kalıplarını istemiş ve model olarak atölyede kullanmıştır.” (Aksel aktaran Alp, 1999, s 16) “Mihri Müşfik hanım bu yolda yapılan itirazları, torların beline bağladığını söyleyerek karşılayabilecek kadar zeki, mizahçı ve cüretkardı.” (Tansuğ, 1996, s. 137) Devamında ise ardından sakat ve yaşlı, giyinik erkek modellerin izinli olarak okula getirilmesiyle halledilmiştir. “Bu yolda uzun yaşamı (150 yıldan fazla) dünyaca bilinen Zaro Ağa'da atölyeye aynı amaçla getirilmiş; fakat kızların bu sorunu alay konusu etmeleri Zaro Ağa'nın anılarında bile yer almıştır.” (Tansuğ, 1996, s. 138)

Okulun öğretim kadrosu ihtiyacı çoğunlukla Sanayi Nefise'nin hocalarından karşılanmaktaydı. Başlangıçta sadece Resim bölümü için öğrenci almış olan okul, 1920’de heykel atölyesini bünyesine katmıştır. Okulda ilk olarak göreve başlayan sanatçı asker ressam Ali Sami Boyar olmuştur. Müşfik Hanım Ali Sami Bey’den bir ay sonra okulun öğretim kadrosuna eklenmiştir. Ali Sami Bey okuldan ayrıldıktan sonra, yerine Aznif hanıma görev verilmiştir. Asker ressamlarımızdan Süleyman Seyyit Bey’in İnas Sanayi-i Mektebi’nde ders nazırlığı yaptığı bilinmektedir. Hoca Ali Rıza, bu okulda öğretmenlik yapmış olan diğer bir asker ressamımızdır. Ali Nurettin Bey, anatomi derslerini, sanat tarihi ve estetik derslerini önce Mehmet Vahit Bey, daha sonra ise Ahmet Haşim Bey vermiştir. Perspektif dersi, asker ressamımız olan Ahmet Ziya Bey tarafından verilmiştir. Heykel atölyesine hoca olarak tayin edilen isim İhsan Bey’dir. Salih Zeki Bey Okul müdürlüğünü bir süre yürütmüş, ardından 1919’a kadar bu görevi Mihri Müşfik Hanım sürdürmüştür. 1919’da Mihri Müşfik hanımın ayrılması üzerine Ömer Adil Bey okul müdürlüğüne getirilmiştir. “ Feyhaman (Duran) Bey, Avrupa dönüşünde, 2 Aralık 1919 tarihinde okulun usül-ü tersim (desen) öğretmenliğine atanmıştır.” (Pelvanoğlu, 2007, s. 26) Okulun Sanayi-i Nefise’yle birleşmesinde önceki son müdürü Feyhaman Bey ‘dir.

“İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin var olduğu bilinen yönetmeliğinden bazı maddeler ise şunlardır;

- Kızların güzel sanatlar alanında geliştirilmesi ve kız okullarına resim öğretmeni yetiştirmek adına Sanayi-i Nefise Mektebi şubesi olmak üzere başlangıç olarak bir resim dershanesi tesis edilmiştir. Sonra da heykeltıraş yetiştirmek adına bir dersane daha kurulmuştur.
- Tahsil süresi 3 yıldır ve her yıl bir yarışma ile üst sınıfa geçilecektir.
- Her senenin sonunda öğrencilerin yarışma çalışmalarından bir sergi düzenlenecektir.” (Aydın, 2014, s. 1128)

Güzin Duran, Nazlı Ecevit, Müzdan Arel, Müfide Esat Hanım, Nazire Hanım, Belkız Mustafa Melek Celal Sofu İnas Sanayi-i Nefise'de eğitim görmüş ilk kadın ressamlarımız arasında yer almaktadırlar. Melek Rezan Hanım ilk kadın heykeltıraş unvanıyla mezun olmuştur. 1925'te sanat okullarının birleştirilmesi girişimi başlatılmış, İnas Sanayi-i Nefise mektebi 1926'da kapatılmış kız öğrenciler Sanayi-i Nefise Mektebi Alisine kabul edilmeye başlanmıştır. Bu girişim okulların birleştirilmesi değildir. “... önemli bir aşama olmuş, ancak o yıllarda kız öğrenciler okula geleneksel çarşaf giysileriyle devam etmek zorunda kalmışlardır.” (Tansuğ, 1996, s. 138) Okulların resmi olarak birleştirilme tarihi 1926 değildir. Bu birleşmenin resmîyet kazanması Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleşmiştir.

2.5.7. İlk özel sanat okulumuz olan serbest resim atölyesi ve asker ressamlarımızın katkısı

Serbest resim atölyesi Mehmet Ruhi Arel ve heykeltıraş İhsan Bey tarafından 1922'de İstanbul Çembertaş'ta Türkiye'deki ilk özel sanat okulu olma vasfıyla kuruldu. “Sanatçılar sadece yayınlar, sergilerle kalmamış aynı zamanda güzel sanatlarının toplum tarafından benimsenmesini ve geliştirilmesini sağlamak amacıyla Serbest resim Atölyesi'ni kurmuşlar İsteyenlerin Ruhi Arel, İbrahim Çallı, Hikmet Onat gibi isimlerden sanat eğitimi almalarını sağlamışlardır.” (Ersoy, 1998, s. 22) Atölye'nin temel kuruluş amacı geleneksel kültür politikasını belirlemede söz sahibi olmaktır. “Bu özel sanat okulundan Heykeltıraş Ahmed İhsan, Resim hocaları Sami Yetik, Feyhaman Duran, İbrahim Çallı, Şevket Dağ, ve Mehmet Ruhi Arel sanat öğretmeni olarak görev

yapmışlardır.” (Keskin, 2014, s. 275) Atölyenin yine bu yılda yayınlan genel programı Türk resmi için temel niteliğindeki yol haritalarından biridir. Okulun kuruluş gerekçesi Sanayi-i Nefise mektebindeki eğitimi yeterli bulmayan genç sanatçılar arasında eğitimin geliştirilebilmesidir. Güzel sanatların toplumda yaygınlaştırılmasına ve güzel sanatlar mezunlarına çeşitli iş imkânları sağlanmasına yönelik çalışmaları olmuştur. “Serbest Resim Atölyesinde Sanayi-i Nefise Mektebi’nin akademik eğitiminin kuralları dışına çıkan değişik bir eğitim sisteminin denenmesi yapılmıştır. Amatörler, hocalarla aynı atölyelerde çalışmışlar, atölyelerde yağlı boya, karakalem, pastel gibi her türlü teknik de denemişlerdir.” (Şerbetçi, 2008, s. 28)

“Kuruluşunda, Sanayi-i Nefise Mektebi’nin faaliyetlerini ve politikasını yetersiz bulan Atölye, Alman Uzmanlık Atölyesi sistemini benimsediklerini ve bu doğrultuda çalışacaklarını açıklarlar.” (Keskin, 2014, s. 275) Okul Sanayi-i Nefise Mektebi’ne alternatif olma düşüncesiyle kurulmuş bu amaçla Alman atölye sistemini örnek almıştır. Akademiye kabul edilmeyen öğrencilere resim eğitimi vermeyi ve her düzeyde uzmanlaşmalarını sağlamayı amaçlamıştır. Hikmet Onat, akademideki görevinin yansırı haftanın birkaç günü Serbest Resim Atölyesinde görev almıştır. Serbest resim atölyesinde öğrenciler konu seçiminde serbest bırakılmış, atölyede erkek ve kadın ayırımı yapılmadan sanat eğitimi verilmiştir. “Serbest Resim Atölyesi ilk defa bu dönemde “yurt gezileri” fikrini ortaya atmıştır. Bu fikir, basında da geniş yer bulur.” (Özyiğit, 2005, s. 42) Çağdaş sanatımız için oldukça önemli olan bu oluşumda yine Asker ressamlarımızın öncü katkısı göze çarpmaktadır. Asker ressam Ruhi Arel Serbest resim atölyesinin kurucusudur. Sami Yetik ve Hikmet Onat gibi asker ressamlarımız ise okulun aktivitelerinde önemli görevlerde bulunmuşlardır.

2.5.8. Sivil eğitimde sanat eğitiminin şekillenmesi ve asker ressamların katkıları

Osmanlı'nın 18. Yüzyılda başlattığı Batılılaşma çabaları önce askeri alanda karşılık bulmuştur, 19. yüzyılın itibaren de sivil alanda yeni okullara ihtiyaç duyulmuştur. Batılılaşma hareketinin başladığı bu dönemden itibaren Avrupa'ya gönderilen sanatçılarımızın, Sanayi-i Nefise'nin de içlerinde bulunduğu pek çok yüksek dereceli okulda görevlendirilmesi,

modern donanımlara sahip öğretmenlerin yetiştirilmesinde büyük önem kazanmıştır. (Çetin ve Avcı, 2010, s. 55)

Mühendishanelerden ve Harbiye'den mezun olan Ferik İbrahim Paşa, Ferik Tevfik paşa, Halil paşa, Sami Yetik, Ali Sami Boyar ve bunlar dışında birçok asker ressamımız eğitimci kimlikleriyle de öne çıkmışlardır. 1883 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulması güzel sanatların kurumsal gelişim imkânı bulabilmesi açısından bir milat olmuştur. Osman Hamdi'nin kurucu müdürü olduğu kurum 1887'den 1908'e kadar çoğunlukla yabancı hocaların egemenliğinde faaliyet göstermiştir. Osman Hamdi'nin müdürlüğünden sonra ise yabancı hocalar egemenliğini kaybetmişlerdir. “Özellikle Nazmi Ziya ve Çallı'nın hoca olmaları ile birlikte Sanayi-i nefise'nin eğitim kadrolarında yerli hocaları görmeye başlarız. Batı resmini yerinde öğrenen asker ressamların önce askeri okullarda, emekli olduktan sonra da sivil okullarda resim öğretmenliği yaparak resim sanatının yerleşmesini, yaygınlaşmasını sağladıkları söylenebilir.” (Çetin ve Avcı, 2010, s. 55)

“Osmanlı daha 1848'den itibaren kendi öğretmen yetiştirme sistemini kurmak zorunda kalmıştı.” (Ergün, 1987, s. 11) Türkiye'de ilk öğretmen okulu 16 Mart 1948'de kurulan “Darülmualimin-i Rüşdi” dir. Okulun kuruluş amacı o dönemde yeni kurulmaya başlayan rüşdiye adlı orta dereceli okullara öğretmen yetiştirmektir. “1848 yılında “Darülmualimin-i Rüşdi”, 1862 yılında “İlköğretmen Okulu”, 1870 yılında ise “Kız Öğretmen Okulu” açılarak eğitim vermeye başlamıştır.” (Özsoy aktaran Aydemir, 2010, s. 11) günümüz uygulamalarından uzak olsa da, bu okulların müfredatında resim derslerinin de yer aldığını belirtmiştir.” (Aydemir, 2010, s. 11) Kız Öğretmen Okulu Büyük Darülmualim ismiyle de bilinir. Okulun Lise ve yüksek kısımları bulunmaktaydı. Okul Osmanlı sivil okul kuruluş sistemini yeniden düzenlemek maksadıyla 1869 yönetmeliğini dayanak alarak kurulmuştur. “Osmanlı'nın son dönemlerinde açılan, Mustafa Satı Bey'in müdür, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun öğretmenlik yaptığı Darülmualim'in (öğretmen okulu) ülkemiz sanat eğitimi üzerindeki etkisi büyüktür. “1910 yılında İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun, 1911'de Mustafa Satı Bey'in sanat eğitimi yöntemleri ile ilgili yazdıkları makaleler, bu alandaki geleneksel yöntemlerin yerini farklı uygulamaların almasını gündeme getirmiştir.” (Yılmaz, Vural, Tuna, Ayaydın, 2009, s. 28). Darülmualim de okul müdürlüğü yapmış olan Sati Bey,

çağdaş eğitimcilerin yetiştirilmesinde çalışmalarıyla ve eserleriyle çok değerli katkıları olmuş bir eğitimcimizdir. Satı Bey, Fenn-i Terbiye isimli eserinde çocukların her türlü kabiliyetlerinin geliştirilmesinin ne denli önemli olduğuna yönelik görüşlerini paylaşmıştır. “Sâti Bey, Resim ve Elişleri derslerine Dârümuallimîn’de gereken önemi vermiş, Elişi derslerini zihinsel ve bedensel gelişim arasındaki münasebeti sağlayan bir unsur olarak görmüştür.” (Şanal, 2002, s. 153-154) Sati Bey resim ve elişi dersleri için gereken materyalin bir kısmının imal edilmesini sağlamış, kısıtlı bütçeye rağmen sanat eğitimi için elinden gelen gayreti ortaya koymuştur. İsmail Hakkı Bey pedagoji alanında çok önemli çalışmaları olan öğretmen okullarında sanat eğitime yönelik derslerin önemle ele alınmasını gerektiğini söyleyen bir başka kıymetli eğitimcimizdir. İsmail Hakkı Bey, eserlerinde eğitimde bireyin zekâ hafıza gibi özelliklerinin yansıra kişide var olan yetenekleri geliştirmenin önemine vurgu yapar. İsmail Hakkı Baltacı “Resim: Mevcutlar ve mefkûreleri ifade etmek için en uygun vasıta olan resimle yalnız küçükleri ve gençleri değil halkın tamamını eğitmede kullanabiliriz. Heykel: Resimle kıyaslandığında eğitimdeki etkisi daha fazla olan heykel de eğitim araçlarımızdan biri olmalıdır.” (Altın, 2014, s. 228) der. İsmail Hakkı Baltacı’nın Sanat üzerine Elişlerinin Usul-u Tedrisi, (İstanbul, 1914). Resmin Usul-u Tedrisi, (İstanbul, 1915.) isimli eserleri vardır. Ülkemizde resim eğitiminin Sanayi-i Nefise’yle birlikte akademik disipline kavuşmaya başladığını söyleyebiliriz. “Almanya’da aldığı eğitimden sonra yurda geri dönen ve okullarda verilen resim derslerinin müfredatlarında yenilikler yapan Baltacıoğlu, yaz aylarında öğretmenlere resim öğretimi kursları düzenlemiş ve Sanayi-i Nefise Mektebi ders programına resim pedagojisi dersinin eklenmesini sağlamıştır.” (Yılmaz vd, 2009, s. 28) “Özel ve resmi bütün Türk okullarında kabul edilen resim dersleri, Sanayi-i Nefise okulu açılıp Osman Hamdi Beyin çabaları ile bu dersleri verecek hocalar yetişinceye kadar, diğer dersler gibi sanat dersleri de asker öğretmenler tarafından verilmiştir (Baloğlu, 2006, s. 43)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma modeli olarak literatür tarama, durum çalışması ve ilişkisel araştırma modelleri kullanılmıştır. Literatür taraması modeliyle araştırmamız için belirlediğimiz konu ve alt konularla ilgili birincil ve ikincil kaynaklara ulaşır, böylece araştırmamızla ilgili temel problemin ve alt problemlerin şekillenmesini sağlarız. Problemin veya problemlerin araştırmaya uygun olup olmadığını anlamak için “Araştırma probleminin genel olarak belirlenmesinden sonra konuyla ilgili çalışmalar incelenir.” (Büyüköztürk vd, 2014, s. 45) Problemin araştırmaya uygun olduğuna karar verdikten sonra, ortaya koyduğumuz problem ve alt problemler için yeni taramalara giderek çalışmanın sınırlarını ortaya koyabilir, bu sınırlar dâhilinde çalışmamızı detaylandırabiliriz. Ulaştığımız bilgiler, ele aldığımız problemlerin cevaplarının benzer konulu araştırmalarda var olup olmadığını görmemizi sağlar. Elde edilen verilerin, önceki çalışmalarda yer alan sonuçlarla karşılaştırılması bize değerlendirme yapma olanağı sağlar. Literatür tarama modeli süreklilik özelliği bulunan bir araştırma modeli olması vasfıyla çalışmanın her aşamasında kullanılabilir. Bu model, araştırma konusuna tesir eden etkenleri değiştirmeden var olan durumu betimlemeyi amaçlayan bir yöntemdir.

3.2. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Bu araştırma nitel araştırma yöntem ve metotları kullanılarak yapılandırılmıştır. Çalışmadaki veriler kuramsal kaynaklar ve ilgili araştırma raporlarını içeren alan yazın taraması yöntemiyle toplanmıştır. Alan yazın taramasında veri tabanları, Atatürk Üniversitesi merkez kütüphanesindeki kuramsal kaynaklardan, konu ile ilgili alan yazın taraması üzerine temin edilen kuramsal kaynaklardan yararlanılmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Araştırmada literatür taraması modeliyle Osmanlı'da çağdaşlaşma süreci, asker ressamı ve asker ressamların Türk sanat eğitime katkıları konulu kaynaklara ulaşılmıştır. Kaynak incelemesiyle ulaşılan bilgiler içerisinde önemli görölen veriler, ilişkisel (associational) araştırma modeliyle, kronolojik ve olaylara bağlı ilişkileri gözetilerek sınıflandırılmış ve başlıklandırılmıştır. Son aşamada durum çalışması modeli kullanılmış, ulaşılan veriler ışığında problem ve alt problemler ayrıntılarıyla tanımlanmaya çalışılmıştır. Oluşturulan taslakta yer alan alt başlıklara yönelik yeni kaynak taramalarına gidilmiş bulgular yeni verilerle desteklenmiştir. Tez; elde edilen verilere ilişkin olası açıklamalar geliştirilmesi ve değerlendirmelerde bulunulmasıyla tamamlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM

4.1. Osmanlıda Çağdaşlaşma Faaliyetlerinin Ortaya Çıkmasının Sebepleri

Oryantalizm incelendiğinde doğuya zorlama bir kimlik kazandırma çabasında olduğu görülmektedir. Oryantalizmin Doğu'ya atfettiği imaj, doğunun ilkel olduğuna yöneliktir. Oryantalizmin tasarladığı bu imaj Batı'nın Doğu'ya yönelik müdahalesini haklı gösterme çabası olarak ifade edilebilir. 16.yüzyılda sömürgeleşme faaliyetleriyle birlikte başlayan Avrupa'nın üstünlüğü düşüncesi, başlangıçta Avrupa tarafından işgal edilen ve ilkel olarak tanımlanan kıta halkları için geçerlidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme gereksinimi askeri ve ekonomik nedenlerle ortaya çıkmıştır. Osmanlı güçlü olduğu sürece yenilik gereksinimi duymamış ve batıya yönelik kapalı tutumunu korumuştur. Osmanlı 18. yüzyıldan itibaren kaybettiği güçle birlikte korkutucu imajını da kaybetmeye başlar ve Avrupa'nın sömürgecilik odaklı faaliyetlerinin hedefinde yer alır.

1699 Karlofça Antlaşması'yla başlayan Askeri yenilgiler 18. yüzyılda da devam etmiştir. Donanımsal ve eğitimsel boyutta çağın şartlarını karşılayamayan Osmanlı, Avrupa'ya karşı kaçınılmaz askeri yenilgiler yaşadı. Osmanlı 17. yüzyıldan itibaren ağır askeri yenilgiler yaşamaya başlaması özellikle çeşme yenilgisi Osmanlı'nın askeri anlamda çok zor durumda kalmasına sebep olmuştur. Osmanlı'nın yaşadığı ağır askeri yenilgiler, 17.yüzyıl sonlarında ortaya çıkan gerileyiş için önemli bir sebeptir. Osmanlı donanması tamamen yok edilmiştir. Bu yenilgi İnebahtı Savaşı'ndan sonra Osmanlı'nın denizlerde uğradığı ilk büyük yenilgidir. Yenilgi sonrası Küçük Kaynarca Anlaşması yapılmış ve Karadeniz Ruslarla paylaşılmıştır. 17. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan gerileyişe etki eden diğer sebepler içerisinde ekonomik şartların bozulmuş olması, tarımda ortaya çıkan sorunlar dile getirilebilir.

Yaşanılan askeri yenilgilerin ve karşılaşılan olumsuzluklar modernleşme konusundaki yetersizliklerle ilişkilendirilmiştir. Osmanlı askeri ve ekonomik kayıplarla

beraber Batı'ya yönelik olumsuz tutumunu sorgulamaya başlamıştır. Modernleşme çalışmaları askeri ve ekonomik sebeplerle olmuştur. Osmanlının ekonomik ve askeri anlamda yaşadığı kötü gidişatı tersine çevirebilmek devleti güçlendirmek ve tekrar eski ihtişamına döndürmek amacıyla yenilenme ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Kaybedilen savaşlar zorunlu bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirmiştir. Batılılaşmaya yönelik çabalar öncelikle askeri alanda ortaya konmuştur. 18. yüzyılda başlayan Batılılaşma çabası, Avrupa'nın bilimsel ve teknik rezervlerine ulaşmayı ve böylece askeri ve teknik alanda yaşadığı eksikliği gidermeyi amaçlamıştır. Askeri yenilgiler toplumun her kesiminde modernleşme hedefi taşıyan çalışmaların gerekliliğinin anlaşılmasını sağlamıştır. Askeri ve teknik alanda modern ve bilimsel birikime sahip yeterli kadroların yokluğu kötü gidişin sebebi olarak görülmüştür.

Osmanlının batılılaşmaya yönelik hedeflerin ortaya çıkmasında özellikle askeri bürokrasinin etkisi olmuş, yöneticilerden halka yönelik bir seyirle gerçekleşmiştir.

4.2. Çağdaşlaşma Sürecinin Ortaya Çıkışında Askeri Alana Öncelik Verilmesinin Gerekçeleri

Osmanlı bürokrasisinin sivil ve askeri olmak üzere iki ayağı söz konusudur. Osmanlı'da devlet yönetme anlayışı; padişahın nizamını sağlama görevinde ona yardımcı olmak üzere asker ve sivil yöneticilerin yardımcı kılınmasıyla şekillenmiştir. Çağdaşlaşma faaliyetlerinde öncelik savaşlardaki galibiyetler elde etme odaklıdır. 16. Yüzyılın sonlarında yaşanmaya başlayan askeri yenilgiler, yenilenmemede askeri alana öncelik verilmesine, askeri bürokrasinin sivil bürokraziye göre güçlenmesine olanak sağlamıştır.

Modern ve bilimsel birikime sahip yeterli kadroların yokluğu Askeri alandaki kötü gidişatın sebebi olarak görülmüştür. Askeri ve teknik anlamda modern bir orduya kavuşmanın ön koşulu olarak okur yazar ve aydın bir komuta kademesi yetiştirmek amaçlanmıştır. Öncelikle Askeri eğitim alanında yenilik gereksinimi duyulması bu sebeptedir. Askeri alanda ortaya çıkan modernleşme çalışmalarının kaynağı budur. Batılılaşma sürecinde yapılan reformlar özellikle eğitim alanında ve eğitim kurumlarında gerçekleşmiştir. Bu nedenle Batılılaşma sürecindeki reformların genel olarak eğitimle ilişkilidir. Ordunun batılı tekniklere göre yetiştirilmesini amaçlayan

eğitim ihtiyaçlarına öncelik verilmiştir. Bu maksatla müfredatları batılı içeriğe sahip, askeri okullar planlanmıştır.

Batılı tarzdaki okulların öncelikle askeri alanda ortaya çıkmasında Harbiye'deki yenilgi ve Batılı uzmanların tesiri belirleyici olmuştur. O günün koşulları batılı nitelikte sivil eğitim kurumlarının açılmasını zorlaştırarak askeri eğitim kurumlarına öncelik tanımıştır. Avrupa başkentlerine gönderilen elçiler medeniyet ve maarifle ilgili hususları tespit etmiş, gerçekleştirilmesi mümkün olanlar uygulamaya dklmştir. Bilimsel ve modern bir askeri eğitimde ihtiyaç duyulan teknik gereksinimleri karşılamak maksadıyla yabancı uzmanlara ulaşılarak görüşleri alınmış, birçok yabancı uzmanın danışmanlığına başvurulmuştur. Askeri eğitim, askeri mühendislik ve askeri tıp alanlarında Batılı kurumlar örnek alınmış, batılı tarzda eğitim kurumlarının ilk örnekleri açılmıştır. Daha sonra faaliyetlerini gördüğümüz modern tarzdaki sivil okullar, Batılı tarzdaki askeri okulların öncülüğünde ortaya ıkımlardır.

4.3. Askeri Eğitim Alanında Modernleşme Faaliyetleri Kapsamında Açılan Okullar

Çizilen yol modernleşmeye yönelik kapalı tutumun ortaya çıkmasını engellemiş, muhafazakr müdahalelere fırsat vermemiştir. Bu nitelik Osmanlının ağdaşlaşma sürecinin önünü açmıştır. Bu çabalar doğrultusunda faaliyete geçirilen okullar batılı tarzda eğitim kurumlarının ilk örnekleri oluşturmaktadır. Mühendishane-i Bari Hümayyun, Mühendishane-i Berr-i Hümayyun ve Mekteb-i Tıbbiye isimli okullarda askeri eğitim alanında batılı tarzda hazırlanan müfredatların ilk örnekleri uygulanmıştır. Askeri mühendislik okullarında Fransız askeri okullarında uygulanan eğitim model alınmıştır.

Macar asilzade Baron de Tott, eşme felaketi üzerine bir askeri okulun açılmasını tavsiye etmiştir. Baron de Tott ve Cezayirli Hasan Paşa'nın teklifleri üzerine; 1773'de Mühendishane-i Bahr-i Hümayyun açılmıştır. 17. Yüzyıl sonlarında açılan ilk sistemli kurum ve ilk askeri deniz okulu Mühendishane-i Bahr-i Hümayyun'dur. 1773 yılında Hendesehane adıyla, askeri deniz okulu olarak açılmıştır. 1889 yılında Mühendishane-i Bahr-i Hümayyun adını almıştır. Bu girişimin ikinci halkası Sultan III. Selim zamanında, 1795'de Mühendishâne-i Berr-i Hümayyun açılması olmuştur.

Mühendishane-i Berr-i Hümayunun Bahr-i Hümayuna paralel olarak kara kuvvetleri için topçu istihkâm subayları ve askeri mühendisler yetiştirmek maksadıyla açılmıştır. Askeri eğitim alanında modernleşmeye yönelik girişimlerin üçüncü halkasını ise Mekteb-i Tıbbiyenin açılması olmuştur. Mühendishane-i Bahri ve Berri Hümayundan sonra üçüncü olarak Mekteb-i Tıbbiye açılmıştır. Osmanlı başlangıçta hekim ihtiyacını medreselerde verilen eğitimle karşılamıştır. Hekimler medrese eğitiminden sonra özellikle Yunancadan tercüme tıp eserlerini okuyarak Bimarhanelerde ve darüşşifalarda verilen uygulamalarla pratik edinmiş ve mesleğe hazırlanmışlardır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde tıp eğitiminin ayrı bir kurumda gerçekleştirilmesi amacıyla, bir Tıp Medresesi açılmıştır. 1805'te İstanbul'da Rumlara bir tıp okulu açmaları için izin verilmiştir fakat 1812'de kapatıldığı düşünülmektedir. III. Selim saltanatının son günlerinde çıkardığı bir karar ile tersanede bir tıp mektebi kurulmuştur. Kabakçı İsyanı ile son bulan bu teşebbüs, İtalyanca eğitim sonrası yetişecek doktorların donanma ile çalışmasını öngörmüştür. Tüm bu girişimler Osmanlının tıbbi ihtiyaçlarına modern bir karşılık olmaktan uzaktır. Eldeki kaynaklar Osmanlı'nın askeri tabip ihtiyacını karşılamak için yeterli olmadığından modern anlamda bir tıp okuluna ihtiyaç duyulmuştur. 2. Mahmut hekimbaşı olan Mustafa Behçet Efendi'nin tavsiyeleri üzerine Tıbhane-i Amire ve Cerrhane-i Mamure'nin kurulmasına karar vermiştir. 17 Şubat 1839 'da Okul Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane ismini almıştır. Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'nin temelini oluşturan yapı 1867 yılında sivil tabip yetiştirmek maksadıyla açılan ve tıp dersleri Türkçe verilen özel sınıftır. Daha sonra okula dönüştürülen girişim 1872 senesinde öğrenci sayısının yoğunluğu nedeniyle Askeri Tıbbiye'den ayrılarak bağımsız hale getirilmiştir. II. Mahmud döneminde açılmış Batılı tarzda eğitim kurumlarının bir diğeri 1834'de açılan Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye'dir.

4.4. Çağdaş Nitelikteki Askeri Okulların Müfredatlarında Modern Resim Derslerine Yer Verilmesinin Sebepleri

Askeri okullarda batılı içeriğe sahip resim derslerinin konulması tamamen askeri amaçlıdır. Bu amaç subayların hizmet edecekleri askeri alanda ihtiyaç duyabilecekleri temel becerileri kazanmalarına yöneliktir. Mühendishane-i Bahr-i Hümayun için 1793'te Fransız gemi inşa mühendisi Le Brun'un görüşleri üzerine oluşturulan ders programında, aritmetik, geometri, resim, gemi tasvirleri ve uygulama derslerine yer

verilmiştir. Mühendishane-i Bahr-i Hümayyun'da verilen resim eğitimi subaylara yardımcı olması maksadıyla doğa ve nesnelere doğru çizilmesine yönelik basit bir eğitimidir.

Batı tarzı resim programı ilk defa 1793 yılında kurulan Mühendishane-i Berr-i Hümayyun'da uygulanmıştır. Derslerin planlanmış amaçları içerisinde Çağdaş Türk Resim sanatçıları yetiştirmek yoktur. Derslerin amacı askerlik ile ilgili teknik çizimleri ve krokileri çizebilen subaylar yetiştirmek, mühendis ve mimar adaylarına harita, perspektif ve gölge ışık farkları konularında temel bilgilerle donatmaktır. Dersin hocaları Fransa'dan getirilmiştir.

4.5. Askeri Okulların Müfredatlarında Yer Verilen Modern Nitelikteki Resim Derslerinin Asker Ressamlar Kuşağının Ortaya Çıkmasındaki Rolü

Mühendishane-i Berr-i Hümayyun'un kuruluşunda kullanılan Ders programı gösteren çizelgede I. Senede resim dersinin yer almış olduğu görülmektedir. 1793 yılında Mühendishane-i Berr-i Hümayyun'un müfredatında doğa gözlemlerine dayalı olarak gerçekleştirilen resim dersine yer verilmiştir. Bu gelişmeler geleneksel resim anlayışına ait kalıpların kırıldığı ilk adımlar olarak önemlidir. Süreç içerisinde Berr-i Hümayyun'un müfredatı revize edilerek yeni içerikte bir resim dersi planlanır. Böylece Batılı nitelikte resim öğretimiyle ilk kez Mühendishâne-i Berr-i Hümayûn'un öğretim programında karşılaşırız. Bu dersler, bugünkü anlamda resim dersi değildir. Batılı anlamdaki ilk resim çalışmalarının başlangıcını oluşturmaktadır. Subay adayları içerisinde resme ilgili ve yetenekli olanlar askeri gereksinimleri karşılayacak bilgiyle yetinmemiş, birer sanatçı düzeyine ulaşarak çağdaş Türk resim sanatına hizmet etmişlerdir.

1793'de Mühendishane-i Berr-i Hümayyun 1827'de Mekteb-i Tıbbiye ve 1834'de Mekteb-i Harbiye'nin açılmasıyla serbest resim dersleri bu okulların programlarında da yer almıştır. Harbiye'nin kuruluşundan bir yıl sonra programına resim dersi konmuş eğitmen olarak İspanya'dan Şirans isimli bir ressam getirilmiştir. Askeri okulların öğretmenin ihtiyacını yerli kaynaklardan karşılamak üzere Harbiye'de Menşe-i Muallim isimli bir sınıf kurulmuştur. 1850'de askeri okulların öğretmen gereksinimini yerli kaynaklardan karşılamak üzere Menşe-i Muallim bir sınıf açılmıştır. Bu sınıfta

yetiştirilen öğrenciler, askeri ve kimi sivil okulların bazı branşlarda öğretmen ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Bu branşlar içerisinde resim öğretmenliği de vardır. 1846-1887 yıllarında, Harbiye’de ders veren ressamın arasında Fransız uyruklu ressamın bulunmaktadır. Mühendishanelerde, Askeri Tıbbiye ve Harp Okulu programlarında resim derslerine yer verilmesi, yabancı ressamın harbiye de görevlendirilmesi ve diğer gelişmelerle birlikte Askeri öğrenciler arasında Batı tarzı resme olan ilginin arttığı görülmüştür. Resim dersleri sadece askeri okulların programlarında kısıtlı kalmamıştır. Bu süreçte Galatasaray Mekteb-i Sultanisi, Darüşşafaka Lisesi gibi batıyı örnek alarak açılan sivil liselerin programlarına da resim dersleri konulmuştur.

4.6. Asker Ressamlarımız ve Bilinen Faaliyetleri

Türk resminin ilk yağlıboya sanatçılarını oluşturan fotoğraftan, figürsüz ve yorumsuz olarak yaptıkları çalışmalarla tanınan önceleri Türk İptaidileri olarak nitelenen, daha sonra Türk Primitifleri olarak adlandırılan sanatçılardır. Bu sanatçılar İstanbul saray ve köşk bahçelerinin ısısız görüntülerini figürsüz olarak resmettiler. Sanatçıların yapıtlarında konu ve üslup benzerliği ve teknik yetersizlikler görülmektedir. Çoğunlukla askeri okul çıkışlı ressamın oluşturduğu primitifler Türk resminde minyatür ve pentür arasındaki geçişi temsil eden nitelikte resimlere imza atmışlardır. 1842 ‘de Fotoğraf makinası İstanbul’a getirilmiş, fotoğrafı yaptıkları resimler için bir araç olarak kullanan bir grup ressamımız figürsüz manzaralar resmetmişlerdir. Erken dönem ressamlarımız olarak tanımladığımız bu ressamın doğaya yorumsuz olarak ele almışlardır. Detayla titizlikle resmettikleri manzara ve natürmortlar bir döneme damgasını vurmuş bu ressamınımıza primitifler, foto yorumcular veya Darüşafakalı ressamın olarak adlandırılmışlardır. Bu sanatçıların çalışmaları izlenimci batılı emsalleriyle kıyaslandığı zaman üslup gelişimleri yönüyle çok geridedirler. Primitiflerin insansız manzaralar kullanmaları, resimlerini yorumsuz olarak ele almaları İslam düşünce sistemine dayalı duyarlılıklarıyla açıklanabilir. Kullandıkları fotoğrafları figürden arındıracak şekilde dezanformasyona uğratarak çalışmışlardır. Bunu Osmanlı tasvir geleneğinde var olan yalınlaştırma çabasının devamı olarak değerlendirebiliriz. Hüseyin Giritli, Hilmi Kasımpaşalı, Fahri Kaptan, Necip, Selahaddin, Salih Molla Aşki, Ahmet Bedri, Münip, Ahmet Şekür, Ahmet Ziya Şam, İbrahim, Mustafa, Şefik, Şevki isimli sanatçılarımız bahsedilen bu sanatçılar

içerisinde yer almaktadır. Bu sanatçıların ortak bir atölye ortamında beraber çalıştıklarını söyleyebilmek için sahip olunan bilgiler yeterli değildir. Asker okul çıkışlı Kolağası Hayri yönetiminde çalıştıklarına yönelik iddialar mevcuttur. Bu sanatçılara ait resimler İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin ilk salonunda yer almaktadır.

Çağdaş Türk resim sanatının öncüleri, mühendishane ve harbiye gibi askeri okullardan mezun olmuş, yeteneklerinden dolayı sanat öğrenimi için Avrupa'ya gönderilmiş asker ressamından oluşmaktadır. Askeri okullarda resim eğitimi gören öğrenciler içerisinde çağdaş resme olan ilgi artmış, özellikle peyzaj resmine yönelen çok sayıda öğrenci olmuştur. II. Mahmut Dönemi'nde askeri okullarda resme yetenekli olduğu keşfedilen öğrencilerden kimileri seçilerek, resim öğretmeni ihtiyacını karşılamak üzere dönem dönem eğitim amaçlı Avrupa'ya gönderilmiştir. Bu girişimde resim öğretmeni ihtiyacını karşılamak amacıyla beraber Sarayda çağdaş sanatı benimseyen eğilimin etkili olduğu da düşünülebilir. Yetenekli gençlerin eğitimleri için Avrupa'ya gönderilmesi 1835 senesiyle başlar. İlk olarak Mühendishane öğretmenlerinden iki subay ve on öğrenci seçilip İngiltere'ye gönderilmişlerdir. Bu gençler Avrupa'dan dönüşleriyle öğrendiklerini uygulamaya dökmüşlerdir. Mekteb-i Harbiye ve Mühendishanenin öğretmen ihtiyacını karşılamak için başlatılan bu süreç devamında birçok subay eğitim için Avrupa'ya gönderildiği periyodik bir uygulamaya dönüşecektir. İlk Türk ressamları Askeri okulların topografya sınıfları, içerisinde yetişmiştir. Bu ressamlar resim sanatı ve akımları hakkında edindikleri bilgiyi ülkelerine taşımışlardır.

Asker ressamlar kuşağını oluşturan sanatçılar Türk çağdaş resim sanatının kurucuları arasında yer aldıkları için çağdaş resim sanat tarihimiz için önemlidirler. 19. yüzyılda etkili olmaya başlayan Asker Ressamlar kuşağının bu isimle anılmasının nedeni sözü edilen ressamların askeri okullardan mezun olmalarıdır. Asker ressamlarımız Mühendishane-i Berri-i Hümayun, Mühendishane-i Bahri Hümayun, Mekteb-i Harbiye-i Şahane ve Mekteb-i Tıbbiye isimli askeri okullardan mezun olmuşlardır. Askeri okullarda verilen resim eğitimi amacının dışına taşan bir gelişime sebep olur ve Türk resim sanatının ilk önemli sanatçıları yetişir. Yeteneği keşfedilip, eğitimlerinin devamı için Avrupa'ya gönderilen bu gençler Batı tarzı Türk resminin öncüleri olmuşlardır. Türkiye'de Batılı anlamdaki resim sanatının temellerini Askeri okul çıkışlı ressamlar şekillendirmişlerdir.

Mühendishane-i Berr-i Hümayun çıkışlı olanlar ve Avrupa'da resim eğitimi gören asker ressamlarımız; Ferik İbrahim Paşa, Hüsnü Yusuf, Hasköylü Ahmet Emin, Eyüplü Şükrü Bey ve Halil Paşa'dır.

Mühendishane-i Berr-i Hümayun çıkışlı olanlar ve Türkiye'de resim eğitimi gören asker ressamlarımız; Ferik Abdullah, Binbaşı Salim, Hasköylü Rıza, Hasköylü Emin, Balatlı salim, Eyüplü Cemal, Balatlı Mahmut, Mirliva Necip, Binbaşı Mahmut, Balatlı Ahmet, Tophaneli Edip, Yüksek Kaldırımlı Şahab, Topçu Edirneli Salim, Topçu Kaymakam Akif, Yüzbaşı Hüsnü ve Ahmet Ragıp'tır

Mekteb-i Harbiye-i Şahane çıkışlı olanlar ve Avrupa'da resim eğitimi gören asker ressamlarımız; Ferik Tevfik Paşa, Miralay Hacı, Mirliva Hafız Ali, Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyit Bey ve Sami Yetik 'tir.

Mekteb-i Harbiye-i Şahane çıkışlı olanlar ve Türkiye'de resim eğitimi gören asker ressamlarımız; Mirliva Osman Nuri Paşa, Cihangirli Mustafa, Tophaneli Hasan, Mehmet Emin, Ali Rıza, Maçkalı Tevfik, Piyade Binbaşı Muhittin, Kolağası Ahmet Sabri, Piyade Miralay Rasih, Ahmet Şekur, Piyade Kolağası Rıfat, Piyade Binbaşı Arif, Mustafa Vasfi Paşa, Hafız İbrahim, Piyade Binbaşı Cemal, Topçu Kolağası İzzet, Hüseyin Zekai Paşa, Kaşkarlı İsmail Hakkı, Hoca Ali Rıza, Ahmet Ziya Akbulut, Balatlı Ahmet Bedri, Tevfik Beşiktaş, Osman Üsküdar, Üsküdarlı Cevat, Celal Esat Arseven, Diyarbakırlı Tahsin, Ali Rıza Toroslu, Sadık Göktuna, Mehmet Ali Laga, Ressam İhsan, Ali Rıza Bayazıt, Jandarma Binbaşısı İsmail Hakkı ve Yüzbaşı Hidayet'dir.

Mekteb-i Bahriye çıkışlı olanlar ve Avrupa'da eğitim gören asker ressamlarımız; Ressam Hasan Rıza Kaymakam İsmail Hakkı, Halit Naci, Ruhi Arel, Hikmet Onat, Ali Sami Boyar, Şemsettin Sunal, İzzettin Dinler, Hüsnü Evrenos, Arif Bedi-i Eruzman ve Selim Albatros'dur.

Mekteb-i Bahriye çıkışlı olanlar ve Türkiye'de eğitim gören asker ressamlarımız; Bahriyeli Miralay Haşim Bey, Bahriyeli Ahmet Paşa, Bahriyeli Mahmut Binbaşı, Kolağası Bahriyeli İbrahim, Bahriyeli Nuri Efendi, Fahri Kaptan, Katip Hüsnü Tengiz, Beyrutlu Ali Cemal, Seyfettin Soysalan'dır.

4.7. Asker Ressamların Çağdaş Türk Resim Sanatına Etkileri

- Ferik İbrahim Paşa Türk Resminin çağdaşlaşma yolundaki ilk adımıdır. Avrupa'da eğitime gönderilen ilk sanatçımızdır. İbrahim Paşa, Paris Güzel Sanatlar Okulu'nun verdiği eğitimle klasik anlayışı benimseyen çalışmalar yapmıştır. Sanatçının doğaya bağlı üç boyutu önemseyerek çalışmıştır. Abdülaziz'in bir portresini yüzündeki çiçek lekelerini belirtecek kadar aşırı gerçekçi resmetmiş olmasından dolayı, sürgün yediği iddiası söz konusudur. Klasik ekolde değerlendirilmesi gereken sanatçımızın çalışmaları hakkında sahip olduğumuz bilgiler nedeniyle ilk çağdaş Türk resim sanatının ilk realist örneklerini verdiği yorumu yapılabilir. İbrahim Paşa kimi araştırmacılarımızın tarafından Primitif eğilimde değerlendirilmiştir.
- Hüsnü Yusuf Bey, İbrahim Paşa ile birlikte Asker Ressamlar kavramının doğmasını sağlayan çağdaş Türk Resim Sanatının öncüleri içerisinde yer alır. Hüsnü Yusuf'un desenleri klasik tarzdadır. Pek azı bilinen yapıtlarından yola çıkarak realist bir tarza sahip olduğu söylenebilir. Avrupa'da eğitim görmüş Türk resminin Leonardo'su olarak anılmıştır. Hüsnü Yusuf Bey Portre alanında çalışan ilk ressamlarımız içerisinde yer almaktadır.
- Ferik Tevfik Paşa tarafından düzenlenen Bursa Ulu Camii Mihrabı Tezyinatı o güne kadar Türk tezyini sanatlarında görmeye alışık olmadığımız renk anlayışını yansıtmış olması yönüyle önemlidir. Ferik Tevfik Paşa Avrupa'ya gönderilen ilk sanatçılarımız içerisinde yer almıştır. Batı tarzı resim çalışmalarımız için öncü nitelikteki sanatçılarımızdandır. Diğer öncü sanatçılarımız gibi klasik anlayışta sahip olduğu ifade edilebilir. Kimi kaynaklar Ferik Tevfik Paşa'nın Türk plastik sanatları içinde heykel yontan bina ve gemi maketleri yapan ilk sanatçımız olduğu bilgisi mevcuttur. Ferik Tevfik Paşa madalya yüzeylerine yapmış olduğu portre çalışmalarıyla ve desende oldukça başarılı olduğu ifade edilmektedir.
- Kaynaklar Ferik Abdullah Paşa'nın suluboya ve karakalemde üstat olduğunu perspektif konusunda başarılı olduğunu ifade etmektedir. Harita resmi konusunda oldukça başarılı olarak bilinen sanatçının yaptığı haritalar uzun yıllar Mektebi Harbiye öğrencilerine model olarak kullanılmıştır.

- Hasköylü Ahmet Emin'in karakalem ve suluboya çalışmaları mükemmel olarak değerlendirilmekte, gravür çalışmalarıyla başarı göstermiş bir sanatçı olduğundan bahsedilmektedir.
- Kaynaklarda Balatlı Salim olarak bilinen Binbaşı Salim'in özellikle suluboya ve desende başarılı olduğu ve gravür sanatçısı olarak da başarılı çalışmalar yaptığı bilgisi bulunmaktadır. Ayrıca hat sanatında kendinden bahsettirecek beceride olduğunu ifade edilmektedir.
- Eyüplü Şükrü Bey'in değerli bir perspektifci olduğu bilgisi bulunmaktadır.
- Eyüplü Cemal ve erken dönem içerisinde tanımlanan diğer sanatçılar Minyatür ve çağdaş resim arasındaki ilk aşamayı temsil ederler. Eyüplü Cemal kimi araştırmacılar tarafından primitif eğilimli sanatçılar içerisinde değerlendirilmektedir. Sanatçı resimlerine hayal gücünü de kullanarak foto yorumculardan ayrılan bir nitelik göstermiştir.
- Balatlı Ahmet Bedri, perspektifte, desen ve renkte güçlü bir sanatçıdır. Sanatçı konu seçiminde ve kompozisyonu belirlemede titiz davranmış bir sanatçımızdır. Yeterli resim kültürüne sahip bir sanatçı olduğu anlaşılmaktadır.
- Osman Nuri Paşa, Türk resminde ilk kez kahramanlık konulu eser veren sanatçımızdır. Osman Nuri resimleri çizgisel resme geçişin ilk belirtilerini taşır, renk zenginliği ve fırça serbestliğinin ilk denemelerini bulundurulur. Osman Nuri Paşa yağlıboyada ileri bir sanatçı değildir, onun resimdeki başarısı küçük ve orijinal akvarellerinde görülmektedir. Osman Nuri resimlerinin çizgisel resme geçişin ilk belirtilerini taşıması, renk zenginliği ve fırça serbestliğinin de ilk denemelerini barındırması özelliğiyle foto yorumculardan ayrıldığı söylenebilir.
- Cihangirli Mustafa, suluboya ve yağlıboya çalışmaları bilinen, karakalemde kudretli sayılan bir sanatçıdır.
- Şeker Ahmet Paşa'nın Paris'te gördüğü sanat eğitimi üzerine romantizm ve neo klasizm ekollerinden etkilenmiş yansırı, Courbet ve Corot 'un etkilerini barındıran bir sanatçımızdır. Peyzaj ve natüremortları klasik resim geleneğindedir. Natüremortları için realizmin güzel örnekleri olduğu söylenebilir. Ülkeye sadece batı sanat tekniğiyle değil, Paris'in güncel sanat

anlayışıyla dönmüştür. Şeker Ahmet Paşa ilk defa sınırlarımız dışında bir sergiye katılan sanatçımızdır. Sanatçı Sultan Abdülaziz'in emriyle Avrupa'dan birçok kıymetli tabloların satın alınmasına görevlendirilmiştir. İstanbul'da ilk karma resim sergisi, Şeker Ahmet Paşa'nın girişimleriyle hazırlanmıştır. Resimlerinde batı resmine ait teknik zorluğun çözüldüğü görürüz. Peyzaj resimlerine dünya çapında değerlendirilebilecek üslup katkısında bulunmuştur.

- Süleyman Seyyit Bey'in Türkiye'de etkinlik gösteren yabancı kökenli ve azınlık ressamlarını aşan bir üslup kişiliği sahip olduğu ifade edilebilir. Süleyman Seyyit Paris'te Cabanel atölyesinde eğitim almıştır Çağdaş Türk Sanatı için yeniliklere yönelen sanatçı Courbet'in sanat anlayışıyla ilgilenmiştir. Süleyman Seyyid Işık ve gölgeyi tekniğine uygun olarak kullanmakta oldukça becerilidir. Paris Dünya Sergisi'nden Leylaklar adlı isimli natürmorttu madalya kazanmıştır.
- Mehmet Emin Bey Bahriye matbaasında görevlendirilmiş 30-35 yıl süresince bahriye matbaasında ressam ve müdür olarak hizmet etmiştir. Bu uzun süreden dolayı sanatçının alanında yetkin olduğu düşünülebilir.
- Tophaneli Hasan kudretli bir desinatör olarak tanınan asker ressamımızdır.
- Çağdaş Türk resminde ışık üzerinde çalışan ilk sanatçı Halil Paşa'dır. Halil Paşa, Hüseyin Zekai Paşa ile birlikte empresyonizmi ülkemize getirmiş akademiden destek görmemiş olmasına rağmen bu sanat akımını canlı tutmayı bilmiştir. Paris döneminde klasik ve realist etkide resimler yapmıştır. Bu döneme ait resimlerinde fazla olmamakla beraber izlenimci tesirler bulunmaktadır. Yurda dönüşü sonrası resimleri ise baskın empresyonist özelliktedir. Halil Paşa'nın manzaralarında izlenimcilikle akademizmi birleştirmek isteği söylenebilir. Halil Paşa'nın manzaraları renk ve fırça vuruşları yönüyle özgündür. Işığın sudaki tesirlerini belirtmek için kullandığı turuncu tonlar karakteristiktir. Uzanan Kadın isimli eseri İstanbul Elitleri'nin yaşantısına yöneltilmiş bir bakıştır. Mısır saraylarına resmi sokan sanatçımızdır. Kahire peyzajları ünlüdür. 1936 yılında Bakırlı Natürmort isimli eseri Viyana Uluslararası Resim Sergisi'nde madalya kazanmıştır. Avrupa'da aldığı ödüller onu Avrupalı bir ressam düzeyine ulaştırmış ve Batı

sanat tarihi içerisinde kendisinden bahsettirmiştir. Halil Paşa, Rezaizade Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası isimli eserini Servet-i Fünûn'da resimli olarak yayımlanmasında çalışmıştır.

- Binbaşı Muhittin Erkan-ı Harbiye resim atölyesinde uzun süre çalışmıştır. Osmani ve Mecidi nişanları ile taltif edilmiştir. Bu ödüller onun sanatı konusunda liyakatli ve yetkin olduğunu göstermektedir.
- Piyade Miralay Rasih için Sami Yetik hocasını hayran bırakacak kadar yetenekli bir ressam olduğundan bahsetmektedir.
- Ahmet Şekür, Primitifler içerisinde özgün bir sanatçı olarak değerlendirmektedir. Geniş manzara görünümleri içeren Anadolu fotoğraflarını kullanmasıyla foto yorumcular içerisinde özgün bir yer edinir.
- Fahri Kaptan sanatını yurt dışına gitmeden, öğretmenliği sırasında geliştirmiştir. Suluboya çalışmalarında denizi ve havayı hızla resmetmesiyle tarzı Emin Baba'yla özdeşleşmektedir.
- Hafız İbrahim, desende orantısı başarılı, renkleri temiz ve aydınlıktır. Hafız İbrahim'i Şirans'ın klasik ekolüne bağlıdır
- Piyade Binbaşı Cemal, karakalem ve peyzajlarda başarılıdır. Ağaç resimlerini tesir yaratan bir sitle sahiptir. Sanatsal gelişiminde Süleyman Seyit Bey oldukça etkili olmuştur.
- Hüseyin Zekai Paşa'nın ilk dönem resimleri; peyzaj ve natüromortları klasik niteliktedir. Sanatçı Paris Sanat hareketlerini yakından takip etmiş, empresyonist etkiler barındıran çalışmalara yönelmiştir. O, bazı araştırmalarda Türk sanatının ilk empresyonist ressamlarından birisi olarak tanımlanır. Kimi araştırmacılar resimlerini akademik gerçekçi olarak tanımlar. Hüseyin Zekai Paşa İlk dönem çalışmalarını primitifleri andıran fotografik gerçeklikle resmetmiştir. Hüseyin Zekai Paşa primitif döneminde kullandığı fotoğrafları özgün düzenlemelere tabi tutarak resmetmiş ve fotoğrafları üstün renklendirmeci anlayış ile düzenlemiştir. Avrupa'da resim öğrenimi görmemiş buna rağmen batılı anlayışta resimler üretebilmiştir.
- Hasan Rıza, figürde güçlü anatomi bilgisi yüksek bir sanatçıdır. O, güçlü Türk kompozitörleri arasında değerlendirilebilir. Kompozisyonları zafer konulu ve belgesi niteliktedir.

- Mustafa Vasfi Paşa, resimde çok yetenekli bir sanatçı olarak bilinmektedir. Harbiye matbaası resim atölyesine, sonra Yıldız Çini Fabrikası'nda görevlendirilmiştir. Çok nefis çini vazolar resmetmiş Bunlardan ikisi tanesi, Abdülhamit emriyle İngiltere kralına takdim edilmiştir.
- İsmail Hakkı Bey Almanya'da eğitim görmüş ve 1908'de İstanbul'a dönmüştür. Sanatçı, deniz resimlerinde oldukça detaycıdır. Figür, peyzaj, akvarel alanlarında önemli çalışmaları vardır. Guaj resimleri sanattaki yetkinliğini ifade etmektedir.
- Türk resim sanatının ilk ve en önemli baskıları Hoca Ali Rıza'nın öğrencilerine örnek olması için ürettiği taş baskılardır. Hoca Ali Rıza, peyzajlarını doğrudan doğa gözlemlerine dayanarak resmetmiş olması yönüyle Klasist ve Natüralistlerden farklıdır. Empresyonist çağda yetişmiş olduğu halde Fransız klasik peyzaj anlayışına sadık kalmıştır. Hoca Ali Rıza'nın peyzajları milli bir kimliğe sahiptir. Resimlerinde kayalıklar ve yelkenli kayıklar bir nevi sanatçının imzası gibidir. Karakalem ile suluboyada hızlı bir çalışma temposuyla sahiptir. Karakalem peyzajları ulaştığı nitelik oldukça üst seviyededir. Suluboyaları sıcak ve şeffaf renkleri özgün niteliktedir. Hoca Ali Rıza, desen konusunda çok başarılıdır. Biçimleri değiştirmeyi sevmez. Sanatçı resimlerinde figüre istisnalar dışında yer vermemiş bir sanatçıdır.
- Osman Üsküdar Realist bir sanatçıdır. Osman Bey, Şeker Ahmet Paşa ve Süleyman Seyit Bey arasında bir beceriye sahip olarak değerlendirilmektedir. Çalışmalarında işçiliği oldukça temiz olan sanatçı, doğaya bağlı bir sanat anlayışına sahiptir.
- Ahmet Ziya Akbulut önce bir perspektif hocası, sonra bir ressam olarak dile getirilmelidir. Çalışmaları güçlü perspektif, sağlam desen barındırmakta ölçülü bir renk çizgi kullanımı görülmektedir. Konularını tuvale matematiksel hesaplarla aktarmış, güçlü derinlik etkisi vermiştir. Mimari biçimlerde fazla detaycı çalışmıştır.
- Balatlı Ahmet Bedri Türk primitifleri arasında değerlendirilir.
- Süvari Tevfik, Barbizon Okulu sanatçılarından Camille Corot'u örnek almış, sanatçı resim sanatçılarından bir taklitçisi olmamıştır. Kendi özgün tarzına

ulaşmış, Hoca Ali Rıza'yı taklit etme hatasına düşmemiştir. Sanatçının Laleli Türbesi ve Eski Direkler arası tabloları bir akademi mezunu elinden çıkmış kadar iddialıdır. Tevfik Bey'in Fırça darbeleri iri, renk sıkalası geniştir.

- Üsküdarlı Cevat doğa tutkusuyula bilinir. Sanatçı kendisine esas usta olarak tabiatı seçmiştir. Sanatçının resimleri realist niteliktedir. Üsküdarlı Cevat Bey daha çok suluboya tekniğini kullanmış, suluboyada oldukça başarılı bir sanatçı olarak görülmektedir.
- Halit Naci, uzun süre Yıldız Sarayı Çini Fabrikası'nda görev yapmıştır. Başarılı eserleri yurt dışında tanınmasını sağlamıştır. İstanbul Müzesi'nde sanatçının batı ve doğu üslubunda ürettiği çinilere ait örnekler yer almaktadır. Sanatçıya ait yağlıboya kompozisyonlar İstanbul'a gelen yabancı turistler tarafından çok sayıda satın alınarak, dünyanın farklı yerlerine ulaşmış ve tanıtım vazifesi yapmıştır. Halit Naci, Karagöz ve Servet-i Fünun Dergilerinin mizah ressamlığını yapmış, döneme uygun buluşlarını betimleyen çizimleri alanda oldukça takdir görmüştür.
- Celal Esat Erseven suluboya' da oldukça başarılıdır ve çağdaş Türk resim sanatına katkılarının suluboyalarıyla ve sanat üzerine hazırladığı yazılı eserleriyle gerçekleştiği söylenebilir.
- Tahsin Bey, doğadan çalışmış, eskizler hazırlamış ve İstanbul görünümelerini konu edinen başarılı kompozisyonlar üretmiştir. Sanatçı bu becerisini Hoca Ali Rıza Bey'den edinmiştir. Sanatçı çizgiyi önemsemeyen nesnelere fırça tuşları ve renklerle belirginleştiren bir tarza sahiptir. Sanatçının suluboya ve guaj çalışmaları da mevcuttur.
- Ali Rıza Toroslu'nun natürmortları incelendiğinde sanatçının realist bir üsluba sahip olduğunu anlaşılmaktadır. Ali Rıza Toroslu Harp Okulu ikinci sınıf öğrenciliğinde yaptığı yağlı boya bir tablo sayesinde Sanayi Nefise madalyası kazanmıştır. Sanatçı resimlerinde kalın boya tabakaları kullanmıştır.
- Sadık Göktuna, pek çok sulu ve yağlı boya çalışmalar yapmış bir sanatçıdır. Hoca Ali Rıza ekolünün başarılı örneklerini sunmuştur. Sadık Göktuna, renkleri aydınlık ve parlak realist eserler vermiştir. Sadık Göktuna haritacılık alanında çok önemli hizmetlerde bulunmuştur. Bursa'da Yeni Kaplıca isimli

eserini saraya hediye etmiş onun bu çalışması Sadık sanayi iftihar madalyası ile ödüllendirilmiştir.

- Empresyonist ressamlarımızın çoğuyla arkadaşlığı olan Mehmet Ali, etkileşimler ve mevcudu olduğu sanat ortamı gereği Empresyonist etkide eserler üretmiştir. Sanatçının çalışmalarında belirsiz bir anlatımcılık sezilendiği söylenebilir. Mehmet Ali Laga, resim eğitimi için yurt dışına gönderilmemiştir. Balkan Harbi'nde Sami Yetik'le birlikte esir düşen Mehmet Ali Laga, esaretteki resim çalışmalarıyla Sofya Akademi çevresinin dikkatini çekmişlerdir. Desen, suluboya ve pastel peyzajları bir belge niteliğindedir. Sanatçı kendisini Batı sanat çevrelerine kabul ettirmeyi başarmış bir sanatçımızdır.
- Sami Yetik, ilk figür eğitimini İtalyan sanatçı Valeri'den almış ama Valeri ve ekolü hakkında olumlu görüşlere sahip değildir. Paris eğitimine Akademi Julian ve Ecole Pijieve'ye devam etmiş, Juan Paul Lauren'in atölyesinde Empresyonizme yönelmiştir. Askerlikle ilgili resimleri klasik gerçekçi tarzdadır. Sami Yetik, renkçi tutumu olan sanatçı, ölçülü bir uyum elde etmeye yönelmiştir. Sanatçıların paleti çok renkli doğaya bağlı ve belgeselci anlayışa sahiptir. Görev aldığı savaşlarda hazırladığı etütler sonraki çalışmalarına kaynak teşkil etmiştir.
- Ruhi Arel yurtdışı sınavını birincilikle kazanarak Paris'e resim öğrenimine gitmiş burada Güzel Sanatlar Akademisinde beş yıl resim eğitimi almıştır. Başarılı kompozisyonlarıyla bilinen sanatçı, eserlerinde gerçekçi konuları yorumlamakta emsali sanatçılardan daha duyarlı, resimlerinde yerel atmosferi vermek konusunda oldukça başarılıdır. Ruhi Bey, yağlı ve suluboyada muvaffak olmuş usta bir sanatçıydı.
- Ali Sami Boyar, Cumhuriyet pul ve paralarını ilk resmeden sanatçımız olmasının yansira Londra'da ilk defa resim sergisi açan Türk sanatçı unvanını taşımaktadır. Ali Sami Boyar, yurtdışı sınavında başarı göstererek, Paris'e eğitime gönderilmiş, Kormon Atölyesi'nde eğitim almıştır. Sanatçı dönemde etkili olan kübizm ve diğer sanat anlayışlarına rağmen tüm bu sanat anlayışlarının hiçbirisiyle ilgilenmemiş desen ve biçim konularında empresyonizmin etkisini taşımıştır. Ali Sami Boyar Türk sanatının önünde en

büyük sorun olarak gördüğü özgüven sorununu ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Ayasofya isimli eseri Ayasofya'nın tarihini doğru bir şekilde aktarmış, esere koyduğu resimlerle bir portreist olduğunu ispat etmiştir. Sanatçı uluslararası bir şöhrete sahiptir. Londra, Paris ve Amerika'da bine yakın eseri satılmıştır. Ulusal ve yabancı müzelerde birçok eseri bulunmaktadır. Sanatçı, perspektif ve renkte güçlü bir sanatçıdır.

- Katip Hüsnü Tengüz, Mahmut Paşa tarafından eski Osmanlı kıyafetleri koleksiyonunun hazırlanması için Hoca Ali Rıza'yı önermiş ve önce kendisine verilen görev ona devredilmiştir. Sanatçı, Eski Silahlar Müzesi Komisyonu üyeliğine atanmış, Zonaro, Hoca Ali Rıza, Zekai Paşa, Topçu Sami Ahmet Ziya ile birlikte komisyonda görev almıştır. Abdülhamit'in isteğiyle Viyana ve Berlin Müzeleri'nin katalogları emsal alınarak donanma kataloğu hazırlamıştır. Kıyafet konulu çalışmalar suluboyalardan oluşmuştur. Bahriye müzesi ressamlığına görevi esnasında Litografya öğrenmiştir. İbrahim Müteferrika'nın Osmanlı Bahriye tarihini anlatan kitaplarını resmetmiş ve bu kitapların yeniden basılmasını sağlamıştır. Sanatçı suluboyada tekniği kuvvetli bir sanatçı olarak bilinmektedir.
- Seyfi Soysallar, resimlerinde renkleri temiz ve şeffaf, fırçası hünerli bir sanatçımızdır.
- İhsan Bey, Roma ateşe militeri olan Faik ve İsmail Beyler için çok sayıda suluboya kartlar yapmış, bu kartlar sayesinde Roma'da tanınmıştır. İhsan Bey Edirne'de açılan bir resim sergisine katılmış, eserleri Rus konsolosu tarafından satın alınmıştır. Rus konsolosun katkısıyla İhsan, beşinci rütbeden mecidi nişan ile taltif edilmiştir. Araştırmalarda sanatçının çalışmaları için akademi eğitimi almış birçok sanatçıdan daha duygulu çalıştığı yorumları mevcuttur. Süvari İhsan bir deniz ressamı olarak bilinir. Sanatçı resimlerinde Marmara Denizi'ni, Boğaz'ı ve Karadeniz'i şeffaf görünümüleriyle sahile savrulan hırçın dalgalarıyla resmetmiştir.
- Jandarma Binbaşı İsmail Hakkı'nın yağlıboya natürmortları sevimli ve cazibeli olduğu kadar süratle elde edilmiş kıymetli eserlerdir.
- Ali Rıza Beyazıt'a ait karakalem çalışmaları, Hoca Ali Rıza'nın, yağlıboya çalışmaları ise Hoca Ali Rıza ve Halil Paşa'nın etkilerini barındırmaktadır.

Sanatçı Hoca Rıza, ekolünün sadık bir takipçisi olarak değerlendirilebilir. Sanatçı güçlü bir desene sahiptir ve nitelikli deseniyle bilinen bir sanatçımızdır. Ali Rıza Bayazit'ın kurşun kalemdeki eşsiz üstünlüğünü, İtalya'daki milletler arası desen sergisinde birincilik almasını sağlamıştır. Sanatçının suluboyaları, hafif ve şeffaf renkleriyle özgündür. Yağlıboyalarda tabiattan seçtiği konuları kendine has yorumuyla tuvale aktarmıştır. Sanatçıya ait peyzaj ve natürmortlarında renk bolluğu sanatçıya özgüdür.

- Yüzbaşı Hidayet, 1946 Ocak ayında Ankara'da ordu evinde açılan ressam subaylar sergisine ailesi tarafından gönderilen tablosu ile temsil edilmiş, bu eseri onun sanat kudretini kabul ve yad etmek için başarılı bir eser olarak kabul edilmiştir. Kızgın güneşin altın sarısı kumlar üzerine aksettirdiği bir abideyi canlandıran bu resim, sanatçının realist bir ressam olduğunu işaret etmektedir. Yüzbaşı Hidayet sulu ve yağlıboya etütleriyle de kendisini tanıtmış bir sanatçıdır.
- Hikmet Onat Paris eğitimi sonrası Empresyonizmi gerçek anlamda uygulayan sanatçılardan birisi olarak yurda dönmüştür. Sanatçı yurt dışı eğitiminde Empresyonizmi benimsemiş ve oldukça başarılı örneklerini verebilmiştir. Çağdaş Türk resim sanatında gerçek nitelikte bir Empresyonist anlayışın oturmasında Hikmet Onat'ın, İbrahim Çallı, Sami Yetik ve diğer arkadaşlarıyla gerçekleştirmiş oldukları hizmetler oldukça önemlidir. Hikmet Onat açık hava ressamlarımızdandır. Sanatçının sayısı az da olsa portre, natürmort ve mekan içi çalışmaları mevcuttur Hikmet Onat'ın İstanbul Boğazı'nın dingin görüntülerini konu alan Empresyonist çalışmalarında ritmik fırça tuşları, kontörlerde kullandığı kontrastlar, sanatçının tekniğine özgüdür. O, resimlerinde doğayı ışık ve renk olarak açık-koyu sıcak-soğuk değerleri, kontrastları keskin sınırlarla biçimlendirerek yorumlamıştır ve ren skalası geniştir. Onun tekniği ve renkleri her resminde Hikmet Onat'a özgü görümü işaret etmek için yeterlidir.
- Şemsettin Sunal Figür peyzaj ve maren konularında başarılıdır. Şemsettin Sunal, General Doktor Besim Ömer Akalın'ın tıp konulu kitaplarını resimlemesinde görev almıştır.

- Selim Albatros, yağlıboya peyzajlarını belgeci özellikte resmedilmiştir. Günümüzde mevcudiyeti bulunmayan Büyük Reşit Paşa yalısı, Emirgan Şerifler yalısı, Emirgan Sadettin Paşa Yalısı, Boğaziçi'nin tarihi binalarını onun tuvallerine aktardığı görüntülerle günümüze ulaşmıştır.

Çağdaş Türk resminin ortaya çıkışı, figür sorununu beraberinde getirmiştir. Batılı tarzdaki resim sanatına geçiş niteliğindeki resimlerin konuları içerisinde figür ve nü yoktur. İlk dönem resimlerinde konunun manzara ve natürmort olması bu nedenledir. Bu resimlerde Asker ressamlar perspektif bilgileriyle doğayı yorumlayıp figürsüz Türk resmini geliştirmişlerdir. Şeker Ahmet Paşa ve Süleyman Seyyid manzara ve natürmort üzerinde yoğunlaşmış az sayıda figür çalışmalarında, erkek figürünü seçmişlerdir. İlk süreçte Türk resim sanatı Batı tarzda eserler vermiş, fakat İslami duyarlılığı göz ardı etmemiştir. Dönem sanatçılarının aldıkları akademik eğitimin kısıtlılığı nedeniyle, figürü kullanmak konusunda yeterince cesur davranamamış olmaları diğer bir sebep olarak değerlendirilebilir. Osmanlı resminde Figür 1883'ten itibaren kabul görmeye başlamıştır. Çağdaş Türk Resim Sanatında figürün kabul görmesinde Avrupa'da eğitim gören sanatçılarımızın rolü oldukça önemlidir. Namık İsmail'in 1922 Galatasaray sergisinde sergilediği "Üryan" isimli resmi büyük tepki toplamıştır. Çağdaş Türk resminde figür sorununun çözümünde asker ressamların cesur adımları büyük katkılar sunmuştur.

Türk resminde Tarihi konulara yer verilmesi geleneği Batılılaşma sonrası Türk resminde de yer almıştır. Mekteb-i Harbiye ve Mekteb-i Bahriye çıkışlı sanatçılarımız tarih konulu eserleri önemlidir. Bu ressamlardan birçoğu Balkan Harbi ve I. Dünya Savaşı'nı yaşamış dolayısıyla resmettikleri tarihi konular yaşanmış duyguların tasviri olarak ayrıcalıklıdır. Devrin yöneticileri Birinci Dünya Savaşı'nda, savaşa yönelik mücadele ruhunu canlı tutmak amacıyla bu kapsamda faaliyetlere ihtiyaç duymuşlardır. Bu nedenle çeşitli propaganda yöntemlerinin kullanılmasına karar verilmiştir. Türk askerlerinin cesaretini, Türk halkının ülkesi uğruna ortaya koyduğu fedakârlıkları anlatmak için, savaşa konulu resimler yapılması kanaati doğmuştur. Bu fikir yöneticiler tarafından benimsenmiş ve geliştirilmiştir. Bu bağlamda kimi ressamlar Çanakkale'de cepheye gönderilip, savaş resimleri yapmaları istenmiştir. 1914 kuşağı bir grup ressam savaş alanını bulunmuş ve izlenimler edinmişlerdir. 19. yüzyıl ressamları tarihi konular üzerinde hassas bir duyarlılık göstermişlerdir.

Şişli atölyesi hamasi nitelikte çalışmaların yapılması için kurulmuş, savaş resimlerinde figürün sıklıkla kullanılması, Türk resminde figür sorunun çözülmesine yönelik önemli katkı sağlamıştır. Batılaşma öncesi Türk resim sanatında, tarihi konuların da yer aldığı görülmektedir. Askere gidemedikleri için İstanbul'da kalan ressam Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın 1914'de Şişli'de açtığı bu atölyede savaş konulu resimler yapmışlardır. Atölyenin özelliği savaşa özgün görüntülerin kurulu topraklarla, kazılan hendekler, silahlı askerler, koşumlu atlarla birebir canlandırılmış olmasıdır. Böylece çalışan ressamın savaşa özgü görüntülere aşina olmaları arzu edilmiştir. Şişli atölyesinde çalışan ressamlar, içerisinde savaşa gönderilen ressamlarımızda olmuştur. Mehmet Ali Laga, Hikmet Onat, Sami Yetik, Bahriyeli İsmail Hakkı, Hasan Rıza, Ali Sami Boyar, Mehmet Ruhi Arel ve daha birçok ressamımız bahsi geçen bu ressamlarımız içerisinde yer almaktadır. Sultan Abdülmecit Efendi'nin Şişli atölyesine ziyaret etmiş bu ziyaret sarayın sanata verdiği desteği göstermesi yönüyle anlamlıdır.

4.8. Asker Ressamların Çağdaş Türk Resim Sanatı Eğitimine Etkileri

Asker ressamlarımızdan bazılarının Avrupa'ya gönderilmelerindeki önemli sebeplerden birisi askeri okulların sanat eğitimcisi ihtiyacını karşılanmasıdır. Harbiye, Menşe-i Muallimin statüsüne seçilen resme yetenekli öğrenciler, askeri ve bazı sivil okulların resim öğretmenleri ihtiyaçlarını karşılamak için yetiştirmişlerdir. Askeri okullarda öğretmenlik yapan asker ressamlar, birçok yeni ressam yetiştirmiştir. Asker ressamlar arasında bir nevi usta çırak ilişkisini doğmuştur. Asker ressamlar içerisinde emekliliklerinden sonra sivil okullarda resim öğretmenliği yapan isimlerde olmuştur.

Türkiye'de akademik sanatın ilk modern kurumu ve Türk sanatını besleyen ilk sanat kurumu Sanayi-i Nefise'dir. Asker ressamlarımız Sanayi-i Nefise ve diğer kurumsal sanat çalışmalarının ortaya çıkışında ve gelişiminde önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Asker ressamlarımızın birçoğu sanat eğitimcisi kimliğine sahiptir. Ferik İbrahim Paşa, Sultan Abdülmecid'e resim dersi vermiştir. Hüsnü Yusuf Bey Osmanlı'da resim sanatına ilişkin görgüsünü arttırmak için Avrupa'ya gönderilen ilk resim öğretmenidir. Sanatçı Mühendishane'de kolağası rütbesiyle resim öğretmenliği yapmıştır. Hüsnü

Yusuf Bey Batı kültürünü doğu okullarına getiren ilk Türk resim öğretmeni olarak anılmaktadır.

Eyüplü Şükrü Bey hayatının sonuna kadar Bahriye Mektebi'nde resim öğretmenliği yapmıştır. Halil Paşa, Avrupa dönüşü birçok askeri okulda resim öğretmenliği yapmıştır. Askeri liseler dışında görev yaptığı okullar içinde Tıbbiye ve Harbiye'de bulunmaktadır. Eyüplü Cemal askeri rüştiyelerde resim öğretmenliği yapmış, Mirliva Necip ise Bursa Askeri İdadisinde resim öğretmenliği yapmıştır. Osman Nuri Paşa Harbiye ve Kuleli askeri İdadisine resim öğretmenliği yapmış, Cihangirli Mustafa Bursa ve Şam idadilerinde resim öğretmenliği yapmıştır.

Şeker Ahmet Paşa İdadi son sınıftayken resme kabiliyetinden dolayı resim öğretmeni yardımcılığına atanmış, ayrıca Tıbbiye 'de de resim öğretmeni yardımcılığında bulunmuştur. Hoca Ali Rıza otuz sene süresince Harbiye Mektebi'nde resim öğretmenliği yapmış ve çok ayda asker ressam yetiştirmiştir. Darüşşafaka'da da parasız olarak resim dersleri vermiş, 1914 kuşağı ressamlarına hocalık etmiştir. Emekliliğinden sonra Kız Sanayi Nefise Okulu, Çamlıca Kız Lisesi ve Erkek Sanat Okulu'nda dersler vermiştir. Maçkalı Tevfik 1870'de kuleli resim öğretmen yardımcılığı yapmıştır.

Süleyman Seyyit Harbiye'ye resim öğretmeni olarak görevlendirilmiş, 1880'de Kuleli Askeri İdadisi 'ne, 1884 yılında Askeri Tıbbiye İdadisinde resim öğretmeni olarak atanmıştır. Sanatçının resim öğretmenliği yaptığı bir diğer okul Eyüp Baytar Askeri rüştiyesidir.

Tophaneli Osman Menşei Muallimi bitirmiş, Ahmet Şekür'ün Harbiye'de tarama öğretmenliği yapmış yansıra kimi askeri liselerde de resim öğretmenliği yapmıştır. Osman Üsküdar Tıbbiye idadisi resim öğretmeni olan Süleyman Seyyit Bey'in yardımcılığına tayin edilmiştir. Ahmet Ziya Akbulut Kuleli Askeri İdadisi 'ne Osman Nuri Paşa 'ya yardımcı olarak verilmiştir. Üsküdarlı Cevat isimli asker ressamımız Maltepe, Kuleli Askeri, Çamlıca Kız Liselerinde resim öğretmenliğinde bulunmuştur.

Diyarbakırlı Tahsin emekliliğinde, haftada bir gün Musevi okulunda resim dersleri vermiştir. Sami Yetik ilkin Eyüp Baytar Askeri rüştiyesinde resim öğretmenliği yapmış, akabinde, Harbiye ve Kuleli 'de resim öğretmenliğinde bulunmuştur. Ayrıca Koca Mustafa Paşa Askeri Rüştiye'sinde resim öğretmeni olarak görev yaptığı bilgisi de

mevcuttur. Ali Sami Boyar, Rehber-i Tahsil Okulu 'nda resim öğretmenliği yapmıştır. Hikmet Onat Mekteb-i Sultani'de (Galatasaray Lisesi) resim öğretmenliği yapmıştır. Yüzbaşı Hidayet Kuleli 'de Sami Yetik'e iki sene süresince öğretmen yardımcılığı yapmış, 1914 de Sana Askeri Rüştüyesi resim öğretmenliğine gitmiş bir daha dönmemiştir.

Asker ressamlarımız öz verili birer eğitimci olarak, öğrencilerinin sevgisini kazanmış bu vesileyle de birçok sanatçının yetişmesine katkıda bulunmuşlardır. Asker ressamlar arasındaki bu sevgi saygı ilişkisi sanatın doğasında bulunan usta çırak ilişkisinin verimli yaşanmasını sağlamıştır. Eyüplü Şükrü Bey öğrencileri tarafından sevilen babacan bir öğretmen olarak Beybaba lakabi ile anılmıştır. Yaşlılığında bile çok sert ve disiplinli bir asker olarak bilinen Eyüplü Cemal'in, atölyesinde bambaşka bir kişiliğe büründüğü, müşvik bir öğretmene dönüştüğü söylenmektedir. Talebeleriyle tek tek ilgilenmiş, yetenekli öğrencileri seçmede, üstün bir başarı sergilemiştir.

Osman Hamdi Bey, Salvatore Valeri, Ömer Adil Bey, Joseph Warnia Zarcecki'den dersler almıştır. Osman Nuri Paşa resim sanatını tanıtarak ve sevdirek Türk resim sanatının gelişimine katkı sağlamıştır. Osman Nuri Paşa, Kuleli Askeri Lisesi'nde, resme yetenekli gördüğü öğrencileri tespit edip, Harbiye'de resim atölyesine devamlarını sağlayarak disiplinli ve sorumluluklarını bilen bir eğitimci örneği göstermiştir. Dördüncü sınıfta bütün öğrencilerine birer tablo yaptırıp madalyalarla ödüllendirerek, onların sanata olan ilgilerini perçinlemiştir. Sanatçı, eğitimci olarak sabır ve özveriyle başarıya ulaşmıştır.

Şeker Ahmet resim sanatını zemin bulmasına ve gelişmesine yönelik çaba sarfetmiştir. Sami Yetik'in başarılı ressamlar yetiştirmesine öğrencileriyle çok iyi ilişkiler kurabilmesi etkili olmuştur.

Sami Yetik'in ilk resim öğretmeni Osman Nuri Paşa olup, Ahmet Ziya Akbulut, Hoca Ali Rıza ve Hüseyin Zekai Paşa'nın da resim öğretmenliğini yapmıştır. Hoca Ali Rıza, Osman Nuri Paşa'nın yardımcılığını yapmış aynı zamanda ilk kadın resim öğretmeni Müfide Kadri öğretmenliğini yapmıştır. Osman Nuri Paşa ve Süleyman Seyyid'in ikisinden de resim eğitimi almış olan Hüseyin Zekai Paşa kendiside önemli bir sanatçımız olmayı başarabilmiştir. Şeker Ahmet Paşa'nın yanına hünkâr yaverliği

görevine verilmiş olan Hüseyin Zekai Paşa'nın sanatsal gelişiminde Şeker Ahmet Paşa'dan da faydalandığı düşünülebilir.

Ahmet Ziya Akbulut, Kuleli Askeri İdadisinde Osman Nuri Paşa'nın Harbiye'de Hoca Ali Rıza Bey'in öğrencisi olmuştur. Üsküdarlı Cevat ilk resim eğitimini Hoca Ali Rıza Bey'den almış, Hoca Ali Rıza'dan eğitim alan bir diğer öğrencisi Celal Arsever olmuştur. Ali Sami Boyar Ortaokulda öğrenciliğinde Binbaşı Cemal Bey'den resim dersleri almış daha sonra Kaymakam Şükrü Bey'den yağlı boya ve sulu boya öğrenmiştir.

Binbaşı İsmail Hakkı'nın Kulelide Topçu Rıza Bey'in, Harbiye de ise Halil Paşa ve Hoca Ali Rıza'nın öğrencisi olmuştur. Yüzbaşı Hidayet Kuleli 'de Sami Yetik'e iki yıl öğretmen yardımcılığı yapmıştır. Asker ressamı usta çırak ilişkisiyle yetişmiş, kendi içlerinde başarılı bir eğitim disiplinine ulaşmışlardır.

Asker ressamının sanat eğitiminin akademik ve kurumsal kimlik kazanmalarındaki katkıları oldukça önemlidir. Şeker Ahmet Paşa, Sanayi-i Mektepleri nin kuruluşlarında desteğini esirgememiş, öğretmen olarak görev yapmıştır. Süleyman Seyyid Bey, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane'ne ait ders programlarının düzenlenmesinde çalışmıştır. Sanayi-i Nefise Mektebinde 'de öğretim görevliliğinde bulunmuş olan Halil Paşa, 1917-1918 arası okulun müdürlüğünü de yapmıştır. 1914 kuşağının yurda dönüşlerinde Sanayi-i Nefise'ye kabullerini sağlamış yeni bir resim anlayışının oluşmasına vesile olmuştur. Hüseyin Zekai Paşa ölümüne kadar bağlı Sanayi-i Nefise Encümeni üyeliği görevini yürütmüştür.

Hoca Ali Rıza emekli olduktan sonra Kız Sanayi Nefise Okulu'nda görev yapmıştır. Ahmet Ziya Akbulut emekliliğinden sonra Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğretim görevlisi olarak görev almış, 1938 senesinde okulda müdür muaviniği yapmıştır. Sanayi-i Nefise'de matematik ve perspektif dersleri vermiştir.

Celal Arsever Sanayi-i Nefise mimari öğretmenliğinde bulunmuş, okul Güzel Sanatlar Akademisi'ne dönüştüğünde profesör ünvanıyla öğretim görevlisi olarak hizmet etmiştir.

Ali Sami Boyar, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurucu müdürüdür. Bir yıl kadar görev yaptıktan sonra görevi Mihri Müşfik Hanım'a devretmiştir. Mehmet Ruhi Arel

sanat yaşamına Akademi'de öğretim üyesi olarak devam etmiştir. Hikmet Onat Sanayi-i Nefise Mektebi'nde hazırlık sınıfı hocalığı ve atölye şefliği yapmıştır.

Asker ressamlarımızın kimileri hazırladıkları materyal ve yayınlarıyla sanat eğitimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Hoca Ali Rıza kendi resimlerinden meydana gelen her biri 24 resim barındıran albümlerini bastırarak eğitim materyali olarak okullarda kullanılmasını sağlamıştır. Perspektife hâkim olmasıyla bilinen Ahmet Ziya Ameli Menazır ve Tarihli Usulu Ameliye-i Fenni Menazır isimli perspektif konulu iki eser yayınlanmıştır.

Celal Esat Arsever'in Güzel sanatlarla ilgili birçok kitap ve makaleleri vardır. İlk Resim Dersleri, Ressamlara Rehber, Renkler ve Yağlıboya, Ressam ve Mimarlar Mahsus Menazır, Sanayi-i Nefise İstılahları, Türk Sanatı, Kamusu Sanat , Sanat Lügatı , Sanat Ansiklopedisi gibi eserler meydana getirmiştir.

Osmanlı'nın 18. yüzyılda başlattığı Batılılaşma çabaları önce askeri alanda ortaya çıkmış, 19. yüzyıldan itibaren de sivil alanda yeni okullara ihtiyaç duyulmuştur. Batılılaşma hareketinin başlamasıyla birlikte Avrupa'ya gönderilen sanatçılarımız yurda dönüşlerinde pek çok yüksek dereceli okullarda görevlendirilmişlerdir. Çağdaşlaşma ile modern nitelikte öğretmenlerin yetiştirilmesinde önem kazanmıştır. 1883 yılında Sanayii Nefise Mektebinin kurulması güzel sanatların kurumsal gelişim imkânı bulabilmesi açısından bir milat olmuştur. Osman Hamdi'nin kurucu müdürü olduğu kurum 1908'e kadar yabancı hocaların egemenliğinde faaliyet göstermiştir. Osman Hamdi'den sonra yabancı hocalar egemenliğini kaybetmişlerdir. Nazmi Ziya ve Çallı 'ile birlikte Sanayi-i Nefise'de yerli hocaları görmeye başlarız. Asker ressamların önce askeri okullarda, emekli olduktan sonra da sivil okullarda resim öğretmenliği yapmış, resim sanatının yerleşmesine yönelik çaba göstermişlerdir.

Osmanlı 1848'den itibaren kendi öğretmen yetiştirme sistemine ihtiyaç duymuş, Türkiye'de 16 Mart 1948'de Darülmuaallimin-i Rüşdi ismiyle ilk öğretmen okulu açılmıştır. Okul rüşdiyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla açılmıştır. 1862 yılında İlköğretmen Okulu, 1870 yılında ise Kız Öğretmen Okulu açılmıştır. Bu okulların müfredatında resim derslerinin de yer aldığı bilgisi mevcuttur. Kız Öğretmen Okulu Büyük Darülmuaallim ismiyle bilinir. Okulun lise ve yüksek kısımları da açılmıştır. Osmanlı sivil okul kuruluş sistemini yeniden kurmak maksadıyla 1869 yönetmeliğini

dayanak olarak kurulmuştur. Mustafa Satı Bey'in müdür, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun öğretmenlik yaptığı Darülmualim'in (öğretmen okulu) ülkemiz sanat eğitimi üzerindeki etkisi büyüktür. İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Mustafa Satı Bey'in sanat eğitimi yöntemleri ile ilgili yazdıkları makalelerle alana yeni uygulamalar önermiş ve katkıda bulunmuşlardır. Satı Bey Fenn-i Terbiye isimli eserinde çocukların her türlü kabiliyetlerinin geliştirilmesinin ne denli önemli olduğuna yönelik görüşlerini paylaşmıştır. Dârülmualimîn'de Resim ve Elišleri derslerine gereken önemi vermiştir. İsmail Hakkı Bey öğretmen okullarında sanat eğitime yönelik derslerin önemle ele alınmasını gerektiğini savunmuş, pedagoji alanında çok önemli çalışmalarda bulunmuştur. İsmail Hakkı Bey eserlerinde yetenekleri geliştirmenin önemine vurgularda bulunmuştur. İsmail Hakkı Baltacı'nın sanat eğitimi üzerine elišlerinin yer aldığı Usul-u Tedrisi, Resmin Usul-u Tedrisi isimli eserleri mevcuttur. Baltacıoğlu Almanya'da aldığı eğitimden sonra yurda dönüşünde resim derslerinin müfredat programları hazırlamış, yaz aylarında öğretmenlere resim öğretimi kursları vermiş en önemlisi ve Sanayi-i Nefise Mektebi ders programına resim pedagojisi dersinin girmesini sağlamıştır. Türk okullarında kabul edilen resim dersleri bu dersleri verecek hocalar yetişinceye kadar, asker öğretmenler tarafından verilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Araştırma süreç içerisinde Çağdaş Türk resim sanatının oluşumunu etkileyen olaylar çerçevesinde Asker ressamın kuşağının rolünün ne olduğu problemini ele almıştır. Çalışma, tarihi araştırma, durum çalışması ve ilişkisel araştırma modelleri ile hazırlanmıştır. Araştırma Türk resim sanatının gelişimi ve Türk resim sanatçıların resim sanatına ve sanat eğitime katkıları evreninde, Türk resim sanatının gelişimi Asker ressamın çağdaş Türk resim sanatına ve çağdaş sanat eğitime katkıları örneğinde geliştirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemleriyle toplanan verilerin kronolojik ve olaylara bağlı ilişkileri gözetilerek sınıflandırılması ve yorumlanmasıyla hazırlanmıştır.

Türk resim sanatı çağdaşlaşma süreci öncesinde batı sanatı ile etkileşimler yaşanmıştır. Uygur resimlerinde görülen Grek, Hint ve Çin etkileri bununla beraber Budizm, Maniheizm ve İslam inançlarının Türk resminde yarattığı etkiler Türk resim sanatının kültürel birikimlerle gelişim gösteren bir sistematığın ürünü olduğunu göstermektedir. Osmanlı minyatür sanatı saray hamiliğinde, nakkaşhane çatısı altında üretim vermiş, sarayın belgeci yaklaşımı üzerine gerçekçi bir karakter kazanmıştır. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un Fethedilmesi üzerine kimi Batılı resim sanatçıları İstanbul'a çağırmıştır. Gentile Bellini'ye kendi portresini yaptırmıştır, batılı sanatçıların çalışmalarından bir saray koleksiyonu oluşturmuştur. Batılı sanatçıların saray örgütü olan nakkaşhaneyi etkilemiş, batı resim sanatı ve Türk resim sanatı arasında öncü nitelikteki temaslar yaşanmıştır. Bursalı Nakkaş Sinan Bey'e ait Fatih Sultan Mehmed'in gül koklayan portresi bu etkileşime örnek nitelikte bir çalışmadır. II. Beyazıt döneminde batıyla kurulan ilişkiler kopmuş, Osmanlı yeniden doğuya yönelmiştir. Nakkaşhane de İranlı sanatçıların etkili olduğu bu dönemde, İranlı minyatür sanatçısı Veli Can nakkaşhaneye, nakkaşbaşı olarak tayin edilmiştir. 15. Yüzyıl Türk sanatının Batı resim

sanatına yönelik etkilerinin gerçekleştiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde, İtalyan, Hollanda ve Flemenk tablolarında Osmanlı halıları resmedildiğini görürüz. Kanuni döneminde Matrakçı Nasuh'un, topografik şehir görüntülerini yer aldığı minyatürler Osmanlı minyatür sanatında yenilikçi arayışların ve batı etkilerinin hissedildiği çalışmalardır. Matrakçının minyatürleri minyatür sanatımız içinde birer manzara denemesi olarak değerlendirilebilir. Çalışmalarında yenilikçi arayışların, batı etkilerinin hissedildiği bir diğer minyatür sanatçımız Nakkaş Osman'dır. Çalışmalarında perspektif görünümde resmedilmiş mimari öğeler batı etkisi taşır. Sanatçıya ait olan kim Hünername minyatürlerinde, kuşbakışı perspektif uygulamalar görülmektedir. Çalışmalarında Batı tesirini en kuvvetli olarak hissedebileceğimiz sanatçı Lale Devri'nin en gözde minyatür sanatçısı olan Levni'dir. Minyatürlerine, derinlik ve perspektif katmış ve insanların kişisel özelliklerini betimlemeye önem vermiştir.

Osmanlının modernleşme öncesinde Batıya yönelik kapalı tutumu sahip olduğu güç ile ilişkilidir. Osmanlı güçlü olduğu sürece, Batıyla resmi ilişkiler kurmaya gerek görmemiştir. Bu süreçte Batıyla ilişkiler resmi makamlar aracılığı ile değil azınlıklar marifetiyle yürütülmüştür. 18. yüzyılda İstanbul, Balkanlar, Rusya, çeşitli Avrupa ve Asya ülkelerinden İstanbul'a göçmüş olan azınlık yerli Hristiyan azınlıkla birlikte kültür ortaklığı nedeniyle Avrupa'yla çeşitli alanlarda ilişkiler içerisinde olmuştur. Beyoğlu'nda Azınlık çocuklarına sanat eğitimi vermek maksadıyla resim atölyeleri kurulmuştur. Bu atölyelerde çalışan Batılı sanatçılar azınlıklar aracılığı ile Osmanlı sanat hayatına girmiş Osmanlı resim sanatının Batı resmiyle temasına imkan vermiştir. Osmanlı ihtiyaç duyduğu uzmanları İstanbul'a getirmek hususunda azınlıkların tecrübelerinden ve ilişkilerinden faydalanmıştır.

Oryantalizm Batı'nın Doğuya yönelik sömürgeci tutumuna ideolojik gerekçeler hazırlama misyonu taşıyan bir kavramdır. İstanbul'u kendileri için bir cazibe merkezi olarak gören Oryantalist ressamların sanat faaliyetleri, Türk resmini etkileyen sonuçlar doğurmuştur. Batılı sanatçıların İstanbul'a gelmelerindeki önemli bir etken Oryantalist hevesler olmuştur. Dönemde Oryantalist eğilimdeki sanatçılar için Osmanlı bir cazibe merkezidir. Özellikle Harem ve hamam imgesi oryantalistler için İstanbul cazibesinin temel iki ögesidir. Bu akımın temsilcileri arasında Philippe Bello, Fagusto Zonaro, Giovanni Brindesi, Alberto Pasini ve Stefano Ussi dile getirilebilir. Gerome, oryantilizmin en çok beğeni kazanan ve en tanınmış öncü ressamıdır. Osman Hamdi,

Şeker Ahmet Paşa, Halil Paşa ve Ali Cemal Geremo'nun atölyesinde eğitim görmüş sanatçılarımız içerisinde yer alırlar.

Osmanlı İmparatorluğunda modernleşme hedefinin ortaya çıkışı askeri kaynaklıdır. 1699 Karlofça Antlaşması'yla başlayan yenilgiler sürekli hale gelmiş, özellikle çeşme yenilgisiyle Osmanlı donanmasını kaybetmiş Küçük Kaynarca Anlaşması yapılmış ve Karadeniz Ruslarla paylaşılmıştır. Osmanlı'nın askeri yenilgileri mesleki ve teknik temelli olarak, çağdaşlaşma ihtiyacını doğurmuştur. Askeri ve teknik alanda bilimsel birikime sahip kadroların yokluğu kötü gidişin sebebi olarak görülmüştür. Modernleşme hedefi taşıyan çalışmaların toplum tarafından anlaşılması Askeri yenilgilerin yoğunluğuyla ilişkilidir. Öncelikle askeri eğitim alanında yenilik gereksinimi duyulması bu sebeptir. Askeri alanda ortaya çıkan modernleşme çalışmalarının kaynağı budur.

Modernleşme gereksinimi doğrultusunda yabancı uzman ihtiyacını karşılamak için elçilikler aracı kılınmıştır. Lale Devri'nden itibaren elçiler medeniyet ve maarifle ilgili yenilikleri tespit etmiş uygulanması mümkün olanlarla ilgili çalışmalar yapmışlardır. Elçilikler aracılığıyla, yabancı uzmanlara ulaşılmış, danışmanlıklarına başvurulmuştur. I. Abdülhamit ve III. Selim zamanında elçilerin Avrupa'dan getirerek kendilerine taktim ettikleri ressamı sarayda büyük ilgi görmüşlerdir. Sarayın Batı sanatına bu ilgisi, minyatürün gözden düşmesine neden olmuş, minyatür, halkın taleplerine yönelik üretim vermeye başlamıştır. Osmanlı minyatürü bu yönelimleriyle kitap içerisinde çıkmış minyatürün resmetme tekniğine de değişikliklere uğramıştır.

Askeri alanda görülen teknik ve mesleki ihtiyaçlar, askeri eğitim alanında modernleşmeye yönelik faaliyetlere neden olmuştur. Böylece Modernleşmenin önünü açan özel bir çalışma alanı ortaya çıkmıştır. Batı örneği açılan askeri okullar Mühendishane-i Bahr-i Hümayyun, Mühendishane-i Berr-i Hümayyun Mekteb-i Tıbbiye ve Mekteb-i Harbiye olmuştur. Okulların müfredatları düzenlenirken Batılı benzer okullar, özellikle Fransız okulları model alınmış ve müfredat bu okullardakiyle benzer içerikte düzenlenmiştir. 1773'de Mühendishane-i Bahr-i Hümayyun' Hendesehane adıyla, askeri deniz okulu olarak açılmış, 1889 yılında Mühendishane-i Bahr-i Hümayyun adını almıştır. III. Selim zamanında, 1795'de Mühendishâne-i Berrî-i Hümayyun açılmış, Mühendishane-i Bahri ve Berri Hümayyunlar'dan sonra 1827 Mektebi

Tıbbiye ve 1834'de Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye açılmıştır. Başlangıçta verilen resim eğitimi subaylara mesleki konularda yardımcı olması maksadıyla güden basit bir eğitimidir.

Batı tarzı resim eğitimi ilk defa 1793 yılında kurulan Mühendishane-i Berr-i Hümayun'da uygulanmıştır. Resme yetenekli subay adayları çalışmalarını derslerle sınırlı tutmamış, birer sanatçı olma yönünde kendilerini geliştirmişlerdir. Askeri okullarda subaylara askeri amaçlı çizim becerisi kazandırmak amacıyla çağdaş resim dersleri konulmuştur. Yeteneği fark edilen subay adayları okulların resim öğretmeni ihtiyacını karşılamak amacıyla Avrupa'ya gönderilmiştir. Avrupa eğitimi gören yada Avrupa eğitimi görmeden, kendilerini resim konusunda beceri elde eden askerler, Asker ressamlar kuşağını oluşturmuş, batı tarzı resmin ilk örneklerini vermişlerdir. Süreçte Galatasaray Mekteb-i Sultanisi, Darüşşafaka gibi sivil liselerin programlarına da resim dersleri konulmuştur.

Türk resminin ilk yağlıboya sanatçıları fotoğraftan, figürsüz ve yorumsuz olarak yaptıkları manzara çalışmalarıyla tanınan Primitifler veya Fotoyorumcular olarak adlandırılan sanatçılarımızdır. İstanbul saray ve köşk bahçelerinin ısısız görüntülerini figürsüz olarak resmetmiş olan bu sanatçılar; Hüseyin Giritli, Hilmi Kasımpaşalı, Fahri Kaptan, Necip, Selahaddin, Salih Molla Aşki, Ahmet Bedri, Münip, Ahmet Şekür, Ahmet Ziya Şam, İbrahim, Mustafa, Şefik Şevki isimli sanatçılarımızın yer aldığı bu sanatçı grubuna ait yapıtlarda konu üslup benzerliği bulunur. Teknik yönde oldukça yetersiz çalışmalara imza atmış olan bu sanatçılar minyatür resmi ve pentür resmi arasındaki geçişi oluştururlar. Türkiye'de Batılı anlamdaki resim sanatının temellerini Askeri okul çıkışlı ressamlar şekillendirmişlerdir.

Asker ressamlarımız Çağdaş Türk resmine yönelik ilk nitelikteki çalışmalarıyla ve değerli hizmetleriyle önemli katkılarda bulunmuşlardır. Ferik İbrahim Paşa Türk resminin çağdaşlaşma yolundaki ilk adımıdır. Avrupa'da eğitime gönderilen ilk sanatçımızdır. Hüsnü Yusuf Bey yurt dışında eğitim alan ilk resim öğretmenimiz ve Portre alanında çalışan ilk ressamımızdır. Ferik Tevfik Paşa'nın heykel yontan bina ve gemi maketleri yapan ilk sanatçımız olduğu bilgisi mevcuttur. Ferik Abdullah Paşa'nın yaptığı haritalar uzun yıllar Mektebi Harbiye öğrencilerine model olarak kullanılmıştır. Eyüplü Şükrü Bey'in değerli bir perspektifcidir. Eyüplü Cemal

resimlerinde hayal gücünü de kullanarak primitifler içerisinde farklı bir konuma kavuşur. Osman Nuri Paşa Türk resminde ilk kez kahramanlık konulu eser veren sanatçımızdır. Osman Nuri resimleri çizgisel resme geçişin ilk belirtilerini taşır, renk zenginliği ve fırça serbestliğinin ilk denemelerini bulundurur. Şeker Ahmet Paşa ilk defa sınırlarımız dışında bir sergiye katılan sanatçımız olmasının yansira resimlerinde batı resminin teknik zorluklarını çözebilmiş, Peyzaj resimlerine dünya çapında bir üslup katkısında bulunmuştur. Çağdaş Türk resminde ışık üzerinde çalışan ilk sanatçı Halil Paşa'dır. Empresyonizmi Hüseyin Zekai Paşa ile birlikte empresyonizmi ülkemize getirmiş sanatçılardan biridir. Avrupa'da aldığı ödüller ile Avrupalı bir ressam seviyesine ulaşmıştır. Ahmet Şekür, Primitifler içerisinde özgün bir diğer sanatçımızdır. Çalışmalarında geniş manzara görünümleri içeren Anadolu fotoğraflarını kullanmıştır. Hüseyin Zekai Paşa Türk sanatının ilk empresyonist ressamlarından birisi olarak tanımlanır. Avrupa'da resim öğrenimi görmemesine rağmen, batılı anlayışta resimler üretebilmiştir. Hasan Rıza güçlü Türk kompozitörleri arasında değerlendirilmekte zafer konulu ve belgeci nitelikteki kompozisyonlarıyla tanınmaktadır. Türk resim sanatının ilk ve en önemli taş baskıları Hoca Ali Rıza tarafından gerçekleştirilmiştir. Ahmet Ziya Akbulut perspektif konulu eserler yazacak kadar perspektifte yetkin bir sanatçımızdır. Halit Naci Karagöz ve Servet-i Fünun Dergileri'nin mizah ressamlığını yapmış, döneme uygun buluşlarını betimleyen çizimleri alanda oldukça takdir görmüştür. Celal Esat Erseven sanat üzerine yazılı eserleriyle Türk resim sanatına önemli katkıda bulunmuş bir sanatçımızdır. Mehmet Ali Laga yurt dışına gönderilmemiş olmasına rağmen, kendisini Batı sanat çevrelerine kabul ettirmeyi başarmıştır. Sami Yetik Sanayi-i Nefise'deki eğitim anlayışının eksiklerini gidermeye yönelik yoğun çabalarda bulunmuştur. Ali Sami Boyar, Cumhuriyet pul ve paralarını ilk resmeden sanatçımız olmasının yansira Londra'da ilk defa resim sergisi açan Türk sanatçı unvanını taşımaktadır. Sanatçımız uluslararası bir şöhrete sahiptir. Londra, Paris ve Amerika'da bine yakın eseri satılmıştır. Ulusal ve yabancı müzelerde birçok eseri bulunmaktadır. Ali Rıza Bayazit kurşun kalemdeki eşsiz üstünlüğünü ile İtalya'da milletler arası desen sergisinde birincilik ödülü kazanmıştır. Hikmet Onat'ın, İbrahim Çallı ve diğer arkadaşlarıyla gerçekleştirmiş oldukları hizmetler, çağdaş Türk resim sanatının gelişmesine yönelik önemli hizmetlerdir.

Asker ressamilar eğitimci y6nleriyle resim sanatının sevilmesine, akademik ve kurumsal kimlik kazanmasına, sanat eğitiminde ihtiyaç duyulan yazılı eser ve materyaller 6retilmesine katkıda bulunmuşlardır. ağdağ T6rk resminin ortaya çıkışı, fig6r sorununu beraberinde getirmiştir. Geçiş niteliğindeki resimlerimizde fig6r ve n6 yoktur. İlk s6rete Batı tarzında eserlerimizde İslami duyarlılık g6z ardı edilmemiştir. Sanatçılarımızın eğitimlerindeki akademik kısıtlılık fig6r konusunda cesur adımları engelleyen bir diğer nedendir. T6rk resminde fig6r, 1883'ten itibaren kabul g6rmeye başlamıştır. ağdağ T6rk resminde fig6r sorununun 6z6m6nde asker ressamiların cesur adımları b6y6k katkılar sunmuştur. Birinci D6nya Savaşı'nda, savaşa y6nelik m6cadele ruhunu canlı tutmak amacıyla savaş ve kahramanlık konulu resim yapmak için kurulan şişli At6lyesi, resimlerde fig6r6n sıklıkla kullanılması y6n6yle fig6r sorunun 6z6lmesine y6nelik 6nemli katkı sağlamıştır.

Askeri okullarda 6đretmenlik yapan asker ressamilar, emekliliklerinden sonra sivil okullarda resim 6đretmenliđi yapmış ve birçok yeni ressamilar yetiştirmişlerdir. Asker ressamilarımız Sanayi-i Nefise ve diğer kurumsal sanat çalışmalarının ortaya çıkışında ve gelişiminde 6nemli katkılarda bulunmuşlardır. şeker Ahmet Paşa Sanayi-i Mekteplerinin kuruluşlarında desteğini esirgememiş, Halil Paşa, 1917-1918 arası okulun m6d6rl6đ6n6 yapmıştır, 1914 kuşağının Sanayi-i Nefise'ye kabullerini sağlayarak yeni bir resim anlayışının oluşmasını sağlamıştır. H6seyin Zekai Paşa Sanayi-i Nefise Enc6meni 6yeliği g6revinde bulunmuş, Hoca Ali Rıza, Kız Sanayi Nefise Okulu'nda g6rev yapmıştır. Ahmet Ziya Akbulut Sanayi-i Nefise Mektebi'nde 6đretim g6revlisi olarak çalışmış, 1938 senesinde m6d6r muavinliği yapmıştır. Celal Arsever akademide profes6r olarak bulunmuş, Ali Sami Boyar, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurucu m6d6rl6đ6n6 yapmıştır. Mehmet Ruhi Arel sanat yaşamına Akademi'de 6đretim 6yesi olarak devam etmiş, Hikmet Onat Sanayi-i Nefise Mektebi'nde hazırlık sınıfı hocalığı ve at6lye şefliğinde bulunmuştur.

Araştırma Eliri'nin (2010) Asker ressamilar için oluşturduğu sınıflandırmada ismi bulunan asker ressamilar hakkında, sınırlı sayıda kaynaktan faydalanılarak hazırlanmıştır. Yeni bulgularla genişletilebilecek niteliktedir. Çalışma araştırma problemiyle ilgili var olan kaynakların tamamından faydalanılmaya çalışılarak, bu kapsamdaki araştırmaları genişletmek maksadıyla hazırlanmıştır. Tezde olayların birbirleriyle neden-sonuç ilişkileri ve kronolojik sıralamaları g6zetilmiş, veriler b6t6nsel

bir değerlendirmeyeyle ele alınarak incelenmiş, bu yönüyle alana katkı sağlamayı amaçlayan bir çalışma hazırlanmıştır.

5.2. Öneriler

Teze ait bilgilerin analiziyle elde edilen aşağıdaki çalışma başlıkları, araştırmacılar tarafından incelemeye tabi tutulabilir. Bu başlıkların araştırılmasıyla ulaşılabilecek bilgiler alana katkı sağlanabilir.

- Batılı Sanatçılar ve Türk ırakları
- Enderun mektebinde resim dersleri,
- Değişen Osmanlı sanat politikasına yönelik sarayın hazır bulunurluğu,
- Askeri okullardaki resim eğitimine paralel Rüştiye ve idadilerde resim eğitimi verilmesi,
- 1875 sonrası askeri liseler ve resim dersleri,
- Türk sanat eğitiminde usta ıрак ilişkisi,
- Resim dersinin konulduğu ilk sivil okullar,
- Tanzimat ile öğretmen okullarının açılışı ve sanat dersleri,
- Sanay-i Nefise Mektebi'nin kurumsal ve eğitsel yapısı,
- Sanay-i Nefise Mektebi'nin resim eğitimine getirdiği disiplin,
- İlk özel sanat okulu kimliğiyle serbest resim atölyesi,
- İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Sanay-i Nefise Mekteb-i'nde Pedagoji derslerinin başlaması,
- Ülkemizde sanat eğitim politikası üzerinde çalışan yabancı uzmanlar,

KAYNAKÇA

- Acar, Ş. Bir, A. Kaçar, M. (2014). *Son Başmuvakkit Ahmed Ziya Bey'in Güneş Saatleri Tasarımıyla İlgili Bir Yazısı*. Osmanlı Bilimi Araştırmaları. 1, 1-18. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuoba/article/view/5000112805>. 09/01/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Akbulut, D. (2009). *Türk Resminin Öncüleri*. İstanbul: Etik Yayınları
- Altın, H. (2014). *II. Meşrutiyetten Cumhuriyete İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Onun Eğitim ve Eğitimci Kavramları İle İlgili Düşünceleri*. 3/55, 219-252. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1900/19968.pdf>. 25/11/2015 Tarihinde alınmıştır.
- Altinkurt, L. (2005). *Türkiyede Sanat Eğitiminin Gelişimi*, D.P.Ü Sosyal Bilimler Dergisi, 12, 125-136.
- Alp, S. (1999). *II. Meşrutiyet Döneminde Kadın Sanatçılar ve Kadın Resimleri*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sanat dergisi. Sayı: 10 <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/1193/141059.pdf?...> 18/03/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Asker Ressamlar Sergisi Kataloğu (19-30 Ekim 1990) Vakıfbank Yayınları
- Avcı, A. (1963). *Türkiye'de Askeri Yüksek Okullar Tarihçesi*. (1.Baskı). Ankara: Genel Kurmay Basım Evi.
- Avcı, M., Çetin, M. (2010). *Çağdaşlaşma Sürecinde Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Kuruluşu ve Asker Ressamların Bu Okuldaki Eğitim Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme*. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi. 25, 51-66
- Ayaydın, A., Vural, Ü. D., Tuna, S., Yılmaz, G. M. (2009). *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*. (Editors: Ali Osman Alakuş, Levent Mercin). Ankara: Pegem Publishing.
- Ayan, A. (2008). "1839 - 1923 Tanzimattan Cumhuriyet'e Türk Plastik Sanatları ve İki Müze Önerisi", MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu'ndan Bir Seçki İki Sergi: 70+70, (1.Basım), İstanbul: Muka Matbaası.

- Aydemir, B. (2010). *Sanat Eğitiminde Müzelerin Rolü. Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi Örneği*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi www.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/31139_berrakaydemirpdf.pdf? 24/12/2015 Tarihinde alınmıştır.
- Baloğlu, H. A. (2006). *Şeker Ahmet Paşa'nın Sanatı ve Sanatçı Kişiliği*. On Sekiz Mart Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale.
- Başbuğ, F. (2010). *1914 Çallı Kuşağı'nın Türk Resim Sanatına Etkisi*. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi 29, 371 -39. Konya.
- Başkan, S. (1991). *Ondokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Türk ressamları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başkan, S. (1994). *Osmanlı Ressamlar Cemiyeti*. Ankara: Çağdaş Yayınları.
- Başkan, S. (1997) *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye'de Resim*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Başkan, S. (2008) *Son Dönem Osmanlı Resminde Figüratif Anlayış ve Tarih Yorumu*, Erdem Atatürk Dil Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi. 51, 1-21.
- Başaran, S. (2011) *Sanatıyla Denizleri Fethetmiş Bir Büyük Ressam : "Bahriyeli Kaymakam (Yarbay) İsmail Hakkı Bey"* https://scholar.google.com.tr/scholar?q=related:WuHSY0aDTFMJ:scholar.google.com/&hl=tr&as_sdt=0,5. 22/05/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Başaran, G. (2014). *1914 Kuşağı Türk Ressamlarının Empresyonist Eğilimleri*. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmış Yüksek Lisans tezi. İstanbul. <http://earsiv.okan.edu.tr/xmlui/handle/123456789/312>. 21/04/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Bayav, D. (2011). *19. Yy. Sonu ve 20.Yy Başında Kadın Ressamlarımız*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan. 29 , 15-29
- Beykal, C. (1983). *Yeni kadın ve İnas Sanayi-i Nefise Mektebi*. Yeni Boyut Plastik Sanatlar. 2/16. İstanbul. Ekim. 9-12.

- Boyar, P. (1948). *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Çağdaş Türk Ressamları*. Ankara: Jandarma Basımevi.
- Çalışır, D. (2004). *İftar Sofrası: Sanatçısı Kim?* Sanat Tarihi Yıllığı. 17, 27-39.
- Çetin, K. (2003). *Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin Tarihsel Süreci*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (1-2).
- Çiloğlu, İ. (2002). *Asker Ressamlar, Besteciler, Sinema, Tiyatro Sanatçıları ve "Asker Kazanından Yiyen" Sanatçılar*. İstanbul: Yaylacık Matbaacılık.
- Cihan, A. (2007). *Osmanlı'da Eğitim*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Çoker, A. (1983). *Fotoğraftan Resim ve Darüşşafakalı Ressamlar*. Yeni Boyut Plastik Sanatlar Dergisi. 2/9. s.4-12.
- Resmin 'manzara'sını değiştirdi.* (21 Eylül 2014). Cumhuriyet Gazetesi. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kultursanat/121805/Resmin_manzara_sini_degistirdi.html. 03/04/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Demir, H (2002). *Batılılaşma ve Modernleşme İkileminde Çağdaş Türk Resminin Oluşumu*, Anadolu Üniversitesi Sanat Dergisi. 12, 73-82. Eskişehir. <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/929>. 11/03/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Demirbulak, A. (2007). *Çağdaş Türk Resminde Otoportreler*. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Yayınlanmış Doktora tezi. İstanbul.
- Demirel, F. (2012). *Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayun*, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 25, (2), 507-530.
- Derman, U. (2014). *Ali Rıza Bey*. Türk İslam Ansiklopedisi. C-2 S 440. <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=020440>. 16/06/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Derruni. (24 Temmuz 2009) *Ressam Hoca Ali Rıza'nın Hayatı*. <http://blog.milliyet.com.tr/derruni>

- Derya, U. (2014) *Aydın İnas ve Sanayi-i Hefise Mektebi'nin İlk Kadın Heykeltraşları*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/10 Fall 2014, p. 1125-1139, Ankara-Turkey
- Dilmaç, O. (2012). *Avrupa'da Eğitim Gören Sanatçılarımızın Çağdaş Türk Sanatının Gelişimindeki Rolü*. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi Inonu University Journal of Art and Design ISSN: 1309-9876 E-ISSN:1309-9884 Cilt/Vol. 2 Sayı/No.4, 85-101
- Eliri, İ. (2010). *Batılılaşma Sürecinde Askeri Okullar ve Asker Ressamların Türk resim Sanatına Etkileri*. Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi. 9, 139-150.
- Ergün, M. (1987). *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Çalışmalarının Gelişmesi*. 2, 10-18 <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/hunefd/article/view/5000049405.22/05/2016> Tarihinde alınmıştır.
- Ersoy, A. (1998). *Günümüz Türk Resim Sanatı 1950'den 2000'e*. İstanbul: Bilim Sanat Galerisi.
- Erten, O. (2012). *Türk Plastik Sanatlarında İlkler*. İstanbul: Antik A.Ş. Kültür Yayınları
- Genç, M, A. (2012). *D Grubu Ressamlarının Türk Resim Sanatının Gelişimine Olan Katkıları*. 5, 405-417 <http://www.idildergisi.com/makale/pdf/1354880104.pdf> 03/03/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Giray, K. (1997). *Müstakil Ressamlar Ve Heykeltıraşlar Birliği*, İstanbul: Akbank Kültür Ve Sanat Kitapları, 64, Mas Matbaacılık,
- Giray, K. (2000). *Türkiye İş Bankası Resim Koleksiyonu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Göktaş, Y. (2009). *Modern Eğitim Kurumlarının Batılılaşma Dönemindeki Gelişimi (1700–1900)* Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi . 22, 11-25
- Gültekin, G. (1992). *Batı Anlayışında Türk Resim Sanatı*. Ankara: Ajans Türk Matbaacılık.

- Gürçağlar, A. (2008). *Denizin ve gemilerin romantik yorumcusu: Diyarbakırlı Tahsin*. <http://www.antikalar.com/diyarbakirli-tahsin/>. 02/06/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Gürel, H. (2000). *70. Ölüm Yıldönümünde Hoca Ali Rıza'yı Anmak Ve Taş Baskı Albümleri*, Türkiye'de Sanat- Plastik Sanatlar Dergisi, 44, 24-28.
- İskender, K. (1988). *Türk Resminin Dünü Bugünü ve Geleceği*. Gergedan. 7, s, 8-28
- İslimyeli, N. (1965). *Asker Ressamlar ve Ekoller*. Ankara: Doğu Matbası
- Kalaycı, S. (2012). *İtalyan Gezginlerin Resimlerindeki Osmanlı*, Akademik Bakış Dergisi, 30, 1-17 <http://www.akademikbakis.org/eskisite/30/28.pdf>. 11/05/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Karatepe , İ. (2001). *Asker Ressamlar Kataloğu*. Ankara: Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı.
- Kaya, Ö, F. Yeğin, S. Kaya, G. (2012). *Türk Resim Heykel Sanatı 11*. (3. Baskı) Ankara: Devlet kitapları.
- Keskin, C. (2014). *1. Dünya Savaşı ve Sonrası Türkiye'de Kültür Sanat Ortamı ve Türk Resmi*. Akademik Bakış. 7/14, 263-279 <http://www.gaziakademikbakis.com.php/gab/article/view/229/204>. 18/01/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Kurtcephe, İ., Balcıoğlu, M. (1991). *Kara Harp Okul Tarihi*, Ankara: Kara Harp Okulu Matbaası, 38-39.
- Ozanoğlu, G. (1983). *Şeker Ahmet Paşa Ve Türkiye'de İlk Resim Sergisinin 110. Yılı*, Yeni Boyut Plastik Sanatlar Dergisi 2/3, s.13-1.
- Öndin, N. (2000). *Türk Manzara Resmi*. Muğla Üniversitesi SBE Dergisi Güz. Cilt:1 Sayı:2 mu.dergipark.gov.tr/download. 13/02/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Ötkünç. Ö. Y. (2007). *1980'li Yıllarda (1980–1990) Türkiye Sanat Ortamının Değerlendirilmesi: Bu Bağlamda Dönemin, Özellikle Resim Alanında Üretilen İşlere Yansıması*. Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek lisans tezi. İstanbul.

- Özyiğit, H. (2011). *Enderun Mektebi'nde Yetişen İki Sanatçı: Said Efendi ve Tevfik Paşa* Ekev. Akademi Dergisi Yıl: 15 Sayı: 49 (Güz) 153-161
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423877949.pdf>.
 19/06/2016 Tarihinde alınmıştır
- Özyiğit, H. (2005). *1920-1928 Yılları Arasında Süreli Yayınlarda Kültür Ve Sanat Yorumları : Resim.*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Özkan, Ö. (2015) *Sanat Eğitimi İçin Osmanlı'nın Son Döneminde Avrupa'ya Giden Türk Öğrencilerdeki Dil, Gözlem ve Bilgi Eksikliğinin Resmimizdeki İçeriksel Dönüşüme Etkisi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. 4, 82-102 http://webb.deu.edu.tr/edebiyat.dergi/images/stories/sayi4/ozkan_ozgur.pdf.
 16/05/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Özdeniz, E. (2002). *Türk Deniz Subayı Ressamları*. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
- Papila, A. (2008). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma Döneminde Resim Sanatının Ortaya Çıkışı ve Osmanlı Kimliğinin Resimsel Anlatımı*. Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi. 1, 117-134
- Pekmezci, H. (2003). *Anadolu Güzel Sanatları İçin Desen*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları,
- Pelvanoğlu, B. (2007). *Hale Asaf: Türk resminde bir dönüm noktası*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayınları.
- Savcı, B (2011). *Denizli İlinde Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Resim Sanatının Gelişimine İlişkin Belgeler ve Uzman Görüşleri (1950-2010)*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
<http://kutuphane.pamukkale.edu.tr/katalog/0065631.pdf>.13/02/2016 Tarihinde alınmıştır.
- Şanal, M. (2002). *Mustafa Sâti Bey (sâti-el-husri) (1880-1968), Hayatı ve Türk Eğitim Tarihi İçerisindeki Yeri*. Milli Eğitim Dergisi. Kış- Sonbahar, 153-154.

- Şehsuvaroğlu, B. (1959). *Ressam Ali Sami Boyar*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
<https://ismailhakkialtuntas.com/2015/10/25/25761/>. 14/05/2016 Tarihinde Alınmıştır.
- Şerbetçi, F (2008) *D Grubu Sanatçılarının Türk Resim Sanatının Gelişim Sürecine Kazandırdığı Farklı Bakış Açılıarı*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Edirne.
- Tansuğ, S. (1983). *Karşıtı Aramak Sanat Tarihi Yazıları*, İstanbul: Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, Anı Dizisi 2. Akademik Kitabevi.
- Tansuğ, S. (1996) *Çağdaş Türk Sanatı*. (4. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tansuğ, S. (2003). *Çağdaş Türk Sanatı*. (6. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tekinalp, Ş, P. (2004). *Tuvallerde Yıldız Sarayı*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dergisi. 21/2, 143-158
- Tekinalp, P, Ş. (2011). *Araba Sevdası: Rezaizade Mahmut Ekrem ve Halil Paşa Buluşması*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. 15, 185-204
- Terzi, İ. (1998). *Mehmed Esad'ın Mir'at-ı Mühendishane-i Berrî-i Hümayun ve Mir'at-ı Mekteb-i Harbiye Adlı Eserlerine Göre 19. Yüzyıl Türk Resmi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim 2. İş Eğitimi Bilimi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Tollu, C. (1967). *Şeker Ahmet Paşa*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- Toros, T. (1988). *İlk Kadın Ressamlarımız*. İstanbul: Ak Yayınları Sanat Kitapları Serisi: 12-1.
- Toprak, B. (1966). *Sanat Tarihi*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevi.
- Turani, A. (1977). *Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayını.
- Tüysüz, Y. (2008) *İstanbul'dan Japonya'ya Olan Yolculuk ve Dönüşte Yaşanan Acı Son Ertuğrul Fırkateyni ve Tekirdağlı Şehit Subaylar*. Tübitak file:///C:/Users/sa/Desktop/08084204_tarihprojesi2projemetn 02/04/2016 Tarihinde alınmıştır.

- Uğur, Ü. (2014) *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme*. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No: 134. İstanbul <http://docplayer.biz.tr/750514-Osmanli-egitiminde-modernlesme.html> 03/03/2016 Tarihinde alınmıştır
- Uz, A. (2013). *Erken Cumhuriyet Dönemi Sanat Politikaları İle Toplumun Sanatsal Gelişimine Plastik Sanatlar Çerçevesinden Bakış*. Hacetepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları. 25-26 s. 9-25
- Vural, Ü, D. (2004). *Asker Ressamların ve Cumhuriyet Dönemi Türk Ressamlarının Hocaları Olan Bir Grup Avrupalı Ressam*. 2-3, 115-126 http://dokuman.tsadergisi.org/dergiler_pdf/2004/2004-agustos-aralik/2.pdf 26/11/2015 Tarihinde Alınmıştır
- Yurttadur, O. (2007). *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yurtdışına Gönderilen Ressamların Türk Resim Eğitimine Etkileri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya. http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/710/oguz_yurttadur_tez.pdf?sequence=1 04/01/2016 Tarihinde alınmıştır
- Yücel, E. (2000). *İslam Öncesi Türk Sanatı*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

1979 Erzurum Doğumluyum. İlk orta ve lise tahsilimi Erzurumda tamamladım. 1996 Yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim fakültesi Resim-İş öğretmenliğini kazandım. 2000 senesinde mezun oldum, aynı yıl İzmir Bergama Zübeyde Hanım İlköğretim okuluna İş eğitimi öğretmeni olarak atandım. 2004 Yılında zorunlu hizmet gereği, Erzurum Yakutiye Atatürk Ortaokuluna İş eğitimi öğretmeni olarak tayin edildim. 2010 yılında Erzurum Yakutiye Celal Akın İlköğretim okuluna Müdür yardımcısı olarak tayin oldum. 2012 yılında Evlendim. 2014'de Atatürk Üniversitesi Eğitim bilimleri enstitüsü güzel sanatlar eğitimi ana bilim dalı resim-iş eğitimi bilim dalında yüksek lisans eğitimime başladım. 2015 yılında Erzurum Sabancı Ortaokuluna Teknoloji ve Tasarım öğretmeni olarak tayin oldum. Halen aynı okuldaki görevime devam etmekteyim.

Cihan İNAÇ

24/10/2016